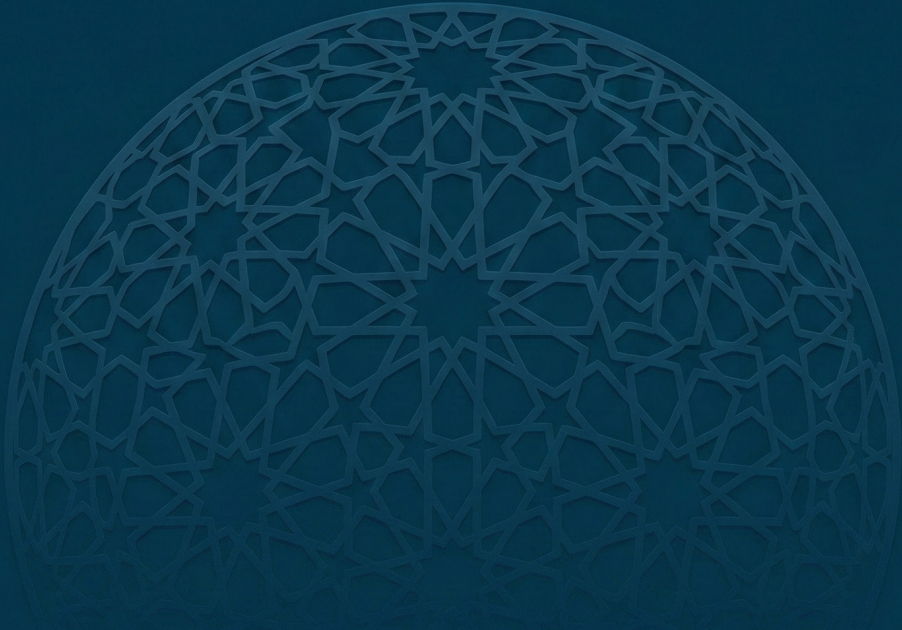

ASRIAD | ASRIN
İŞİNSANLARI
DERNEĞİ

"Önce Nitelik"

EKONOMİ VE AHLAK DERSLERİ

Sıtkı ABDULLAHOĞLU

ASRIAD
EKONOMİ VE AHLAK
DERSLERİ

Sıtkı ABDULLAHOĞLU

ASRIAD
YAYINLARI

© 2023,

Tüm yayın hakları ASRİAD'a aittir
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir,
izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

ISBN: 978-605-72483-0-5
Sertifika No: 71872

ASRİAD
EKONOMİ VE AHLAK DERSLERİ
Sıtkı ABDULLAHOĞLU

Tashih

Ertuğrul KEÇECİ
Behlül KARAKAYA

Kapak Tasarımı
Yılmaz MERMER

Dizgi
Mustafa ÖZEN

Baskı Yeri ve Tarihi
İstanbul, 2023

Baskı & Gilt
Alioğlu Matbaacılık
Orta Mah, Maltepe Cad, Fatin Rüştü Sk
No: 1/3 A, 34010 Bayrampaşa/İstanbul
Telefon: (0212) 612 95 59
Sertifika No: 45121

Sıtkı ABDULLAHOĞLU

1959 Of/Trabzon doğumlu olan AbdullaHoğlu, İstanbul YİE (Marmara İlahiyat Fakültesi) nde ilahiyat tahsili yaptı.

Özel öğretim kurumlarında özel okul eğitim yönetimi çalışmalarını uzun süre sürdürdü ve her kademesinde çalıştı. Özel radyoculuğun geliştiği dönemlerde bir radyoda Genel Müdür ve programcı olarak görev yaptı.

1997 den itibaren ülkemizin önemli işadamları derneklerinin yönetim kurumlarında bulundu ve basın komisyonu, AR-GE komisyonu sorumluluklarını sürdürdü.

Halen ASRİAD (Asrın İşadamları Derneği) Genel Başkan vekili olarak görev yapmaktadır.

Bu süreler içinde, ekonomik konular AbdullaHoğlu için yeni ilgi alanı haline geldi. Hem konvansiyonel ekonomiyi anlamak hem aktüel anlamda ekonominin tabibini yapıp gerektiğinde ekonomik yorumlar yaparak dernek mensuplarının eko-kültürüne katkı sağlamak anlamında çalışmalarını devam ettirdi.

Ekonomik uygulamalarla ilgili olarak, İslami anlamda gelen sorulara cevap üretme istikametinde araştırmalarına ve oluşan birikimlerin işadamlarına sunulmasına özen gösterdi. Bu ihtiyacın daha kökten karşılanması ve asli kaynağımız olan Kur'an'ın bu konudaki öğretisinin detaylarının incelenmesi ve paylaşılması amacıyla hemen her toplantının "Ekonomi ve Ahlak" gündem maddesini bu içerikle değerlendirdi. Bu bağlamda Kur'an'da ekonomi ile ilgili olduğunu değerlendirdiği tüm ayetleri tespit ederek peyderpey inceledi ve bir külliyat oluşturdu. Bu kitap büyük oranda bu çalışmanın toparlanmış halidir.

Daha önceki yıllarda da, hem dil konusunda hem gençlerin dini hayatlarına yardımcı olma konusunda kitap çalışmaları yapan Sıtkı AbdullaHoğlu halen Maruf Eğitim ve Araştırma Vakfında İslam Ekonomisi Enstitüsü eğitim programlarını sürdürmektedir.

Evlidir ve dört çocuğu bulunmaktadır.

ASRIAD | ASRIN
İŞADAMLARI
DERNEĞİ

Necmettin Aytek Plaza
Seyitnizam Mah. Mevlana Cad. No: 77
Kat: 8 Zeytinburnu - İstanbul
www.asriad.org.tr
info@asriad.org.tr

İnfak - Bakara Suresi 1-5	10
Hakkı Batılla Örtme! - Bakara Suresi 42, 43, 44	14
Sağlam Söz ve Onun Gereklere - Bakara Suresi 83	18
Mutlak İyi Ve Bileşenleri - Bakara Suresi 177	21
İnsanların Mallarını Haksızca Yemek için Sistem Üretmek - Bakara Suresi 188	24
Neyi İnfak Etmeli? - Bakara Suresi 219	28
Yetim Sorunsalına Yaklaşım - Bakara Suresi 220	33
Güzel Boşanma - Bakara Suresi 229	36
Boşanma Ekonomisi - Bakara Suresi 236-237	39
Temiz İnfak - Bakara Suresi 267-268-269	43
Yapan Açısından İnfak - Bakara 270-271	48
İnfak, Aslında Yapan İçindir - Bakara 272-273-274	53
Faiz, Şeytani Dokunuş - Bakara 275	57
Faiz Yok Eder, Sadaka Çoğaltır - Bakara 276-277	61
Faiz Ve Allah'a - Rasulüne Harp Açmak - Bakara 278-279	65
Borçluya Musamaha - Bakara 280-281	68
Borçlanma Düzeni - Bakara 282	71
Borçlanma Düzeni - Bakara 283-284	76
Dünya Metai ve Ötesi Değerlemesi - Ali İmran 14	80
Faiz Yemek - Ali İmran 130-131	83
Cimriliği Hayır Zannetmek - Al-i İmran: 180	86
Miras Farz Olan Bir Taksimattır - Nisa 7	91
Yetim Malı Yemek - Nisa 10-11	94
Yetim Malı Yemek - Nisa 12-13-14	98
Zoraki Mirasçılık - Nisa 19-20-21	101

Kulluk Görevinin Toplumsal Yansıması: Çevreye İhsan - Nisa 36-37.....	106
Faiz ve Batıl Yol Üretme Zulmü Nisa 36-37.....	110
Kefaretler ve Ekonomik Dağılım Maide 89.....	115
Yoksulluk Korkusuyla Çocuk Öldürmek Enam 151.....	118
Yetim Malına Yaklaşma Ölçütü Enam 152-153.....	121
Ölçüye Vefa - Araf 85.....	124
Kenz ve Batıl Yol Üretmek - Tevbe 34-35.....	127
Zekatın Verileceği Toplum Kesimleri - Tevbe 60.....	131
Sadaka Miktarı ve Samimiyet - Tevbe 78-79-80.....	134
Ölçüye ve Tartıya Vefa Göstermek - Hud 84-85-86.....	138
Sayılmayacak Nimetler Ve İnfak - İbrahim 31-34.....	141
Rızıkta Dengeleme Arayışı - Nahl 71-72-73.....	144
Güvenlik ve Bolluk, Korku ve Açlık - Nahl 112-113-114.....	148
İsraf ve Yoksunluk Arasında Hakkın Teslimi - İsra 26-27-28.....	152
Açlık Korkusuyla Çocukları Öldürmek - İsra 30-31.....	155
Ahde Vefa, Müstakim Tartı - İsra 34-35.....	159
Cimrilik Bir Yokluk Sorunu Değildir - İsra 100.....	163
Şahitlerden Olmak için; Salata İkame Et, Zekatı Ver, Allah'a Sımsıkı Sarıl - Hac 78.....	166
Zekat için Çalışanlar Müminun 1-5.....	169
Ticaretlerini Ulvi Görevlerine Engel Kılmayanlar - Nur 37-38.....	173
İnfak ve Orta Yol - Furkan 63-64-65-66-67.....	176
Ticari Hile ile Yeryüzünde Fesat Çıkarmak - Şuara 181-182-183.....	178
Sorunlu Mal Telakkisi, Karun Örneği - Kasas 76-77-78.....	181
Karun Tipolojisi ve Toplumsal Reaksiyonlar - Kasas 79-80-81-82.....	186
Rızıkın Genişletilip Daraltılma Yetkisi - Ankebut 60-61-62.....	189

Malı Artırmak, Allah Rızası İçin Vermekle Olur - Rum 37-38-39.....	193
İnanç, Duyarlılık ve İnfakın Ödülü Çok Özel Olacak - Secde 15-16-17.....	197
İnfak, Yeri Doldurulan Harcamadır - Sebe 36-37-38-39.....	200
Kayıbı Olmayan Ticaret, İnfak - Fatır 29-30.....	204
Rızık "Bir Bilgiye" Dayalı Olarak Verilmektedir - Şûra 12- 19-27.....	207
İnfakta Cimrilik Kendine Cimriliktir - Muhammed 37-38.....	210
Şüphe Barındırmayan İmanın Gereği	
Mal ve Can İle Mücadele - Hucurat 14-15.....	213
Mallarda İsteyen Ve Mahrum Olanların Hakkı Zariyat 15-16-17-19-20-21-22-23.....	216
Sevimsiz Mütekebbirler Hem Cimrilik Yapar Hem de Cimrilik Emrederler Hadid 22-23-24-25.....	220
Öncelikleri Allah'ın Emrine Göre Belirlemek - Cuma 9-10-11.....	225
Doyumsuz İnsandan Paylaşımçı İnsana Mearic 19-20-21-22-23-24-25-26.....	228
Namaz Zekat Karz-ı Hasen - Müzzemmil 20.....	231
Ölçü ve Tartıda Hile Yapanlar - Mutaffifin 1-2-3.....	234
Malı Biriktirip Paylaşmayanlar - Fecr 16-17-18-19-20.....	237
Yüce Erdemler: Özgürlük Mücadelesi ve Paylaşım Beled 11-12-13-14-15-16-17-18.....	240
Veren Ve Duyarlı Olan Cimri Ve Kibirli Olan - Leyl 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11.....	244

ÖNSÖZ

ASRİAD olarak bir geleneği ısrarla devam ettirmeye özen gösteriyoruz. Hemen hemen tüm toplantılarımıza "EKONOMİ VE AHLAK" diye bir gündemle başlıyoruz. Bu kararımız, bizler açısından son derece ileri bir değeri ifade etmektedir.

Sınırlı bir zaman dilimi içinde işlenen bir gündem olmasına rağmen, taşıdığını düşündüğümüz anlamı ve yapmasını umduğumuz çağrışımları, varoluşumuzu ve bir STK görevi yapışımızı anlamlandıran bir niteliğe sahiptir.

Toplantı öncesi böyle kısa bir vakitte, çok kapsamlı irdelemeler yapma ve oradan çok büyük ilmi sonuçlar üretme iddiasında değiliz. Ancak bu gündemi ısrarla takip etmemizin çok özel bir anlamı bulunmaktadır ki o da bizim onu sahiplenmemizi yeterince izah etmektedir.

Biz bir işadamları derneği formatında örgütlenmiş STK faaliyeti yapan bir yapıyız. Yani ekonomik bir faaliyetin aktörlerinin örgütlenmiş hali. Ancak, kimliğimizin kodlarını bütün faaliyetlerimizin önüne çekmeyi ve tüm faaliyetlerimizi onunla anlamlandırmayı hayati bir tercih olarak ortaya koymaya çalışıyoruz.

Bu kabilden olmak üzere, "EKONOMİ VE AHLAK" gündeminde en temel referansımızın; ekonomiye ve insana bakışını tüm boyutlarıyla duyumsamak istiyoruz. İşte bu talep, bu gündem konusundaki ısrarımızın tam anlamıyla gerekçesini oluşturmaktadır.

Bu gündem içeriğinde; ilk elden, yani bizzat orijinal metinden vahyin evrensel hitabını duyma, O'nu yaşanan çağ için yorumlama ve mümkün olan ölçülerde davranış haline dönüştürme imkanına alan açılmaktadır. Böylece çok önemli bir hatırlatma, çok önemli bir dürtme ve çok önemli bir uyarı işlevi görmektedir.

Biteviye devam eden bu çalışmanın, yıllar içinde kendini yenileyerek devam etmesi ve yeniden yeniden devreye girmesi söz konusu olmaktadır. Bu noktada gelen bir öneriyle bu çalışmanın metin haline dönüştürülmesi ve toplu halde erişime açılması için kitap haline gelmesi kararı ortaya çıkmıştır.

Umarım elinizdeki bu kitap, öncelikle tüm üyelerimizin ve üye adaylarımızın, ardından tüm ulaşabildiği insanların ilgisine mazhar olur.

Muhabbetlerimle...

Adnan Danişman
ASRIAD Genel Başkanı

GİRİŞ

Elinizde bulunan bu kitap, ASRİAD toplantılarının ayrılmaz bir parçası olarak işlenen "EKONOMİ VE AHLAK" gündem içeriğinin metne dönüştürülmüş halidir.

Bu gündemde öncelikli olarak, Kur'an'da ekonomi ile ilgili bulunan ayetler seçilmiş ve Kur'an'daki sıraya göre tasnif edilmiştir. Konunun içeriğine uygun olarak bazen bir ayet, bazen birkaç ayet, bazen de bir pasaj şeklinde ayetler irdelenmiştir.

Bu çalışma, aynı zamanda Kur'an'da ekonomiye ne kadar çok yer verildiğini ortaya koyması bakımından dikkat çekici olmuştur.

Kur'an'ın vahiy üslubu ve evrenselliği, onun diğer kitapları okur gibi okunmaması gerektiğini zorunlu kılmaktadır. Evrenselliği, tüm insanlara ve tüm zamanlara hitap etme özelliği ile tanımlanırken, üslubunun da kendine has olduğu iyi kavranmalıdır.

Kur'an'da aynı metin içinde, hem hukukun, hem ekonominin, hem iman ve ahlakın yer aldığı çok sayıda ayetle karşılaşmak mümkündür. Bir ayeti sadece bu konulardan birisi için okumak ve ona tahsis etmek elbette ciddi bir sınırlama yapmak anlamına gelebilir. Aynı ayetin kapsadığı diğer konuları görmemek eksik anlamak demek olur. Hiç şüphesiz, hem konunun bütünselliğinin, hem de ekonomi ile ilgili yönünün detay analizini yapmak ilave entelektüel çabayı gerektirir. Bu da çok doğaldır.

Bu kadar güvenilir bir metni, gerek en temel paradigmlar, gerek hukuk postülları ve gerekse ekonomide hakkaniyet referanslarının dayanağı olarak görmek, insanlık için gerçek bir kazançtır. Bu metni tüm insanların okuması ve onu idrak etmeye çalışması gönderiliş amacının tahakkuku anlamına gelir. Zira bu metinde herkese hitap eden bir derinlik ve kuşatıcılık bulunmaktadır. O yüzden ki, araya başka bir unsur sokmadan da mesajı direkt olarak algılamaya çalışmak, çok doğru ve etkili bir yoldur.

Öncelikle bu metinleri samimiyetle ve özenle okuyan herkes fark edecektir ki, bu metinler insanlar için gönderilmiş, anlaşılabilir ibarelerden oluşmaktadır. İçerdikleri bilgilerin doğruluğu, etkinliği, geçerliliği ve evrenselliği şüphe götürmezdir. Ancak, bunu sadece bir inanç meselesi olarak ifade edip ondan istifade etmemek ve onu hayata taşımaya özen göstermemek gerçek anlamda bir tutarsızlıktır.

Bu metinlerin ortaya koyduğu ahlaki yapı hemen herkes tarafından çok kolay anlaşılabilir özelliktedir. Paylaşım emirleri, biriktirme analizleri çok kolay kavranabilir niteliktedir. Ancak, günün ekonomik zihnine hitap etme gereğine uygun olarak, oradaki paradigmalarda ve yargılarda var olan potansiyelin açığa çıkarılması için elbette entelektüel çabaya ihtiyaç bulunmaktadır.

İşte bu gündemin en kritik çıktılarında bir tanesi de budur. Nitekim bu ısrar, bu muhtevanın akademik anlamda irdelenip hak ettiği zemine oturması ve insanlığa bir başka ekonominin de mümkün olabileceğini göstermesi bağlamında MARUF VAKFI gibi bir kurumu ortaya çıkarmıştır.

Hem gezegenimiz için, hem insanlık için; daha adil, daha yaşanabilir ve daha sürdürülebilir bir anlayışın egemen olması için "EKONOMİ VE AHLAK" gündemi, Kur'an'ı günece taşımaya, o perspektifte ufuk açmaya ve ondan gereken istifadenin sağlanması için çaba göstermeye devam edecektir.

Bu derslerin kitaplaşmasına katkı veren ASRİAD Genel Başkanına, Yönetim Kuruluna, tashih ve redaksiyon konusundaki katkıları dolayısıyla; Ertuğrul Keçeçi'ye, Behlül Karakaya'ya, dizgi konusundaki titiz çalışmaları dolayısıyla Mustafa Özen'e, son hazırlıklar konusunda Yılmaz Mermer'e özel teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Çalışmak bizden başarı Allah'tandır.

Sıtkı ABDULLAHOĞLU

ASRİAD Genel Başkan Vekili

Maruf Vakfı İEE Başkanı

İNFAK

BAKARA SURESİ 1-5

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

"İyiliği sonsuz, ikramı bol Allah'ın adıyla,"

Bakara 1

الْم

"Elif! Lâm! Mîm!

Bakara 2

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

"İşte içinde şüpheyeye yer olmayan Kitap budur;
Muttakiler için rehberdir."

Bakara 3

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Allah'a içten inanan, namazı düzgün ve sürekli kılan ve
verdiğimiz rızıkları yerli yerince harcayan,"

Bakara 4

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ
يُوقِنُونَ

"Sana indirilene de senden önce indirilenlere de inanıp gü-
venen ve ahirete inançları kesin olanlar."

Bakara 5

أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"İşte onlar, Rablerinin doğru yolunda olanlardır. Umdukla-
rına kavuşacak olanlar da onlardır."

Bu ayetler, surenin ve adeta insan açısından İslam'ın varoluş özeti gibidir.

“Bu kitap içinde asla şüphe olmayan bir kitaptır” haberleri açısından, bilgileri açısından, ahkamı açısından, uygulamalarının doğruluğu açısından, bu kitabın içinde asla herhangi bir şüphe yoktur. Bu kitabın içinde ne varsa haktır ve hakkaniyet ifade eder. Dolayısıyla bu kitabı bu yaklaşımlarla okumak gerekir.

“Muttakiler için hidayet rehberidir” muttaki kelimesini duyarlı insanlar olarak karşılamak mümkündür. Yani hassasiyet gösteren insanlar için hidayet rehberidir. Onlara yol gösterir. Hassasiyet göstermeyen kaba saba, gözünü kulağını yeteri kadar açmayan kişiler, bu ayetten yeterli istifadeyi sağlayamazlar. İlk başta Allah Teâlâ'nın bize söylemiş olduğu önemli mesaj budur; yani istifade etmeyi düşünüyorsanız duyarlılık geliştireceksiniz; gözünüzü gönlünüzü, kulağınızı bu mesaja tam anlamıyla vereceksiniz, o zaman ondan istifade etmeniz mümkün olacaktır, demektir.

Bunun devamında Yüce Allah muttaki kullarının özelliklerini kendisi sıralıyor:

“Gâipte olana inanırlar” Sadece gördüklerine değil. İman böyle bir şeydir. İman görmediğin halde kabul etmen ve güvenmendir. Eğer inanıyorsan kabul ediyorsan, güveniyorsan o zaman bu imandır. Bu imanı ortaya koyduktan sonra *“ve namazlarını ikame ederler”* denmektedir. Bağlı bir yorum olarak bütün ibadetlerini ikame ederler, şeklinde anlamak da daha doğru bir yorumdur. İkame etmek yani Yüce Yaratıcı'nın istediği kıvamda ibadetlerini yerine getirmeye çalışmak anlamına gelmektedir. Yani hakiki bir iman ortaya koyarlar ve ardından kulluk görevini yerine getirirler denilmektedir.

Hemen 3. sırada da **“ve kendilerine vermiş olduğumuz rızıklardan infak ederler”** yani imanla başlayıp, kullukla

devam eden ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmekle tamamlanan bir dinî hayat yaşarlar.

Allah Teâlâ'nın bu kitaba başlarken yerleştirdiği başlangıç ifadeleri, bizim açımızdan bir varoluş anlamlandırma biçimi mahiyetindedir. Bu tarzda bir okumayla kendimizi konumlandırmamız bizden beklenmektedir. Tüm hayat okumalarını da en güzel şekilde yapabilmenin yolu buradan geçmektedir: **"Gâybe iman edenler, ibadetlerini ikame edenler ve kendilerine bizim vermiş olduğumuz rızıktan infak edenler"**

Sıranın rızka geldiği noktada, Allah Teâlâ rızkı kendisinin verdiğini hatırlatıyor. Yani, sakın yanlış yorumlamayın. Bu rızık, bizatihi benim size vermiş olduğum bir imkândır" diyor. Bu yüzden **"Vermiş olduğum imkândan siz de başkalarına harcama yapın!"** diyor. Size vermiş olduğumuz rızıkları biriktirin, demiyor.

Burada bir hususa dikkat etmek önemlidir. İslam Ekonomisi dediğimiz temel tezimizin konvansiyonel ekonomiden en temel farklarından biri burada bulunmaktadır. Bir tanesinde biriktirme ön planda iken diğesinde dağıtma esas kabul edilmiştir. Hatta dağıtmanın olabildiğince ve ziyadesiyle yapılması ve en uç noktalara kadar ulaştırılması istenmektedir.

Dolayısıyla görüldüğü gibi Kitap, daha ilk ayetlerde hemen terakümle ilgili, kenz ile ilgili değil de dağıtma ile ilgili bir vurgu yaparak bu meseledeki tercihini ortaya koymaktadır.

Devam eden ayetlerde **"ve onlar sana indirilene iman ederler", "ve senden önce indirilenlere de"** bu da imanın kapsamını tarif ediyor. Allah tarafından gönderilen elçilere ve onlara indirilen kitaplara yani Hz. Adem'den Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelinceye kadar bütün elçilere

ve kitaplara iman etmek bir zorunluluk olarak ortaya konmaktadır. Bu büyük sistemin temelinde böyle bir kabul olduğu daha baştan ifade edilmektedir.

"ve ahirete de çok yakîni bir şekilde inanılır" ahirete yakîni olarak inanmak, bu dünyada yaşananlarla ilgili olarak bütün hesapların görüleceğine, bütün tasarrufların hesabının sorulacağına iman etmek demektir. Allah'a inanmak gibi buna da inanmak gerekir. Muttaki diye tanımlanan duyarlı insanların olmazsa olmazlarından bir tanesi de budur.

"İşte bunlardır Rablerinden gelen hidayet üzerine bulunanlar" işte bu özelliklere sahip olanlar, bu hayatın tamamını doğru okuyan, varoluşu doğru kavrayan ve icraatlarını bu çerçevede yapanlar, doğru bir çizgi üzerinde olanlardır.

"ve dolayısıyla da ancak kurtulacak olanlar da bunlardır" bu çizgi aynı zamanda yegâne kurtuluş yoludur. Hayat imtihanını kazanma imkânıdır.

HAKKI BATILLA ÖRTME!

BAKARA SURESİ 42, 43, 44

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bakara 42

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Hakki, bâtil ile örtüp; bile bile hakki gizlemeyin!"

Bakara 43

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاٰكِعِينَ

"Namazı düzgün ve sürekli kılın, zekâtı verin; rükû edenlerle birlikte rükû edin!"

Bakara 44

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"İnsanlara iyi olmayı emredip kendinizi unutuyorsunuz, öyle mi? Bir de Kitab'ı (Tevrat'ı) okuyorsunuz. Hiç aklınızı kullanmaz mısınız?"

Allah Teâlâ buyuruyor ki: "**Hakla bâtili birbirine karıştırmayın**" insanın kedisinin zihinsel bir sadeliği olması ve uygulamalarda da asla hakka batıl karıştırılmaması kesin bir talimat ifadesi ile talep edilmektedir. Bu beklenti, İslam insanının temel özelliği olarak ortaya konmaktadır.

“ve bilerek hakkı gizlemeyin” diye pekiştirme yapıyor. Zira bu sorun insanlık hayatının çok önemli bir problemi olarak var olmaya devam ediyor.

Bu ayetler, yaygın olan bu soruna karşı hassasiyet öğretisi sunuyor. İçinde hak kelimesi geçmesi, konunun sadece hukukçuların, idarecilerin meselesi olduğu anlamına gelmez. Bu mesajla tüm insanlar bu konuda uyarılmakta ve dikkatli olmaya çağrılmaktadır. Zira hakkaniyet takibi herkesin sorumluluğudur.

Günlük hayat içerisinde de hak ve batıl ayırım ihtiyacı her zaman olmaktadır. İnsanın önüne kararı gerektiren konularda genellikle hakla bâtıl meseleleri çıkar. Bu konulardaki görünürlülük, bazen çok net bir şekilde olur, ama bazen birbirine çok yakın pozisyonlar oluşur. Çok net şekilde çıktığında onları birbirinden ayırt etmek kolaydır ama biraz birbirine yakın pozisyonlar olduğunda onları birbirinden ayırt edebilmek maharet ister, feraset ister, bilgelik ister, hassasiyet ister. Allah Teâlâ bu bilgeliğin kazanılmasının sırrını da bir ayeti kerimede şöyle açıklıyor: **“Eğer Allah konusunda hakkıyla duyarlılık gösterirseniz Allah size ‘furkan’ı nasip eder”** (Enfal 29). Yani, Allah hakkında, duyarlı dikkatli insanlar olursanız sizi furkan sahibi kılar. Yani size hakkı bâtıldan ayırt etme melekesini nasip eder. Dolayısıyla, eğer samimi iseniz o incelikleri birbirine karıştırma tuzağına düşmezsiniz.

İkinci vurgu bir şekilde bu işi yapmaya niyet edenler ile alakalı bir uyarıdır. Bilerek hiç bir şekilde hakkın saklanması ve başka şeylerle karıştırılmaması istenmektedir. Ne olursa olsun, hakkın mutlaka tezahür etmesi lazım. Kişiler bunu kendi şahsında ya da hakemlik yaptığı bir konuda tezahür ettirmiyorsa dahi bilinmeli ki, hak bir gün mutlaka tezahür eder. O takdirde kişi de sadece hakka destek ol-

mamakla kalmış olur. Ancak bedelini de bir şekilde öder. Hakkın ketmedilmesi, yani saklanması önemli bir vebalin üstlenilmesi anlamına gelmektedir.

Bu ayetlerde de dikkat çekilen kritik noktaların başında, öncelikle hakkı saklamayan insan beklentisi geldiği görülmektedir. Ondandır sonra güzel bir kulluk oluşturmak, ibadetleri tam olarak Allah'ın istediği şekilde yerine getirmek gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Namazın Allah'ın istediği tarzda ikame edilmesi, zekâtın, O'nun istediği gibi karşılıksız verme konusunda çok hassas davranılması ve verme sürecinde de usullere azami dikkatin gösterilmesi istenmektedir.

İslam iktisadı ile alakalı diye düşündüğümüz konunun püf noktası bu pasajdaki ayeti kerimelerde hem ahlak ve duyarlılık yönünün ön plana çıkarılmış olmasıdır, hem de: **"Zekâtınızı verin"** emridir. Bu çok bilinen ve hemen herkesin gündeminde olan bir görevdir. Allah Teâlâ bu emri, Kur'an-ı Kerim'de çok fazla sayıda talimatla önümüze koymaktadır.

Zekâtın, karşılığı sadece Allah'tan beklenilerek verilmesi gereği genel öğretisi içinde bulunmaktadır. Bu ödeme, fakirlerin zenginlerin malı üzerindeki bir hakkı olarak belirlenmiştir. Bu hak, mutlak Hak Sahibi'nin, hak tayininde ortaya koymuş olduğu bir ölçüdür.

Bu nokta çok dikkat çekicidir. Allah Teâlâ buyuyor ki, **"Onların sizin mallarınızda malum hakları vardır"**(Mearic.24). Hak konusunun mutlak sahibi Allah olduğuna göre, o böyle diyorsa böyledir. Böyle düşünmek ve zekâtı verirken, haklarını verme psikolojisi ile hareket etmek ve herhangi bir başa kakma düşüncesi içinde olmamak gerekir.

Rükû edenlerle birlikte rükû emri de Allah'ın emirlerine hep birlikte uymayı emreden sosyal bir talimattır. Yani bir cemaat halinde olunması ve topluluk olarak hakka uyum içinde olunması emredilmektedir.

"İnsanlara iyiliği emrediyor. Kendinizi unutup musunuz?" bölümünde Allah Teâlâ, Kitap'ı okuduğunuz halde anlıyor, aktarıyor ve ona uymuyorsunuz öyle mi?" diye ilginç bir sorgulama ve muhasebe yapmasını istiyor.

Pasajın **"Akletmiyor musunuz?"** sarsıcı sorusuyla bitmesi, burada ifade edilen pozitif tutumların takınılmamasının ve negatif tutumların takınılmasının çok akılsızca olacağı vurgusunu ifade etmektedir.

Bu pasajdan, Allah'ın sunduğu öğretileri iyi kavramanın, onları algılamada akılcıca davranmanın, dolayısıyla sabırla hem öğrenmeyi hem uygulamayı hem de başkalarıyla paylaşmayı hayat ilkesi haline getirmek gerektiği anlaşılmaktadır.

Burada İslam'ın ortaya koymuş olduğu bütüncül anlayışı da iyi kavrama ihtiyacı gözden kaçırmamak gerekmektedir. Zira tutarlı davranış, bütüncül kavrayış, doğru anlamının en önemli boyutlarındandır.

Bu ayetlerde; İman, kulluk, sosyal sorumluluk ve sosyal birlikteliğin gereği ortaya konmaktadır. İslam'ın en güzel şekilde yaşanmasının asıl formlarının da bunlar olduğuna dikkat çekilmektedir.

SAĞLAM SÖZ VE ONUN GEREKLERİ

BAKARA SURESİ 83

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ

“Bir gün İsrail oğullarından “Allah’tan başkasına kul olmayacaksınız; ananıza babanıza, yakınlarınıza, yetimlere ve çaresizlere iyi davranacaksınız. İnsanlarla güzel konuşacak, namazı düzgün ve sürekli kılacak ve zekâtı vereceksiniz” diye söz almıştık. Sonra pek azı dışında hepsi yan çizerek sözlerinden dönmüşlerdi”

Allah Teâlâ bu ayeti kerimeye **“Biz İsrail oğullarından çok sağlam bir söz almıştık”** ifadesini kullanarak başlıyor. Ardından sözün içeriğini, detaylarını tek tek sıralıyor.

Allah’tan başkasına kulluk yapmamak, anne babaya ih-sanla muamele yapmak, sonra yakınlarla, yetimlere, fakir-lere ih-sanla muamele yapmak zikrediliyor. İnsanlara güzel bir şekilde konuşma kriteri de bu sözün ilginç bir konu baş-lığı olarak ifade ediliyor.

İhsan kelimesini Kur’an’ın özel bir kavramı olarak almak gerekir. İhsan, davranışları en yüce tutarlılık ve yönelişle yapma durumudur. Onu sadece ekonomik yardıma bağ-

lamak da yetmez. Tam bir ihtiyaç karşılayıcı yaklaşımı ve bunu son derece yüksek hassasiyetlerle yapmayı bünyesinde barındıran bir kavram olarak düşünmek gerekir.

Ayeti kerimelerde anne-babaya itibar etme konusu geçen yerlerde Allah Teâlâ **"ihсан"** ifadesini kullanmayı tercih ediyor. İhsan kelimesinin özel bir kavram olduğu her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Anne-babaya ihsan ile muamele etmek Allah Teâlâ'nın varlığını hiçbir zaman gözden irak tutmadan ve onun rızasını yakalamak üzere hassasiyetle yaklaşarak, neye ihtiyaçları varsa onu karşılamaya çalışmak beklentisini ifade etmektedir. Onlarla birlikte olmak, hemhal olmak, muhabbet etmek de bu kapsamdaki ihtiyaçlardan sayılır. Yani duygusal ihtiyaçların karşılanması da ihsan kavramının kapsamında değerlendirilmelidir. Fiziki ihtiyaçların karşılanması zaten konunun içinde yer alan en öncelikli boyuttur. Bu yüzden çok önemli bir kavram olduğu her zaman dikkatte tutulmalıdır.

Alınan bu büyük ve sağlam sözün içeriğinde adeta ismen sayılan yakın çevreye ihsanla muamele yapılması ifade edildikten sonra, namazı ikame etmek ve zekâtı vermek başlıkları altında kulluk görevleri ve sosyal sorumluklar ortaya konmaktadır.

'Namaz' ve **'zekât'** kelimelerine de dikkatle bakmak gerekmektedir. Kur'an'da çok fazla geçen bu ikilinin, adeta dinin pratik yaşantısının hem Allah'a dönük yüzünü hem de insanlara dönük yüzünü ifade ettikleri görülecektir.

Ayet biterken, bu sözün alındığı toplumun az bir kısmı hariç çoğunluğunun bu verilen sözden yüz çevirdiği anlatılmakta ve o topluma ilişkin döne bir toplum yargısı sitemkâr ve vurgulu bir şekilde ortaya konmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de İsrailoğulları ile ilgili çok fazla mesaj olduğu görülmektedir. Tabii ki, bu sadece İsrailoğullarını anlatmak amaçlı olma-

malıdır. Kur'an-ı Kerim, öncelikli olarak Hz. Muhammed'e (s.a.v.) inanan insanlara hitap etmek üzere mesajlarını yoğunlaştırmıştır. Ama İsrailoğulları tarihinin örnekleri o toplumda çok canlı ve diri olarak yaşanmaya devam ettiği için Allah Teâlâ, onların yaşadıklarını; ders alınması, örnek edinilmesi ve o günkü İsrailoğulları propagandalarına karşı müminleri desteklemesi yönleriyle sürekli anlatmaktadır. Dolayısıyla İsrailoğullarının yaşadığı sapmaya, istikamet kaymasına, müminlerin de düşmemesi hatırlatılmaktadır.

İkinci önemli konu Medine'de de Yahudi toplulukları vardı, onlar çok dinamik şekilde gelen vahiyle karşı karşıya kalıyorlardı ve kendi ellerinde olan vahiyle karşılaştırma yapıyorlardı. Kendilerinin yozlaştırılmış anlayışını Müslümanlar'a kabul ettirmek için derhal harekete geçiyor hatta bu işi psikolojik harp seviyesinde bir kısım tekniklerle yapıyorlardı. Bununla birlikte Allah Teâlâ eski hükümleri bu şekilde hatırlatıyor ve doğrusunu tekrar insanların önüne koyuyor.

Bu tür ayetlerle Allah Teâlâ, kısa bir metin içinde adeta İslam'ın bütün anlayışını ortaya koyarak çok kapsamlı hatırlatmaları yapmaktadır. Böylece, hem imanla hem davranışla, ahlaki öğretilerle ve hem de dinin temel şartları ile ilgili konuları veciz bir şekilde ifade etmektedir. Ayetin analizine tekrar bakıldığında, Allah'tan başkasına kulluk yapmamak, anne-babaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere ihsanda bulunmak, insanlara güzel konuşmak kurallarıyla birlikte namazı ikame etmek ve zekât görevini yerine getirmek gibi hayatın her yönünü son derece yüksek bir vukûfiyetle kuşatan bir mesaj olduğu anlaşılacaktır.

Bu ayette yine, iman ahlak ve ekonominin muhteşem bir biçimde birbiriyle örtüştürülerek sunulduğu görülmektedir.

MUTLAK İYİ VE BİLEŞENLERİ

BAKARA SURESİ 177

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ
 مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى
 الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ
 وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ
 بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ
 الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“İyilik, yüzünüzü doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. İyilik; Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve nebilere inanıp güvenen kişinin yaptığıdır. Böyle bir kişi, sevmesine rağmen malını, kendine yakınlığı olanlara, yetimlere, çaresizlere, yolda kalanlara, isteyenlere ve bo-yunduruk altındakilere verir. Namazı özenle ve sürekli kılar ve zekâtı verir. Bunlar anlaşma yaptıkları zaman da yükümlülüklerini yerine getirirler. Baskılara, zorluklara, bir de baskın anında olacıklara karşı dirençli olurlar. Özü sözü doğru olanlar bunlardır. Allah’tan çekinerek korun-anlar da bunlardır”

Bu ayeti kerime çok kapsayıcı ayetlerdendir. Adeta dinin tamamını açıklayan ve derinlikli bir yöneliş sağlayan ifade gücüne sahiptir.

“Birr” kritik anahtar kavramlardan bir tanesidir. En hakiki iman, en yapılması gereken davranış, en yüce kulluk bece-risi gibi pozitif yönde zirveleri ifade eden derinliğe sahip bir kavramdır.

İşte bu zirve tavrı ortaya koymak için, **'yüzü doğuya ya da batıya dönmek'** asıl olan konu değildir. Allah Teâlâ bu ayette böyle bir başlangıç yaparak şekilsel yaklaşımların yüzeyselliğini ortaya koyup asıl arayışın daha derinlerde ve gerçek boyutlarda olması gerektiğini ifade etmektedir.

Allah Teâlâ bu ayette **"Birr, yüzünüzü doğuya ya da batıya çevirmeniz değildir"** diyor ve dikkatlerin tamamını bu şekil ötesi boyutlara çekiyor.

Peki nedir Birr sorusu doğal olarak gündeme geleceğinden ayet bizzat kendisi Birr'in ne olduğunu bir hayli detaylı ve vurucu ifadelerle açıklamaktadır.

Özellikle kible değişimi gibi geleneksel alışkanlıklar konusunda ortaya konan yenilikler, Yahudiler tarafından çok kolay bir şekilde polemik konusu yapılıyordu. Müslümanlar alaya alınıyor dönemlikle suçlanıyor ve hatta vahiy dahi eleştiriye tabi tutuluyordu. Ancak, Allah Teâlâ bu konuya ilkesel yaklaşıyor ve onların takıldığı boyutun çok uzağında bir hakiki anlayışa dikkat çekiyor: **"Yüzünüzü doğuya ya da batıya çevirmeniz "birr" değildir"** diyerek tartışmayı bitiriyor.

Birr, kişinin Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman etmesidir, diyerek iman konusunu ön plana çıkararak birr konusunu tanımlamaya başlıyor ve imanın şartlarını sayıyor.

Allah Teâlâ, iman nitelemesinden hemen sonra, konuyu sosyal sorumluluk alanına getiriyor ve ona olan sevgisine rağmen, yakınlarla, yetimlere, fakirlere, yol oğluna, dilenenlere ve özgürlük mücadelesine harcamasıdır, şeklinde beyanda bulunuyor.

Birr konusunda ikinci olarak ifade edilen boyut ele alındığında ekonomik yönünün ve paylaşım tarafı fevkalade ağır bastığı görülmektedir. Hem insanın mal ile olan ilişkisini analiz ediyor hem de ona rağmen verilmesinin birr'in bir gereği olduğu açıklanıyor. Sıralamaya da dikkat etmek gerekir. İman ve hemen ardından sosyal sorumluluk görevleri gelmektedir. Üçüncü sıraya yerleştirilen konu ise, namazı ikame etmek, zekâtı vermektir. Onu da ahitler ve onlara riayet etme uyarısı takip etmektedir.

Birr kavramının gereklerinin sayıldığı sıraya; zorluk zamanında, sıkıntı zamanında, kötülük ve baskı anında sabretme yerleştiriliyor. Böylece adeta bireyselden küresele sıkıntıların tamamında değerleri uğruna sabır gösterme **"birr"** in bileşenleri olarak ortaya konmaktadır.

İşte bu iman ve tavrı ortaya koyanlar **"birr"** sahibi olanlardır ve onlar gerçek anlamda sadakat ve duyarlılık sahibi olanlardır. Bunlardır bu **"birr"** i doğru anlamış ve uygulamış olan kişiler, diyor Allah Teâlâ.

Ekonomi ve ahlak ikilisinin bir insan hüviyetinde buluşturulmasının en zarif ve etkili ifadelerinden bir tanesi daha bu ayette karşılığını bulmaktadır.

İNSANLARIN MALLARINI HAKSIZCA YEMEK İÇİN SİSTEM ÜRETMEK

BAKARA SURESİ 188

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا
فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Bile bile günaha girip insanların mallarından bir parça yemek için malınızı (rüşvet olarak) yetkililere vermeyin"

Bu kısa ayet, insanlar arası ekonomik transferlerin yanlış yollarla yapılmaması gerektiğini, bunun için de herhangi bir sistem üretilmemesini ve başkalarının mallarını kendi hanesine geçirmek için idarecilere ve yetki sahiplerine rüşvet kanallarıyla ulaşılmaması gerektiğini ifade etmektedir.

Öncelikle verilen talimat, **"mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin!"** talimatıdır. Bu yolların gerçekten son derece farklı çeşitleri olabilir. Pazarda yapılan en küçük hilelerden tutun, uluslararası ticarete ya da ülkeler arası ticarete mevzuatın arkasını dolanmak ya da etiketlerle verilerle oynamaya varıncaya kadar çeşitli haksız kazanç yolları aramak bu kabildendir.

Daha önemlisi, herkesin anlayamayacağı büyük boyutlarda sistemler üretmek ve bu sistemler aracılığı ile hak sahibi olmadığı transferleri bir yerlere aktarmak bu talimatın kapsamında bulunan yanlışlardır.

Hiç şüphesiz ilk akla gelen hırsızlıklar, aldatmacalar, hilelerdir.

Arap literatüründe kova sarkıtmak, yetkili makamda bulunan idareci veya yargı mensuplarına rüşvet vermek anlamında kullanılan mecazi bir ifadedir. İlginç bir niteleme ve benzetme olarak kullanılmaktadır. Kuyudan su alabilmek için kova sarkıtmak gerekir. Ancak kovanın suya dalabilmesi için kovanın içinde biraz su bulunması ve ağırlık oluşturması şarttır. Böylece az su verip çok su almak mümkün olmaktadır. Rüşvet de böyledir. İdarecilere verilen az bir miktar rüşvet karşılığında hak olmayan çok miktar varlığa erişmek mümkün olmaktadır.

Talimat bu uyarıyı içermektedir: Günah olan bir yol üretip o yolla yetki sahiplerine ulaşmayın. Böylece hakkınız olmayan ve başka insanlara ait olan malları yemeyin.

İnsanlar mal merakı yüzünden çok farklı gerekçeler ve mazeretler üreterek rüşvet yolunu meşrulaştırabiliyorlar. Sadece kendi hakkına erişmek için idarecilere vereceği bir miktar malla ilgili üretilmiş fetvalar süreç içinde büyük bir yol olmaya başlayabiliyor. Böylece önce hakkını alma yolu açılıyor ardından hakkı olmayan yolu da kullanma fikri cazip gelmeye başlıyor. O yüzdendir ki ilke; rüşvet almanın da vermenin de yasak olduğu bağlamında ortaya konmuştur.

Bu konuda yapılması gereken sistemi düzeltmek, insana, insan şahsiyetine emek vermek ve düzgün insan örnekliğinin geçerli ve makbul olması için gayret içinde olmaktır. Bu konularda toplumda genellikle yöneticilerin yanlış bir ahlaka sahip olduğu fikri egemendir. Dolayısıyla eleştiriler sadece onlara yöneltilir.

Bu suçlama, sosyolojik olarak çok büyük bir gerçekliğe sahip değildir. Zira yöneticiler o toplumun bir özeti mahi-

yetindedir. Gerçekten insanlar nasıllarsa o şekilde yönetilirler. O yüzden düzeltmede toplumun tamamını hedeflemek şarttır.

İslam'ın da beklentisi budur. Tüm Müslümanlar'ın böyle bir sosyal yapıyı inşa etme sorumluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla o mazeretler çok fazla geçerli değildir.

Hatta bu gibi konularda bazı merkezlerden fetva almış olması bir şeyi değiştirmez. Bu tür fetvalar İslam'ın nihai anlayışını ve hukuki görüşünü ifade eden metinler olamaz.

Asıl önemli olan, kalbi mutmain kılacak ve İslam'ın temel ilkeleriyle de çalışmayacak görüşlerin peşinde uygulama oluşturmaktır. Görüntü ya da şekil şartlarını ayarlamak değil... İşin sonunda yozlaşma getirme ihtimali olan hiçbir kanala girmemek gerekir. İslami duyarlılık bunu gerektirir. Kur'an'ı Kerim'de ortaya konan Müslüman profili, ideal formları tanımlamaktadır. İdare-i maslahat diye tabir edilen tavrı benimsemek ve bunu hayat anlayışı haline getirmek işi laçkalaştırmakta ve sonucu günahla dolu olan bir hayatı davet etmektedir.

Samimi bir mümin için önemli olan, Allah Teâlâ'nın maksudını, muradını anlamaya çalışmak ve bu ayetlerde Allah'ın yaptığı analizlerin şahsiyet üzerindeki etkilerini idrak etmeye gayret etmek, benzetmelerde ortaya konan olumsuz hali kavramaya çalışmaktır. Bunu da tüm Müslümanlar'ın yapması gerekir. Bu sadece bazılarının görevi değildir. Böylece ahlaki bir düzenin kurulması yerleşmesi mümkün olur. Aksi de hüsrandır.

Ayetin başlangıcında Allah Teâlâ'nın **"bâtıl yollarla birbirinizin mallarını yemeyin"** talimatının yer alması, çok dikkat çekicidir. Rüşvet konusu bile sonradan gelmektedir.

Ekonomik sistem üretmek insanların mallarını haksızca yemek belki en rafine metotlardandır. Üstelik insanların önemli bir kısmı bunun **hiç bir zaman farkına varmayabilirler. O yüzdendir ki, hak konusuna, aşkın bir bilgiyi gerektiren bir konu olarak bakılması gerekir.** Zira hakkın tayini, hakkın belirlenmesi, insanın sahip olabileceği yüzeysel bilgiden çok öte vukûfiyetler gerektirir. Buna da ancak Yüce Yaratıcı sahiptir.

İnsanların ürettiği ekonomik mekanizmalar, modeller, küresel anlamda etkin olan iktisadi sistemler sonuç itibarıyla bir dağılım belirleyicisi fonksiyonu icra ediyorlar. İşte bu dağılımda her canlının ve her dinamiğin hakkını vermek gibi bir hakkaniyet sorunu vardır. Burada ortaya konan referanslar hayati derecede önemlidir. O yüzden temele Kur'an'ın yerleştiği, belirleyici olarak O'nun olduğu bir sistem önerisine gayret etmek şarttır.

Hiçbir Müslüman sistemin gereği de olsa bir başkasının malını haksız yere yeme ruhsatına sahip değildir. Sistemlerin egemenliği nefes aldırıyor olsa bile... Müslüman'ın üzerine düşen görev, işte bu metinlerde kendisine gönderilen temellerden hareketle hakkaniyetli bir ekonomik sistem kurmak ve o sistemde yaşamaya azmetmektir. Bu imani bir sorumluluktur.

Kesinlikle hiç kimsenin malını haksızlıkla yiyecek bir düzene razı olunamaz. Kurulu düzenlerin gücü ne olursa olsun. Bu durum mükellefiyeti ortadan kaldırmaz.

Ayetlerden çok kolay anlaşılabilmesi gibi Allah Teâlâ da insanların yaşadığı şartları ve içinde buldukları psikolojileri çok iyi biliyor ve buna rağmen düzenin değiştirilmesini istiyor. Yapılması gereken, durumu idare etmek için fetva aramak değil, durumu düzeltmek ya da düzgün bir sistem üretmek için yol aramaktır.

NEYİ İNFAK ETMELİ?

BAKARA SURESİ 219

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ
وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

"Sana hamrı (sarhoşluk veren ve uyuşturan maddeleri) ve şans oyunlarını soruyorlar. De ki her ikisinde büyük bir ism (zararlar) ve insanlar için yararlar vardır. Ama bunlardaki ism yararlarından büyüktür. (Hayra) neyi harcayacaklarını da soruyorlar. De ki: Artanı!.. Allah, ayetlerini size böyle açıklar ki düşünesiniz"

Bu ayette Allah Teâlâ iki soru ile insanların çözümünü beledikleri ya da kendileri için sorunlu olan alanların açıklığa kavuşturulmasını istedikleri bazı konuları çözüme kavuşturuyor.

Sorular, **"sana içki ve kumardan soruyorlar"** ve **"sana infakın mahiyetini soruyorlar"** şeklinde ortaya konuyor. Aynı cümle içinde iki soruya da cevapları yine Allah veriyor: İçki ve kumar, zararı faydasından çok olan meşguliyetler olarak niteleniyor. İnfakın ne olduğu sorusuna ise, **"de ki o afv'tır"**. Şeklinde cevap oluşturuluyor. Ardından da, **"işte böyle, Allah size ayetlerini açıklıyor, umulur ki düşünürsünüz"** beyanıyla düşünmeye, akli kullanmaya davet ederek ayeti tamamlıyor.

Ayete bakınca kolayca fark edileceği gibi bu konuda merkeze konmuş üç kavram var. İki tanesi tam olarak yasak olan konuları anlatan kavramlar, içki ve kumar. Üçüncüsü ise infaktır. Bu kavramların bir ayette toplanmasını da anlamaya çalışmak gerekir.

Bu ayetin indiği aşamada henüz tam olarak yasaklanmasa da, yasaklama sürecine girdiği anlaşılan içki ve kumar daha sonra tamamen yasaklanmaktadır. (Maide 90).

Görüldüğü gibi bu eylemlerde, yani içki ve kumar faaliyetlerinde son derece nesnel bir gerçeklik olan ekonomik faydanın Allah Teâlâ tarafından bilindiği bildirilmektedir. Yasaklamanın toplumsal anlamda kabul edilen bu gerçekliğe rağmen geldiği de hissettirilmektedir. Bu tercihin, bir paradigma inşa süreci olduğu gerekçesi ile böyle yapıldığı anlaşılmaktadır. Ekonomi önemli bir şeydir ama her şey değildir fikri yavaş yavaş yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda toplumsal alışkanlıkların da aşama aşama değiştirilmesinin murad edildiği düşünülmektedir.

İçki, Kur'an-ı Kerim'de **"hamr"** kelimesi ile ifade ediliyor. Bizim dilimizde ona içki diyoruz. İçki dendiği zaman aslında içecek her şey anlaşılmalıdır. Ancak toplumsal teamüller onun sadece 'alkollü içecekler' şeklinde anlaşılmasını sağlamaktadır. Türkçede, içki içilen şey demektir. Arapça'daki hamr ise, aklı örten, örtücü anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu hamr kelimesi illetinden hareketle haramlılık kapsamındadır. Akla bu anlamda zarar veren diğer maddeler de bu illete kıyasla aynı şekilde haram olarak değerlendirilmektedir. Uyuşturucu vs. gibi.

"Meysir" kelimesinin kökeni **'yüsr'** dür. Yani kolay, kolaycılık demektir. Kumarda böyle bir boyut olduğu bilinmektedir. Kolayca para kazanılan bahis oyunlarına da bu gerekçe ile böyle ismin verildiği anlaşılmaktadır.

Aynı zamanda bu kapsamdaki oyunları meşrulaştırmak için Mekke toplumunda yaşayanlar ilginç yorumlamalar yapıyorlardı. Kumar oynuyorlar ama mesela kumara konu bir deve ise kaybeden deveyi kesiyor ve fakirlere dağıtıyor. Yani yasağı meşrulaştırmak için ona erdemli bir yorum eklemesi yapıyorlardı. Böylece kumar cazip ve sempatik hale dönüştürülüyordu.

Bu tür pozitif boyutlar katılmasına rağmen Allah Teâlâ bunların hepsini yasaklamıştır. İçinde bazı faydaların olması onları kabul edilebilir, meşru görülebilir kılmaya yetmemiştir. Çünkü oynayanlar açısından, yeteri kadar mahsur üretme özelliğine sahip meşguliyetler ya da bağımlılıklardır.

Tam bunların karşısında Allah Teâlâ aynı ayeti kerime içerisinde bize infakın mahiyetini sorgulayan konuyu gündeme getiriyor ve infakın mahiyeti ile alakalı bir tanımlama yapıyor. **"Sana infaktan soruyorlar. De ki o 'afv'dır"** Burada kullanılan afv kelimesi infakın niteliği ile alakalı en kritik kavramlardan kabul edilmektedir. İnfak müzakerelerinin içerisinde de en fazla gündem olan konulardan bir tanesidir. Afv kelimesini, bir kısım âlimler fazla, fazlasını, ihtiyacı olandan fazlasını diye anlamışlardır. Bir kısım âlimler ise verebileceğiniz miktarı vermek diye anlamışlardır. Diğer bir kısmı ise, seni sıkıntıya sokmayacak olan kadarı şeklinde anlamışlardır. Böylece bu harcama/infak, zekât gibi, fitre gibi bir standarda bağlanmadan olabildiğince fazla vermeyi ifade edecek şekilde bir paylaşma aracı olarak emredilmiştir.

Her halükârda buradaki afv kelimesi infakla alakalı bir çokluğu ifade ediyor. İnfak kelimesi Kur'an-ı Kerim'de zekâtтан daha fazla geçen bir kelimedir. Bir talimattır. Allah Teâlâ bizden sürekli infak yapmamızı istemektedir. Ancak zekât ile alakalı ortaya konan o sınırlar infakta ol-

madığından dolayı süreç içerisinde Müslümanlar tarafından ertelenmiş bir görev haline gelmiştir.

İnfak kelimesini Türkçe olarak ifade edersek ona "*hayra harcama*" demek mümkündür. İnsanlar için ihtiyaç karşılayıcı olan bu harcama, aynı zamanda Allah yolunda harcama olarak kabul edilmektedir.

Allah yolunda harcama yapmak demek de, kapsamı son derece geniş bir ifadedir. Bizatihi cihat için çıkmış olan orduyu donatmak da infaktır, ilmi faaliyetlerin sürdürülmesi için yapılan harcama da infaktır. Fakir insanlara yapılan yardımlar da infaktır, toplumda var olan ya da olması muhtemel olan önemli bir kısım arızaları gidermekte kullanılan harcama da infaktır. Bütün bunlar, Allah rızası için yapılan harcamalar oldukça infak olarak kabul edilir.

Dolayısıyla infakın kapsamı bir hayli geniştir ve son derece pratiktir. Onların hepsini de Allah için yapılan harcamadır diye tanımlamak yanlış olmaz. Zira bu tür harcamaların tamamı, İslam toplumunun yapısını daha sağlıklı hale getirmek, ekonomik imkânsızlıklar dolayısıyla yanlış yollara sapılmasına fırsat vermemek ve insanların huzuruna katkıda bulunmak amacıyla yapılmaktadır.

İçki, kumar ve infak sorgulamasının aynı ayette yer almasının şöyle bir anlamı olacağını düşünmek mümkündür: içinde kısmi olarak ekonomik fayda bulunan yanlış uygulamalar, aslında çok büyük bireysel ve toplumsal mahsurlar da barındırmaktadır. Eğer gerçekten birileri topluma fayda vermek, fakir fukaraya yardımcı olmak gibi amaçlara sahip iseler, o zaman onlar infak yapsınlar. İçki ya da kumar işiyle uğraşmasınlar. Zira infak, herhangi bir zararı söz konusu olmayan bir paylaşım metodudur.

Allah Teâlâ son bölümde diyor ki, **“böyle detaylı bir şekilde sizlere ayetleri anlatıyoruz ki düşünesiniz”** yani bunlar üzerinde düşünmek için, hayatın tamamına bu bilgiyi ve uygulamayı sirayet ettirmek ve aynı zamanda kişisel kulluğu olgunlaştırmak için ayetleri bu şekilde açıklamalı olarak gönderdiğini ifade etmektedir.

Onun için bu emirler ve yasaklar üzerinde tüm insanların düşünmesi, bunların ekonomik, sosyolojik, bireysel toplumsal fayda ve zararları üzerinde fikir yürütmeye çalışması bir görevdir. Talimat, sadece emirlerin ve yasakların okunması ve gereklerinin yerine getirilmesinden ibaret değildir. Aynı zamanda üzerinde düşünmeyi ve zihnen tüm insanların bu doğrultuda kendilerini geliştirmesine katkıda bulunmayı da içerdiği anlaşılmaktadır.

YETİM SORUNSALINA YAKLAŞIM

BAKARA SURESİ 220

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ
 وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ
 شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Ayetler hem dünya hem ahiret ile ilgilidir. Sana yetimleri de soruyorlar. De ki: "En iyisi onlar için faydalı olanı yapmaktır" Eğer aranızda alırsanız, zaten kardeşlerinizdir. Allah onların durumlarını bozanla iyileştireni bilir. Gerekli görseydi sizi kesin sıkıntıya sokardı. Üstün olan, doğru kararlar veren Allah'tır"

"Bu dünya ve ahiretle ilgili olarak" Allah Teâlâ bu ayeti kerimeye böyle bir ifade ile başlangıç yapmış. Bir önceki derste geçen içki ve kumar ile alakalı ayeti kerimeye bağlandığı şeklinde değerlendirmeler bulunmaktadır. Yani bu konuların çok kapsamlı düşünülmesinin, tefekkür edilmesinin, bu dünyada da ahirette de karşılığının olacağı anlaşılmaktadır.

"Senden yetimler hakkında soruyorlar. De ki, onlar için ıslah, iyi düşünce, iyi yaklaşım, iyi faaliyet hayırdır" Yani ne yaparsanız yapın onlarla alakalı iyi bir şey yapıyorsanız, onların malları ile ilgili olarak düzeltme, geliştirme ve kazandırma sonucu doğuracak bir şey yapıyorsanız bu hayırdır, diyor Allah Teâlâ.

“Eğer onlarla çok fazla iç içe geçerseniz, onlar sizin kardeşlerinizdir” Yani onlarla hem sosyal ve aile hayatı içinde birlik beraberlik oluşturuyorsanız hem de onların mallarının bir şekilde sizin mallarınızla karışma durumu oluyorsa, kardeş muamelesi yapmalısınız. Bu yaklaşım ve bu talimat, toplumda zayıf konumda bulunan tüm insanları toplumsamak ve onların mallarını korumak anlamında bir garanti oluşturma emri demektir.

“Allah müfsit olan fesatçıyla ıslah ediciyi birbirinden ayırır” burada hem istismar yapıp hem de haktan yana görünme çabasını deşifre eden bir ifade bulunmaktadır. Allah Teâlâ bunları bilir, hatırlatması yapılmaktadır. Evlilik kurumu ile malların karışması ve ardından malların tüketilip boşanma durumu gibi istismara dönük örneklerin yaşanması bu talimatların gerekçelerini oluşturmaktadır. Zira her şeyi bilen ve gören Allah, sizin hangi niyetle neler yaptığınıza da bilir. O yüzden dikkat ve duyarlılık uyarısı yapılmaktadır.

Yetimler her toplumun en mağdur kesimini temsil etme özelliğindedir. Bu yüzden olacak ki, direkt olarak konuyla ilgili çok fazla sayıda hem tüm çevreyi uyarıcı hem de konunun hukukunu düzenleyici ayeti kerimeler gelmiştir.

“Yetimlerin mallarına en güzel tarz dışında asla yaklaşmayın!” (İsra 34) şeklinde gelen ve kısmen yetim mallarından uzak durulması istendiği şeklinde anlaşılan emirler sonrasında gelen ayetler, ıslah edici yaklaşımla yetim mallarına yaklaşmanın önemine dikkat çekmektedir. Yani mallar ıslah niyetiyle birbirine karıştırılabilir. Ama asla onların mallarına herhangi bir zarar gelmesine fırsat verilmez.

“Eğer Allah dileseydi sizleri kesinlikle zora sokardı” yani o takdirde bu meseleleri birbirinden ayırt etmek çok zor olabilirdi. Bu durum insanlar için sizin için külfetli ve zor bir görev haline gelirdi. Ama Allah Teâlâ işleri kolaylaştı-

rıyor ve malları karıştırmaya hatta kendileriyle evlilikler yapmaya izin veriyor. Ancak amaçtan sapılmasın, bütün bu ilişkilerin sonucunda onlar için ıslah ortaya çıksın arzu edilmektedir.

“Hiç şüphesiz ki Allah azîzdir ve hakîmdir” yani hükümlerini böyle göndermiş olmasının derin hikmeti vardır. Toplumda mağduriyetler, mâdûniyetler oluşmasını istenmektedir.

Allah Teâlâ izzet sahibidir. Gücünü dilediği şekilde uygulayabilir. Ama insanlar O'nun göndermiş olduğu bu kuralları uygulamalı ki, Allah Teâlâ da başka bir şekilde zecri bir uygulama yapmasın. Allah'a rağmen hiç kimsenin herhangi bir uygulama yapma gücü de takati de yoktur. Bunun da farkına varılması gerekir. Ama bir kısım insanların böyle iddiaları bulunmaktadır.

Bu ayette konu edilen yetim malları meselesi büyük ekonomik yapının bir parçasıdır. Yetimlerin mallarının İslam toplumu tarafından korunup gözetilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Gayet tabii ki, bu meselenin içinde ciddi olarak ahlaki yükümlülük bulunmaktadır. Bu ayetlerde hukukî olarak net hükümler olmasa da, Müslümanlara ahlakî olarak, o insanları, o gençleri malları ile birlikte en güzel tarzda muhafaza etme mecburiyeti bir yükümlülük olarak gönderilmiştir. Dolayısıyla bu öğretisi ile önemli bir insani ve ekonomik koruma mekanizması devreye sokulmuştur.

GÜZEL BOŞANMA

BAKARA SURESİ 229

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَجِلُّ
لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ
اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ
بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ

“Talak iki defadır. Sonra kadını ya iyilikle tutmak ya da güzellikle ayırmak gerekir. (Ey erkekler!) İkinizin de Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacağınızdan korkmanız dışında kadınlara verdiklerinizden bir şey almanız size helâl olmaz. (Ey müminler!) Eşlerin, Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacaklarından siz de korkarsanız, kadının fidye verip kendini (kocasından) kurtarması her ikisi için de günah olmaz. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır, onları aşmayın. Allah'ın koyduğu sınırları aşanlar yanlış yapan kimselerdir”

Boşanma konusu Kur'an'da çok fazla yer bulan konulardan biridir. Zira genellikle boşanmada kadınlar ezilip sıkıntıya sokulmaktadır. İnsan hayatında haksızlığın, düzensizliğin olduğu her konuda olduğu gibi boşanma konusunda da Allah Teâlâ hem insani yönden ilişkileri düzenlemek hem de ekonomik yönden haksızlığı ortadan kaldırmak amacıyla hükümler göndermiştir.

Bu ayet konuyla ilgili ayetlerden birdir. **“Talâk iki defadır. Sonrasında ya maruf üzere evliliğe devam etmek ya da ihsanla boşamaktır”** diyerek Allah Teâlâ son derece önemli bir düzen inşa ediyor. Yani iki sefer boşama ifadesi kullandıktan sonra (Bunun da kendine göre usulleri ve şartları bulunmaktadır) üçüncü aşamada ya -marufa uygun şekilde- tutmaya devam etmek, yani evliliği sürdürmek ya da güzel bir şekilde boşanmaktır.

İhsan seviyesi, maruftan daha ileri bir tutum kalitesini anlatmaktadır. Allah boşama konusunu bu özel kavrama bağlamış ve ihsanla boşamayı emretmiştir. Yani bu konularda anlamsız bir şekilde ve ilkel yaklaşımlarla erkek egemenliği sorunu kültürel ve inançsal olarak ortadan kaldırılmıştır. Arabesk anlayışının bir ifadesi olarak “Ya benimsin ya kara toprağın!” telakkileri toptan iptal edilmiştir. Görüldüğü gibi Kur’an-ı Kerim kadının da erkeğin de birer birey olarak kabul edilmesini, birbirlerine, birbirlerinin iradelerine ve ekonomik haklarına karşılıklı saygı gösterilmesini emretmektedir. Hak konusunda ve kişilik konusunda her birine aynı özenin gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Boşamayı erkek yaptığından mehir olarak verdiğiinden geriye bir şey istememesi hüküm altına alınmaktadır. Hukuk inşa edilmesiyle birlikte, hukuk ötesi bir duyarlılığa da çağrı yapılmaktadır. Allah Teâlâ insanlara marufu öğretiyor. Eşlerin birbirleri ile olan ilişkilerini, gerek evliliğin devam etmesi sürecinde, gerekse bitimi durumunda maruf ve ihsan anlayışıyla sürdürmelerini istiyor.

Dikkat edilecek olursa bu düzenlemelerde ekonomi de var ahlak da var. İslam ekonomisini de en güzel anlatan ikili kavram bunlardır: Ekonomi ve Ahlak. Bu ayette de Allah Teâlâ bir düzen inşa ederken görüldüğü gibi tam olarak bu muhtevayı hedeflemektedir.

“Eğer Allah’ın hududunu koruma noktasında bir korkunuz varsa kadın da fidye vererek boşama yapabilir” diyor Allah Teâlâ. Yani boşama işlemini kadın da talep edebilir. Burası sanki bizim toplumumuzda yok sayılmıştır, kadının boşama hakkı yok zannedilir. Görüldüğü gibi Kur’ân-ı Kerim’in kadına da bu hakkı verdiği açık bir şekilde ortadadır.

Bu hükümleri Allah Teâlâ kendi sınırları olarak tanımlamaktadır. Bu sınırların aşılmamasını insanlardan istemektedir. Yani çok açık olarak ifade etmek gerekirse, kadına senin boşama hakkın yok demek, Allah’ın sınırlarını aşmak demektir.

Boşama hakkı bu şekilde beyan edilirken aynı zamanda ekonomik hakların da korunmasına azami dikkat gösterilmesi de emredilmektedir. Böylece çok yönlü bir hakka-niyet düzeni inşa edilmektedir.

Bunun ekonomik açıdan ne anlama geldiği, konular detaylandıkça kendisini hissettiriyor. Yani İslam toplumunda zulme varabilecek hiçbir ilişkiye Allah Teâlâ asla izin vermiyor. Kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkiler son derece sürdürülebilir, adil ve ekonomik haklara riayet çerçevesinde olmak zorundadır. Akitleri de çok düzgün bir şekilde yerli yerine oturtarak yapmak bir mecburiyettir. O yüzden evlilikte ortaya çıkan ekonomik hukuk zorunluluğunun boşanmada da benzer şekilde alenen gerçekleşmesi gerekir. Asla kadının ya da erkeğin mağdur olabileceği bir duruma fırsat verilmemelidir.

BOŞANMA EKONOMİSİ

BAKARA SURESİ 236-237

Bakara 236

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرُضُوا
لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرَهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرُهُ
مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

"Kadınları, mehirlerini kesinleştirmeden ve ilişkiye girmeden boşamanızın size günahı olmaz. Onlara yararlanacakları şeyler verin. İmkânı olan gücü ölçüsünde, darlık içinde olan da gücü ölçüsünde, marufa uygun olarak verin. Bu, güzel davrananlar üzerine bir borçtur"

Bakara 237

وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً
فَانصَفُوا مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ
النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Mehirlerini kesinleştirdiğiniz kadınları ilişkiye girmeden boşarsanız, kesinleşen mehirin yarısını vermelisiniz. Kadınlar veya nikâh düğümü elinde olan eş hakkından vazgeçerse başka. (Ey erkekler!) Sizin vazgeçmeniz, takva (konumunuzu koruma) açısından daha uygundur. Aranızdaki farkı unutmayın. Yaptığınız her şeyi gören Allah'tır"

Bu bölümde yer alan ayetlerde boşanmada ortaya çıkan ekonomik sorumluluklara yer verilmektedir. Boşanmanın getirmiş olduğu çok yönlü zorluklar olduğu herkesin malumudur. Bu kapsamda zorlukların bir nebze de olsa giderilmesi ve özellikle kadınların mağduriyetlerinin giderilmesi için erkekler üzerine biraz daha fazla mükellefiyet yüklendiği görülmektedir.

Hükümlerdeki ayrıntılar dikkatle irdelendiğine, en güzel ve hakkaniyetli ayrılma biçiminin, Allah Teâlâ'nın koyduğu yasa doğrultusunda yapılan şekilde olduğu görülmektedir.

Boşanma normal kabul edilen bir eylemdir. Ancak, boşanma sırasında herhangi bir haksızlık yapılmaması da özellikle şarta bağlanmıştır. Bu o kadar hassas tutulmuştur ki, nikah sonrası birliktelik olmadan boşanma durumundaki haklar dahi sistemde kendine yer bulmuştur. Bu kadar inceliklerin bizzat Kur'an'da yer alması, hakkaniyet konusuna verilen önemin bir yansımasıdır. Özellikle mağduriyet yaşama ihtimali daha fazla olan kadınların sıkıntıya girmemeleri için tedbirlerin bizzat ifade edildiği görülmektedir.

Bu konu o kadar önemsenmiştir ki, nikah sırasında mehir konuşulmamış olsa bile bu takdirde boşanma söz konusu olduğunda **"Maruf bir meta"** diye tanımlanarak kadınların faydalandırılması istenmektedir.

Hayatı güzel yaşamayı, davranışları güzel yapmayı tabiat haline getirme erdemliliğinde kararlı insanların yapması gereken budur. Bu insanları Allah 'Muhsinler' gibi özel bir sıfatla da anmaktadır.

Bu tanımlamalar, idealize edilen İslam uygulamasında sorumluluk üstlenecek olan İslam insanının karakter formlarını oluşturmaktadır. Söylemlerin Kur'an'da yer

alması, bir taraftan hukuk inşa ederken diğer taraftan eğitim süreçlerinin devam etmesi anlamında çok kıymet ifade etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de maruf kelimesi, sayısal olarak en fazla boşanma konusunda geçmektedir. Bu enteresan bir durumdur. O dönemde kadınların haklarının yok sayıldığı, hatta kadınların yer yer insan olarak bile sayılmadığı bir zaman diliminde, Allah Teâlâ'nın kadın haklarını ekonomik olarak garanti altına aldığı görülmektedir. Bu hükümlerin kıymetini iyi idrak etmek gerekir. Bırakınız evlenip boşanan kadınların haklarını, sadece nikah kıyıp ayrılanlara dahi mehir konuşulsun ya da konuşulmasın ödeme yapmayı emretmesi son derece calibi dikkattir.

Mehir mükellefiyetini, Allah Teâlâ fariza/zorunlu görev olarak tanımlamıştır. Yani açık bir farz yükümlülüğü demektir. İhtiyârî, seçimlik, keyfe kalmış bir tavsiye değildir. Birleşme olmadan boşanma durumunda belirlemiş olan mehrin yarısını vermek farzdır. Eğer zifaf söz konusu olmuşsa mehrin tamamı ve yanında diğer başka yükümlülükler devreye girmektedir.

Bu hükümler hem hanımların onurlarının korunması noktasında bir belirleme hem de ekonomik olarak desteklenmeleri açısından son derece kritik katkılardır.

Fakat alacaklı durumunda olan taraf gönülden affederse o zaman bu ödeme mükellefiyeti düşer. Ancak, takvaya daha uygun olan verilenden geriye bir şey istememektir. Erkekler, ekonomik şansa erişme anlamında daha yüksek imkanlara sahip olabilirler. Bu farkın asla unutulmaması gerekir. Böyle bir erdem ortaya konduğunda bunun da Allah tarafından görüleceği asla unutulmamalıdır.

Bu gibi ayetlerde bir taraftan aile hukuku inşa ediliyor diğer taraftan ekonomik haklar tesis ediliyor. Evlilik ve boşanma meseleleri, toplumdaki tüm insanları ilgilendirdiğinden dolayı büyük bir yaygınlık özelliğine sahiptir. Bu durum aynı zamanda önemli ekonomik transfer zemini anlamına gelmektedir. Bu transferler de büyük ekonomik çerçevenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu yüzden aynı zamanda konu İslam ekonomisinin bir boyutu olarak görülmektedir.

Nikâh bir akittir, içerisinde ekonomi olan, hukuk olan, sosyoloji olan, psikoloji olan bir akittir. O yüzden Allah Teâlâ bu konuda da dengenin kurulmasını istemektedir. Evlenmede, boşanmada, boşanmadan sonraki dönemlerde bir haksızlık yaşanmaması için ve mükellefiyetlerin tam olarak yerine getirilmesi için kuralları açık olarak koymaktadır.

Gerek dağılım, gerekse yeniden dağılım konusunda kuralların açık olarak ortaya konması İslam Ekonomisinin Hakkaniyet ilkesinin bir gereğidir. Özellikle topluma ve mağdura dönük haklar asla kişilerin inisiyatifine bırakılmamaktadır. Bu detaylar aynı zamanda bütünün bir parçası olarak görülmelidir. Yani yeniden dağılımın standartları olarak kabul edilmelidir. Bunların hepsi bir araya geldiğinde bütünü oluşturuyorlar. Onun için İslam ekonomisindeki yerleri fevkalade önemlidir. Parçaların sağlığı aynı zamanda bütünün sağlığı anlamına gelmektedir.

TEMİZ İNFAK

BAKARA SURESİ 267-268-269

Bakara 267

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا
لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ
إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

"Müminler! Kazandıklarınızın temizlerinden ve yerden sizin için çıkardığımız şeylerden hayra harcayın! Gözünüzü kapamadan almayacağınız kötü şeylerden vermeye kalkmayın! Bilin ki Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, ne yaparsa güzelini yapar"

Bakara 268

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَغْفِرَةً مِنْهُ
وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Şeytan sizi yoksul düşmekle korkutur ve çirkin işler yapmanızı ister. Allah ise suçunuzdan arındırma ve ikramda bulunma sözü verir. İmkânları geniş olan ve her şeyi bilen Allah'tır"

Bakara 269

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا
كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

"Gerekeni yapana Allah hikmeti verir. Kime hikmet verilirse, ona çokça iyilik yapılmış olur. Bu bilgiye (hikmete) sağlam duruşlu (ülü'l-elbâb) olanlardan başkası ulaşamaz"

İnfak, Allah için insanların ihtiyaçlarını gidermek üzere harcama yapmaktır. Bu çok kritik bir iştir. Temel motivasyonu Allah rızasını kazanmak olunca meselenin hassasiyeti maksimuma ermektedir. Allah da kendi rızasına erişmek isteyen kullarına, diğer insanlara yardımcı olmayı bir zorunluluk haline getirmiştir. İşte bu bağlantılı durum, infakın Allah'ın şanına yaraşır bir şekilde yapılması gereğini ortaya koymaktadır. Üstelik bu sadece mantıksal bir çıkarsamadan ibaret bir kanaat değil aynı zamanda ayetin metninde bizzat Allah tarafından istenen bir davranış biçimidir.

Allah Teâlâ buyuruyor ki, **"Kazandıklarınızın temiz olanlarından ve yeryüzünden sizin için çıkardıklarımızdan Allah yolunda harcadığınız püf nokta temiz olmaktır.**

"Allah için infak edin ve pisi temize karıştırmayın" Hem pis olanı vermeye kalkmayın, hem de pisi temize karıştırarak da vermeyin, denmektedir.

Buradaki temizin çok yönlü bir temizliği ifade ettiğini belirtmeye dahi gerek yoktur. Yani infak edilen şeylerin hem aynı olarak temiz olması gerekir hem de hükmi olarak temiz olması gerekir. İçine haram kılınmış bir ürünün infak edilmesi ve ondan bir fayda umulması kabul edilemez.

Konunun önemine binaen çok önemli bir betimleme ile konu anlaşılır kılınmaktadır. **"Gözlerinizi kapamadan dokunamayacağınız şeyleri infak etmeyin!"** Bu analizde infak yapılacak olan kişinin onurunun korunması düşüncesinin nasıl önemsendiği de görülmektedir. Yapılan infakın kendisinin bizzat Allah'a erişmesi diye bir durumun söz konusu olmadığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. O zaman burada iki insani durum gözetiliyor demektir. Bir infakı yapan kişinin samimiyet ve erdemliliği, diğeri de infak edilecek kişinin onuru...

Bu ayetlerden de anlaşılmaktadır ki, infak yapmak rızık yaratmak demek değildir. Verilen rızıkın Veren'ini ve rızıkın kendinin kıymetini bilmek demektir. Mutlak Yaratıcı herkes için direkt olarak da rızıkı yaratma gücüne sahiptir. Ama kurduğu düzen böyle değildir. Hem birinci dağılımda hem de ikinci dağılımda imtihan unsuru vardır. İkinci dağılımı insanlara bırakarak imtihan etmektedir.

Bu kadar detaylı ve ilginç bir tarif yapılmış olmasına rağmen maalesef Anadolu kültürüne yerleşmiş arızalı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar birer sapma olarak kabul edilmeli ve değiştirilme yoluna gidilmelidir.

Manav, bakkal beğenilmemiş, kasalarda çürümeye yüz tutmuş olan sebze meyveyi verir ve infak ettiğini düşünür. Pazarcı pazar tezgâhının altındakileri, satılamamış olanları verir ve infak ettiğini düşünür. Ayrıca Anadolu'da "zekât keçisi" diye bir tabir üretilmiştir. Sürü içerisinde en çelimsiz kalmış, kendini taşıyamayan, sürünün en sonunda kalan hayvanı tanımlar. Onu zekât olarak vermek gibi bir gelenek de türemiştir maalesef. Bu yaklaşımın bu ayetlerde ortaya konan yaklaşımla uzaktan yakından alakası olmadığı izahtan varestedir. Aynı zamanda yapılan infakın Allah'ın şanına yaraşır olmasının da bu uygulamada asla gerçekleşmemiş olacağı aşikardır.

Allah yolunda harcamayı bu şekilde nitelikli hale getirmek gerekir. Çünkü Allah için verilen her şeyle yüzleşmek söz konusu olacaktır. O anda utanılacak bir karşılaşma olmasına fırsat vermemek gerekir.

Ayetin "**Bilin ki Allah zengindir ve yaptığı işi güzel yapar**" ibaresi ile bitmesi, önemli bir uyarıdır. Yani Allah fakir olduğu için sizden infak yapmanızı istemiyor. Kurduğu düzenin gereği olarak bunu emrediyor. Yani demek istiyor ki, O size verirken nasıl güzel davranmışsa siz de birilerine verirken öyle güzel davranın.

Maalesef İsrailoğulları bu konuda da böyle bir polemik üretmişlerdi. **"Allah fakir biz zenginiz. Eğer öyle olmasaydı Allah bizden fakirlere yardım etmemizi istemezdi"** diyecek kadar ileri gitmişlerdir.

Hamid kelimesi, hmd kökünden türetilmiş ism-i fâildir ve Allah Teâlâ için yaptığı güzel, övgüye layık olan, övgüye layık olarak yapan demektir. Siz de öyle yapın anlamındadır.

Mü'min için Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak diye bir hedef tarifi vardır. Müslüman için ideal bir ahlaki donatı hedef belirlemesidir. Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmanın yolu, Allah Teâlâ'nın yaptığı gibi yaptığımız işi güzel yapmaktan geçer. Bu konudaki önemli yollardan bir tanesi de budur. Onun için mümin insan yaptığı işi güzel yapmak zorundadır. İmanın gereği budur. Bir gün yeryüzünde *"Bu Müslüman malıdır/yapımıdır/işidir"* dendiği söz konusu olursa o zaman başarı da yakanmış anlamına gelecektir.

İnfak düşüncesinin en büyük engeli şeytani vesvesedir. Ayette ifade edildiği gibi, **"Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size de kötülükleri -fuhşiyatı- emreder"** Her türlü yanlış yapmayı, yani biraz önce söylediğimiz güzelliklerin tersini yapmayı size emreder çünkü onu öyle yapmazsanız fakir kalacaksınız diye size telkinde bulunur. Hile yapmazsan kazanamazsın, tartıya müdahale etmezsen kazanamazsın, ihale şartlarında oynamazsan kazanamazsın vesaire vesaire... Bütün bunların hepsi fahşâdır ve tabî ki bizatihi fuhşiyat da bu kötülüklerin en büyüklerindedir. Şeytan bu vesvese ile insanları tedirgin etmeye devam etmektedir. Fakat **"Allah da bu konuda mağfîret ve fazilet vadeder. Allah genişletendir ve her şeyi bilendir"** diyerek ayeti bitirdiğinden dolayı mümin insanın, şeytanın vesvesesine ve korkutmasına değil Allah'ın vadedine itibar etmesi gerekmektedir.

“Allah dileyene, talep edene hikmeti verir. Fakat kime hikmet verilirse o çok büyük servete erişmiş olur, ama bunu ancak öz akıl sahibi olan insanlar düşünebilirler”. Ayet, nitelikli bir akla sahip olan insanlar bu tür konularda düşünme becerisi gösterebilirler, demektedir.

Hikmet, anahtar kavramlardan bir tanesidir. Birden çok anlama sahiptir. Arka plan bilgisi, hükümlerin derinliği bilgisi, hükümler arası ilişki bilgisi, eşyanın sırlarına ilişkin bilgi hepsi bu kavramın açılımları içinde yer almaktadır. Bu melekenin ve yeteneğin talep edilmesi, işin gereğine göre yapılması bilgisine sahip olma sonucunu doğurur. Bu imkan da bu hayat fırsatını en iyi değerlendirme potansiyeline sahip olmak anlamına gelir. Böylece Allah'ın rızasını yakalayacak bir başarı kazanmak mümkün olur.

Onun için müminin dualarında hikmet talebi yer almaktadır. Aynı zamanda o sırra uygun bir kazanma-biriktirme-harcama düzeni kurmaya azmetmek gerekir. Böylece Allah'ın seveceği razı olacağı bir bereket ve servet gelecektir.

YAPAN AÇISINDAN İNFAK

BAKARA 270-271

Bakara 270

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

"Ne tür bir harcama yaparsanız ne gibi bir adakta bulunsanız, onu Allah bilir. Yanlış yapanların yardımcısı olmaz."

Bakara 271

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفَوْهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Zekâtları/sadakaları açıkça verirsiniz pek güzel olur! Ama fakirlere verirken gizlemeniz,[2*] sizin için daha iyidir; bir kısım kötülüklerinizi örter. Yaptığınız her şeyin iç yüzünü bilen Allah'tır."

Allah Teâlâ bu ayetlerde infak konusunun farklı yönlerini işlemekte, infakla insan ilişkilerinin olması gereken boyutunu ortaya koymaktadır. İlk ayetteki ifadeden infakın çerçevesinin ne kadar geniş olduğu anlaşılmaktadır. **"Siz infak adına ne yaparsanız, ya da adak olarak neyi adarsanız hiç şüphesiz ki Allah onu bilir. Zalimler de herhangi bir yardımcı bulamayacaklardır"** buyrulurken ihtiyaç sahibi lehine yapılacak olan her iyi faaliyet ya da kişinin kendisini bağlayan bir söz olarak ifade ettiği nezir/adak beyanının, çok önemli bir hayır olarak kayıtlara geçtiği anlaşılmakta-

dır. Aynı zamanda bu önemli beyanın gereği mutlaka yerine getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Böylece, kişinin kendisinin dahi söz vererek oluşturduğu borçlanma artık yerine getirilmesi zorunlu olan bir görev haline gelmektedir. Bunun yerine getirilmemesinin de önemli bir haksızlık olacağı ayetin sonundaki ifadeden anlaşılmaktadır.

İnfak, Allah için yapılan harcama demektir. Bu ayeti kerime, adak ile infakı aynı bağlamda değerlendirmekte ve ikisini de yerine getirmeyeni benzer birer haksızlık yapan konumuna sokmaktadır. Bu tutumun şöyle bir gerekçesinin olması mümkündür; adakta da infakta da büyük oranda muhataplar genellikle toplumun muhtaç kesimleridir. O kesimlere ilişkin hakkı, ya da hak haline gelen sözün gereğini yerine getirmek artık bir zorunluluk haline gelmektedir.

Adak, kişinin kendisine yüklediği bir mükellefiyettir. Genellikle bir şarta bağlı olarak uygulanır. Kişi olmasını beklediği bir hadise ile ilgili olarak eğer olursa şu kadar infak yapacağım, ya da şu kadar kurban keseceğim der. Böylece adak yapılmış olur. Bu da bir borç haline gelir. Artık kişi bunu yerine getirmek zorundadır. Allah Teâlâ bu sözü ve söyleyeni çok ciddiye almaktadır. Adeta şöyle demektedir: Eğer bir söz verdiysen ve bu söz özellikle topluma dönük bir anlam ifade ediyorsa daha da özeli fakirleri umutlandırılan bir anlama sahipse, bu sözün gereğini yerine getirmek zorundasın. Muhtaçların zihnine havale etmiş olduğun, bir siparişi dilediğince geri alamazsın...

Bu ifadeyi kişinin sadece kalbinden geçirmesi bir mükellefiyet oluşturmaz. Aslında Allah hiç şüphesiz onu da bilir. Ama Allah, topluma karşı verilmiş olan ve beyan edilen sözü taahhüt saymaktadır.

Ayeti kerimenin sonu **"zalimler asla yardımcı bulamayacaklardır"** şeklinde bitmektedir. Bu ifadeden muradın, bu görevleri yani infak ve adağı yerine getirmeyenler büyük haksızlık yapmış oluyorlar. Dolayısıyla onlar kimseye yardımcı olmadıklarından, onlara da yardımcı çıkmayacaktır hükmü verilmiş olmaktadır. Bu yardımcı bu dünyada da olabilir. Öte dünyada da veya her ikisinde de.

Adak konusunun daha detay fihhi yönleri bulunmaktadır. O konuların detayını irdelemek isteyenler ilgili kitaplara müracaat edebilirler.

Adak meselesinde fena sayılmayacak bir ekonomi yaşanmaktadır. Biz İslam ekonomisi çalışmalarında yeniden dağılım konusunun başlıkları içerisinde, bu meseleyi de bir başlık olarak ele alırız. Zira bu fakir insanlara ulaşan ciddi bir ekonomik değerdir. Dolayısıyla son derece kıymetlidir. Allah Teâlâ da adak konusunu infakla beraber aynı yerde zikretmiştir.

Bir sonraki ayette **"Eğer sadakalarınızı açıktan verirsiniz bu güzeldir. Eğer onu gizleyerek fakirlere verirsiniz, bu sizin için daha da hayırlıdır"** Burada kullanılan nitelemelere çok dikkat etmek gerekir. Sadakaların açıktan verilmesini güzel, gizliden verilmesini hayır ile karşılamaktadır. Hayır kelimesi çok anahtar bir kelime makamındadır. Kur'an-ı Kerim'de çok geçen bir kavramdır. **"Sizin için hayırlıdır"** dediği zaman, bunun çok yönlü iyi sonuçlar üreteceğini anlamak gerekmektedir. Çok yönlü iyilikler; yani psikolojik, sosyolojik, ekonomik, bireysel, toplumsal, veren açısından alan açısından vs. her açıdan düşünülecek hayırların geleceğini görmek gerekir.

Açıktan yapılan infakın önünün kesilmemesi ancak gizli-den yapılanın daha hayırlı olacağını ifade edilmesi, tüm kanalların da devrede kalmasını sağlayan bir yaklaşım ol-

maktadır. Açıkta yapılması ihtiyaç karşılayıcıdır ve teşvik edicidir dolayısıyla güzeldir. Gizli yapılması hem ihtiyaç karşılayıcıdır hem de onur koruyucu ve riyadan uzak özelliktedir ve hayırlıdır. İnfakın sadece Allah rızası için yapılmış olması, Allah'ın ikram edeceği özel bereketlerle çok daha etkin sonuçları kuşatması mümkün olacaktır. Bunun da geriye dönüşü toplumsal olarak daha yüksek hayırlara sebep olacaktır.

İnfak yapılan insanlar, infakın gizli olarak yapıldığı durumlarda hiç şüphesiz çok daha rahat kalacaklardır. Herhangi bir eziklik hissetmeyecekler ve sıkıntıya girmeyeceklerdir. Dolayısıyla onurun rencide olmaması o insanların incinmemesi, infakın amacına daha uygun sonuçlar doğurmuş olmaktadır. Zira Allah Teâlâ, insan onurunun korunması meselesini çok önemsemektedir.

Gizli olarak yapılan infak karşılığında Allah, bir ödül daha vadetmektedir. Bu takdirde Allah Teâlâ da böyle sorumlu bir davranışa karşılık günahı bağışlayacağını beyan etmektedir. Herkes günahının gizli kalmasını ister. Utanacağı bir davranışın ortaya serilmesinden kimse hazzetmez. Bu teşvik içerisinde işte böyle bir boyut daha bulunmaktadır. Fakirin ihtiyacını gizlice karşılayana Allah Teâlâ da günahını gizleyerek ödül vermektedir.

Günahın gizlenmesi, bir taraftan Allah Teâlâ'nın onu affetme statüsüne alması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan da topluma yayılmasına engel olması anlamına gelmektedir. Böylece hem yüzün kızarmasına mani olunur hem de affedilme şansı artar demektir.

Hiç şüphesiz ki Allah Teâlâ yapılan her şeyin tüm detaylarından haberdardır. Bu yüzden herkes yapıp ettiğine dikkat etmek zorundadır. Yapıp etme sırasındaki psikolojiye dikkat etmek gerekmektedir. Zira Allah'ın kimsenin para-

sına ihtiyacı yoktur. Allah zengindir. Kudret sahibidir. Dilediğini dilediği kadar yaratabilir.

Allah'ın infak emri, evrene koyduğu düzenle ilgili derinliği ifade etmektedir. Kendisi rızık birincil dağılımda herkese aynı ağırlık derecesinde dağıtmamaktadır. Kurduğu düzenin gereği olarak, ikincil dağılım düzeninde insanların kendisinin kurduğu bu dağıtım düzeni fikrini kavrayıp aynı dağıtım düzenini böylece devam ettirmelerini beklemektedir. Böylece hem herkes işin içine girmiş olacak hem de evreni kullanma hakkı olabildiğince adil olarak insanlar arasında yayılma imkanı bulacaktır. İnsanların dağılıma yaptıkları katkı oranında insanlar arası paylaşım, iletişim ve muhabbet geliştirilmiş olacaktır.

İNFAK, ASLINDA YAPAN İÇİNDİR

BAKARA 272-273-274

Bakara 272

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلُمُونَ

"Senin görevin, onları yola getirmek değildir ama gerekeni yapanı doğru yola getiren Allah'tır. Hayra yapacağınız her harcama kendiniz içindir. Harcamayı, sırf Allah yüzünüze baksın diye yapmalısınız. Harcadığınız her malın karşılığı size tam olarak verilir ve haksızlık görmezsiniz"

Bakara 273

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِحْفَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

"Harcamayı, bütün vaktini Allah yolunda hizmetle geçiren ihtiyaç sahiplerine özellikle yapın. Onlar dışarıda dolaşıp çalışamazlar. Onurlu oldukları için de durumlarını bilmeyen onları zengin sanır. Onları yüzlerinden tanırısın. Kimse-den yalvar yakar bir şey istemezler. Hayra yaptığınız her harcamayı bilen Allah'tır"

Bakara 274

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Mallarını gece gündüz, gizli ve açık hayra harcayanların ödülü, Sahipleri(Rableri) katındadır. Onların üzerinde bir korku olmaz, üzüntü de çekmezler."

Allah Teâlâ bu ayetlerde infak konusunun daha ziyade infak yapanla ilgili yönlerine vurgu yapmaktadır. Nitekim daha başlangıçta, **"Kim hayır adına ne infak ederse, o kendisi içindir. Ama o infakın sadece ve sadece Allah rızasını talep etmek maksadıyla olması gerekir. Kim hayır adına herhangi bir şey infak ederse, harcama yaparsa, kesinlikle o kendisine tam olarak ödenir. Asla herhangi bir haksızlığa da uğratılmazsınız"** Bu ifadelerde dikkat çeken boyut, infakı yapana dönük yapılan vurgulardaki hassasiyetlerdir. Allah rızası düşüncesiyle yapılan harcamanın asıl faydasının infakı yapan kişiye ait olacağı vurgulanmaktadır. Yine metnin devamında, yapılan infakın karşılığının tam olarak geriye ödeneceği ifade edilmekte ve Allah Teâlâ'nın, ödememin garantisi olarak kendisini ortaya koyduğu görülmektedir. Üstelik pekiştirme ifadesiyle, herhangi bir haksızlığa da uğramanın da söz konusu olmayacağı beyan edilmektedir.

İnfakla dengelenmesi istenen dağılım düzenine vereceği katkı göz önünde bulundurularak infak edene adeta geri ödeme garantisi verilmektedir. Konuya inançla yaklaşan herkes bu geriye ödemenin tecrübesini önemli oranda bu dünyada görmektedir. Yine ayrıca öte dünyada büyük bir karşılığı olacağı başka ayetlerde ortaya konmaktadır. Böylece baştan eşit dağıtılmamış olan varlık, hem dengelenecek hem de infakla bu mesaja destek verenler ayrıca

yapmış oldukları bu güzel davranışın karşılığını almış olacaklardır.

İkinci sırada bulunan ayette, infakı yapacak olanların çevrelerinde yaşayan insanlara karşı nasıl dikkatli olmaları gerektiği öğretilmektedir. Kendilerini Allah yoluna hasretmiş olmaları dolayısıyla yeryüzünde herhangi bir ticari faaliyet, tarım ya da sanayi faaliyeti yapmaya imkan bulamayıp iffetleri dolayısıyla da tavırlarından bir şey eksiltmeyenlerin, yani isteme durumuna düşmeyenlerin fark edilmeleri gerekmektedir. Bu fark etme görevi infak yapma konumunda bulunanlara ait bir görev ve sorumluluktur. Ayette Hz. Peygambere hitaben, **"sen onları yüzlerinden tanırsın!"** şeklindeki ifadenin, hem Hz. Peygamberin yeteneğini hem de sorumluluk alanını tanımlayan bir ifade olduğu değerlendirilebilir. Bu görev aynı şekilde Peygamberin izinden gidenler için de geçerlidir.

Bu ulvi görevi yapıp, aynı zamanda şahsiyetlerinden taviz vermeyen kişilerle ve onlara dönük ortalama toplumsal refleksle ilgili durumu, **"İffetleri yüzünden cahiller onları zengin zanneder"** şeklinde bir ifade ile Allah Teâlâ anlatmaktadır. Bu çok ilginç bir tanımlamadır. Bu ayeti kerimeyi zihinsel kayıtlara biraz daha sağlam almak gerekir. Zira infak etme makamında bulunmak bu kadar hassas bir gö-nüle, bakışa, empatik yaklaşıma sahip olmayı da gerektirdiği anlaşılmaktadır. Bu beklentinin sünnete tabi olma konusunda ne kadar incelikli bir yönlendirme yaptığını da iyi kavramak gerekir. İşte sünnet budur.

Bu tanımlamanın içinden aynı şekilde Allah yolunda mücadele eden insanların övünülecek bir tavrı nasıl takınmaları gerektiği öğretisi de çıkarılmalıdır. Allah yolunda hizmet yapan aynı zamanda bütün beklentilerini de O'na hasretmeyi başarmak durumundadır. Ancak, sünneti ve Hz. Peygamberi iyi kavrayanlar onları görüp gözetmeyi başarma-

lıdırlar. Zira **“Onlar kesinlikle insanlardan arsızca bir şeyler istemezler”**

“Hayır adına ne yaparsanız, ne hayır dilerseniz, ne infak yaparsanız, ne tür harcama yaparsanız, hiç şüphesiz ki Allah Teâlâ onu mutlaka ve mutlaka bilir”

Bu ayeti kerimelerde iki taraflı bir değerlendirme var. İnfak ihmal edilirse, adak sorumlulukları yerine getirilmezse karz-ı hasen tarzı görevler toplumda yok olursa, onların yerini faiz gibi meşruiyeti olmayan uygulamalar alır. Onun da getirilerinin/götürülerinin neler olacağı, ne tür riskler barındıran uygulamalar olduğu konuları ilgili ayetlerin geçtiği derslerde görülecektir.

“O kişiler mallarını gizli ve açık, gece ve gündüz Allah yolunda harcarlar. Onların ecirleri rableri katındadır. Onlar için bir korku bir hüznü asla sözkonusu değildir” Dikkatli ve duyarlı müminlerin, mallarını harcadıkları için *“biz de fakir düşer miyiz acaba?”* diye bir gelecek korkuları yoktur. Mallarını Allah yolunda harcadıklarından dolayı boşa harcama yapmış olmak gibi bir üzüntüleri yoktur. Bu harcamaların karşılıkları olmama ihtimali zihinlerinde mevcut değildir. Böyle bir inanç içinde bulunan insanların kalplerinde ne geçmişe dönük bir hüznü ne de geleceğe dönük bir korku bulunur.

Sadece bir infak kavramı çerçevesinde dahi, Allah Teâlâ'nın ideal toplum ve ideal fertlerle ilgili detay analizlerine şahit olmak mümkün olmaktadır. Aynı zamanda bu ibarelerde niteliksiz insanlarla ilgili de çözümlenmeler ortaya konduğu görülmektedir.

FAİZ, ŞEYTANİ DOKUNUŞ

BAKARA 275

Bakara 275

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلَ الرِّبَا وَأَحَلَّ
اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا
سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ

"Faiz yiyenler, şeytanın aklını çeldiği kimsenin tavrından farklı tavır göstermezler. Bu (şeytanca tavır,) onların "Alım-satım, tıpkı faizli işlem gibidir" demeleridir. Allah, alım-satımı helâl, faizli işlemi haram kılmıştır. Kime Rabbinden bir öğüt ulaşır da faiz almayı bırakırsa, önceden aldıkları kendine kalır. Onun işi Allah'a aittir. Kim de devam ederse, onlar cehennem ahalisidir, orada ölümsüz olarak kalacaklardır"

Bu ayet, Bakara suresinde faiz ayetlerinin yoğun olarak bulunduğu bölümün başlangıcıdır. Bu ayeti kerimelerin, Medine döneminin sonuna doğru indirilmiş olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla ahkam açısından hemen hemen son düzenlemeleri sağlayan ayetlerden olmuşlardır. Belki biraz da bu gerekçe ile maalesef İslam tarihi boyunca da bu konu sıkıntılı bir konu olmaya devam etmiştir. Halen de Müslümanlar'ın faizle derin imtihanları devam etmektedir.

Yani İslam medeniyeti, dramatik bir durum olarak ifade etmek gerekirse bu kadar yıl içerisinde, bu kadar kesin naslara rağmen faizsiz bir finansal düzen oturtamamıştır ve

en son 300 yıllık kapitalist egemenlik döneminde de maalesef batının bu anlamdaki hegemonyasına boyun eğmeye devam etmiştir. Ara fetvalar ve zaruret fikhî ile durumu idare etmek gibi tercihlerle hala yoluna devam etmektedir. Bu, Müslümanlar açısından yüzkarası bir durumdur.

Hemen hemen hiçbir konuda olmadığı kadar hakkında keskin ifadeler bulunan faiz konusu, çok daha fazla önemsenmesi gereken ve mutlaka çözüme kavuşturulması gereken bir meseledir.

Bu sorunun çözümü bu kadar yıl içerisinde kesinlikle sistematik hale getirilip kurumsal hale dönüştürülüp iyi bir uygulama örneğine kavuşturulmalıydı. Ama maalesef Müslümanlar'ın zihninde de adeta laiklik anlayışı kendisine yer bulmuştur. Dini anlayışın hayatın her yönüne sirayet ettirilme fikri tam yerleşmemiştir. Adeta ekonomik meseleler başka ibadetler başka, din başka dünya başka anlayışı hakim olmuştur.

Bu yanlış bir durumdur. Bu konuda ne kadar geç kalırsak kalalım, çalışmaya devam etmek ve değişimi zorlamak, değişimi talep etmek bir iman mükellefiyetidir.

Faizli işlemlerin gelirlerinden elde ettiklerini yiyenler, şeytani bir dokunuşla yerlerinden kalkar gibi kalkarlar. Bu alışveriş de faiz gibidir, demeleri dolayısıyladır. Çok enteresan bir benzetme ile çok olağanüstü bir niteleme yapılmıştır. Bu konunun yanlışlığını ifade için daha ne kadar etkili bir ifade kullanılabilirdi ki? Faiz işinde, kesinlikle şeytani bir dokunuş var. Allah Teâlâ bunu çok net ifadelerle ortaya koymaktadır.

Faizi yemeye karar veren insanların **"alışverişte, faiz gibidir"** nitelemeleri, bizlere Allah Teâlâ tarafından aktarılmaktadır. Türkçede bazı deyimler bu psikolojiyi çok güzel ifade eder: Kedi yavrusunu yemeğe karar verince yavru-

sunun kuyruğunu farenin kuyruğuna benzetmeye başlamış. Tam bu deyimde olduğu gibi, insanlar faiz yemeğe karar verdiklerinde onu alışverişle aynı konuma sokuyorlar. Ardından işler kolaylaşıyor. Böyle bir yorumlama maalesef o insanlar için meşruiyet getirmiş oluyor.

Ayetin ifadelerinin çok keskin olması, konunun ehemmiyetine binaendir. Eğer Allah Teâlâ keskin ifade ediyorsa onu öyle anlamak biz Müslümanlar için bir mecburiyettir. Bu işimize gelmese de mevcut anlayışımıza uymasa da böyledir.

“Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır” Net, açık ve herkesin anlayacağı bir ifadedir. Asla dolambaçlı değildir. Ancak insanlar bunları birbirine karıştırma yoluna gitmişlerdir. Bugün hala aynı sorun devam etmektedir. İnsanlar da aynı telakki varlığını sürdürmektedir.

Piyasadaki birtakım işlemlerin faizli işlemlere benzerlik arz etmesi mümkün olabilir. Bazı yönlerinin benzemesi her yönün aynı olduğu anlamına gelmez. Burada Müslümanlar'ın üzerine düşen görev, benzerliklere takılmak ve uyum göstermek değil, benzemezliklerin ortaya çıkarılmasını ve ona göre işlem inşa edilmesini sağlamaktır. Böylece faiz ve bağlantılı işlemler tuzağına düşmemeyi başarmaktır.

Faiz işlemi de yasağı da modern bir durum değil. Allah Teâlâ, bu bilgiyi 1450 sene önce gönderdiği vahiyde bize bildirmiştir. Daha da önemlisi, o vahiyde önceki ümmetlerde de faiz işlemleri ve faiz yasağı bulunduğunu bize haber vermektedir. Yani faiz kadim yasaklardan bir tane-sidir.

Faiz sadece finansal işlemlerden de ibaret değildir. Emtiaların değişimde de talep edilen farklar faizdir. Şimdilerde belki takas ekonomisi geçerliliği olmadığından bu konu sadece finansal gibi algılanmaktadır. Ancak konu deği-

şimde zamana bedel yükleme ile ilgilidir.

"Kendisine Rabbinden bir öğüt gelen kişi eğer bunu bitirirse, önceden aldıkları kendine kalır, işi de Allah'a aittir" yani ne demek? Allah'ın hükmünü bilmeden faizli işlemler ile uğraşan bir kişi zamanın herhangi bir diliminde Allah'ın bu konudaki hükmünü duyduğunda derhal bu işlemlere son vermek zorundadır. Bu işlemlere son verdiğinde geriye doğru işlem yapılmasına gerek kalmaz. **"Onun işi Allah'a kaldı"** ifadesi de, dikkat edilirse sonuç bildiren bir ifade şeklinde gelmemiştir. Belki Allah Teâlâ yeni durumda kişinin takındığı tavırdaki samimiyet ve devamlılığına bağlı olarak durumunu değerlendirecektir, intibası vermektedir. Allah en iyisini bilir. Ama ayetteki ifadeler çok keskin, çok hassas bir şekilde gönderilmiş olduğundan, konuya samimi ve cesur yaklaşım göstermek ve keskin tavır almak bir Mümin için zorunluluktur.

Ama kim yeniden faizli işlemlere geri dönerse, bu hüküm geldikten sonra veya bu hükmü gördükten sonra tekrardan faizli işlemlere dönerse, Onun artık Cehennem ashabından olacağı ifade edilmektedir. Hatta orada ebedi kalacağı beyan edilmektedir.

Ekonomik bir meselede Allah Teâlâ'nın bu kadar keskin ifadeler kullanmasını çok ciddiye almak gerekir. Çağın gereği, zamanın ruhu, şimdiki ekonomi, küresel gerçekler gibi bahanelerle hiç kimse bu sorumluktan kaçamaz. Öyle anlaşılıyor ki her dönemde Müslümanlar üzerine bu ve bunun gibi konularda sistem üretmek bir mecburiyettir.

Modern zamanlarda İslam ekonomisi disipliniyle uğraşanlar artık bu konularda daha çok çalışma yaparak bu gibi konulardaki kritik farkları ortaya koyup ona göre sistem üretme mücadelesi vermektedirler. Faizli işlemlerin getirileri nelerdir, faizsiz sistem kurmak nasıl mümkün olabilir. Bunların pratiklerinden ortaya çıkan farklar nelerdir, gibi alanların çalışmaları yapılmaktadır.

FAİZ YOK EDER, SADAKA ÇOĞALTIR

BAKARA 276-277

Bakara 276

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

"Allah, faizli işleri dara sokar, sadakaları/zekâtı büyüme aracı yapar. Allah, âyetleri görmezlik eden suçluların hiçbirini sevmez"

Bakara 277

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا
الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"İnanıp güvenen, iyi işler yapan, namazı düzgün ve sürekli kılan ve zekâtı verenler, Sahipleri (Rableri) katında ödülü hak ederler. Onların üzerinde bir korku olmaz, üzüntü de çekmezler"

"Faizli işlemleri Allah mahveder, sadakaları da artırır. Hiç şüphesiz ki Allah hiçbir kafir ve günahkarı sevmez"

Bu ayeti kerimede, çok tabii, çok kısa ama çok net ifadeler bulunmaktadır. Aynı zamanda edebi usul olarak da ilginç ironiler yapılmaktadır. Allah ribayı mahveder ama, sadakaları da ribalandırır. Yani iki yargıda da aynı kökten türetilmiş kelime kullanılmaktadır.

Riba, insanların mallarını artırmak amaçlı yaptıkları bir işlem biçiminin adıdır. Vadeye kalan borçlara fark bindirilerek elde edilmektedir. Amaç, malın çoğaltılmasıdır.

Tabii ki, bu birilerine borç olarak verilen değeri katlayarak geri alma üzerine kurulu bir sistemdir.

Arapça da riba olarak kullanılan kavram, Türkçede faiz kelimesi ile karşılanmaktadır. Allah Teâlâ, bu faiz uygulamasının zannedildiğinin aksine artırıcı değil, mahvedici olduğunu, ama yine bir para ya da benzer bir değeri paylaşma anlamında birilerine transfer etmenin umulmadık bir şekilde ve zanların aksine azaltıcı değil artırıcı bir etki oluşturduğunu ifade etmektedir.

Bu beyan faizle alakalı çok önemli yargılardan bir tanesidir. Bu beyan her şeyi bilen, her şeyi yaratan ve yöneten bir kudretin beyanıdır. Doğruluğunun şüphe götürür bir yanı da yoktur. Sadece bu uygulamaların pratikte nasıl olması gerektiği üzerine mümin insanların kafa yormaları, emek vermeleri ve entelektüel çabalar içine girmeleri gerekmektedir.

Faizli işlemlerin akıbetinin nasıl olduğu ile ilgili bir kısım tecrübeler bizim toplumumuzda da yaşanmaktadır. Faiz girdabı içine girmiş ve maalesef o girdabın içerisinden çıkamayıp işletmesini de, işletmesiyle birlikte evini barkını da batırmış çok fazla örnekle karşılaşmak mümkün olmaktadır.

Bu ayetin ortaya koyduğu fotoğrafta görünüş olarak paradoksal bir durum olduğu düşünülmektedir. Sadaka/ infak olarak verilen yani elden giden bir para var. Ama paradan faiz istediğinizde açık bir nominal fark var. Bu durum nasıl izah edilmelidir.

Bu konu dar alanda sadece fertler arasında bir değişim konusu olarak düşünülmemelidir. Faiz siteminin ulusal veya küresel anlamdaki etkilerine dikkat etmek konuyu doğru anlamak açısından gereklidir. Sadece bugün küre-

sel anlamda işleyen sisteme bakıldığında faiz borcu altında ezilen büyük kitlelerin olduğu kolayca görülecektir.

Tabii ki faizli sistemin veren tarafındaki sahipleri sömürüyü pekiştirdikçe pekiştiriyorlar. Onların kazanması tüm insanların kazandığı anlamına gelmemektedir. Allah'ın isteği de tüm insanların insanca yaşayacağı bir sistemin insanlar tarafından kurulması ve sürdürülmesidir. Sadece birilerinin işine yarayan ve diğerleri için haksızlık üreten sistemler kabul edilemez ve meşru görülmez.

Kapsamlı bir sistemler analizi ve bağlı olarak yapılacak bir mukayese sonunda faizli sistemlerin geniş toplumsal kesimler için mahvedici bir etki oluşturacağı kolayca görülebilmektedir. Aynı zamanda infak/sadaka sisteminin de en ücra köşelere kadar tüketme hakkının yayılmasını sağladığı böylece hem toplumsal huzura hem de ekonomide üretim tüketim dengesine katkı vereceği yapılan projeksiyonlardan anlaşılmaktadır.

Ayeti kerimenin sonundaki bölüm de son derece etkileyicidir: **"Allah hiçbir kafir ve günahkarı sevmez"** diyor. Bu, bu ayeti kerime içerisinde geçen yasak hükümlerini gönülden kabul eden, bunu meşru kabul eden, buradaki gerçekleri görmeyen insanlar kafirlerdir, demiş oluyor. Bu işlemleri sürdüren insanlar da günahkarlardır. Allah da bu tip insanları sevmediğini ifade etmektedir. Ayeti kerimelerde ortaya konan bu iktisadi yargıyı ve analizi yapılan tavırları çok iyi anlamak gerekir. Hem hukuki yönünü, hem ahlaki yönünü hem de iktisadi yönlerini iyi kavramak ve ona göre bir hayat çizgisi oluşturmak bir Müslüman için olmazsa olmazdır.

"Ama iman edenler, amel-i salih (kaliteli iş) yapanlar, namazını ikame edenler, zekatlarını hakkıyla verenler, onların ecirleri Rableri katındadır. Onlar asla korkuya

kapılmayacaklar ve hüzün de duymayacaklar” Bu ayeti kerime faizle ilgili ayeti kerimelerin ortasına yerleştirilmiş bir ayeti kerimedir. İnsanları imana, ameli salihe ve bu çerçevede doğru davranışlara yönlendiriyor ve ecirlerinin, kazançlarının ve sevaplarının Allah katında olduğuna vurgu yapıyor. Hayatın gerçek anlamının bu olduğunu, gerçek kazanmanın da bu anlama geldiğini vurguluyor. Tüm Müslümanlar olarak hepimizin böyle bir idraka, böyle bir hayat anlayışına ve böyle bir iş hayatı inşa etmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Buna gayret göstermek, hepimiz için hayati derecede önemli bir görevdir.

FAİZ VE ALLAH'A - RASULÜNE HARP AÇMAK

BAKARA 278-279

Bakara 278

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Ey inanıp güvenenler, Allah'a karşı yanlış yapmaktan sakının! O'na gerçekten güveniyorsanız, kalan faiz alacaklarınızdan vazgeçin!"

Bakara 279

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتِغُوا فَكُمُ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

"Eğer vazgeçmezseniz, Allah'a yani Allah'ın kitabına karşı savaşmakta olduğunuzu bilin. Tövbe ederseniz (hatanızdan tam olarak dönerseniz), ana mallarınız sizindir; böylece ne haksızlık edersiniz ne de haksızlığa uğrarsınız."

Seçilen ayetlerden birincisinde Allah Teâlâ; **"Ey iman edenler, Allah'ın sınırlarına dikkat edin, Allah'ın sınırları konusunda duyarlı, muttaki insanlar olun ve eğer müminlerseniz faizden geriye kalanı terk edin"** buyuruyor. Bu ayeti kerimede de Allah Teâlâ yine çok net ve çok anlaşılır ifadelerle hükmünü beyan ediyor. Eğer müminlerseniz, eğer gerçekten inanıyorsanız faizden geriye kalanı terk edin. Eğer böyle yapmazsanız, yani faizi terk etmezseniz, o zaman Allah'a ve Rasulü'ne karşı harp ilan etmiş olursunuz. Ya da Allah ve Rasulü size harp ilan etmiş olur. Bu ceza Kur'an-ı Kerim'de başka hiçbir yasağın cezası

olarak ortaya konmamıştır. Çok ağır ifadedir. Faizli işlem denilen cürüm, sonuç itibariyle insanlar arasında yapılan ekonomik bir takas faaliyetidir. Ama Allah Teâlâ buna devam etmeyi, kendisine ve Rasulü'ne karşı harp ilanı olarak değerlendirmektedir. Sebep olarak ilk ifade edilecek gerekçe, faizin büyük bir haksızlık içermesidir.

Bu büyük cürüm tanımlamasına rağmen, Allah Teâlâ sonrasında tövbe ederseniz, o zaman ana mal sizindir, diyor. Yani faizin ötesindeki malınız yine sizindir, demektedir. Bu mal faize bulaşmıştır. Bunun üzerinden faizli işlem yapılmıştır, dolayısıyla kirlenmiştir, şeklinde nitelermeler yapılmamaktadır. Allah Teâlâ, ayetteki ifadesinde bizzat kendisi anamal ile faizi ayırmaktadır. Faizli kısmı ayırın, anamal sizindir, buyurmaktadır. Arkasından gerekçesini de ortaya koymaktadır: **"Siz de haksızlığa uğramayın, size de haksızlık yapılmazın"** Bu ayet, Bakara süresindeki faizle alakalı ayeti kerimelerin sonucusudur.

Bir pasaj halinde gelmiş olan ve çok açık ifadelerle faizle ilgili hükümleri ortaya koyan bu ayeti kerimelere rağmen ne yazık ki uzun zamandır bu konu üzerinde yeteri kadar çalışma olmamıştır. Dolayısıyla faizsiz bir ekonominin var olabileceği ve sürdürülebileceği tahayyülü Müslümanlar'ın zihninden kalkmıştır.

Marksizm, faizsiz bir düzen olabileceği konusundaki tezini ortaya koymuştur ve kendisine göre uygulamaya da sokmuştur. Yani kapitalizm karşısında yeryüzünü alternatifsiz gibi düşünmek, gerçekten son derece büyük bir zaaftır. Öncelikli olarak Müslümanlar'ın bu zaaftan zihinsel olarak kurtulmaları gerekmektedir.

Bu konu Marksizm'de, sonuç itibariyle Marks ve benzer insanlar tarafından oluşturulmuş bir felsefeden ibarettir.

Ama bu ayetlerde görüldüğü gibi faiz yasağı bizzat Allah Teâlâ'nın kendisinin inşa ettiği sistemdir. Ama maalesef bu konu, gereken ilgiyi görmemiş, uygulamada savsaklanmış ve dolayısıyla Müslümanlar'ın ve ezilen tüm insanların başı da dertten kurtulmamıştır. Bu konularla alakalı daha duyarlı, daha dikkatli, daha hassas bir noktaya gelmek bizim için kaçınılmaz bir görevdir. Ertelenemez ve önemsizleştirilemez.

Bu ve benzer meselelerin çözümü sadece siyasilerden, ekonomistlerden beklenerek sonuca ulaşmak mümkün değildir. Bu gibi konular hepimizin konularıdır dolayısıyla hepimizin sahip çıkması gerekmektedir. Konunun çözümü ve Müslümanlar'ın hayatına aktarılması için ne gerekiyorsa onun yapılması bir mecburiyettir. Hiç kimse çok subjektif olarak 'ben elimden geleni yaptım' diyerek kenara çekilme hakkına sahip değildir. Bir ümmet olarak işin gereğini yerine getirmek herkes üzerinde bir görevdir. İlmi çaba mı gerekiyor, fikri çalışma mı gerekiyor, pratikte uygulama dikkati mi gerekiyor, sistem değiştirmek için siyaseti mi zorlamak gerekiyor, ekonomi yönetimlerine rehberlik mi yapmak gerekiyor, ne gerekiyorsa yapılmalı ve bu büyük sorumluluğun gereği yerine getirilmelidir. Açıkçası bütün yolları denemek ve başarıya ulaşmak gerekmektedir.

Maruf Vakfı olarak, İslam Ekonomisi kavramının çerçevesinin belirlenmesi ve içeriğinin modern zamanların ihtiyacına karşılık gelecek ve modern insanın algısına hitap edecek şekilde gün yüzüne çıkarılması için, ilmi anlamda lisansüstü çalışmalar yapmaya gayret sarf ediyoruz. Bu konularda Dünyada yapılan çalışmalarını da takip etmeye ve ortak hesaba katkı vermeye gayret ediyoruz. Rabbinin karşılığını vereceğine inanıyoruz.

BORÇLUYA MUSAMAHA

BAKARA 280-281

Bakara 280

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Borçlu darlık içinde ise, rahata çıkıncaya kadar beklemek gerekir. Alacağınızı sadakaya saymanız, sizin için daha hayırlıdır. Bunu bir bilseydiniz!"

Bakara 281

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

"Öyle bir güne karşı yanlış yapmaktan kaçının ki o gün Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. Sonra herkese kazandığı tam olarak verilecek ve kimseye haksızlık yapılmayacaktır"

Bu ayetler Bakara suresinde faiz ayetlerinin arkasında yer alan borçlanma ile alakalı ayetlerdir. Aslında faiz de borçlanma ile ilgili bir konudur. Allah Teâlâ borçlanmada faizli işlemleri yasaklıyor ve arkasından son derece insani bir ihtiyaç olan borçlanma konusunu kapsamlı bir şekilde düzenliyor.

Allah Teâlâ bu ayette, **"Eğer borçlu zor durumdaysa, sıkıntılı durumdaysa, o rahatlayıncaya kadar ona süre tanıyın, onu görün, demektedir. Ama eğer alacağınızı kendisine sadaka olarak bırakırsanız, bu sizin için daha**

hayırlıdır, eğer bilerseniz" Yani işin sonunda böyle bir boyutun da olabileceğini öğretmektedir.

Allah Teâlâ, faiz gibi son derece bel büken bir borçlanma sorununa yasak getirirken ardından bu insani ihtiyacın karşılanması için aşırı derecede rahatlatıcı bir yönlendirmeyi yapmaktadır.

Hiç şüphesiz bu yönlendirme, öncelikli olarak İslam insanına yapılmaktadır. Dar anlamda fedakarlık olarak algılanan bu yaklaşım biçimi, büyük fotoğrafta son derece iyi işleyen bir ekonomi yanında dengelerin iyi kurulduğu huzurlu bir toplum hedefine de hizmet etmektedir.

Sonrasında ortaya konan hatırlatmalar ve öğretinin devamı, öyle bir gün konusunda dikkatli olmaya çağırıyor ki o gün herkesin toplanacağı ve hiç kimseye haksızlık yapılmayacağı bilgisini vermektedir. Kazanımların tamamı eksiksiz bir şekilde size geri ödenecektir. İşin bu noktasında inanca hitap eden bir yön olduğu aşıkardır. Zaten İslam insanı, tüm pratiklerini imanla başlatıp, imanla bitiren bu arada da dünya performansını yine imana göre şekillendiren insandır. Bu tavrından dolayı da her iki dünyada kazançlı çıkacaktır.

Faiz tam anlamıyla borçlu üzerinden üretilmiş ekonomik bir faaliyettir. İslam da tam olarak bunu ortadan kaldırmak istemektedir. Borçlanma üzerinden bir ekonomi üretilemez. Borçluya ekstra bir maliyet yükleyerek ondan fayda temin etmeye çalışmak asla meşru kabul edilmemektedir. Bu ekonomik paradigma, tartışmasız bir şekilde ortaya konduktan sonra borçlanmanın nasıl yürütülebileceği öğretisi devreye alınmış olmaktadır.

Borçlanma düzeni bu hassasiyetlere uygun olarak sistemleştirilebilirse maliyetler de ciddi bir şekilde aşağıya düşecektir. İslam ekonomisinin en önemli meselelerinden

bir tanesi de budur.

Ancak faizli sistem devam ettiği sürece en büyük zararı da karz-ı hasen, yani faizsiz borçlanma potansiyeli zarar görmektedir. Zira bir tarafta garantili faizli işlemler, diğer tarafta müsamahalı borçlanma anlayışı yer almaktadır. Yeteri kadar duyarlılığa sahip olmayan insanlar bu konumda tercihlerini doğru kullanmayabilirler. Dolayısıyla hem sistem geliştirmeye hem de insanların duyarlılıklarını geliştirmeye emek vermek gerekmektedir.

BORÇLANMA DÜZENİ

BAKARA 282

Bakara 282

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ ۚ
 وَلْيَكْتُب بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۚ وَلَا يُأْبِ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ
 اللَّهُ ۚ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ
 مِنْهُ شَيْئًا ۚ فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا
 يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ
 رَجَالِكُمْ ۚ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ
 مِنَ الشَّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ۚ وَلَا
 يُأْبِ الشَّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا ۚ وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ
 كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمٌ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا
 تَرْتَابُوا ۚ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ
 عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۚ وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۚ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ
 وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِنْ تَفَلَّوْا فَإِنَّهُ فَسُوقٌ بِكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَيَعْلَمُكُمْ اللَّهُ
 ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Ey inanıp güvenenler, birbirinize belli bir vadeye kadar borçlandığınızda borcunuzu yazın. Bir yazıcı, aranızda doğru olarak yazsın. Yazıcı Allah'ın bu ayette öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. Yazıcı borçlu yazdırsın. Sahibi(Rabbi) olan Allah'tan çekinsin de borçtan bir şeyi eksiltmesin. Borçlu; sefih, güçsüz veya söyleyip yazdıramayacak durumda ise onu velisi, doğru olarak yazdırsın. Erkeklerinizden iki kişiyi de şahit tutun. İki erkek yoksa bir erkek ile iki kadın da olur. Bunlar, şahitliğini kabul edeceği-

**niz kişilerden olsunlar. Kadınlardan biri unuttur veya yanı-
lırsa, diğeri hatırlatır. Şahitler çağrıldıklarında kaçmasın-
lar. Borç ister büyük ister küçük olsun, vadesi ile birlikte
yazmaktan üşenmeyin. Allah katında böylesi daha düz-
gün, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için
daha uygundur. Aranızda alıp verdiğiniz peşin ticaret olur-
sa, onu yazmamanın size günahı olmaz. Alım satım yap-
tığınızda şahit tutun. Yazıcı da şahit de zarar görmesin;
onlara zarar vermeniz, yoldan çıkmanız olur. Allah'a karşı
yanlış yapmaktan sakının. Bunu size Allah öğretiyor. Her
şeyi bilen Allah'tır"**

Bu ayeti kerimenin bir önemli özelliği, tam sayfa olacak şekilde uzun bir ayet olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de tek bir ayet bu kadar uzun olarak indirilmiştir. O da bu ayeti kerimedir. Bu ayetin konusu da borçlanmadır. Ayet, borçlanmanın adeta yürütülme sistemini, tarafların sorumluluklarını, toplumun konuya yaklaşım ve sorumluluk alma ahlakını hem de kamu yönetiminin sorumluluklarını ifade etmektedir.

Faiz ayetlerinden sonra gelen bu ayeti kerimenin yerleşim yerinin akışa elverişli bir şekilde seçilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Faizi, yani borçlanma düzeninde fark talep eden haksız kazancı devre dışı bırakan faiz ayetlerinden sonra, haksızlık içermeyen bir borçlanmanın nasıl yapı-
lıp nasıl sürdürülmesi gerektiğini öğreten kritik bir metin özelliğindedir. Dolayısıyla Müslümanlar faizli muamelelerden kendilerini kurtarıırken, borçlanma ihtiyaçlarını da bir usule göre karşılamaları gerekmektedir. İşte bu ihtiyacı karşılamalarının usulü ve standartları bu ayette ortaya konmaktadır. İşlenen detaylar gerçekten dikkat çekicidir.

Bu konu toplumda çok konuşulan bir meseledir. Kur'an'da sadece burada borçlanma durumunda ifade edilen iki

erkek şahit bulunmadığında bir erkek ve iki kadın şahit olsun emri, yanlış bir algıyla tüm şahitliklere şamil hale dönüştürülmüştür. Oysa konu sadece borçlanma ile ilgili ayeti kerimede karşımızda çıkmaktadır. Onun dışındaki şahitliklerde böyle bir şart ifade edilmemektedir.

Borçlanma konusunda ikinci erkek şahit yerine iki kadın şahit istenmiş olmasına ayette bir izah da yapılmaktadır: biri yanıldığında diğeri ona hatırlatsın. Bu konuda yapılan yorum odur ki, erkekler genellikle ticari hayatın içerisinde daha fazla yer aldıklarından dolayı bilgilere daha fazla aşına olmaktadır, dolayısıyla onların yanılma ihtimalleri daha düşüktür. Ama genellikle kadınlar ticari hayatın o kadar içinde olmayabiliyorlar. O yüzden onların daha fazla yanılma ihtimalleri bulunmaktadır. Ayette bu şekilde gerekçe ifade edilmektedir. Nihai amacı bilen ancak, Allah Teâlâ'dır.

"Davet edildiklerinde şahitler direniş göstermesinler! Gitmeme istikametinde kararları olmasın!. Tam olarak vadesine kadar, küçük büyük hiçbir şeyi yazmaktan usanmayın,! diyor Allah Teâlâ. Çünkü bu sizin için Allah katında daha adil bir tutumdur. Ve şahitlik açısından da daha güçlü, daha doğru, daha kıvamında bir iştir. Şüpheye düşmeme konusuna en yakın olan da budur"

Allah Teâlâ borçlanma konusunda yazma ve yazdırma ile ilgili üç tane gerekçe söylemiş: Bir tanesi *"Allah katında en adil olandır."* Diğeri *"şahadet açısından daha doğru kıvamında bir iştir."* Üçüncüsü de *"şüpheye düşmeme konusuna en yakın tavidir."*

"Ancak, peşin alışveriş söz konusu olursa, hemen malı aldığınızda birbirinize ödeme yapıyorsanız, o zaman bunu yazmamanızda bir günah yoktur. Yine şahitler bulundurun!. Bir şeyler alıp satarken mutlaka şahitler bulundurun. Ve asla katipler, şahitler, herhangi bir zarar görme-

sinler! Eğer böyle yaparsanız, yani katipler, şahitler bir şekilde baskı görür hatta zarara uğratılırlarsa o zaman bu sizin için günah olarak yeter.

Allah'ın sınırlarına itina gösterin! duyarlılık gösterin!. Hiç şüphesiz ki Allah sizi bilir ve o her şeyi zaten bilir diyor, Allah Teâlâ"

Allah Teâlâ bu ayette Müslümanlar'a ciddi bir borçlanma düzeni kurmuş ve hukukunun detaylarını oluşturmuştur. Detaylar derken, yazmanın ve yazdırmanın inceliklerine kadar, yazdırma becerisinde eksiklik olma ihtimali olan durumlarda kimin yazdırma yapması gerektiğine ve o vasinin nasıl davranması gerektiğine kadar. Şahitlerin, katiplerin görevden kaçmamasına, güvenliklerinin tam sağlanmasına, şahitlerin niteliklerinin nasıl olması gerektiğine varıncaya kadar, her konuya yer verilmektedir. Borçlanma yapılan konuyla ilgili olarak, vadelerin netleştirilmesi, küçük büyük ayırt etmeden hepsinin kaydedilmesi hatırlatılmakta ve emredilmektedir.

Ayetin sonunda yazmanın ne tür faydalar sağlayacağı konusu tekrar sıralanmakta ve böyle bir dikkatin doğru olduğu vurgulanırken, bu konudaki lakaytlığında Allah'a karşı yapılan bir yanlış olacağı beyan edilmektedir. Bu zarif öğretinin, her şeyi bilen Allah Teâlâ tarafından bizzat yapıldığı hatırlatmasıyla ayet sonlandırılmaktadır.

Konuyla ilgili çok sayıda tecrübe yaşanmaktadır. Bu standartlara uyanlar işin sonunda daha rahat ederken, uymayanlar daha fazla tartışmaya, ihtilafa ya da soruna muhatap olmaya mecbur kalmaktadırlar.

BORÇLANMA DÜZENİ

BAKARA 283-284

Bakara 283

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ أَمٌّ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Yolculukta olur da yazacak birini bulamazsanız, yapı-
lacak olan rehin almaktır. Biriniz diğerine güvenir (borcu
yazmaz, rehin de almaz) ise, kendine güvenilen kişi, Sahibi
olan Allah'tan çekinerek korunsun da güveni kötüye kul-
lanmasın. Şahitliği gizlemeyin. Kim gizlerse kalbi iyilikten
uzaklaşır. Yaptığınız her şeyi bilen Allah'tır"

Bakara 284

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي
أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبِكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ
مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. İçinizde olanı,
açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çe-
ker. Affın gereğini yapanı affeder, azabın gereğini yapana
da azap eder. Her şeye ölçü koyan Allah'tır"

İncelenen ayetler, bir önceki konu başlığında incelenen ve Kur'an-ı Kerim'in en uzun ayeti diye bildiğimiz ayetin devamı mahiyetinde olan ayetlerdir. Yine borçlanma meselesinin uygulamasında dikkat edilecek bazı konuları öğretmektedirler.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **"Eğer seferdeyseniz ve eğer bir katip bulamamışsanız, yazacak biri yoksa borçlanmayla alakalı bir rehin yeterli olur"** Bu rehin malzemesinin değeri yapılan alışverişin tam karşılığı bir değerde olmasından bahsedilmemektedir. Alışverişin yapıldığını ispatlayacak mahiyette bir hatırlatma yapacak özellikte olmasının yeterli görüldüğü anlaşılmaktadır.

"Eğer siz birbirinize güveniyorsanız, o zaman güvenilen kişi gereğini yerine getirsin" Yani o güvene layık olmayı sürdürsün. Yazı imkanının olmadığı böyle bir durumda en nihai çözüm olarak güven unsurunun önemine vurgu yapılmaktadır. Allah Teâlâ tam o noktada, birbirinize güveniyorsanız işlemi güvene dayalı yapabilirsiniz, demektir. Ama o zaman güvenilen kişi bu güvenin gereğini yerine getirmeli, yani güvenilirliğini sonuna kadar sürdürmelidir. Yüce Yaratıcı'ya karşı olan duyarlılık devam etsin ve güveni sarsmasın buyurulmaktadır.

"Ve şahadeti de gizlemeyin" Şahit olduğunuz şeyleri bu noktada asla ve kat'a gizlemeyin. **"Kim bunu gizlerse günahkâr bir kalbe sahip olur"**

'Günahkar kalp' nitelemesi de çok özel bir niteleme olarak şahitliğin gizlenmesi konusunda geçmektedir. Konunun ehemmiyetini ifade eden derinlikli bir tanımlama olduğu değerlendirilmektedir.

Günahkâr kalp ifadesinin, şehadetin gizlenme makamının kalp olması dolayısıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Bilgisine sahip olduğu halde şehadet etmemek, belki bir haksızlığa vesile olmak anlamına gelmektedir. **"Hiç şüphesiz ki Allah sizin yaptıklarınızı çok iyi bilir"** Yani böyle bir şahitliği gizlemekten kastın ne olduğu Allah tarafından çok iyi bilinmektedir. Bu tür incelikli meseleleri, insanlardan gizlemek mümkün olabilir ancak Allah'tan gizleme söz konusu olamaz. O yüzden yaptıklarınızı çok iyi bilmektedir, diyerek gizlemenin anlamsızlığına ve vebaline vurgu yapmaktadır. Nasıl olsa bir gün Allah tüm gerçekleri ortaya serecektir. Buna inanarak doğru davranışlar ve şahitlikler sergileyin demektedir.

"Semalarda ve yeryüzünde ne varsa hepsi Allah Teâlâ'ya aittir. Eğer içinizdeki bir şeyi açıklarsanız yahut onu gizlerseniz, hiç şüphesiz ki Allah Teâlâ size ondan hesap soracaktır" Bir şeyleri gizleme düşüncesi komik bir düşüncedir. Asla sonsuza kadar gizlemek diye bir kudret insan elinde bulunmamaktadır. Allah her şeyin hesabını görecek ve hiçbir haksızlık kimsenin yanına bırakılmayacaktır. Ayrıca alması gereken hak da karşılıksız kalmayacaktır. Dolayısıyla gizlemek ya da açığa vurmak bu mutlak hesabı değiştirmez. Tüm insanlar bu bilinçle hareket etmek zorundadırlar. Bu gerçekler ışığında insanların duyarlı ve dikkatli davranmaları en basitinden tutarlılığın bir gereğidir. Hakkaniyetin tezahürü için de çok doğal bir beklentidir. Eğer insan zamanında bu tutarlılığı ortaya koymazsa eninde sonunda mutlaka hak ortaya çıkacaktır. O zaman pişmanlık da fayda vermeyecektir.

Esas konu şahitliğin gizlenmesi olmasına rağmen, açığa çıkarılanlardan da hesap sorulacağına beyan edilmesi dikkat edilmesi gereken bir boyuttur. Zira açığa çıkarıldı

diye de hiçbir yanlışlık hesaba çekilmekten kurtulamaz. Her açığa çıkarma işlemi hakkın tahakkuku için olmayabilir. Yanlışlar da açığa çıkarılabilir, dolayısıyla onlardan da hesap sorulacaktır. Hesapta esas önemli olan açığa çıkarılması ya da gizlenmesi değildir, haktır. O yüzden tüm haksızlıkların hesabının görüleceğinin bilinmesi gerekir. Bir kişi durumu açığa çıkarıyor ama yine de yanlış bir şahitlik yapıyorsa o mutlaka bunun hesabını verecektir.

Bütün bu ilişkiler içinde hatalar ve sehven yapılmış yanlışlıklar olması mümkündür. O yüzdendir ki, Allah işin sonunda samimi davranıp affedilmeyi dileyenlerden dilediğini affedecektir. Ama gerçek anlamda pişmanlık duymayan ve af dilemeye de ihtiyaç hissetmeyenlerden de dilediğine azap edecektir. **"Hiç şüphesiz ki Allah her şeye gücü yetendir ve her şeye ölçü koyandır ve her şeyi bir ölçüye göre yaratandır."**

Dolayısıyla bu konuda koymuş olduğu ölçüler de müminler için hayati derecede önemlidir. Hakkaniyet hattının takibi için bu ölçülere uymak şarttır. Her şeyi bilen, Allah Teâlâ bu ölçüleri de bizim için koymaktadır. En salim yolun bu yol olduğunun bilinmesi gerekmektedir.

DÜNYA METAI VE ÖTESİ DEĞERLEMESİ

AL-İ İMRAN 14

Al-i İmran 14

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زِينٍ لِلنَّاسِ لَلَّذِينَ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
الْمُقْتَطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ
وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ

"Kadınlar, çocuklar, yığınla altın ve gümüş, cins atlar, en'am ve ürünler insana, içi gidecek kadar süslü gösterilmiştir. Bunlar, dünya hayatının menfaatleridir. Kalıcı güzellikler, Allah katındadır"

Kur'an-ı Kerim ve Ekonomi gündeminde ekonomi ile ilgisi bulunan tüm ayetler incelenmeye çalışılmaktadır. Bu ilginin niteliği hangi açıdan olursa olsun ayırtırmadan gündeme alınmaktadır. Zira ekonomiyle ilgili, paylaşım ile ilgili, insanla ilgili her mesajın bu perspektiften okunması ve üzerinde çalışma yapılması gerekli görülmektedir. Böylece her bir parçanın bütüne çok farklı yönlerden katkı verdiği gerçeği ile karşılaşmak mümkün olmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan sonuçta hem her bir parçada derin bir analiz ve öğreti yakalanmakta hem de bütününden nasıl bir maksadın murat edildiği yorumlanmaya çalışılmaktadır. Değerlendirme o dur ki, her küçük pasaj ya da tek tek ayetler, İslam ekonomisinin temellerini oluşturmaktadır. Bu açıdan hepsine çok özel emek vermek ve hepsini ekonomik bir yoruma tabi tutmak çok önem arz etmektedir.

İslam ekonomisi denince sadece bir kısım yasaklar ya da emirlerden ibaret bir sistem hayal etmek eksik bir yaklaşımdır. Zira ekonomi, matematikten ibaret değildir. Bu meselenin içinde inanç boyutları, psikolojik boyutlar, mal ile kurulan ilişkiler anlamından duygusal boyutlar, tutumlar, davranışlar bulunmaktadır. Hatta ahlak başlığı en önemli konu başlığı haline dönüşebilmektedir. O yüzden Allah Teâlâ'nın ekonomi ile bağlantılı olarak göndermiş olduğu her mesajı en yüksek dikkatle irdelemek ve kavramaya çalışmak meseleyi tam anlamak açısından şarttır. Bu bağlamda Ali İmran süresinin 14. Ayeti kerimesi de seçilen ayetlerdendir. Ayeti kerimede dünya metai olarak tanımlanan ve sıralaması yapılan bir kısım konular işlenmektedir. Bunları insanların seveceği beyan edilirken, asil erişilmesi gereken nimetin bunların ötesinde Allah katında olduğu vurgulanmaktadır.

Böylece insana hem kendini aşması hem de gerçekleşmesi uzak ama kesin olan bir amaç tayini yapılmaktadır. Bu ayette sıralanan dünyevi zevk ve metain ilk iki maddesinin dışındaki her başlık ekonomi ile ilgilidir. Biraz yorum genişlemesi yapıldığında onların da ciddi ekonomik boyutları olduğu değerlendirilebilir. Onlar dışındakiler zaten, para, paraya tekabül eden değerli madenler ve insanların hoşuna giden ekonomik değeri de olan hayvanlar ve ekinler, ürünler olarak ifade edilmektedir. Tüm bunların hepsi de insanların hoşuna giden dünya metai olarak kabul edilen ürünlerdir.

Allah Teâlâ, bunlar dünya hayatının metai/geçimlik olarak insanlara verilenlerdir, diye bir niteleme yapmaktadır. Bir anlamda bu size çok sevimli gelenler çok da önemli şeyler kabul edilmemelidir. Çok uzun erimli nimetler sayılmazlar. Dolayısıyla dünya hayatını sadece bunları elde etmek için harcamak isabetli bir değerlendirme olmaz. Zira "Meta" denilen şey zaten sınırlı bir nimet demektir. Maksimum faydası insan hayatıyla sınırlıdır. İstisnası, bu

değerlerden infak yapmak gibi bir başarı sağlanabilirse o zaman kendini aşan bir kıymete konu olur. Ayrıca bu nimetlere sahip olan insanın öldüğü andan itibaren bu mallar üzerinde hiçbir etkisi, yetkisi ve tasarrufu kalmamaktadır. Eğer bir vasiyet olur ya da mirasçılar hayırhah çıkarda tasadduk yaparlarsa ondan istifade mümkün olur. Bu meta eğer doğru ellere ya da doğru mirasçılara kalmaz ise o zamanda aleyhte işleyen bir mekanizmaya dönüşür.

Bu yaklaşımların ötesine geçilmesi bağlamından en güzel olan Allah katındadır, denilmektedir. Bu yaklaşım insanı, bu dünyadaki ilgilerine takılıp kalmadan öte dünya nime-tine yönelmeye çağırılmaktadır. Allah Teâlâ bu nimetlerin insanlar nezdindeki değerini bildiğini buna rağmen yönlendirme yaptığını da ifade etmektedir.

Sonuç itibariyle, dünya metayı hakkında doğru değerlendirme yapmak hayati derecede önem arz etmektedir. Dünya hayatında var olan ve sempatik olan meta uğruna hayat feda edilmemelidir. Bunun ötesinde daha kalıcı olan uzun erimli nimetlerin varlığının farkında olarak bu hayatı yaşamak gerektiği öğretilmektedir.

Bu ve benzeri ayetler, ekonomik ve dünyevi değerlerle ilgili niteleme yapma öğretisi sunmaktadır. Buna göre de insanın kendisini yönetme becerisi kazanması beklendiği anlaşılmaktadır.

FAİZ YEMEK

AL-İ İMRAN 130-131

Al-i İmran 130

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا
اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Ey Allah'a güvenenler (müminler)! Değişmez özelliği kat kat katlanıp artan faizi yemeyin. Allah'tan çekinin ki umduğunuza kavuşasınız"

Al-i İmran 131

وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

"Ayetleri görmezlik edenler (kâfirler) için hazırlanmış olan o ateşten kendinizi koruyun"

Allah Teâlâ bu ayetlerde faizin yasaklanmasıyla ilgili çok açık talimatlar vermektedir. Talimatın içinde bir yönden gerekçe de bulunmaktadır. İkinci ayette de konunun ne derece tehlikeli bir süreci çağrıştırdığı ortaya konmaktadır.

"Ey iman edenler, faizi kat kat yemeyin. Allah'ın sınırlarına itina gösterin. Umulur ki kurtuluşa erersiniz. Öyle bir ateşten sakının ki, onu Allah kafirler için tutuşturmuştur"

Faiz konusunun kadim yasaklardan olduğu Kur'an'ın verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla toplumsal tecrübelerden oluşan bilgiler de birikimli olarak gelmektedir. Bu konunun yanlışlığı, ağırlığı o kadar pekişmiştir ki, artık hüküm ifade edilirken en keskin ifadeler kullanılmıştır. Değerlendirme öyle ki bu konu yeryüzünde insanlar arası işlenen en büyük zulümlerdendir. Bunu iman eden insanlar asla yapamazlar.

Bu faiz konusuna fikri anlamda ve ona bağlı olarak uygulama alanında ısrar edenler ancak kafirler olabilir. Allah da kafirler için ateş tutuşturmuştur. Ey iman edenler, Allah'ın sınırlarına dikkat edin kafirler için hazırlanmış olan ateşe düşmeyin. Eğer dikkatli davranırsanız o takdirde umulur ki merhamete erişirsiniz.

Faiz yasağı ile ilgili olarak Medine dönemindeki ilk ayetler bu ayetlerdir. Ayetlerin inmesine sebep olan konular Uhud harbi çerçevesindeki yaşanan olaylardır.

Uhud harbinde, insanların bir kısmı galibiyet havasına erken girip ganimet sevdasıyla görev yerlerini terk etmişlerdir. Bunun genellikle ifade edilen gerekçelerinden biri, borç içinde olan bu insanların bir an önce ganimete kavuşup borçtan ve onun faizinden kurtulmak istemeleiydi. Aynı bağlamda, bir kısım insanların da bir an önce ganimet sahibi olup onu faizle değerlendirme düşüncesi içinde olmalarıydı.

Bu yöneliş büyük bir mağlubiyet sonucunu doğurmuştur. Sorunun merkezinde faiz vardır. Bu da Medineli Müslümanlar'ın ocaklarına büyük bir ateş düşmesine sebep olmuştur.

Tabii ki meselenin tamamı bundan ibaret değildir. Esas mesele ekonomik olarak faiz siteminin üretmiş olduğu haksızlık ve zulümdür. Asıl ateş buna bağlı olarak hazırlanmaktadır. O ateş hem bu dünyada faiz kaynaklı üretilen krizlerin ateşidir hem de Allah'ın öte dünyada haksızlık cezası olarak vereceği ateştir.

Uhud harbinde bazı Müslümanlar'ın kesin talimata rağmen görev yerlerini terk etmelerinde aceleci davranmaları ve uyarıları dikkate almamaları, henüz ganimetlerin hukuku konusunda hükümlerin tamamlanmamış olması-

na da bağılıdır. Eski geleneklere göre, ganimeti ele geçiren ona sahip olabilirdi. Tabii ki daha sonra bu sorunlar da bir sisteme ve hukuka kavuşturulmuştur. Bu konuda dikkatler ve duyarlılıklar artmıştır.

Henüz faiz yasağı gelmediği için ciddi anlamda faiz yükü altında ezilen insanlar vardı. Bu vesile ile faizle ilgili yasaklar da devreye girmeye başlamış oldu.

Allah Teâlâ faiz yasağına vurgu yaparken Allah'ın sınırlarına dikkat etme uyarısı da gelmiştir. Ancak böyle bir duyarlılıkla dini kurtuluşun umulabileceği ifade edilmektedir.

Burada geçen kat kat olan faizin yenme yasağı farklı şekilde yorumlanmaya uygun değildir. Her ne kadar bazı insanlar böyle dolambaçlı yollara tevessül edip bu yasağın cahiliye faizini kastettiğini bugünkü banka faizini kapsamadığını ifade etse de geçerli bir yorum değildir. Bu konu bilinen faizi anlatmaktadır ve onu yasaklamaktadır. Zira her faizde oranlar farklı olsa da bir katlanma söz konusu olmaktadır.

Böyle savrulmaların kesinlikle herhangi bir geçerliliği bulunmamaktadır. Bakara suresindeki ayetlerde konu her yönüyle teyitli bir şekilde ortaya konmaktadır. Faizli işlemlerin tamamı yasaklanmıştır ve Müslümanlar'ın bu işlemlerden uzak kalmaları istenmektedir. Sonunun ateş olacağı ifade edilmektedir. Burada herhangi şüpheye yer yoktur.

Önemli olan faizin meşru olabileceğine ilişkin yol aramak değil, faiz belasından kurtulmak için gereken çabayı göstermektir. Öncelikli olarak, faiz vermekten, almaktan, aracı olmaktan, katip olmaktan, şahit olmaktan uzak kalmak her Müslüman'ın görevidir. Esas olan ise, alternatif sistemi inşa etmenin gereğini yerine getirmektir.

CİMRİLİĞİ HAYIR ZANNETMEK

AL-İ İMRAN 180

Al-i İmran 180

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَا يَجْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ مِيرَاثَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Allah'ın, fazlasıyla verdiği şeylerde cimrilik edenler, bunun kendileri için hayırlı olacağını sanırlar. Hayır, bu onların aleyhine olur. Cimrilik ettikleri şeyler kıyamet günü boyunlarına dolandırılır. Gökler ve yerin bütün mirası Allah'ındır. Allah, yaptıklarınızın iç yüzünü bilir."

Al-i İmran 181

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

"Allah fakir, biz zenginiz!" diyenlerin sözünü, Allah elbette dinledi. Söyledikleri bu sözü, nebîlerini haksız yere öldürme suçuna ekleyecek ve şöyle diyeceğiz: "Şu yakıcı ateş azabını tadın bakalım!"

Al-i İmran 182

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ اَيْدِيَكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلّٰمٍ لِّلْعٰبِدِیۡدِ

"Bu, yaptıklarınıza karşılıktır. Allah kullarına haksızlık etmez."

Bu pasajda seçilen ayetlerde cimrilik meselesi irde-lenmektedir. Allah Teâlâ buyuruyor ki, **"Allah'ın kendi fazlından onlara verdiği nimetleri, cimrilik ederek vermeyenler, o nimetler üzerine cimrilik yapanlar, onun kendileri için hayırlı olduğunu zannetmesinler. Bilakis onlar için şerdir"**

Cimrilik kötü bir tercihtir, kötü bir sonuçtur. **"O cimrilik ettikleri şey kıyamet günleri onların boyunlarına dolana-caktır. Yerin ve göklerin mirası Allah'a aittir. Hiç şüphesiz ki o, bütün yaptıklarınızdan haberdardır"**

Allah Teâlâ ısrarla, çok sayıda ayeti kerimede, kendisinin vermiş olduğu nimetlerin dağıtılmasını, çevredeki tüm ihtiyaç sahibi insanlara ulaşmasını emretmektedir. Tam tersi durum yani dağıtılmaması, herhangi bir gerekçe ile saklanması ve muhtaçlara iletilmemesi gerçek anlamda bir sorundur ve kabul edilemez.

Peki toplumlarda böyle bir durum var mıdır? Evet elbet-te vardır. Cimrilik ciddi bir hastalıktır. Cimriliği ilke edenlerin kendilerine göre ürettikleri çok farklı özelliklerde izahları da vardır. Özellikle Yahudilerin kadim kültürlerinde bu konuyla ilgili çok polemikler bulunmaktadır. Bunların bazılarını Allah Teâlâ Kur'an'da bizlere anlatmaktadır. Mesela, ellerinde bulunan malı cimrilikleri sebebiyle muhtaçlarla paylaşmamak için, **"Allah'ın doyurmayı murat ettiği kişileri biz mi doyuracağız, siz sapıksınız"** (Yasin 47) diyebilmektedirler.

“Allah’ın vermediğine sen de verme,” şeklinde ifadeler kullanabilmektedirler. Daha bunun gibi nicelerini sırf kendi cimriliklerini pekiştirmek ve haklı göstermek için üretmişler ve toplumların zihnine zerk etmişlerdir.

Ancak, bu ayette görüldüğü gibi Allah Teâlâ, cimrilik konusunu zemmediyor ve herkesin infak yapmasını istiyor. Kendi verdiği rızkın paylaşılmasını emrediyor.

Cimriliğin, yapanlar açısından hayır gibi gözükmesi şeytani bir dürtüdür. Allah Teâlâ bunun hayır değil şer olduğunu ifade ediyor. Zira Allah Teâlâ genel sistemi bu şekilde kurmuştur. Allah insanlara rızıklar vermektedir. İnsanlar da bu verme sistemini kavrasın ve onlar da versinler istemektedir. Böylece, hem herkes nimetlerden istifade edecek hale gelsin hem de ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesi ve farklı kabiliyetlerin karşılığını bulması mümkün olsun murat edilmektedir.

İslam ekonomisi çalışmalarında dağılım konusunun referans ayeti kerimelerden bir tanesi de budur. Toplumdaki ekonomik hareketlilik ve ekonomik seviyenin yüksekliği paranın, imkanların çevreye doğru yayılmasıyla doğru orantılıdır. Yoksa zenginlik ve servetin sadece bir kısım insanların ellerinde kalması asla istenen bir durum değildir. Bugün yapılan GSYH hesaplarında KBMG hesaplamaları önemli bir argüman olarak kullanılmaktadır. Bu rakam, GSYH’nın ülke nüfusuna bölünmesiyle elde edilmektedir. Ancak, gelir ve servet dağılım dengesi bu hesapların içinde kendine yer bulamamaktadır. KBMG 60 bin dolara da çıksa, eğer o ülkede günlük üç dolara yaşamak zorunda kalan insanlar bulunuyorsa, o 60 bin doların o insanlar açısından pek de kıymeti yoktur.

Ekonominin, sermayenin kontrolüne geçtiği zamandan bu tarafa, yani kapitalizmin inşa edildiği süreçten itibaren böyle sonuçlar daha fazla görülmektedir. Para ve zenginliğin belli ellerde toplanmasına uygun sistemler gelişmektedir. Bu durum da zengin fakir arasındaki dengeyi her gün biraz daha bozmaktadır.

Devam eden ayette, **"Allah şöyle diyenlerin sesini duymuştur: Allah fakirdir, biz zenginiz"** ifadesini kullanmaktadır. İnfak etmek istemeyen çevreye parayı/malı yaymak istemeyenler, infak emri karşısında, biz zenginiz Allah fakirdir, diyorlar. Neden? Çünkü Allah, bizden vermemizi istiyor. Eğer zengin olsaydı kendisi verirdi. Böyle sofistیک bir mantık ortaya koyuyorlar. Haşa Allah ile polemik yapma cüreti göstermiş oluyorlar.

Biraz önce cimrilik ile ilgili incelenen ayeti kerime zımnen, bu adamların bu düşüncesini deşifre ediyor. Dolayısıyla bu konuda anlayış olarak da, uygulama yapma konusunda da çok dikkatli olmak gerekmektedir. Her bir Müslüman Kur'an'ın işlediği bu hassas psikolojiyi çok iyi anlamalı ve hiçbir gerekçe ile bu tuzağa düşmemelidir. Cimrilik yapmamalıdır.

Zira arkadan gelen tehdit çok ciddi bir tehdittir. **"Böyle demelerini kayda aldık, haksız yere peygamberleri öldürmelerini kayda aldık, günü gelince onlara şöyle diyeceğiz: O söyledikleriniz sebebiyle, tadın bu yakıcı azabı! Bu sizin kendi ellerinizle kazandığınızdır"**

Hiç şüphesiz ki, **"Allah kullarına zulmedici değildir. Kullar kendi kararlarını kendileri verirler ve böylece zulüm kararı da kendilerinin kararı olarak yaptıklarının karşılığı mahiyetinde önlerine konur"**

Cimrilik ve cimriliğin anlayışı kültürü konusunda Allah Teâlâ'nın bu kadar ciddi tehditler ortaya koymasını iyi anlamak gerekmektedir. Zira işin içinde hem rızkı verene bir inançsızlık, hem sistemi koyana bir itiraz hem de dengeyi bozucu bir yaklaşım bulunmaktadır. Mümin insan bu analizi de iyi yapmak zorundadır.

Kur'an'ı doğru anlayıp, güzel kavrayıp, güzel uygulayan müminlerden olma hedefi, gerçek başarıyı yakalama hedefidir.

MİRAS FARZ OLAN BİR TAKSİMATTIR

NİSA 7-8-9

Nisa 7

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ
نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ
نَصِيبًا مَّفْرُوضًا

"Ana-baba ve en yakınların bıraktıklarından erkeklerin payı vardır. Ana-baba ve en yakınların bıraktıklarından kadınların da payı vardır. (Bıraktıkları miras) Az veya çok olsun, paylar farz olarak belirlenmiştir."

Nisa 8

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ
فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

"Mirasın paylaşılması sırasında akrabalar, yetimler ve çaresiz kalmış kimseler bulunursa, mirastan onları da rızıklandırın ve onlara marufa (Kur'an'a) uygun söz söyleyin"

Nisa 9

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا
عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

"Arkalarında, soylarından zayıf kimseler bıraktıkları takdirde, onlar için endişe edecek olanlar, (kendilerini, miras bırakan kişinin yerine koyarak) Allah'tan çekinsinler de yanlış yapmayı engelleyecek söz söylesinler"

Bu bölümde miras ile alakalı ayeti kerimelerden bazıları işlenmektedir. Bu ayetlerde, miras konusunda özellikle dönemin şartlarına göre çok büyük devrimsel özellik arz eden hükümler bulunmaktadır. Anne babanın ve akrabanın mirasından erkekler için nasıl bir pay varsa aynı şekilde kadınlar için de bir pay olduğu hükme bağlanmıştır. Üstelik mirasın azlığı ya da çokluğu önemli görülmesin ve herkesin hakkı kendisine tevdi edilsin denmektedir.

Burada okunan ayetler, şimdiki zaman için çok önemli bir yankı yapmıyor olabilir ama geldiği zaman düşündüğümüzde tam anlamıyla bir devrim özelliğindedir. Kadınların, hayatın birçok boyutunda insan yerine konulmadığı bir dönemde, mirastan erkekler gibi hak sahibi olduğunu hüküm haline getiren ayetler elbette devrimdir.

Ayetin sonunda, **"Bu farz olan bir paydır"** diye gelen ifade hükmün teyidi anlamında değerlendirilmektedir. Yani bu hüküm ihtiyari ya da inisiyatife bırakılacak bir tavsiye değildir. Farzdır, mutlaka uygulanması gerekir. Sadece ahlakî bir tavsiye değil kesin olan bir hükümdür. Allah'tan bir emirdir ve farzdır.

Devamında gelen öğretisi, malın dağıtımına, miras dağılımına şahit olan insanlardan yakın olanlara, yetimlere, fakirlere de pay verin denmesi, işte burası bir tavsiye mahiyetindedir. Allah Teâlâ'nın, hukukun ötesinde ahlakî olarak hassasiyet göstermemizi istediği konular açısından çok ilginç bir örnektir. Allah Teâlâ, sadece bu dağıtım şahit oldukları için onlara bir şeyler verin, diyor.

Mal alışverişinin, mal dağılımının olduğu bir yerde göz hakkı olarak tanımlanabilecek bir hakkın doğduğu ifade edilmektedir. Ona şahit olanlara bunu verin diyor ve ardından, onlara maruf bir söz söyleyin. Onlara yani sadece taksime şahit olmuş bulunan, fakir fukara yakınlarla, rızıktan vermemiz, sonra da onlara maruf bir söz söy-

lememiz istenmektedir. Onlara bir kısım şeyler verdikten sonra, "Allah, sizlere daha çoğunu versin, Allah yardımcınız olsun, Allah işlerinizi kolaylaştırsın, bu kadarını lütfen kabul edin" gibi, maruf ve gönül alıcı sözler söylememizin istendiği düşünülmektedir. Bunun çok önemli bir ahlaki öğreti olduğu kabul edilmelidir. Ayetlerde işlenen ekonomi ve ahlak ikilisi bir kez daha önümüzdedir.

"Korksun, diyor sizden herhangi birisi kendi arkasında bırakmış olduğu zayıf çocukları dolayısıyla. Onlar hakkında korkar/tedirgin olur değil mi?" Bu ayette de Allah Teâlâ hepimizi empati yapmaya davet etmektedir. Demiş oluyor ki, siz de böyle bir pozisyonda olabilirsiniz. Ölüm döşğinde olsanız, geriye küçük, kendilerini idare etmekten aciz çocuklarınız kalacak olsa bundan endişe edersiniz değil mi, bundan sıkıntıya girersiniz değil mi? İşte infak telakisini bu empatik yaklaşımla düşünün, demektedir.

Tüm insanlar ahlaki konuda, Allah'ın sınırları konusuna duyarlılık gösterme noktasında böyle düşünsünler ve muttaki insanlar olsunlar. Davranışları böylece orta yolda olacaktır. Aynı zamanda orta yollu/aşırılık taşımayan konuşmalar yapsınlar, asla ukalalık yapmasınlar. İşte böylece bir takva anlayışına erişmek mümkün olacaktır.

Burada geçen ve gerçekten ulvi bir anlam ifade eden TAKVA gibi kavramların süreç içerisinde insanlar nezdinde kısmen ucuzladığı görülmektedir. Takva, adeta kılık kıyafete indirgenmektedir.

Oysa görüldüğü gibi, Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da bizden istemiş olduğu takva anlayışı, derin paylaşımlara ve zarif üsluplara bağlanmaktadır. Bunlar toplumsal sorumluluğun yüksek tutulmasını isteyen bir muhtevaya sahiptir. Bireysel alanda kalan hassasiyetler güzeldir ancak, esas görevin toplumsal hassasiyetler ve paylaşım uygulamalarında olduğu atlanmamalıdır.

YETİM MALI YEMEK

NİSA 10-11

Nisa 10

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا

“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ateş tıknmış olurlar, zaten onlar yakında çilgın alevle atılacaklardır”

Nisa 11

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ لِأَبْوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Allah evladınız konusunda size görev yükler; erkeğin payı, iki kızın payı kadardır. Eğer kızlar ikinin üstünde ise, bıraktığının üçte ikisi onlarındır; şayet bir kız ise yarısı onundur. Ana-babadan her birine, ölenin çocuğu varsa altıda bir verilir. Ölenin çocuğu olmaz, anası babası ona varis olursa anasına üçte bir pay verilir. Kardeşleri varsa, altıda biri annesindedir. Bunlar, yaptığı vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonra olur. Babalarınız ve oğullarınız... Onlardan hangisinin faydalı olma bakımından size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. (Bu sebeple) paylar Allah tarafından belirlenmiştir. Allah bilir, doğru kararlar verir”

Bu bölümde yer alan ayetlerin birincisinde yetimlerin hakları ile ilgili olarak çok ciddi bir uyarı bulunmaktadır. Yetim mallarını haksız yere yiyenlerin karınlarına ateş doldurmuş olacakları ifade edilmektedir. Gerek evlilikler yoluyla olsun gerekse diğer diğer zorunluluklar dolayısıyla olsun yetim mallarına karşı çok dikkatli olunması gerektiği dramatik ifadelerle ortaya konmaktadır.

İkinci ayette miras hükümlerinin detaylarıyla ilgili bilgi verilmeye devam edilmektedir. Tam anlamıyla matematiksel ifadelerle miras taksiminin formülü ortaya konmaktadır. Bu önemlidir. Genel tavsiyelerle geçilmemektedir. Mirasla ilgili tüm ayetlere bakıldığında görülecektir ki, miras konusunda her detaya yer verilmektedir. Yani inisiyatife bırakılan bir hak tayini sorunu yoktur.

Ancak burada dikkat çekilmesi gereken bir husus varsa o da İslam miras hukukunun kendine özgü bir yapısının olduğu gerçeğidir. Miras dağılım düzenine farklı gerekçelerle ve mirasın sermayeyi dağıtıcı özellikleri olması dolayısıyla eleştiri yöneltmeler bulunmaktadır.

Batıda birçok ülkede, sırf miras bölünmesin diye miras en büyük kardeşe bırakılmaktadır. En büyük kardeş onu bir arada tutup yönetme görevini üstlenmektedir. Böylece o feodal yapılar, toprak ağaları bu anlayış dolayısıyla varlıklarını ve büyük güçlerini sürdürmüşlerdir.

Tam bunun karşılığında İslam ülkelerinde, miras hukuku dolayısıyla 19. yüzyılda Ortadoğu'daki mahkeme kayıtlarını inceleyen ilim adamları, biraz da İslam karşıtı insanlar, miras hukuku dolayısıyla herhangi bir sermaye birikimi oluşmadığı şeklinde bir sonuca ulaşıyorlar ve bu çalışma üzerinden İslam Miras Hukukunu eleştiriye tabi tutuyorlar.

Ama Kur'an'daki tüm ayetler görüldüğünde, Allah Teâlâ'nın muradının sermaye birikiminden ziyade varlık dağılımının, ekonomik dağılımın, tüketim hakkının herkeşe ulaşmasının tercih edildiği anlaşılmaktadır. Yani bu bir tercihtir. Dolayısıyla burası son derece kritik bir nokta haline gelmektedir. Ayetin anlaşılır mealine dikkat edilmesi konunun anlaşılmasını sağlayacaktır.

Biliyorsunuz, şu an yürürlükte olan miras hukukuna göre dağılımlar farklı şekilde yapılmaktadır. Burada en fazla dikkat çeken nokta şudur: İslam Miras Hukukunda, iki kız kardeş, bir erkek kardeş kadar pay alır. Şu anda yürürlükte olan hukukta ise, kardeşler eşit pay alırlar.

Bu taksim düşüncesinin hikmeti üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Konuyu sadece değişen çağ gerçeklikleri ile açıklamaya çalışmanın doğru bir yaklaşım olacağı varsayılmamaktadır. Çağ değişikliği, bazı ihtiyaçları değiştirmiş olabilir. Hatta bazı coğrafyaların şartlarının ve geleneklerinin diğerlerine nispeten farklı oldukları da kabul edilebilir. Ancak, her şeyi bilen ve tüm varlığı yaratan ve tüm ihtiyaçları her daim en iyi bilen Allah bu dağılımı çok farklı şekillerde de yapabildi. Ama böyle yapmayı uygun gördü. O'nun için bir bilgi eksikliği ya da yanılmasadan bahsetmek mümkün değildir. Çağ okumaları ve dönemlerle ilgili bir bilgi zafiyetinden de bahsetmek de söz konusu olamaz. O yüzden bu dağılım hikmetine kafa yormak daha doğru tercih olacaktır.

Sadece İslami hassasiyeti olmayan insanlar bu konuda farklı düşünmüyorlar. Aynı zamanda birtakım Müslümanların da öyle düşündüklerine şahit olunmaktadır. Ama ayeti kerimenin metninde ekstradan çok net ve vurgulayıcı ifadeler yer almaktadır. O yüzden bu konudaki ölçülere dokunmamak gerekmektedir. Şu vurgu dahi çok dikkat çekicidir; **"babalarınız ve çocuklarınız, onların han-**

gisinin bu menfaate daha layık olduğunu siz bilemezsiniz” diyor Allah Teâlâ. Ve onun arkasından, bu Allah’tan bir farzdır, bir görevdir, diyerek konuyu bağlamaktadır. Hiçbir insanın ya da insan grubunun, Yaratıcı kadar yarattıklarının ihtiyaçlarını bilemeyeceğine ilişkin önerme herhalde itirazdan varestedir.

YETİM MALI YEMEK

NİSA 12-13-14

Nisa 12

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصِّينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ النَّمْنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوَصِّونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةً وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصَّى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

"Kadınlarınızın çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir, çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Bunlar, yaptığı vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonra olur. Sizin çocuğunuz yoksa ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızdır; çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. Miras bırakan erkek veya kadın (ana tarafından) kelâle olur, (anası ve evladı olmaz) erkek veya kız kardeşi bulunursa her birinin payı altıda birdir. Bunlar birden fazla iseler mirasın üçte birini eşit olarak paylaşırlar. Paylaşım, (mirasçıya) zarar vermeyecek şekilde yapılan vasiyetten veya borçtan sonra olur. Bütün bunlar Allah'ın vasiyeti, size yüklediği görevdir. Allah bilir, yumuşak davranır"

Nisa 13

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlarıdır. Allah'a ve elçisine kim itaat ederse onu, ölmek üzere kalacağı ve içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. En büyük kurtuluş işte budur"

Nisa 14

وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا
وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

"Kim koyduğu sınırları aşarak Allah'a ve elçisine başkaldırırsa onu, ölmek üzere kalacağı bir ateşe sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır"

Seçilen bu ayetlerde Allah Teâlâ, kolayca fark edileceği gibi, miras ile alakalı detayları çok belirgin bir formülasyon ile vermektedir. Sadece rakamsal ya da oransal ifadeler değil aynı zamanda bu hükmün ağırlığı ve önemine ilişkin vurgular da yapmaktadır.

İslam Miras Hukuku özel bir isimle anılmaktadır. Adına feraiz denilen bu ilim dalı işte bu ayetler esas alınarak inşa edilmiştir. Burada özellikle altı çizilmesi gereken husus, Allah Teâlâ'nın bu ayeti kerimelerin bitiminde bazı kullandığı hüküm kavramlarıdır. Mesela, **"vasiyeten minallah"**, **"farizatan minallah"** şeklindeki ifadeler, kullanılmaktadır. Bu Allah'tan size görevdir, Allah'tan size bir farzdır, ibareleri adeta birer ultiatom gibidir.

Son iki ayeti kerimede Allah Teâlâ, bu konunun ehemmiyetini vurgulamak üzere; **"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır"** diyor. Yani öyle anlaşılıyor ki burada ifade edilen rakamsal verilerle veya oranlarla oynamak, onların yerini değiştirmek insan olarak hiç kimsenin hakkı değildir. Bu konularla ilgili olarak zamana göre birtakım değişiklikler olabilir diye düşünen insanlar bulunmaktadır. Ancak bu metinlerde kesinlik/farziyet ifade eden çok ciddi vurgular olduğu aşikardır. Bu ifade biçiminin, anlama dokunulmazlığını pekiştirdiğini düşündürmektedir. **"Bunlar Allah'ın hudutlarıdır. Kim Allah'a ve resulüne itaat ederse, onlara altından ırmaklar akan cennetlere sokar, ebedi olarak, büyük kurtuluş da burasıdır"** diyor Allah Teâlâ.

Hemen bir sonraki ayette de, dokunmaya kalkanlar için tehdit özelliği olan ifade gelmektedir. **"Kim Allah'a ve resulüne isyan ederse ve onun sınırlarını aşarsa, onu ebedi olarak cehennemine sokar. O da son derece alçaltıcı azaptır"** diye buyuruyor. Onun için bu konuların, hassasiyetlerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Çok kolay bir yaklaşımla üretilen bir kısım yeni olduğu düşünülen yorumlarla, hükümlerin makamı yerinden kaydırılmamalıdır.

İslam Hukukunun resmîyetten kaldırıldığı için Müslümanlar da kendi hayatından onun bir kısım boyutlarını kaldırdılar. Müslümanlar bu konularda da dağınık bir profil çizmektedir. Ayetlerin verdiği rehberliğe göre, yeniden Allah Teâlâ'nın sınırlarına dönme heyecanı, her müminin ideali olmak zorundadır.

ZORAKİ MİRASÇILIK

NİSA 19-20-21

Nisa 19

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتُوا النِّسَاءَ كَرَاهًا وَلَا
تَعْضَلُوهُنَّ لِنَدَاهُ بَبَعْضٍ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ
مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ
تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا

“Ey inanıp güvenenler (müminler)! Kendilerinden hoşlanmadığınız halde kadınlara mirasçı olmaya kalkmanız size helal değildir. Onlara verdiğinizden geri almak için baskı da yapmayın; ispatlanabilir bir fuhuş yapmış olurlarsa o başka. Onlarla marufa (Kur’ân ölçülerine) uygun geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız bakarsınız ki siz bir şeyden hoşlanmıyorsunuz ama Allah onda birçok hayırlar yaratacak olabilir”

Nisa 20

وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا
فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِنَّمَا مُبِينًا

“Bir eşi bırakıp bir başka eşle evlenmek isterseniz, bıraktığınıza çok miktarda mal vermiş bile olsanız ondan hiçbir şey almayın. İftira ederek ve apaçık günaha girerek mi alacaksınız?”

Nisa 21

كَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ
مِيثَاقًا غَلِيظًا

“Nasıl alabilirsiniz? Sizden sağlam bir söz almışken (nikahlı olarak) birbirinizle baş başa kaldınız”

Bu ayetlerde Allah Teâlâ, kadın erkek ilişkilerinde, aile ilişkilerinde detay konuları çözüme kavuşturmaktadır. Aile içinde gizli kapaklı kalarak bir haksızlığın üretilmesine fırsat olmayacağını öğretmektedir. Bu kadar detayların ayetlerde yer alması çok manidardır. Allah bu kadar detayı ortaya koyduğuna göre, her mümine düşen de ona en yüksek duyarlılıkla sahip çıkmak, hayata uygulamaktır. Bu pasajda yine kadın erkek ilişkileri, aile ilişkileri ön planda gözükmektedir. Gündem gereği içerikteki ekonomik yön daha fazla irdelenecektir.

Ayetler, herhangi bir şekilde kadınlara zorla mirasçı olmayı, onlara verilen mehrin zorla geri alınmasını ya da birtakım manipülasyonlar yaparak kadınları sıkıntıya sokmayı yasaklamaktadır. Yani mirasa konmak için, kadınlar kötülük yapmadıkları halde yapmış gibi muamele yapmayı kesin ifadelerle yasaklamaktadır.

Ancak açık bir kötülük yaparlarsa, yani fuhşiyat içinde olurlarsa o zaman bazı haklarını kaybederler. Böyle bir durumda dahi iyi davranmak emrediliyor. Onlara çok iyi davranın diyor ve arkasından da şöyle diyor: **"Sizin ke-rih gördüğünüz, hoşunuza gitmeyen davranışlar olabilir ama o davranışlarda sizin için Allah Teâlâ bir hayır murad etmiş olabilir"** Bunlar son derece müsamahakâr, son derece marufa dayalı bir ilişkiyi emreden açılımlardır. Zira günahların cezası bireysel olarak verilemez. Ya yargı verir ya kamu yönetimi verir ya da Allah verir.

Bir sonraki ayette, **"Eğer eşinizi boşayıp başka bir eş almayı düşünüyorsanız eşinize kantarlarca vermiş olduklarınızdan hiçbir şey geri almayın"** Mehir olarak onlara kantarlarca değerinde mal vermiş olsanız da ondan bir şey almayın, diyor Allah Teâlâ.

Soru: Eskilerine mi yenilerine mi?

Cevap: Boşamakta olduğunuz eşiniz öncelikle kastediliyor tabii.

Soru: Boşama yolu bu kadar açık mı?

Cevap: Kapalı değil. İnsanlar boşanabilir ve Katolik nikahı yok bizde. Ama boşanmanın da bir hukuku var. Onlara uymak şarttır. Özellikle ekonomik olarak kadınların haklarının korunmasına Allah Teâlâ çok dikkat çekmektedir. Yalnız, Allah boşamayı sevmez. Yani sevimsizdir ama yasak değildir.

Ayette, sizin hoşunuza gitmeyen birtakım davranışlar olsa da sizin için hayırlı olabilir, denmektedir. Böylece sa-
bir göstermenin ve evliliği devam ettirmenin öncelendiği ifade edilmektedir. Ama insani bir durum olarak boşanma da söz konusu olabilir. Mevcut eşin boşanması ve yeniden bir başkasıyla evlenilmesi mümkündür. Bunun yolu kapalı değildir. Ancak bunu yapmak bir mecburiyet haline gelmişse o zaman gereğini de hakkıyla yerine getirmek gerektiği ve asla haksızlık yapılmamasının bir zorunluluk olduğu görülmektedir.

İslam'daki nikah ve boşanma usulü ile alakalı olarak çok spekülasyon yapılmıştır. Halen de yapılmaya devam edilmektedir. Yeşilçam üretimleri ve şimdiki dizi sektörü bu konuda yığınla iftirayı insanlara aktarmaktadır. Sırf düşmanlık motivasyonu ile yapılan bu iftiralara, hiç de ciddi bir dayanağı olmayan yorumlardır.

İslam, evrensel anlamda tüm haksızlıkları ortadan kaldırmak, yerine gerçek anlamda hukuk inşa etmek üzere gönderilmiştir. Oradaki hiçbir mesele öyle ucuz değildir. İslam asla kadınların haklarının düşünülmediği bir sistem önermemektedir. İslam'daki nikah sisteminde üç bağ ile bağlamak ve üç bağ çözümü ile boşamak şarttır. Onların da kendi içinde usulleri ve sistematiki bulunmaktadır.

Zannedildiği gibi rastgele söylenmiş ifadelerle uygulama yapılması mümkün değildir. Aynı zamanda bu uygulama içinde olması zorunlu ekonomik haklar bulunmaktadır ve bunlar günceldir.

Mesela mehir güncel olarak uygulanabilecek bir ilkedir. Mehir standartları da güncel olarak belirlenmek zorundadır. Tarafların anlaşması şart olmakla birlikte, ekonomik durumlar göz önünde bulundurularak bir hanımın en az bir yıl geçinebileceği bir rakamı mehir olarak belirleme doğru bir karar gibi gözükmemektedir.

Bu konudaki alışkanlıklar maalesef arızalıdır. Mehir, verilmesi gereken bir para gibi düşünülmemekte, sadece nikahta konuşulup geçilen ve sonra da unutulmuş bir konu gibi anlaşılmaktadır. İşin esası bu bir borçtur. Kesinlikle bu mehri borçlanan alacaklıya vermek zorundadır. Boşama şartına da bağlı değildir.

Soru: Borcun affedilme imkanı var mıdır?

Cevap: Alacaklı taraf gerçekten gönülden rıza gösterirse olur tabii ki.

Soru: Kandırdın borçları sildin sonra da evlendin? Ne olur.

Cevap: Allah biliyor ne olduğunu. Muhatabını kandırabilirsin ama Allah'ı kandırmak söz konusu olmaz. Bu Allah adı kullanılarak yapılmış bir akittir. Şahitleri de vardır. Alacak mahkeme aracılığı ile de alınabilir.

Bunlar aynı zamanda ekonomik dağılımın konularındandır. Dolayısıyla kadınların ekonomik haklarının korunması ve belirli bir dönemle sınırlı olsa da, acil zamanlarını kimseye muhtaç olmadan geçirmesi açısından son derece önemlidir. Ondan sonra kadın babasının evine, erkek kardeşlerinin yanına dönme hakkına sahiptir. Erkek kardeşleri onları kapı dışarı edemezler, bakmak ile mükelleftirler. Mirastan almış oldukları bire iki pay farkı burada

onların karşısına çıkar. Dolayısıyla sistemin kendi içerisinde bütünlüğü vardır, Müminler için bunların göz ardı edilmesi mümkün değildir.

Mehrin geri istenmesini Allah Teâlâ **"Nasıl alırsınız?"** ifadeleriyle karşılıyor. Siz birbirinize taştınız, birbirinize girdiniz, birbirinizin en mahremlerine vakıf oldunuz. Nasıl alırsınız bu parayı? Ve üstelik ondan gerçekten de çok ağır bir söz de almıştınız. Çok kuvvetli, önemli bir söz almıştınız. Nasıl alabilirsiniz, diyor. Dolayısıyla bu önemli bir meseledir. Şakası yoktur.

Mehrin miktarı konusunda bir sınırlama söz konusu değildir. İmkânı olan çok fazla da verebilir. Ama hak olursa da geri istemesi hoş karşılanmamaktadır. Bu konu Kur'an'da kıntar kelimesi ile geçmektedir. **"Kantar kantar verseniz de geri istemeyin"** ibaresi mehrin fazla olabileceğine bir delil kabul edilmektedir. Ancak esas olanın toplumsal dengenin ve aile kurulmasının kolaylaştırılması olduğunun bilinmesi gerekir.

Hak, Ahlak ve toplumsal düzen, İslam'ın temel hedefleridir. Her konuda bu ölçülere uymaya çalışmak gerekmektedir.

KULLUK GÖREVİNİN TOPLUMSAL YANSIMASI: ÇEVREYE İHSAN

NİSA 36-37

Nisa 36

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا
يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

"Allah'a kul olun. Hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın. Ana-ya babaya iyilik edin. En yakınlarla, yetimlere, çaresizlerle, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşla, yolcuya ve hakimiyetiniz altında bulunanlara (esir kadın ve erkeklere) da iyilik edin. Allah, kendini bir şey zannedip övünen hiç kimseyi sevmez"

Nisa 37

الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ
مِّنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا

"Onlar hem cimrilik ederler hem insanlara cimrilik tavsiyesinde bulunurlar. Allah'ın kendilerine yaptığı ikramı da gizlerler. Biz, ayetleri görmezlikten gelenlere aşağılayıcı bir azap hazırlamışızdır"

Allah Teâlâ, kendisine kulluk edilmesini ve kendisine asla hiçbir şeyin şirk koşulmamasını emrettiği bu ayette, konuyu hemen topluma dönük görevlere getirmektedir. Topluma dönük görevleri yerine getirme talimatını “*ih-san*” kavramı üzerinden vermektedir. En yakınlardan başlamak üzere, toplumda hemen her zayıf kesime karşı bir kısım gözetme görevleri olduğu ifade edilmektedir. Allah’a kulluk yapmanın adeta toplumsal yansıması olarak da bir eylem halinde olma mecburiyeti anlatılmaktadır.

İhsan, çok özel kavramlardan bir tanesidir. İçinde samimiyetsizliğin ve çirkinliğin en ufak bir boyutunun dahi yer almasının mümkün olmayacağı bir hali ifade etmektedir. Nitekim çok bilinen bir Hadiste Allah Rasulü, ihsanı, “*Allah’ı görüyormuşçasına kulluk yapmandır, her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da O seni mutlak görür*” şeklinde tanımlamaktadır. Böyle bir bilinçle, çevreye karşı ilgi içinde olmak, aşılamayacak bir duyarlılığı anlatmaktadır.

İhsanla muamele yapılması istenen grupların isimlerinin sayılması ayrı bir hassasiyettir. İsimleri sayılan toplumsal gruplar incelendiğinde, yakınlar dışında kalan grupların görülüp gözetilmesi zorunlu gruplar olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar, her bir Mümin kişiye bu görev imanı bir görev olarak yükleniyor olsa da, bu aynı zamanda Müslüman toplum için sosyal bir görevdir.

Dağılım sisteminin her iki tarafını son derece zarif bir şekilde iade eden bu ve benzer ayetler, hem imani sorumlulukları, hem toplumsal sorumlulukları, hem dağıtım görevlerini, hem dağıtım görevlerinin ahlaki yönünü hem de hangi grupların mutlaka görülmesi gerektiğini anlatan ilahi metinlerdir. Bunlar aynı zamanda büyük sitemin kritik parçalarını oluşturan temel unsurlar özelliğindedir.

Ahlaki öğreti pozitif yönden de negatif yönden de ortaya konmaktadır. Bu toplumsal görevler, ihsanla yapılmak zorundadır. Verme makamında bulunan insanların, kibir, iftihar ve ukalalık psikolojisine girmelerinin asla kabul edilemeyeceği bildirilmektedir. Burada emredilen ihsan merkezli iletişim çerçevesinde, derin bir sevgi de söz konusudur. Eğer böyle olmaz ise bu noktada yapılan iyiliklerin de bir anlamı olmayacaktır. Zira Allah'ın sevmediği bir iyilik iyilik değildir. Allah da iyiliği, kibirden, küstahlıktan uzak olarak yapıldığında seveceğini bildirmektedir.

Tabii ki ihsan kavramı içerisinde, ekonomik anlamda destek olmak, yardımcı olmak, onlar ile varlığı paylaşmak yapmak anlamı da bulunmaktadır. O yüzden bu grupların sayılması ikincil dağılımın yapılmasının bir zorunluluk olduğunun kesinleştirilmesi olarak değerlendirilmektedir. Ayetin başlangıcında iki kavram kullanılmaktadır. Birincisi Allah Teâlâ'ya kulluk emri, ikincisi ona şirk koşmama emridir. Kulluk konusu daha kolay anlaşılırken, şirk konusunun bu kadar çok hatırlatılması iyi irdelenmelidir. Öyle anlaşılıyor ki, şirk konusu kıyamete kadar insanlığın sorunu olmaya devam edecektir. Zannedilmesin ki, Kur'ân-ı Kerim şirkten bahsederken sadece Mekke'li müşrikleri anlatmaktadır. Tam aksine, insan zihninin her daim çok kolay bir şekilde başka güçlere yetki devrine müsait olduğu görülmektedir. Cazip bir kısım söylemlerin arkasına saklanmış şirk unsurları, çok kolay bir şekilde insanı kuşatabilmektedir. Onun için Allah Teâlâ insanları sürekli uyardırmaya devam etmektedir.

Şirkin kâfirlerin sorunu olduğu yargısı yanıltıcı bir yargıdır. Şirk sorunu inanan insanların sorunudur. Çünkü şirk, inanılan Allah'a başka birisini ortak koşmaktır. Şirk, ya şifa yetkisini ya para verme yetkisini ya yağmur yağdırma ya da rızık verme yetkisini Allah'tan başkasına vermek demektir. Onun için bu uyarı herkese dönük bir uyarıdır.

Sonra Allah ayetin sonunda, **"küstahça böbürleneni-ri sevmez"** diyor. Böbürlenme de çeşit çeşittir. İnsanlar, mallarıyla, statüleriyle, konumlarıyla böbürlenebilirler. Tabii ki bunu küstahça yapabilirler. Bunların hepsi merduttur ve sınırları aşıcı özelliğe sahiptir.

Dağılıma engel olan önemli sorunlardan bir tanesi de cimrilik sorunudur. Cimrilik ilginç bir hastalıktır. Birçok psikolojik rahatsızlıkta olduğu gibi cimrilik sahibi insanlar da kendilerini yalnız kılmamak için kendi hallerini çevreye telkin etmeyi tercih ederler. Yani cimrilik tebliği yaparlar. İşte bunlar kabul edilemez huylar ve davranışlardır.

Bu tutumun imanla buluşması mümkün gözükmemektedir. Her ne kadar ayet direkt ifadesi bağlantısı kurulmasa da bu kötü davranışları yapanların ancak kafirler olacağı ve onlar için de çok ciddi bir azap hazırlandığı ifade edilmektedir.

Davranışların ve huyların derinlerde hangi psikolojilerin yansıması olabileceğine ilişkin bu yorumların inceliklerine dikkat etmek ve bu tuzaklara düşmemeye çalışmak gerekmektedir.

FAİZ VE BATIL YOL ÜRETME ZULMÜ

NİSA 160-161-162

Nisa 160

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فَبَطَّلْنَا مَنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُجِلَّتْ لَهُمْ
وَبَدَّلْنَا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا

"Yahudilerin yanlış tutum ve davranışları sebebiyle onlara helal kılınmış temiz şeyleri haram kıldık. Çünkü onlar, birçok kimseyi Allah yolundan engellerler."

Nisa 161

وَأَخَذْنَاهُمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ
وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

"Kendilerine yasak edildiği halde faiz alırlar ve insanların mallarını uydurma (batıl) yollarla yerler. Onların kâfir olanlarına acıklı bir azap hazırlamışızdır."

Nisa 162

لَكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا
أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ
الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا
عَظِيمًا

"Fakat onlardan, bildikleri konularda sağlam duruş gösterenler; sana indirilene ve senden önce indirilenlere inanan, namazı özenle ve sürekli kılan, zekâtı veren, Allah'a ve ahiret gününe inananlar var ya işte onlara büyük bir ödül vereceğiz."

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: Yahudilerin yaptıkları zulüm sebebiyle onlara daha öncesinde helal kıldıklarımızı haram kıldık. Zulüm olarak sayılan konular ise, faiz almaları ve insanların mallarını haksız yollarla yemeleridir.

Helal sınırları son derece geniştir. İsrailoğullarının konuyla ilgili hilebazlıkları devreye girmeden önce daha da genişti. Onlar hile yaparak yasaların arkasından dolaşmaya devam ettikçe Allah da onların sınırlarını daralttı. Yahudilerin yapmış oldukları zulme, Allah yolunda oluşturdukları engellemeler de eklenmektedir. Belki zulmün ve haksızlığın bir başka formu da budur. Bu gerekçeler dolayısıyla daha önce helal olan temiz yiyeceklerin onlara haram kılındığı ifade edilmektedir.

Bu haram kılınma meselesinde, çok ilginç bir arka plan gerekçesi önümüze konmaktadır. Batılı bir fikir adamının bu konuya tekabül eden ilginç bir sözü var; *"Günahlar özgürlükleri azaltır"* diyor. Hakikaten bu ayeti kerimenin bir anlamda tercümesi gibi duruyor. Her zaman da geçerli bir kuraldır. Kişisel gözlemlerimiz ya da tecrübelerimiz de bize bu fikri vermektedir.

Kendimizin yaptığı yanlışlıkların kendi özgürlük alanlarımızı nasıl kısıtladığını hepimiz tecrübe etmişizdir. İsrailoğulları'nın da bu gerçeği yaşadıkları ayetlerden anlaşılmaktadır. Zira onlar Allah Teâlâ'nın sınırlarını aşma konusunda sürekli yol aramaya, kanunların arkasından dolaşmaya ve yeni yeni metotlar üretmeye gayret sarf etmişlerdir. Maalesef (haşa) Allah ile polemiğe girecek kadar ukala tavırlar sergilemişlerdir. Allah Teâlâ da onlara daha önceden helal kıldıklarını haram kılarak onları bir anlamda sınırlandırmıştır.

Yaptıkları zulüm sebebiyle dendikten sonra, faiz almaları eylemi birinci sıraya yerleştirilmiştir. Faiz demek zülüm demektir. Bu konu, bireysel anlamda bankayla kurulmuş bir

ilişki bağlamında değerlendirilerek, olumlu katkıları ön plana çıkarılıp, kastedilen faizin bu olmadığı iddia edilebilmektedir. Bu eksik ve yanlış bir bakış açısıdır. Küresel anlamda faiz mekanizmasını görmezden gelmek tam anlamıyla konuyu perdelemektir. Küresel sistem, faiz üzerinden gerçek bir zulüm mekanizması olarak işlemektedir. Bir kısım azınlıklar, büyük kitlelere tam manasıyla çok büyük bir zulüm uygulamaktadırlar. Küresel sistemin kurumlarından kredi alan bir kısım ülkeler, 20'li 30'lu 50'li yıllar boyunca asla bu cenderenin dışına çıkamıyorlar. Mütemediyen borç ödemek zorunda kalıyorlar. Ne zenginleşebiliyorlar ne de kendilerini borçtan kurtarabiliyorlar. Bu düzen faiz dolayısıyla böyle işlemektedir.

İnsanların mallarının batıl yollarla yenme meselesi de ikincil olarak ifade edilen zulüm örneklerindedir. İnsanların birbirlerine yapmış olduğu zulmü, Allah Teâlâ en büyük zulümlerden saymakta ve cezalandırılma gerekçesi olarak ifade etmektedir. Yani büyük zulüm olarak, insanlara karşı yapılan haksızlıkları ifade etmektedir.

Nitekim hadler de böyle bir anlamı ihtiva etmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki hadlerin hiçbir tanesi Allah Teâlâ'ya karşı işlenmiş suçlara karşı konmamıştır. Hep topluma karşı işlenmiş suçlarla alakalı olarak konmuşlardır. Tabii ki toplumsal kuralları koyan da Allah Teâlâ'dır.

İnsanların mallarını haksız yere yemek diye, faiz ötesinde bir betimleme daha yapılmaktadır. Bunun kapsamında öyle anlaşılıyor ki, konuyla ilgili sistem üretmek, yasa çıkarmak, metodoloji kurmak bulunmaktadır. Bu metotlarla da batıl yollar üretildiği aşikardır. İnsanların tam kavrayamayacağı yollarla onların mallarından pay almak ya da mallarını değersizleştiren özel mekanizmalar üretmek de buna dahildir. Aldatmak, hırsızlık, rüşvet gibi konular zaten direkt akla gelen batıl yollardır.

Ama bu, batıl yol üreterek, insanların mallarını yeme içme meselesinde maksimal bir boyut daha var gibi gözüküyor, ona da dikkat etmek gerekmektedir. Yani tüm insanlığı kapsayacak şekilde üretilmiş ideolojik sistemler de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Kapitalizm, Komünizm vs.gibi.

Ayeti kerimenin, **"Onlardan kafir olanlara acıklı bir azap hazırladık"** şeklinde bir ifadeyle bitirilmiş olması, konuya Allah Teâlâ'nın ne kadar önem verdiği göstergesidir. Bu tür inanış, anlayış ve uygulama yanlışlarını yapanlar ancak kafirler olabilir ve onlara da büyük bir azap hazırlanmıştır. Ey müminler sakın bu tür yanlışlıkların içine girmeyin! demektir.

Bugün Dünyadaki finans hareketinin yüzde 70'in üzerindeki kısmı Wall Street'ten geçmektedir. Bu düzen ikinci Dünya Harbi sonrası, 44'lerden sonra kurulan dünya düzeninin bir sonucudur. Bazen bu bilgiler, somut, elle tutulur değilmiş gibi, fanteziymiş gibi anlaşılıyor. Tam aksine bu bilgiler doğrudur, somuttur ve açık bilgilerdir. Yeryüzüne kurulmuş sistematik bir düzen bulunmaktadır. Aynı zamanda bu küresel finansal sistemin bir kısım mekanizmaları ile hemen her daim yüzleşmek söz konusu olmaktadır. Dünya Bankası, IMF gibi, Dünya Ticaret Örgütü gibi. Buna benzer kurumlar aracılığı ile küresel sistem devreye sokulmuştur. Biraz yakından bakılınca halen çok dinamik bir şekilde sürdürüldüğünü görmek de mümkündür.

Bütün merkez bankalarının bağlı olduğu bir Merkez Bankaları Birliği vardır. Yeryüzündeki faiz düzenleri bu kurumlar aracılığı ile sürdürülür. Tabii ki onun etrafında bir ekonomik sistem inşa edilmiştir ve kendine göre de bir mantığı vardır ve onun dışına da çıkılmasına çok fazla izin verilmez. Bu vesile ile yeryüzünde bir kısım insanlar eziliyor ve zulme uğruyorlarsa ki kesinlikle uğruyorlar o zaman bu sistem zulüm sistemidir. Bu da onun insanlığın ekonomik trafiğini yönetmek için üretilmiş bir batıl yol olduğunu da göstermektedir.

Müslümanlar kendi haklarını ve ezilen bütün insanların haklarını korumak amacıyla sorumluluk üstlenmek ve bu sisteme alternatif üretmek zorundalar.

Allah Teâlâ bu ayetlerde bir kısım tanımlar yapmaktadır. Onlardan bir kısmının ecir alacağını, bir kısmının da kafir olduğunu ve onlara azap hazırladığını söylemektedir.

Salim ve sonu kurtuluş olan yol da ifade edilmektedir. Bu yol, Allah'a, ahiret gününe imanla başlayıp, namazı ikame etme, zekâtı verme ile yani İslami standardı yakalama ile devam eden bir yol olduğu anlatılmaktadır. **"Onlardan bu imanı ortaya koyanlar ve bu görevleri yerine getirenler büyük bir ecirle karşı karşıya kalacaktır"** diyor Allah Teâlâ.

Allah Teâlâ ekonomik suçları çok keskin bir şekilde karşılamaktadır. Ekonomik meseleler kadar üzerinde şiddetle tehdit koyduğu başka bir mesele yok gibidir. Ya da çok azdır.

Faiz konusunda ve karz-ı hasen konusunda Allah Teâlâ kendisini meselenin tam ortasına yerleştirmektedir. Birisinde bana güzel bir borç verirsiniz, demekte, diğerinde ise faizi meşru görmeyi Allah ve Resulüne savaş ilanı kabul etmektedir.

Bir de çok dikkat çekici bir konu, Resulullah Efendimizin Medine'de net ayırım yaparak ortaya koymuş olduğu en önemli yegane kurum olan özel bir pazar kurma kararıdır. Aslında yürüyen bir pazar düzeni vardı, buna rağmen kendisi ayrı bir yere pazar sınırları çizdi ve *"Bizim pazarımız şimdiden sonra burasıdır, burada da şu kurallar geçerlidir"* dedi.

Öyle anlaşılıyor ki ekonomide işler birbirine çok kolay karışmaktadır. Dolayısıyla kafalar da kolay karışmakta, menfaatler de karışmaktadır. O yüzden olmalı ki, ayetlerin bu konuya çekmiş olduğu dikkati, Resulullah Efendimiz yeni bir pazar kurarak gerçekleştirmiştir.

KEFARETLER VE EKONOMİK DAĞILIM

MAİDE 89

Maide 89

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَدْتُمْ
 الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ مِنْ أَوْسَطِ مَا تَطْعَمُونَ
 أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ
 ذَلِكَ كَفَّارَةٌ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
 لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Allah, düşünmeden ettiğiniz yeminlerden sizi sorumlu tutmaz. Ama yeminlerinizle bağladığınız şeylerden dolayı sorumlu tutar. Onun kefareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on çaresizi doyurmak veya giydirmek ya da bir esiri hürriyetine kavuşturmandır. Bunları bulamayan üç gün oruç tutar. Bu, yemin bozmanın kefaretidir. Yeminlerinizi yerine getirin. Allah, ayetlerini size böyle açıklar ki görevinizi yerine getiresiniz"

Allah Teâlâ bu ayette, "Allah sizi bilmeden yaptığınız yeminler konusunda hesaba çekmez. Lakin yeminlerle bağlandığınız konularda mutlaka hesaba çeker" buyurmaktadır.

Burada geçen kavramlardan hareketle İslam Hukuku yeminler bahsi oluşturmuştur. Konuya ilişkin kaynaklara bakıldığında, "yemin-i lağv", "yemin-i mün'akide" isimlendirmelerini görmek mümkün olur.

Yeminler üzerinden bir söz verildiğinde yani verilen söz yeminle bağlandığında artık onun gereğini yerine getirmek zorunluluk ifade eder. Eğer bunun gereği yerine getirilmez ise, Allah onun hesabını mutlaka sorar.

Yeminden dönme ihtiyacı doğabilir. O zaman bu dönüşün bir

kefareti olacaktır.

Kefareti yine Allah kendisi tarif etmektedir. Öncelikle, **“On fakiri doyurmak ya da giydirmektir”** Doyurma ya da giydirmenin standartları da belirlenmiştir. Herkes kendi ailesini yedirip içirdiği, giydirdiği standartlarda bu kefaretin gereğini yerine getirmek durumundadır.

Yemindeki kefarete düzenlemesinde, ikinci sıraya bir kölenin özgürlüğe kavuşturulması yerleştirilmiştir. Esasen önceki hükümden daha ağır bir ekonomik yük özelliği taşımasına rağmen bu yemin kefaretinde bu şekilde tercih edilmiştir. Dönemin şartları gereği köle, öncelikli olarak ekonomik değer açısından değerlendiriliyordu. Ama bu gibi konularda, kölenin hürriyete kavuşturulma şartını İslam'ın devreye sokarak konuyu insani düzleme çektiği görülmektedir.

Bu kefarete silsilesi içinde üçüncü sıraya **“üç gün oruç tutma”** görevi yerleştirilmiştir. Bu şart, önceki görevleri yapmaya ekonomik gücü yetmeyen insanlar için şeklinde gerçekleştirilmektedir. Eğer kişinin ekonomik gücü yoksa o zaman, kendine dönük bir disipline etme uygulaması yapması istenmektedir.

Ayetin içindeki **“yeminlerinizi muhafaza edin!”** talimatının, konunun ciddiye alınması için ilave bir teyit olarak geldiği anlaşılmaktadır. Zira Allah'ın adı anılarak yapılan yemin sıradanlaşamaz, demektir. O yüzden yeminlerinizi muhafaza edin. Eğer imtina etmek gerekirse o zaman da bedelini ödeyin, anlamına gelmektedir.

Müslüman insan ciddi insandır ve vermiş olduğu sözde durur, aynı zamanda bunu yeminle yapmışsa, ona daha çok dikkat etmesi gerekir. Allah Teâlâ bu ayette bu öğretiyi sunmaktadır.

“Yeminlerinizi muhafaza edin!” talimatını müteakip **“İşte**

böyle Allah size ayetlerini açıklıyor, umulur ki şükredersiniz” ifadesi ile ayet bitirilmektedir. Açıklamalı, teyitli, tedbirli bu öğreti ciddi bir eğitim formu özelliğindedir.

Müslüman insan hem her sözüne dikkat edecek, hem de bir yeminden vazgeçme gereği ortaya çıkmışsa onun bedelini ödeyecektir. Böylece hem ne konuştuğuna dikkat etme melekesi kazanacak hem de güvenilir insan olma vasfı kazancaktır.

Konunun ekonomik merkezli bir söz verme ya da yemin etme ekseninde olması şart değilken, kefaretin öncelikli olarak ekonomik olması dikkate değerdir. Bu çok önemli bir detaydır. Yani kişi herhangi bir konuyla alakalı olarak yemin etmiş olsa da ve yemininden dönmek istese ekonomik bedel ödemesi gerekmektedir. Bu konu da, İslam Ekonomisi bağlamında ekonomik dağılım ile ilgili bütünün kritik bölümlerinden bir tanesi olarak destek programının parçası sayılmalıdır.

Kefaretlerde ortaya konan ekonomik unsurların, İslam ekonomisinin kapsamı içerisinde yer alan ve malın paranın her fırsatta, bütün insanlara ulaşmasını sağlayan sistemin parçalarından olduğunun bilinmesi gerekir. Zira sonunda bu tarz bir fonksiyon icra etmektedir.

Dolayısıyla son derece önemli bir ilkedir. Bu ilke, hem ahlaki inşa etmekte, verilen sözde durmayı, yeminleri muhafaza etmeyi öğretmekte hem de yeminler bozulduğunda yaptırım olarak ekonomik anlamı olan bir uygulama yapmayı icbar etmektedir. Toplumsal fayda ve dağılım açısından çok yönlü fayda sağlayan son derece dikkat çekici bir düzenlemedir.

İslam'ın hedefi, düzgün insan inşa etmektir. Düzgün konuşan, konuştuğunun gereğini yerine getiren ve gerektiğinde her fırsatta paylaşım yapmayı beceren insan karakteri inşa etmektir. Böyle bireylerin oluşturduğu sağlıklı bir toplum vücuda getirmektir.

YOKSULLUK KORKUSUYLA ÇOCUK ÖLDÜRMEK

ENAM 151

Enam 151

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ إِلَّا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ
وَأَبَائَهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَلَا تَقْتُلُوا
النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصِيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"De ki "Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını sıralayayım: Hiçbir şeyi Allah ile bir tutmayın, anaya babaya iyilikten geri durmayın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; onların ve sizin rızkınızı veren Allah'tır. Fuhşun açığına da gizlisine de yaklaşmayın, Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın; haklı sebeple olursa başka. İşte bunlar, Allah'ın size yüklediği görevlerdir; belki aklınızı kullanırsınız"

Allah Teâlâ bu ayette özel bir üslup kullanmaktadır. Peygambere hitaben onlara de ki, şeklinde bir başlangıç yapıp ardından mesajın kritik noktalarını sıralamaktadır. Böylece İslam'ın hayatı okuma biçiminde yer alan negatif unsurlara dikkat çekilmektedir. Asla yapılmaması gereken hususlar art arda ifade edilmektedir.

Bu mesajı peygamberin anlatması istenmektedir ama, Rabbin hükmü olduğu vurgulanarak. Gelin Rabbiniz size neyi haram kılmış onu anlatayım de onlara demektedir.

Hemen her zaman olduğu gibi birinci sıraya "**Asla Allah'a hiçbir şeyi ortak tutmayın!**" ifadesi yerleştirilmiştir. Yani hangi gerekçe ile olursa olsun, uluhiyetten bir parçayı sakın ha sakın Allah'tan alıp başkasına vermeyin! Başka bir güce ya da başka bir şahsa vermeyin!..

Sonra, annenize ve babanıza ihsanla muamele edin. İhsanla muamele etmek en güzel şekilde muamele etmek demektir.

Sakın bundan geri durmayın. Bunu ihmal etmeyin, talimatı verilmektedir. İhsan ile muamele etmek sadece ekonomik yardımda bulunmaktan ibaret değildir. En güzel davranış, en güzel söz, en güzel tarzda gönlü hoş tutmak, psikolojik olarak en rahat edebilecekleri yerde tutmak demektir. Tabii ki bunlar herkesin kendi takati ölçüğünde yapılacak görevlerdir.

Bu sıralamanın en dikkat çekici olan taraflarından bir tanesi, Allah Teâlâ kendisine şirk koşulmasını şart koşarken hemen ardından anne babaya ihsanı emretmiş olmasıdır. Bu seçim, ana babaya ihsanın ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.

Üçüncü sıraya, **"Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin!"** emri yerleştirilmiştir. Bu konu, insanlığın çok önemli bir sorunudur. İnsanlar gerçekten rızkın kendileri tarafından verildiğini düşündüklerinden dolayı, nüfus üzerinde değişik metotlarla bir tasarrufta bulunmayı tercih ediyorlar, kendilerine göre yaptıkları hesaplarla şu kadar nüfus, şu kadar ihtiyaç, şu kadar kaynak gibi eşleştirmeler yapıyor ve kararlar alıyorlar. Bu kararda insanların kudretlerini aşan boyutlar bulunduğu göz ardı edilmektedir.

Hatta bir kısım komplo teorilerine göre şu anda insanlığı ciddi bir şekilde saran Covid19 virüsünün, dünya nüfusunu azaltmaya dönük bir operasyon olduğunu iddia edilmektedir. Vahyin ilk geldiği zamanlarda da, daha önceleri de ve şimdilerde dahi, insanların bir kısmı sahip oldukları telakki dolayısıyla, fazla nüfus tehdidi yüzünden fakirleşme olacağı korkusuyla rijit tedbirler almayı düşünmektedirler. Bu tedbirlerin başında kürtaj uygulaması gelmektedir. En ilkel zamanlarda da aynı gerekçe ile yapılmış, en modern zamanlarda da aynı gerekçelerle yapılmaktadır.

Allah bu mesajında **"fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin!"** diyerek hem bir kısım insanların sahip olduğu illetli psikolojiyi deşifre etmekte hem de kökten bir yargı düzeltmesi yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu talimat tabii ki, kürtajı da içerisine almakta, belki de daha ziyade oradan

başlayıp başka cinayetlere kadar gelişen tutumları kapsamaktadır.

"Sizin de, onların da rızıklarını biz veriyoruz" ifadesiyle Allah Teâlâ, fakirlik korkusuyla işlenen bu cinayetlerin anlamsızlığını ortaya koyarken, derin bir gerçeğin kavranmasını da istemektedir. Rızık meselesi özel bir meseledir. Rızkın mutlak sahibi Allah'tır. Kimse kendiliğinden Rezzak olmaya kalkmamalıdır. Siz mantığı değiştirin. Sizin rızkınızı da biz veriyoruz, onların rızıklarını da biz veriyoruz. O yüzden siz kendi haddinizi aşan bir konuma çıkmaya çalışmayın, sınırları aşmayın, demektedir.

Gizli ve açık hiçbir fuhşiyata yaklaşmayın, diyor. Bu fuhşiyatı sadece cinsel suçlarla alakalı olarak düşünmek durumunda değiliz. Öncelikli olarak bunlar akla gelir ama aşağı yukarı bütün kötülükleri tek kelimeyle ifade etmek için de bu fuhşiyat kullanılmaktadır.

Ekonomik suçların da bir kısmı bu kapsama girmektedir. Yani yine ekonomik gerekçelerle insanlar fuhşiyat suçu işlemektedirler. Böyle bir meşruiyet gerekçesinin asla geçerli kabul edilmeyeceği zimnen ortaya konmaktadır.

Allah Teâlâ'nın, bu ayette Rasulünden haram kıldığını ifade etmesini istediği son konu, haksız yere birini öldürmektir.

"Allah'ın haram kıldığı hiçbir canı haksızca öldürmeyin!" ifadesinin kapsamı çok geniş gözükmektedir. Hatta sadece insanları değil tüm canlıları kapsadığı değerlendirilmektedir. Buna hayvanlar yanında, bitkileri de eklemek mümkündür.

"Allah bunları size emrediyor, umulur ki aklınızı kullanırsınız" ifadesi ile ayet bitmektedir. Bu yasakların, insan hayatını düzene sokan, mutluluğu huzuru ikame eden, hayatı doğru konuşlandırmayı sağlayan ve nihai başarıyı getiren düzenlemeler olduğu akli iyi kullanmakla da yakalanabilecek gerçekler olduğu anlaşılmaktadır. Allah Teâlâ bizzat kendisi insanlara akıllarını kullanarak bu sonuçları yakalamanın mümkün olacağını hatırlatmaktadır.

YETİM MALINA YAKLAŞMA ÖLÇÜTÜ

ENAM 152-153

Enam 152

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ
 وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تَكْلَفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا
 قُلْتُمْ فَأَعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصِيكُمُ
 بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Rüşt çağına ulaşınca kadar yetimin malına yaklaşmayın, onun iyiliğine olan bir yolla olursa başka. Ölçüyü ve tartıyı hakka uygun yapın. Biz kimseyi gücünden fazlasıyla yükümlü tutmayız. Yakınınız da olsa söz söylediğinizde adaletli olun. Allah’a verdiğiniz sözü tam olarak yerine getirin. İşte Allah, sizden bir de bunları istemiştir. Belki bilginizi kullanırsınız”

Enam 153

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ
 بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصِيكُمُ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“İşte bu benim dosdoğru yolumdur. Onu takip edin, başka yolları takip etmeyin, yoksa o takip sizi benim yolumdan ayırır. Bunlar da Allah’ın sizden istekleridir, belki ondan çekinerek kendinizi korursunuz”

“Rüşt çağına gelinceye kadar yetim malına en güzel şekilde dışında herhangi bir tarzda yaklaşmayın” talimatıyla başlayan ilk ayet, hemen ardından ekonomik hayatla ilgili genel düzenlemeleri yapmaktadır. Ayette ‘şiddet çağı’ diye bir ifade geçmektedir. Bu tamlamayı, güç çağı, diye tercüme etmek mümkündür.

Büluğ çağından daha ziyade, ekonomik olarak kârını, zararını hesap edebileceği, malını yönetebileceği yaşı, yani akli melekelerinin olgunlaşmayı yakaladığı çağa erişmeyi ifade ettiği düşünülmektedir. Böyle bir seviyeye gelinceye kadar, yetimin malına, onu doğru kullanmak, artırmak ve iyi bir şekilde muhafaza etmek üzere yaklaşmanın mümkün olduğu ifade edilmektedir. Başka türlü bir yaklaşımın kabul edilemez olduğu görülmektedir.

Allah Teâlâ, Müslüman bireylere de, İslam toplumuna da böyle bir ölçülü tavır takınma görevi yüklemektedir. Yetimler, toplum içinde mağdur sınıfları temsil eden en dikkat çeken gruplardandır. Onlarla ilgili hükümlerin açık bir şekilde ortaya konması belki diğerleri içinde bir ölçü anlamına gelmektedir.

Bu mağdur sınıfla ilgili ölçüden bahsetmişken, toplumda genel anlamda ölçü ve tartıyla ilgili kesin talimatlar da verilmektedir. Talimatın incelikleri de dikkat çekicidir: **"Ölçüye ve tartıya, kıstla vefa gösterin"** ifadesinde, hem ölçüye tartıya dikkat etmeye çağrı bulunmakta hem de ölçü ve tartının kendisinin ve araçlarının da hakkaniyetli dizayn edilmesine vurgu yapılmaktadır. Yani istenen sadece ölçüyü ve tartıyı düzgün yapmak değil, ölçü, tartı yapılan araçların da, sistemin de, uygulamanın da düzgün ve hakkaniyetli olması istenmektedir.

Artık bu konu genellikle küresel anlamda çözülmüş gibi durmaktadır. Sistemler oturmuştur. Şimdi yapılması gereken sistemlere itina göstermek ve o sistemlere uygun olarak ölçü ve tartının uygulamasına özen göstermektir. Artık herkes tarafından metrenin, kilogramın, incin ne anlama geldiği bilinmektedir.

Gereken özen gösterildiği halde, yine hata yapılma ihtimali bulunmaktadır. Bu durum da göz önünde bulundurulmaktadır. Gücü aşan boyutlar da bir sorumluluk olmayacağı da bildirilmektedir.

Tabii bugünkü şartlarda ölçümler devasa boyutlarda yapılmaktadır. Ölçüm çeşitlenmiştir. Çok çeşitli mallar var çok çeşitli ürünlerin hizmetleri üretilmekte ve satışı yapılmaktadır. Bunların hepsi için ölçümler ve standartlar bulunmaktadır. Tüm ölçümlere itina gösterilme zorunluluğu geçerlidir.

Ayetin devamında **"Yakınlarınızın aleyhine de olsa konuştuğunuz zaman adil olun!"** diyor Allah Teâlâ. Sanki özellikle ticari konulardaki soruların çözümüne, orda yapılan hakemliğe, şahitliğe dikkat çekilmektedir. Malumdur ki, ekonomik konularda çok sorun çıkar. Alımda, satımda, şahitlikte, teslimde, ödemede, yazımda v.s. bunların hepsine dikkat etmek gerekir. Akrabalık, yakınlık, aile, aynı aşiretten olmak, partidaş olmak, aynı tarikattan olmak gibi gerekçeler ile adaletten asla şaşmamak gerektiği ifade edilmektedir.

Allah İslam insanının donatılarını işte böyle sağlam yapmaktadır. Bu ahdi verin. Bu ahit, Allah'a verilmiş bir ahittir. Bu ahde de sadakat gösterin, vefa gösterin, onu hakkıyla yerine getirin, denilmektedir. Allah Teâlâ aynı zamanda verdiği bu emirlerin tezekkür edilmesini, düşünülmesini de istemektedir. Eylem anlamında doğruları yapmak yanında o emirlerin mahiyetini, hikmetini düşünmek de bir görev olarak ortaya konmaktadır. Zira öğreti içinde bilinçsiz, duyarsız, hikmetsiz bir hayat önermesi makbul karşılanmamaktadır.

İkinci ayette de, Allah Teâlâ: **"İşte bu benim dosdoğru yolumdur, buna tabi olun. Başka yollara tabi olmayın. O zaman hiç şüphesiz ki başka yollara sapmak, onun yolundan sizi ayırır. İşte size böyle Allah Teâlâ emirler veriyor ki, siz de umulur ki duyarlı davranırsınız"** diyerek emirlerinin, öğretilerinin duyarlılık oluşturmasını murat ettiğini beyan etmektedir.

ÖLÇÜYE TARTIYA VEFA GÖSTERMEK

ARAF 85

ARAF 85

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالِي مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ
غَيْرُهُ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا
تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا
ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Medyen'e de soydaşları Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki "Ey halkım! Allah'a kul olun; sizin başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden bir belge geldi. Artık ölçeği ve tartıyı tam yapın. İnsanların hakkını yemeyin. Ülkede düzen sağlandıktan sonra kurulu (doğal) düzeni bozmayın. İnanıp güvenen kimseler iseniz sizin için hayırlı olan budur"

Araf suresinin 85`inci ayeti kerimesinde Allah Teâlâ, Medyen halkına verilen mesajı anlatmaktadır. Öncelikle mesajın ana unsuru ifade edilmektedir. Allah'a kulluk yapılması ve tevhidin korunması her işin başlangıç noktası olarak vurgulanmaktadır.

Hemen ardından dönemin en kritik sorunu gündem yapılmakta ve konuya ilişkin hem uyarı hem de düzenleme devreye sokulmaktadır. Bu uyarının önüne Allah'tan gelen bir belge ifadesinin yer alması, konunun kaynağını, referansını hatırlatmak amacına dönük olduğu değerlendirilmektedir. Böylece gelen uyarının ve yapılan düzenlemenin Allah tarafından yapıldığı beyan edilmektedir.

Mesajın kendisi de, ölçü ve tartıya itina gösterilmesi hatı vefa gösterilmesi, insanların mallarının haksız yere yenmemesidir. Buna bağlı olarak, yeryüzünde bir düzen kurulması ve düzeni bozucu davranışlardan uzak durul-

ması emridir.

İmanın bunu gerektirdiği ve bu tutum sonucunun da hayırlı olacağı bildirilmektedir.

Medyen, yer olarak Hicaz'ın kuzeybatısında, Kızıl Deniz'in kısmen doğu sahilinde, Güney Filistin Akabe Körfezi Sina Yarımadası'nın bir kısmı diye çerçeveleyeceğimiz bölgeye denmektedir. Burada yaşayan halka Medyen halkı denmesinin önemli bir gerekçesinin Hz. İbrahim aleyhisselamın üçüncü hanımı Kathura'dan olma Midyan isimli bir evlada dayandığı iddiasıdır. Bundan dolayı buraya Medyen, burada yaşayan halka da Medyen halkı denmektedir. Şuayip (a.s.) da bu halka gönderilmiş bir peygamberdir.

Hz. Şuayb'ın kendisine verilen ve o halkın sorunu olan ticari hayatın düzenlenmesi, ticaret hukukunun ve uygulamasının yerli yerinde yapılmasının mesajıdır.

Bu coğrafya son derece önemli ticaret yollarının kesiştiği bölgedir. Bu durumun tarihsel olarak da böyle olduğu anlaşılmaktadır. Yani güneyde, Yemen'den, doğuda, İran'dan Hindistan'dan, batıda Mısır'dan kaynaklı olarak yapılan ticaret seferleri bu bölge üzerinden sağlanmaktadır. Dolayısıyla transfer merkezi hüviyetinde olan bir yerdir. Doğal olarak böyle bir konumda yaşayan halk da ekonomik açıdan zengindir.

Ancak, zenginliğin hakkaniyet üzere geliştirilmediği buradaki mesajdan anlaşılmaktadır. Ekonomi konusunda birden fazla konuda sorun yaşandığı da hissettirilmektedir.

Bu ayette iki temel hususa dikkat çekilmektedir. Birincisi Tevhit konusu, ikincisi Ticari Ahlak konusudur.

Tevhid olmazsa olmazdır. Hayatı buradan okumaya başlamak elzemdır. Ardından da hayatta ne yapılıyorsa o yapılan işin hakkaniyetli olması ve tevhid anlayışının bir yansıması mahiyetinde olması zorunluluğuna vurgu ya-

pılmaktadır.

Bu bölgede yaşayan halk, ticari faaliyetlerinde maalesef hile konusunda son derece ileri gitmişlerdir. Kendilerine yapılan uyarılar karşısında da *"Eğer biz bu hileleri yapmazsak, böyle bir düzen kurmazsak bu işin altından kalamayız, bu ticareti sürdüremeyiz"* şeklinde itirazlar ortaya koydukları bildirilmektedir. Maalesef bugün de bu itirazlar yapılmakta ve bir kısım insanlar yaptıkları hileye gerekçe bulmak için bu yalanlara müracaat edebilmektedirler.

Oysa bu yaklaşımın yeryüzünde fesat çıkarmak anlamına gelecek büyük bir cürüm olduğuna dikkat çekilmektedir. Sağlam bir inanca sahip olmayan insanlar, kazancı kendi maharetleri kabul ettikleri ve Allah'ı devre dışı bıraktıkları için bu gerekçeleri üretmektedirler. Rızıkı Allah'ın verdiği-ne ilişkin inançları zayıf olduğu için, kazancı hileyle sağlamaya çalışmaktadırlar. Allah da bu yaklaşımı yeryüzünde fesat çıkarmak olarak nitelemektedir. Öyle anlaşılıyor ki, sadece ticari ahlaksızlık dolayısıyla da yeryüzünde fesat çıkarmak mümkündür. Tevhidi hayatın tamamına samimi olarak yaymak doğru bir hayat okuması için bir zorunluktur.

Şuayb (a.s.)'a verilen mesajın Kur'an'da bizlere de aktarılması, tüm insanlık için her dönemde geçerli bir muhtevaya sahip olduğunun göstergesidir. Zira konu hakkaniyet konusudur ve ekonomide bu konuda şaşmak çok kolaydır.

KENZ VE BATIL YOL ÜRETMEK

TEVBE 34-35

Tevbe 34

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ
أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ
الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

"Ey inanıp güvenenler! Bilginlerin ve din adamlarının birçoğu insanların mallarını haksız yolla yer ve onları Allah'ın yolunda engellerler. Altını ve gümüşü kasalarda saklayıp da Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azap ile müjdele"

Tevbe 35

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ
وَوُجُوهُهُمْ هَذَا مَا كُنْتُمْ لِنَفْسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

"O alevli ateş içinde kızdırılarak bunlarla(altın ve gümüşle) alınlarının, sırtlarının ve yanlarının dağlanacağı gün onlara şöyle denecektir. "İşte kendiniz için biriktirdikleriniz! Birikimlerinizin tadına varın bakalım"

Tevbe suresinin 34 ve 35. ayeti kerimelerinde Allah Teâlâ, ekonomide son derece kritik birkaç konuyu insanlığa öğretmektedir.

Adeta, iman eden insanları uyarmak ve sayacağı tehlikelere düşmelerine mani olmak açısından, ortak hayat içinde buldukları bazı din ve bilim adamlarının yaptığı yanlışlıkları ortaya koymaktadır.

O din ve bilim adamlarının birçoğunun yanlışları konusunda inananları uyarmaktadır. Ancak bu uyarılar, tam

anlamıyla muhtevanın kötü boyutları ortaya konarak yapılmaktadır. Böylece hem mevcut sistem kökten eleştiriye tabi tutulmakta hem de yanlış olan hususlar sayılmaktadır.

O önden giden din ve bilim insanları, ürettikleri batıl dini anlayış ve inşa ettikleri batıl sistemler aracılığı ile insanların mallarını yemektedirler. Bu şekilde insanları Allah yolundan alıkoyuyorlar ya da Allah yolundan alıkoyarak mallarını batıl yolla yiyorlar, denmektedir.

Burada ifade edilen suçlar ya ekonomik suçlar ya da ekonomi aracılığı ile işlenen başka suçlar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak merkezde ekonomi bulunmaktadır.

Üretilen batıl sistemler öyle anlaşılıyor ki iki ilginç sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan birisi, Allah yolundan alıkoyumdur. Dini anlayışı ve toplumsal sistemi makamından kaydırıp başka formlara büründürmek ve yanlış dini uygulamalara yönlendirmek kesinlikle Allah yolundan alıkoymak anlamına gelmektedir. Ya da dini bir yaşantı sürdürüyormuş gibi görüldüğü halde işin özünün kaybolduğu bir din uygulamasının yapılması kesinlikle Allah yolundan uzak bir yoldur. Hem bu anlayışı oluşturanlar hem de yaşayanlar bu talihsizliğin ortakları olurlar.

Allah yolundan uzaklaştırma araçlarının bir kısmı burada ifade edilen ekonomi ile ilgili uygulamalardır. Yani insanların mallarını meşru gayri meşru yollarla toplamak, onları yemek ve topluma geriye döndürmemek, infak yapmamaktır.

Bu talihsiz uygulamayı yapanlar için öngörülen ceza bir sonraki ayette ifade edilmektedir. Cezada görülen ağır ifadeler suçun ağırlığının göstergeleridir. O kenz yapılan altın gümüş gibi ekonomik değerler, ateşte kızartılıp vücutlarına yapıştırılacaktır. Bu işlemin, yapılan cürmün karşılığı olduğu beyan edilmektedir.

İnsanların mallarını batıl yollarla alıp yerseniz, onlara yanlış dini öğretiler sunarak Allah yolundan uzaklaştırırsanız ve malları biriktirip ihtiyacı olanlara aktarmazsanız, bu dünyada insanlara böyle işkenceler yaparsanız öte dünyada karşılığını bu şekilde alırsınız, anlamındadır.

Bu ayetler, İslam Ekonomisi çalışmalarında referans olarak alınan ve önemli konuları işlediği düşünülen ayetlerdendir. Burada ekonomik anlamda püf nokta, malların toplanarak kenz haline dönüştürülmesi ve Allah yolunda harcanmaması sorunudur. Bir de toplumun ileri gelenlerinden din adamları ve bilim adamlarının bu malları haksız yere, haksız yollar ile toplamalarıdır.

İslam ekonomisinde bu kavramlar, şu şekilde sisteme dahil edilmektedirler: Tasarruf başka kenz başka kavramlardır. Tasarruf, fazla uzun olmayan bir zaman dilimi içerisinde piyasaya yeniden aktarım yapılabilecek ya da yatırıma dönüştürülecek bir birikimi ifade etmektedir. Ama kenz haline dönüşmüş yani gizli hazineye dönüşmüş mallar, toplumdan tamamıyla çekilmiş, tamamıyla karanlık odalarda biriktirilmiş ve topluma koklatılmayan zenginlikler anlamına gelmektedir.

Kenz anlayışına ve uygulamasına Allah Teâlâ çok ciddi anlamda ceza öngörmektedir. Dolayısıyla, kurulacak olan ekonomik sistemde bu mesele önemli bir yere yerleştirilmelidir. İslam ile herhangi bir sistem asla, bir kısım insanların metodolojiler üreterek insanlardan mallarını mülklerini kendi iktidarları için, kendi otoritelerini pekiştirmek için topluyor olmaları ve arkasından da onları kenz haline dönüştürmüş olmalarını kabul etmemektedir.

Bu tür öğretilerden anlaşılmalıdır ki, kenz İslam'ın çok temel bir prensibidir. Bu ilke, kapitalist terakki ile taban tabana zıttır. İslam kesinlikle İmkânların yayılmasını emrederken, kapitalist telakki biriktirmeyi öngörmektedir. Çünkü o sistemin merkezinde sermaye terakümü şart

görülmektedir. Sistem bunun üzerine bina edildiği için, kapitalist yapı içerisindeki her mekanizma, sistem sahiplerinin biriktirmesine dönük olarak dizayn edilmektedir. Ancak bu şekilde yeni yatırımların yapılacağı ve büyümenin sağlanacağı dolayısıyla refahın artacağı varsayılmaktadır. Tabii ki bu mekanizmaların başında faiz düzeni gelmektedir. Faiz sistemi, sermaye birikiminin bazı merkezlerde toplanmasını sağlayan en yaygın sistemdir. Dolayısıyla toplumsal anlamda varlıkların toplumun dar bir kesimine doğru akmasını, onların bu imkanlar üzerinde inisiyatiflerini arttırmasını da sağlamaktadır. Bu durum da, İslam Ekonomisinin refahın yayılma amacına ters düşmektedir.

İslam'daki bütün sistemler ve mekanizmalar da dağıtmaya dönüktür. Dağıtmak demek toplumda en ücra köşelere varıncaya kadar tüketim hakkını yaymak demektir. Bu aslında toplumdaki ekonomik hareketliliği daha fazla tahrik eden bir dinamiktir. Toplumun her kesimi ne kadar çok tüketim hakkı elde ederse, üretme ve ticaret yapma kapasitesi de o kadar artacak demektir. Aynı zamanda refahı dengeleyen sonuçlar ortaya çıkacaktır.

Dolayısıyla bu sistem, iki önemli sonucu ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, ekonomik hareketlilik oluşturarak üretimi desteklemek, diğeri refahı yaymaktır. O yüzden zekât, duran paralara daha çok etki eder. Piyasaya çıkmış olan, yatırıma dönmüş olan varlıklara o denli etki etmez. Nitekim fabrika malları, üretimde kullanılan araçlar, zekât matrahının dışında tutulurlar.

Sonuç itibariyle, kenz yapmak bu dünyada insanlara yaygın olarak kriz sunmak, fakirlik temin etmektir. Bunu da Allah bu dünyada da öte dünyada da çok ciddi cezalarla karşılayacağını ifade etmektedir.

ZEKATIN VERİLECEĞİ TOPLUM KESİMLERİ

TEVBE 60

Tevbe 60

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ
 قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ
 فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Zekatlar (Sadakalar) sadece fakirler, çaresizler, bu işte çalışanlar ve kalpleri ısındırılanlar içindir. Bir de esirler, borçlular, Allah yolunda çalışanlar ve yolda kalanlar uğrunda harcanır. Bunlar Allah tarafından farz kılınmıştır. Allah bilir, doğru kararlar verir"

Allah Teâlâ, Tevbe suresinin 60. ayeti kerimesinde, zekatın dağıtım yerlerini sıralamaktadır.

Bu ayeti kerimede sekiz sınıf sayılmaktadır. Allah Teâlâ toplumun mağdur olma potansiyeli olan gruplamayı bu ayette yapmış olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu da İslam tarihi boyunca hep bu şekilde anlaşılmış, uygulamalar da buna göre yapılmıştır. Bu sınıflar şunlardır;

- 1) Fakirler
- 2) Miskinler
- 3) Zekâtın toplanıp dağıtılmasında görevli memurlar
- 4) Kalpleri İslam'a ısındırılmak istenenler
- 5) Özgürlük ihtiyacı içinde olanlar
- 6) Borçlular
- 7) Allah yolunda olanlar
- 8) Yoloğlu konumunda bulunanlar.

Bu sınıflamada daha başlangıçta iki tane kavram kullanılmaktadır. Bunlardan birisi fakir diğeri de miskindir. Kullanımda birbirlerinin yerine de kullanılan bu iki kavramın en yüksek düzeyli ihtiyaç içinde bulunan insanları anlattığı

bilinmektedir. Ancak, Hz. Ömer miskinlerle alakalı olarak onlar, gayrimüslimlerin fakirleridir, diye yorum yapmıştır. Bu yorum, İslam toplumu için önemli bir ayrıntıyı ifade etmektedir. Bu yaklaşım, çok kapsayıcı sorumluluk anlayışının bir gereği olarak görülmeye uygundur.

Bu sayılan sınıfların ilk dört maddesinin Lam harf-i cerri ile ifade edilmiş olması, daha fazla tahsis için kastı taşıdığı şeklinde yorumlanmaktadır. Yani zekatın bir kısmı burada sayılan gruplar içindeki insanlara bizzat verilmesi gerekmektedir.

Daha sonra sıralanan dört sınıf, Fi harf-i cerri ile ifade edilmektedir. O da bugünkü ifadeyle kurumsal olarak da fonksiyon icra edebilir diye değerlendirilmektedir.

Allah yolunda ifadesinin kapsamı son derece geniştir. Bu konuda ilk akla gelen cihat faaliyetidir. Ancak, cihat kavramının da kapsamı son derece geniştir. İslam toplumunun ihtiyacı olan gerek ilmi çalışmalar gerek güvenlik çalışmaları, gerekse bu konulara yardımcı diğer faaliyetler Allah yolunda faaliyet olarak kabul edilmektedir.

Herhangi bir gerekçe ile yolda kalan ya da yola bırakılan insanlar için 'yoloğlu' ifadesinin kullanılabilmesi düşünülmektedir. Bunların da Müslim - gayrimüslim olması diye bir ayrımı yapılmaz. Zira temel kural olarak, İslam belde-sinde hiçbir canlı mağdur kalmaz.

"Bu Allah'tan bir farzdır". Şeklinde son bölüme yerleştirilen ifade Kur'an'da nadir yerlerde geçmektedir. Genellikle de ekonomik konularda karşımıza çıkmaktadır. Bu ayette geçmesi çok manidardır. Zira ayet ekonomik bir dağılımı çok net bir şekilde ifade etmektedir. Öyle anlaşılıyor ki Allah, toplumun hakkının kendisine tevdi edilmesini kimsenin inisiyatifine bırakmamış bizzat kendisi belirlemiştir. Bu çok kritik bir noktadır. Hiç şüphesiz ki Allah bilir ve hükmünü de hikmete dayalı olarak koyar. O yüzden bu dağılım mutlaka yapılması gereken bir görevdir, basite indirgenemez. Üste-

lik bu dağılımın, burada ifade edilen sınıflara dağıtılması da şarttır. Konjonktürel gereklilikler ayrı bir bahistir.

Zekât, İslami bir devlette, devlet görevi olarak takip edilir. Devlet bu iş için özel bir fon kurar ve orada bir zekat teşkilatı oluşturur. Bu teşkilat, zekâtı toplar ve dağıtır. Öncelikli tercih, toplanan beldeye dağıtılmasıdır. Bazı alimler sekiz sınıfın sayılmış olmasını, zekâtı toplayıp sekize bölmek ondan sonra bu sınıflara o oranda dağıtmak gerekir diye bir kanaate sahiptirler. Bazıları konjonktürel olarak değerlendirme yapılabilir ve öne çıkan ihtiyaca göre dağılım kararı verilebilir kanaatindedirler. Zira bazı dönemlerde belli sınıflar daha fazla mağduriyet yaşayabilir, o takdirde onlar tercih edilir, demektedirler.

Zekâtın dağıtım yerleri bu ayette geçse de, zekat emri Kur'ân-ı Kerim'de başka yerlerde de birçok kez geçmektedir. Bu yüzdendir ki, zekât hesabını çok dikkatli yapmak gerekir, nasıl ki her işletme yılsonunda senenin bilançosunu çıkarıyorsa aynı şekilde zekat hesabını da çıkarmak gerekmektedir.

Bu bir servet vergisidir ancak yatırıma dönüştürülmüş olan kaynakların önemli bir kısmına zekât tekabül etmemektedir, bu yüzden bu imkânı iyi kullanmak lazım gelir. Zekat için yaklaşık veya çok fazla gibi değerlendirmeler yapmamak gerekir. Hesabı yapmak ve hesaba uygun olarak nakit üzerinden ödemeleri zamanında yapmak gerekir.

Zekatin, zenginliğin durumuna göre nisap farkları bulunmaktadır. Detayları fıkıh belirlemektedir. Herkes kendi yaptığı işin fıkını öğrenmek gibi bir mükellefiyete sahiptir. Ona göre uygulamasını da herkesin yapması farzdır. Fakirin lehine olan uygulamaların tercih edilmesi son derece önemlidir ve tavsiye edilmektedir. Bunun için dikkatli davranmak şarttır. Yani Allah Teâlâ'nın emrini yerine getirmek için hassasiyet göstermek mümin bir kalp için zorunluluk ifade eder.

SADAKA MİKTARI VE SAMİMİYET

TEVBE 78-79-80

Tevbe 78

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

“Hâlâ öğrenmediler mi ki Allah, onların sırlarını da gizli konuşmalarını da bilir. Allah, bütün bilinmeyenleri bilir.”

Tevbe 79

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Müminlerden, sadakalarını canıgönülden verenler ile ancak bulabildikleri kadarını verenlere laf dokunduran ve onları küçük görenleri Allah da küçük düşürür. Onların hak ettiği acıklı bir azaptır.”

Tevbe 80

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

“Bağışlanmaları için ister talepte bulun ister bulunma. Bağışlanmaları için yetmiş kere de yalvarsan Allah onları asla bağışlamayacaktır. Bu böyledir çünkü onlar Allah’ı ve elçisini görmezlikten gelmişlerdir. Allah, yoldan çıkan fasıklar topluluğunu yola getirmez.”

Allah Teâlâ, bu bölümde seçilen ayetlerde, derin dağılım düşüncesinin bir gereği olarak hareket etme gayretiyle elindeki imkansızlıklara karşın infak yapma düşüncesiyle sadece el emeğini ortaya koyanları ve bu yüksek duyarlılığa karşı gizli toplantılarında alay tutumu geliştirenleri işlemektedir.

Vurgular son derece etkilidir. **"Bilmiyorlar mı ki Allah onların gizli sırlarını da gizli toplantılarını da kesinlikle bilir"** diyerek toplumda bu anlamda hastalıklı insanların ruh halini deşifre etmektedir.

Konuyu devam ettirip, toplantılarda konuşulanları da açıklamaktadır. Onlar için son derece şaşırtıcı olan bu açıklamalar, onların davranışlarını pek etkilemese de toplum için uyarıcı olmaya devam etmektedir. Allah'ın gaybı çok iyi bildiğini ifade etmesi, ondan saklanacak bir şeyin olmayacağını, ondan saklı bir yerin de söz konusu edilemeyeceği gerçeğini yeniden hatırlatma anlamı taşımaktadır. Allah Teâlâ'nın burada deşifre ettiği insanlar münafıklardır.

Onların dilleriyle o fakir ama infak duygusuyla hareket eden insanları incitmeyi amaçladıklarını anlatmaktadır. Müminlerden emeklerinden başka varlıkları olmayan kişilerin gösterdiği yüksek duyarlılık münafıkları rahatsız etmektedir. Esasen herkesin bu mesajın gereğini yerine getirme noktasındaki davranışlarıyla alay etmektedirler. İmkani olup çok verenleri, gösteriş yapıyor diye eleştirirken, imkanı olmayıp günlük yevmiyesini getirenleri 'Allah'ın senin bu yardımına mı ihtiyacı var!..' diye incitmeye çalışmaktadırlar.

O münafıkların alay ettikleri, incittikleri kişilerden bazıları; günlük çalışmaları olan ürünlerini getirip Allah resülüne teslim ediyorlardı. Bu da bazen iki avuç hurmadan ibaret olabiliyordu. Bu duyarlılık, tam olarak Allah'ın insandan istediği bir davranış biçimi idi. O da zaten infak emri ile insanların bu ruhaniyeti kazanmalarını murat et-

mektedir. Zira kendisinin paraya mala mülke ihtiyacı yoktur. Dilediğine dilediği kadar da verme kudretine sahiptir. Önemli olan tüm insanların bu çember içine girmeleridir. Ama her dönem ikiyüzlü insanlar bu psikolojiyi olumsuz etkilemek için gayret içinde olmuşlardır.

Bu konu Allah Teâlâ tarafından önemsenmiş ve gündem yapılmıştır. Hem münafıkların tavrı irdelenmiş hem de o güzel müminlerin tavrı ortaya konmuştur. Tercihler de belli edildiği için, bu mesaj yanlışı yapanlar için bir uyarı, doğru yapanlar için bir teşvik gelecek kuşaklar için bir öğreti özelliğinde Kur'an'daki yerini almıştır.

Allah Teâlâ'nın insan onuruna ne kadar değer verdiğini gösteren ifadeler de burada yer almaktadır. Müminlerle alay eden bu insanların, yaptıkları bu çirkin davranışın karşılığını suçlarına denk bir ceza ile alacakları da bildirilmektedir.

Bu ayetler, sadakanın temel mantığını öğretmek açısından açıklayıcıdır. Allah yolunda harcama yapmak için, çok miktarda infak yapılması, ya da sadece çok varlığı olanların infak yapması gerekmez. Asıl önemli olan infak anlayışına sahip olmaktır. Miktar sonraki meseledir.

Münafıklar az verenlerle dalga geçtiler. Fakat Allah Teâlâ o insanların getirmiş olduğu iki avuç hurmayı çok kıymetli buldu. Önemli olan da Allah'ın kararıdır. Gerisini yaratacak olan O'dur. Mülkün tamamı O'na ait olduğuna göre davranışı kabul ederse, miktarı kendisi ayarlayabilir.

Bizim yapmış olduğumuz infakların, sadakaların miktarları matematiksel olarak bu davaları yürütmeye yetmeyebilir, doğrudur. Ama şurası kesin ki, Allah Teâlâ'nın kabul ettiği davranışlarımıza kendisinin verdiği bereketle bu meseleler yürür. Bizim üzerimizdeki görev bu sadakayı vermektir, bu infakı yapmaktır. Onu makamına ulaştıran Allah Teâlâ'dır.

Bu insanların ürettiği derin toplumsal sorun çok önemli bir

çürümenin başlangıç aşamasıdır. Bu yüzden olmalı ki, Allah Teâlâ, Peygamberine, **"Onlar için ister istiğfar et, ister istiğfar etme. Onlar için yetmiş defa istiğfar etmiş olsan, onları asla Allah Teâlâ affetmeyecek. Bu onların Allah ve Resulüne karşı nankörlükleri, küfranları sebebiyledir"** buyurmaktadır. Böylece, onların bu huylarından ve inançsızlıklarından vazgeçmedikçe affedilmeyecekleri bildirilmektedir.

Resulullah Efendimizin bir peygamber olarak ümmetiyle alakalı istiğfar yapmak gibi bir görevi bulunmaktadır. Kendisi de bu görevi sürekli yerine getirmektedir. Müminler ondan istiğfar talep ettikçe Onunda onlar için Allah'tan bağışlanma dilediği bilinmektedir.

Münafıklar da gelip istiğfar talebinde bulunuyorlardı. Allah onların bu gizli yönlerini, Rasulullah Efendimize haber verip ve arkasından da bu talimatı vermektedir. Onlar için istiğfar etmiş olman bir anlam ifade etmeyecek, buyuruyor. İstiğfar etsen de aynı etmesen de aynı diyerek, istiğfarın bu inançsız ve duyarsız insanlar için kendi nezdinde bir karşılığı olmayacağını bildirmektedir.

Resulullah Efendimiz de zaten böyle bir uyarı üzerine, onların affedilmeleri için böyle bir yönelişin içine girmez. **"Allah fasık kavme hidayet vermez!"** denilerek ayet bitirilmektedir. Yani günahkârlıklarına ısrarla devam ettikleri sürece, o insanlar doğru yolu bulamazlar anlamına gelir. Doğru yolu bulabilmek için insanın kendisinin bir dönüşü, bir yeni duruma yönelişe ihtiyacı vardır.

ÖLÇÜYE VE TARTIYA VEFA GÖSTERMEK

HUD 84-85-86

Hud 84

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالِي مَدِينٍ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ
إِلَهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرِيكُمْ بِخَيْرٍ
وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّجِيطٍ

"Medyen'e de soydaşları Şuayb'ı elçi gönderdik. "Ey halkım!" dedi, "Allah'a kul olun; sizin ondan başka ilahınız yoktur. Ölçeği ve tartıyı eksik yapmayın. Sizi bolluk içinde görüyorum. Doğrusu ben sizi kısıkırak yakalayacak bir günün azabından korkuyorum"

Hud 85

وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُمْسِدِينَ

"Ey halkım! Ölçeği ve tartıyı hakka uygun yapın. İnsanların hakkını yemeyin. Ortalığı birbirine katıp doğal düzeni bozmayın."

Hud 86

بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ

"Eğer inanıyorsanız, sizin için hayırlı olan, Allah'ın size bıraktığı kadardır. Ben üzerinizde bir bekçi değilim"

Bu pasajda seçilen ayetler, zengin bir topluma verilen mesajları içermektedir. Şuayb (a.s.), zengin oldukları halde, ticari faaliyetlerinde hileleriyle meşhur olan bir kavme peygamber olarak gönderilmiştir. Mesajın özü talimat olarak gelmektedir. **"Allah'a kulluk edin, sizin için ondan başka ilah yoktur"** ifadesinin hemen arkasından: **"Ölçüde ve tartıda hile yapmayın!. Ey Kavmim! Ölçüyü ve tartıyı hakkaniyetli bir şekilde yapın. İnsanların eşyalarını, mallarını eksiltmeyin ve yeryüzünde fırsatçıların yaptığı gibi bir kargaşa oluşturmayın"**

Bu ayetlerde sırf ekonomik aykırılıklar ve hakkaniyetsizlikler dolayısıyla da yeryüzünde önemli bozgunlukların meydana gelebileceğine ilişkin vurgulu ifade bulunmaktadır. Bu konuda üst üste uyarılar yapıldıktan sonra, kazanmanın niteliğine ilişkin bir zihniyet inşası yapılmaktadır. Kazanmada asıl önemli olanın çokluk değil, hayırlı olandır, yargısı ortaya konmaktadır. Ticarete hile yapmanın gerekçesini, 'ancak bu ticareti böyle sürdürmek mümkündür' şeklinde ifade eden anlayışı çürüten bir açılım beyanı buyurulmaktadır. **"Allah'ın bakiyesi sizin için daha hayırlıdır"**

Yaptığınız dürüst ticaretten geriye kalanlar, yani Allah'ın size bırakmış oldukları sizin için daha hayırlıdır, buyurulmaktadır. Hayır özel bir kavramdır. Ondan çokluk olmayabilir ama sonuçları itibariyle, çok yönlü olarak sahibi için çok daha yararlı bir kazanç hayati derecede önemlidir. Ona bu hayrı kazandıran samimiyet ve hilesizliktir. Bu Allah'ın nitelemesidir. Dolayısıyla mutlak doğru olan budur, hileyle kazanılmış çok mal sahibi olmak değildir.

Mesaj bu derinliği ihtiva etmektedir. Eğer Allah'a iman eden kimselerseniz, ihtirasla ve haksızlıkla daha fazla biriktirmek adına insanların mallarını eksiltmeye kalkmayın. Hayırlı olanı tercih edin. Ben sizin üzerinizde bir bekleme,

bir koruyucu değilim; onun için sizi mütemadiyen yanlışlardan koruyacak durumda değilim, diyor.

Hûd suresinde Şuayb (a.s.) kastını Allah Teâlâ bize aktarmaktadır. Bu demektir ki, mesaj aynen bizim için de geçerlidir: Eğer inanıyorsanız, hayatın her alanında olduğu gibi, ticaretle de ahlaksızlık ve haksızlıklar yapmayın ve insanların mallarını hile ile kendi hanenize geçirmeyin.

Bu tarihsel toplum tecrübelerinin Kur'an'da anlatılması, her dönem için insanların bunlardan ders almasını temin etmek ve müminlerin, hakkaniyetli ve özenli insanlar olmalarını sağlamak içindir.

SAYILMAYACAK NİMETLER VE İNFAK

İBRAHİM 31-34

İbrahim 31

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
 سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خِلَالَ

“İnanmış kullarıma de ki namazlarını tam kılınlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeyden gizli açık (hayra) harcasınlar. Bunu öyle bir gün gelmeden yapsınlar ki o günde ne alışveriş ne de dostluk olacaktır”

İbrahim 34

وَأْتِيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا
 إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ

“Allah size istediğiniz her şeyden vermiştir. Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız bitiremezsiniz. Ama insan yanlışı çok yapar, çok da nankördür”

Allah Teâlâ bu ayetlerde iman etmenin öncelikli gerekleri üzerinde dikkat çekici vurgular yapmaktadır. Namazın ikame edilmesi adeta imanın ilk gereği olarak ortaya konmaktadır. Bu ifadenin aynı zamanda Allah’a karşı tüm görevleri yerine getirme noktasında sembol bir ifade olduğu anlaşılmaktadır. Salatın ilk anlamı namaz olmakla birlikte, geniş anlamının tüm kulluk görevlerini ifade eden bir derinliğe sahip olduğu değerlendirilmektedir. İkame kelimesinin de özel olarak namazla birlikte kullanımının tercih edilmiş olmasına dikkat etmek gerekmektedir.

O kavramla da, tam ve usulüne uygun olarak gereğini yerine getirme beklentisi vurgulandığı değerlendirilmekte-

dir. Bu vurgulu emrin ardından, kendilerine verilmiş olan rızıklardan gizli ve açık olarak infak etsinler, talimatı gelmektedir.

İnfakın gizliden mi yoksa açıktan mı yapılması gerektiği üzerinde her toplulukta tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışma da burada açıklığa kavuşturulmaktadır. Açıktan da infak yapılacak, gizliden de. Herkes kalbine sahip çıkacak ve gizli açık her fırsatta infak yapacak. Herkes kendisine uygun gelen yolla Allah yolunda harcamaya devam edecek. Bu ifadelerden bir kısım bahanelerle infaktan geri durmanın kabul edilmeyeceği anlaşılmaktadır. İman sahibi her fert kazandıklarından ve Allah'ın ikram ettiklerinden başkalarına verecek. Allah Teâlâ işte böyle bir düzen kurmuştur. Üstelik bu infak anlayışının imkanı ve geriye dönük fayda analizi de aynı ifadelerde yer almaktadır. Geleceği kesin olan ve orada alışveriş ve dostluğun olmayacağı gün de işe yarayacak olan bir harcama yapmaktan bahsedilmektedir. Bunun büyük alışveriş olması gerektiği anlaşılmalıdır. Hem çok işe yarayacak hem de çok avantajlı sonuçlar üretecek bir harcama önerilmektedir.

Allah Teâlâ bu ayetlerde dostluk ve alışverişin olmayacağı bir gün tanımlaması yapmaktadır. Bu ifadenin beşer idrakine bir atıf olması için kullanıldığı düşünülebilir. Yani insanlar, bu dünyada sorunlarını çözmek için her zaman ya dostlukla ya alışverişle bir yol bulacaklarını düşünürler. Bütün problemleri böyle çözebileceklerini varsayarlar. Allah Teâlâ bu idrakin her yerde geçerli olmayacağını ve böyle ilişkilerin işe yaramayacağı bir günün geleceğini ifade etmektedir. O pozisyondan işe yarayacak olan sadece ve sadece bu dünyada yapılan infaktır, buyurmaktadır. Bu da hiç şüphesiz infak yapan lehine çok önemli bir fırsattır.

"Size ne istediyseniz ondan verdik" ifadesi, hem bir gerçeği ifade etmekte hem de bir öğretiyi sunmaktadır. Evet

Allah Teâlâ bu dünyada insanlara nimet olarak gerçekten sayılamayacak kadar çok şey vermiştir. Bunun karşılığında ondan beklenen onun da aynı şekilde vermeye devam etmesidir. Bunu anlamak ve gereğini yerine getirmek gerekir. Beklenti budur. Ama maalesef insanların birçoğu bu anlayış içinde değildirler ve bu beklentiyi karşılamaktan uzak durmaktadırlar. Onun için de bu tür insanlar için; **"şüphesiz ki insan çok zalimdir ve çok nankördür"** nitelenmesi yapılmıştır.

İbrahim suresinin incelenen bu 34'üncü ayeti kerimesinde, kapitalist iktisadın en temel önermelerinden bir tanesi olan; *"evrende imkânlar kıt, ihtiyaçlar sonsuzdur"* teorisini geçersiz ilan eden bir yargı ortaya konmaktadır. İslam ekonomisinde imkânların ve nimetlerin sınırsızlığı en temel bilgilerdendir. Bu ayeti kerime bize bunu öğretmektedir. Evrende nimetler sayılamayacak kadar çoktur. Buna karşın insan ihtiyaçları aslında sınırlıdır. Ama şurası da bir gerçektir ki, insanın ihtirasları sınırsızdır.

Mesele de budur: İnsanları bu sınırsız nimetlerden kanaatkâr bir şekilde istifade edecek ve ihtiyaçlarını düzgünce karşılayacak bir anlayışa ikna etmek gerekmektedir. Bu hayatı dengeli yönetmenin bir gereğidir. O zaman hayat tüm insanlar için çok daha yaşanabilir, ekonomi de çok daha sürdürülebilir olacaktır.

İhtiraslarının peşinden sürüklenen insan ise, hem tabiatı hem çevreyi hem insanı hem de diğer canlıların ekosistemini bozmaktadır. Dolayısıyla büyük bir talihsizliğe de imza atmaktadır. Bu tercih, çevre tahribatı yapmaktadır, gelecek kuşakların haklarını erkenden tüketmektedir ve büyük ekonomik dengesizlikler oluşturmaktadır. Bugünlerde yaşamış olduğumuz Corona sorununun temelinde de bu çarpık mantık yatmaktadır. Dolayısıyla bu ayeti kerimeye göre bir iktisat telakkisi geliştirmek daha sağlıklı bir hayat için iyi bir başlangıç olacaktır.

RIZIKTA DENGELEME ARAYIŞI

NAHL 71-72-73

Nahl 71

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا
بِرِأْدِي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ
اللَّهِ يَجْحَدُونَ

Allah rızık konusunda kiminizi kiminizden üstün kılar. Üstün kılınanlar, hâkimiyeti altındakilere (esirlere) kendi rızıklarından vermezler mi ki, onlar da bir seviyede olsunlar. Yoksa Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?

Nahl 72

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ
بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ
اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ

Size kendinizden eşler var eden, eşlerinizden de çocuklar ve torunlar var eden, size temiz rızıklar veren Allah'tır. Allah'ın nimetlerini görmezlikten gelerek batıla mı inanıyorsunuz?

Nahl 73

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ

Kendilerine göklerden ve yerden rızık olarak verecek bir şeyi olmayan ve buna gücü de yetmeyenleri Allah ile aralarına koyup kulluk ediyorlar.

Allah'ın rızık konusunda evrene koyduğu düzen kendine özgüdür. Kendi ifadesiyle **"kiminizi kiminizden üstün kılmıştır"** ifadesiyle karşılığını bulacak şekilde birincil dağılım inşa edilmiştir. Yani baştan yapılan rızık dağılımı eşit şekilde dizayn edilmemiştir. Bu tercihin sistem içinde son derece ikna edici bir anlamı vardır ki, meselenin bu yönü de başka ayetlerde açıklanmaktadır. Yeri geldikçe konu irdelenecektir.

Aynı eksenin bir devamı olarak Allah Teâlâ, **"O kendilerine fazla ikramda bulunanlara ne oluyor ki rızıklarını ellerinin altındakilerine vermiyorlar ki, onlar da seviyeli bir hale gelsinler. Onlar da insani bir standarda erişsinler!"** tarzında son derece çarpıcı bir ifade ile konu analiz edilmektedir. Rızık paradigmasına inanan bir insanın, yani rızık Allah'ın verdiğini kabul eden bir bireyin bu verme işlemini çok rahat bir şekilde yapması gerekir. Bu verme işlemini yapmamasının anlamsızlığına ve tutarsızlığına vurgu yapılmaktadır, **"Ne oluyor, niye vermiyorlar?"** ifadeleriyle. Yani bu vurgu ile Allah Teâlâ, kendisine rızık Allah'ın verdiğine inanan bir kişi, mutlaka o rızık paylaşmalıdır. Hem de herkesin belirli bir seviyeye gelmesini sağlayacak seviyede oluncaya kadar.

Paylaşım bilinci içine girememek, inkar olarak değerlendirilmektedir. İkranda ve infakta bulunmamak, Allah Teâlâ tarafından verilen rızık paylaşılmaması, Allah Teâlâ nezdinde bu nimetin inkârı olarak kabul edilmektedir.

Bu çok hassas konu, İslam ekonomisi disiplinde doğal olarak kritik yer bulan konulardan bir tanesidir. Birincil dağılım ve ikincil dağılım ya da dağılım ve yeniden dağılım şeklindeki analiz, bu tür ayetlerde karşılığını tüm mantığıyla bulmaktadır. Allah Teâlâ baştan herkese eşit vermemiştir ancak, bunun derin bir hikmeti vardır. Sürecin tamamlanmasını insanlardan istemektedir. Böylece, hem ekonomik hem de sosyal sistemin anlamını bulacağı öngörülmektedir. Özellikle ekonomi konusunda insanla

çok yakın ilişki kuran Allah Teâlâ, verme düzeninin ve ahlakının kavranmasını da ondan istemektedir. Aslında bu insana yapılmış ciddi bir iltifattır.

Mümin insanlar, Allah Teâlâ'nın ahlakı ile ahlaklanmak anlamında bir idrake ve bir göreve davet ediliyorlar. Dayısı ile kendisi insanlara nasıl karşılıksız veriyorsa, imkanı olan insanların da aynı şekilde minnetsiz, mihnetsiz ve bir karşılık beklemeden diğer insanlara vermeleri beklenmektedir. Bu görev, İslam insanı için bir mecburiyet olarak ortaya konmaktadır.

Burada miktar sorunu ifade edilmemektedir. Önemli olan verme melekesinin devreye girmesi, anlayışın bu şekilde gelişmesinin sağlanmasıdır. Vermek mutlaka gerekir. Az ya da çok olması ikincil meseledir.

Bu ayetlerde geçen en kritik bir nokta; '**fehüm fihî sevâ**' ifadesinde yer almaktadır. Vermenin, verdikleriyle eşit olacak seviyeye gelinceye kadar devam ettirilmesi mi, yoksa onların da insani bir seviyede hayat sürmelerinin sağlanması seviyesi mi kast edilmektedir. Bu bağlamda "**Sevâ**" kelimesi özel bir kavram haline gelmiştir.

İlk müfessirlerden Mukatil bin Süleyman'ın sözlük analizlerinden de alınan yardımla, seva'nın maksudu, illa verenlerle alanların aynı seviyede olması kastı taşımayacağı şeklindedir. Ama İslami standartlarda onların da insani bir seviyeye gelmeleri de mutlaka kast edilmektedir, sonucu çıkarılmaktadır. Zira Kur'an-ı Kerim hiçbir insanın ekonomik gerekçeler yüzünden onurunun zedelenmesine izin verilmesini tasvip etmemektedir.

Devam eden ayette: "**Allah sizin nefislerinizden eşler kıldı ve eşlerinizden oğullar torunlar nasip etti ve sizler için tertemiz rızıklar yarattı. Allah Teâlâ'nın nimetlerini inkâr ederek batıla mı inanıyorsunuz**" şeklindeki ifadeyle, hem başka başka nimetler hatırlatılmakta hem de bütün güzelliklerle birlikte bunların hepsinin rızıkını verenin Allah

olduğu bir kez daha hatırlatılmaktadır.

Zira insan bütün bu varlıkların hepsini, kendi kazandığını zannetmektedir. Böyle bir zaafa insan çok kolay düşmektedir. Buna şuarsuzca bir telakki denilebilir. Bu şuarsuzluğu Allah Teâlâ, kendi dışındakilere kulluk etmek olarak nitelemektedir. Oysa Allah dışında hiçbir varlığın gökte ve yerde herhangi bir rızık var etme onu kontrol etme imkânına sahip olamayacağı aşikardır.

Rızık düşüncesi ile taabbut arasındaki ilişkinin böylece çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmesi uyarıcı özelliğindedir.

Bu üç ayeti kerimenin muhtevasından anlaşılan, eğer kişi, kendisine verilen mallardan Allah rızası için infak etmiyorsa, o kişinin Allah'a olan inancı konusunda çok ciddi problemleri var demektir. Böyle bir inanç zaafiyeti talih-sizliğine düşmek kayıptır, aynı zamanda büyük bir tutarsızlıktır. Mala sahip olmak önemli bir nimettir. Ancak onu amacına uygun olarak kullanabilmek önemli bir şuur seviyesi gerektirmektedir.

GÜVENLİK VE BOLLUK, KORKU VE AÇLIK

NAHL 112-113-114

Nahl 112

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا
رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ
وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

"Allah, rızıkı her yerden bol miktarda gelen, güven ve tatmin içindeki bir kenti örnek verir. Derken orası, Allah'ın nimetlerine nankörlük etmeye başlar. Allah da işlerini bozmalarına karşılık onları açlık ve korku içine sokar"

Nahl 113

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

"Bunlara içlerinden mutlaka bir elçi gelir ve onu yalancı sayarlar. İşte o azap, yanlışlar içinde iken onları yakalar"

Nahl 114

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ
إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Öyleyse Allah'ın size verdiği rızıkın helal ve temiz olanlarını yiyin. Kulluğu yalnız ona yapıyorsanız Allah'a teşekkür edin"

Bu derste Nahl suresinin 112, 113 ve 114'üncü ayeti kerimeleri incelenmektedir.

Sure ismini Nahl kelimesinden almaktadır. Nahl kelimesi de, balarısı anlamına gelmektedir.

Bu ayetlerde Allah Teâlâ, bir belde örneği üzerinden mesajını vermektedir. Bu üslup konunun herkesim tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlayan özelliğe sahiptir. Güven içinde ve mutmain olarak yaşanan bir beldeyi anlatarak, oraya her taraftan bol miktarda rızıklar geliyor, rızıklar akıyor ama orada yaşayanlar Allah'ın nimetleri inkâr ediyorlar. Artık doygunluk aşamasında insanların genellikle yaptıkları gibi bu memlekette de nimete nankörlük ettikleri, nimeti vereni inkar ettikleri anlatılmaktadır.

Böyle bir nankörlüğe karşı Allah Teâlâ, öyle bir memleket halkına korku ve açlık elbisesi giydirdiğini ifade etmektedir. Giydirmekten kasıt, korkuyu ve açlığı tattırmaktır. Hiç şüphesiz bu acı bir tattır. Yani, azabın tattırılmasıdır. Güven ve bolluğun kıymet bilinmeyince yerini korku ve açlığın aldığı bildirilmektedir. Ya bunlar arasında doğrusal bir ilişki var ya da bu nimetleri veren, hızlıca hesabını cürümler cinsinden sorarak onlara bu durumları yaşatıyor. Sonuç aynıdır. Zaten tüm kuralları koyan da Allah olduğuna göre yaşananlar doğaldır.

Yani insanlar yaşadıkları beldede kendilerine sunulan büyük güvenlik ve bolluk imkanların kıymetini idrak etmeyip, nankörlük aşamasına geldiklerinde bu nimetlerden yoksunlukla imtihana çekilirler. Artık onların payına düşen korku ve açlık olur. Bu durum, işlenen cürmün kendi cinsinden bir ceza uygulaması sisteminin bir gereğidir.

Her taraftan bol miktarda rızık akan bir beldenin halı, aynı zamanda emniyet içerisinde, tatmin içerisinde yaşamaya devam ederlerken Allah Teâlâ'yı unutup her şeyi kendilerinden bilmeye başlamaları nankörlüklerin de

başlangıcı anlamına gelmektedir. İnsanlık tarihi bu tür örneklerle doludur. Bu nankörlük haddi aşma noktasına geldiğinde verilen imkanların da beldeyi terk ettiği ve geriye bedel olarak acı, açlık ve korkunun kaldığı yaşanan örneklerde görülmektedir.

Onlardan kendilerine ne kadar elçi gelirse gelsin onu derhal yalanlarlar. İşte bu zalimlikleri ve hakkaniyetten aykırılığını düşmeleri dolayısıyla onları azap yakalayır. Burada ifade edilen azap, kapsamlı bir cezayı anlatmaktadır. Bu dünyadaki güvenlik ve ekonomik sorunlar yanında öte dünyadaki ceza da buna dahildir.

Ekonomik kriz olarak yaşanan süreçler insanların çok önemli bir kısmı için işkence haline dönüşmektedir. İnsanlar; açlık, mal-mülk kaybetme, geleceği ile alakalı endişeye düşme gibi sıkıntılara girmektedirler. Unutmamak gerekir ki bunlar da birer azaptır.

Üçüncü ayeti kerimede, **"Allah'ın size helal ve temiz olarak vermiş olduğu rızıklardan yiyin. Eğer sadece ve sadece ona kulluk etmek gibi bir tercihiniz varsa o zaman Allah'ın nimetlerine karşı şükür etmeyi de ihmal etmeyin"** buyuruyor Allah Teâlâ.

Ayetler, her daim içinde bulunulan nimetlerin kadrinin bilinmesi öğretisini sunmaktadır. Bu son derece önemli bir idrak çağırısı anlamına gelmektedir.

Dolayısıyla Allah Teâlâ'nın ikram olarak göndermiş olduğu rızıklardan, iki kritere birden uygun olmak şartıyla, yani helal ve temiz olmaları şartıyla tüketmeye özen göstermek ve hemen Allah'a şükretmek hayatı doğru okumanın bir gereğidir. Dikkat edilirse burada iki sıfat birden kullanılmaktadır. Sadece birisi yeterli bulunmamıştır. Yani rızık hem helal olmalı hem de temiz olmalıdır.

Helal ve temiz rızık tercih etmek ve onunla ilgili şükrü eda etmek, İslam insanı için hayat rehberi anlamına gelmektedir.

Kardeşlik atmosferi içerisinde yaşamak, birbirine yakın durmak, birbirine Allah rızası için muhabbet beslemek ve ulvi idealleri bu birliktelik dolayısıyla gerçekleştirme çabası içerisinde olmak da son derece önemli bir nimettir ve son derece önemli bir rızıktır. Bunun şükrü; böyle bir anlayışın, böyle bir hassasiyetin, böyle bir duygudaşlığın zedelenmesine fırsat vermeden ayakta kalmasını, olabildiğince sağlanmasını temin etmek üzere gayret sarf etmektir. Dolayısıyla eğer içinde bulunduğumuz nimeti doğru anlar, içinde bulunduğumuz rızık imkanını doğru kavrar ve bunun da şükrünü yerine getirmek gibi bir hassasiyet içerisine girilirse Allah Teâlâ da yeni ikramlarda bulunacak, yeni rızıklar verecektir.

Bu tür nimetlerin şükrü, böyle bir dostluk çevresinin devamını sağlayacak noktalara hassasiyet göstermek ve hayır istikametinde bu birlikteliği değerlendirmektir. Bu tür yapıların temellerini daha sağlam hale dönüştürmeye özen göstermektir. Tabii bu noktada en temel ve sağlam kriterler, Allah Teâlâ'nın göndermiş olduğu çerçevedeki kriterlerdir. Onların yaşanmasına özen gösterilerek, yapıyı tahkim etmek önemli bir şükür ifadesi olur.

Bu hedefleri her iyi niyetli grubun gerçekleştirmesi mümkündür. Biraz gayret, biraz samimiyet ve biraz nitelikli çalışma, ortak değerlerin egemen olmasına ilişkin biraz emek, bu konuda son derece önemlidir.

İSRAF VE YOKSUNLUK ARASINDA HAKKIN TESLİMİ

İSRA 26-27-28

İsra 26

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا

"Yakınlarına, yoksullara ve yolda kalanlara hakkını ver ama saçıp savurma."

İsra 27

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ
كَفُورًا

**"Saçıp savuranlar şeytanların yoldaşlarıdır. Şeytan, Rab-
bine karşı çok nankördür."**

İsra 28

وَأَمَّا تَعْرِضْنَ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ
قَوْلًا مَيْسُورًا

**"Rabbinden beklediğin bir ikramın peşinde olduğun için
uzak durursan onlara teselli edici sözler söyle."**

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **"Yakınlara hakkını ver, fakir-
lere, yol oğluna da ve saçıp savurma!"** Yani bu hakkı dağı-
tırken bile bir disiplin içerisinde ve hakkaniyetli bir şekilde
dağıt. Bu kadar iyi bir eylem için dahi bir israf ve saçıp sa-
vurma anlamına gelecek dağıtım da yapma. Düzgün, hak-
kaniyetli ve sürdürülebilir bir ekonomik dağılım yap, şeklin-
deki talimat üzerinde iyi düşünmek gerekir.

Bu ayet de ekonomik dağılımla görev ve belirleme yapan
ayetlerdendir. Allah Teâlâ, yakınlara, fakirlere, yolda kalmış-
lara haklarının verilmesini emrederken israfı da düşülme-

mesini istemektedir. Gayet tabii ki başka bazı kısım ayeti kerimelerde Allah Teâlâ dağılım yapılması gereken sınıfların sayısını arttırmaktadır. Bu dağılım düzeninin tamamı İslam Ekonomisinde belirlenen ikincil dağılımı ifade etmektedir. Dağılım fikrinin son derece etkili ve derin olduğu grupların tek tek sayılmasından anlaşılmaktadır. Toplumun her kesimine ulaşmak, en ücra köşelerde yaşayan canlılara kadar erişmek temel hedef olarak belirlenmiş gözükmektedir.

Genel bir kural olarak ifade ettiğimiz 'biriktirmek yerine dağıtmak' kuralının bu tür ayetlerde bizatihi Allah Teâlâ tarafından konulduğu anlaşılmaktadır. Bu kural, insanlığa şunu ifade etmektedir: Dağılım, yani toplumun hakkı bir kısım insanların inisiyatifine bırakılacak kadar naif bir görev değildir. Bir zorunluluktur ve İslam insanı bu görevi yerine getirmekle mükelleftir.

Burada sayılan sınıflardan **"yol oğlu"** diye tercüme edilen ibnû's sebil dikkat çekicidir. Allah Teâlâ bunu Kur'an-ı Kerim'de birden çok yerde önümüze dağılım sınıfları arasında saymaktadır. Bu ifade, bir şekilde yolda kalmış olan kişileri ifade etmektedir.

Bugün maalesef yurtlarından çıkarılmak zorunda olan ya da çıkmak zorunda kalan mültecilerin de bu kapsamda olabileceği değerlendirilmektedir. Allah Teâlâ'nın onların da hakkını verin, diye talimata eklediği bu sınıflar böylece göz önünde tutulma imkanına kavuşmaktadır.

Böyle kritik bir yardım konusunda dahi kesinlikle saçıp savurma, yani yardımları da disiplinli yap, talimatı da çok dikkate değerdir. Yani hiçbir konuda israfın ve saçıp savurmanın meşru görülmemesi gerektiğinin bir vurgusudur. Hiç şüphesiz ki bu saçıp savurma işini yapanlar, imkânları tarumar edenler, onların kıymetini bilmeyenler, şeytanın kardeşleridir. Bu niteleme Allah Teâlâ'ya aittir. Her alanda müdahale edip, erdemleri ifsat etme fitnessi yapan şeytana karşı en iyi ortamların da sağlam tutulması gerektiği bu vurgulu ifadelerden bir kez daha anlaşılmaktadır. Şeytanla kurulan ilişkiler bağlamında Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de

farklı kavramlar kullanmaktadır. Bazen **"Şeytanın adımlarına uymayın!"** diye bir talimat vermekte, bazen **'şeytanın askerleri'** gibi, bazen **'şeytanın kardeşleri'** gibi ifadelerini tercih etmektedir. Bu dikkat çekici uyarılara kulak kesilmek yapılan işlerin yanlışa dönüşmemesi için şart gibi gözükmektedir. Zira şeytan, çünkü çok farklı metodolojiler ile insanları kendisine bağlayıp kendi yoluna sevk etme yeteneğine sahiptir. İşte Allah böyle bir odak konusunda insanlara böyle etkili beyanlarla uyarılar yapmaktadır.

Saçıp savurma işlemi, nankörlükte zirveye durumunu anlatmaktadır. Şeytanın da Rabbine karşı çok nankör olduğu bilgisi bağlamından uyarı sürdürülmektedir. O yüzden nankörlük yaparak şeytanın kardeşleri konumuna düşmemek gerektiği vurgulanmaktadır.

Dağıtım konusunda herkesin muhatap olduğu aşıkardır. Zira özellikle infak konusunda belirlenmiş kriterler yoktur. Bu noktada miktar meselesi gündem yapılmamaktadır. Yani herkes infak yapabilir. Herkes kendi gücü oranında infak yapabilir. Ancak, Allah Teâlâ, artık son noktada ekonomik sıkıntı yaşayan insanlara da bu toplumsal katılım psikolojisine katılma imkanı açmaktadır. **"Eğer diyor; siz de Rabbinizden bir kısım taleplerde bulunma pozisyonunda olduğunuzdan dolayı onlardan yüz çevirmek zorundaysanız"** yani siz de fakirsenez ve siz de yardıma muhtaçsınız, siz de Allah'tan bir kısım bir şeyler ister haldeyseniz. Yani siz de geçinebilmek için yardım isteme durumdaysanız ve tam o konumda iken karşınıza sizden yardım isteyen birileri çıkıyorsa o zaman onlara karşı maruf sözler söyleyin. Bir somut ikramda bulunma imkanınız yoksa, bir ikramda bulunamıyorsunuz o zaman o insanlar için kolaylaştırıcı bir kısım sözler söyleyin diyor.

Bu yönlendirme, infak yapma psikolojisine tüm fertlerin dahil olmaları ve bu paylaşım hazzını yaşamaları için ortaya konmuş müthiş bir öneridir. Zor durumda bulunan insanlara karşı onların işlerini kolaylaştırıcı, ruhlarını teskin edici ifadeler kullanın, diyor Allah Teâlâ.

AÇLIK KORKUSUYLA ÇOCUKLARI ÖLDÜRMEK

İSRA 30-31

İsra 30

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا
بَصِيرًا

**“Rabbin, koyduğu kurala[*] göre kiminin önüne rızık ya-
yar kimine de belli bir ölçüye göre verir. Şüphesiz O, kulla-
rının içini bilen ve her şeyi görendir”**

İsra 31

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشِيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ
وَأَيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا

**“Yoksulluk korkusuyla evladınızı öldürmeyin. Onların rızık-
kını da sizin rızıkınızı da biz veririz. Onları öldürmek büyük
bir yanlıştır”**

Bu ayetlerde Allah Teâlâ, rızık konusunu işlemektedir. Rızık meselesinin Allah'ın elinde olduğu, O'nun kontrolünde bulunduğu vurgusu yapılmaktadır. Hiç şüphesiz ki rızık dağılımı, genişletilmesi ve daraltılması ile alakalı bir kısım yasalar vardır ama insanlar bu yasaların tüm inceliklerine vakıf değildirler. Yani Allah Teâlâ hangi yasalara göre bu rızık dağıtıyor, genişletiyor ya da daraltıyor, meselenin bu tarafı tamamıyla bilinmemektedir. Allah'ın bildirdiği bir kısım yasaları var ve onlara dikkat etmek önemli oranda karşılık bulmaktadır. Ancak bildirmediği boyutlar da insan açısından imtihanın bir parçası olarak devreye girmektedir. Böylece rızıklar azalmakta ve artmaktadır.

İlk ayette Allah Teâlâ, bu yargıyı ifade ederken, kullarının her halinden haberdar olarak rızık kararını verdiğini de söylemektedir. Bu ifade kulların durumlarının rızık konusunda bir etkiye sahip olduğunun ispatıdır.

Rızık konusunda bu aşkın etkiyi yok sayan ve her şeyi kendilerinin var ettiğine, kazandığına inanan insanlar çok önemli bir sınır aşımı yaşamaktadırlar. Ancak matematik hesabı yaparak rızık konusunda karar vermektedirler. Hatta rızık konusunu esas mesele kabul edip, insanları ona uydurmaya çalışmaktadırlar. Yani nüfus sayıları ile oynama cüretini göstermektedirler.

İslam Ekonomisi çalışmalarında 'rızık' konusu önemli noktalardan biri kabul edilmektedir. Meselenin Kelam ilmi ile ilgili yönü bulunmaktadır. Ancak esas önemli olan konuyu ekonomi bağlamında değerlendirmektir. Ancak, rızık konusunun içinde, imanla başlayıp, ahlak ile devam eden konular olduğu gibi, insan onuru konusu da vardır, toplumsal denge konusu da vardır. Dolayısıyla çok kapsamlı olan bu konuda umarız hakkı verilecek çalışmalar yapılır.

Rızık meselesi hak ediş ile alakalı mıdır? Yani çok çalışan, çok gayret sarf eden insanlar çok rızık mı ererler? Yoksa geleceğe hazırlamak anlamında bir imtihan ile mi alakalıdır? Öyle anlaşılıyor ki, bunların rızık sahibi olma ile alakalı boyutları vardır. Ancak, hepsi bundan ibaret değildir. Çünkü görüyoruz ki, hiç çalışmayan bir kısım insanlara da önemli rızıklar tekabül etmektedir. Ama her halükarda insanoğlu kendisine verilen rızık miktarına bakılmaksızın onun imtihanını yaşamaktadır. Sonuç budur.

Çok rızık her zaman daha hayırlıdır, diye bir iddia olmaz. Dolayısı ile hayır gibi kritik bir kelimeyi, bir anahtar kelimeyi merkeze oturtarak dua etmeye devam etmek önemli bir incelik ifade etmektedir.

Allah Teâlâ adeta rızık konusundaki paradigmanın doğru kavranması için bu ayeti kerimeyi önden ifade edip, ar-

kasından çok pratik, çok insani, çok can yakıcı bir konuya temas etmektedir.

"Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin!" Bu talimatın direkt rızık telakkisi ile ilgili bir mesele olduğu çok aşikârdır. Zira devam eden ifade, **"sizin de onların da rızıklarını veren biziz"** şeklindedir. Ama insan rızık kendi yarattığı vehmiyle matematik yaparak nihai kararı vermeye meyillidir. Rızıkın hiç hesaba katılmayan, hiç hesap edilmeyen kaynakları bulunduğu tecrübelerle sabittir. Onu biraz sahibine havale edecek bir anlayış geliştirmek gerekmektedir.

Her telakkilerini hesaba bağlayanlar, matematikle kurdukları geçim dünyasına uymayan fazla çocuklarını öldürme kararı verebilmektedirler. Bu tam bir had aşımıdır.

Bu aslında insanoğlunun her zaman yaptığı ama yanlış olan bir hesaptır. İnsanlar geçmiş yıllarda da bu hesabı yapıyorlardı şimdi de modern zamanlarda da yapmaya devam ediyorlar. Halen bu hesaplarla kendi çocuklarını rızık endişesi ile fakirlik endişesi ile öldürmeye devam ediyorlar. Bu konuda yeni dönemin mottosu olan, 'Kendi bedenim kendi kararım' tam anlamıyla ateist bir telakki ve hakkaniyetsiz bir görüştür.

Başka bir ayeti kerimede Allah Teâlâ, Resulullah Efendimizin hanımlardan almasını istediği biatın konuları arasında **"Çocuklarınızı öldürmeyeceksiniz"** ibaresini yerleştirdiği görülmektedir. Genel kültür olarak bilinen ve cahiliye döneminde bir kısım Arap kabilelerinin kız çocuklarını öldürdüğü şeklinde bir bilgi vardır. Yine bu bilgi bize o çocukları babaların öldürdüğünü anlatmaktadır. Ama hanımlardan alınan biat metninde bu ifadenin bulunması, dikkatleri bu konuda hanımlara çekmektedir. O zaman da hanımların kendi çocuklarını rahimlerde iken öldürdükleri anlaşılmaktadır.

Hâlâ aynı kaygılar bugün de geçerlidir. Hatta korona dolayısı ile böyle enteresan komplo teorileri ortaya çıkmıştır. Bir kısım ülkeler ya da merkezler, nüfusu azaltmak için böyle planlar yapmışlardır, şeklinde.

Bunlar komplo teorileri olabilir ama insanların şuur altında buna benzer telakkiler yer bulmaktadır.

Bu ayeti kerimenin sonunda da Allah Teâlâ **"Hiç şüphesiz ki onların öldürülmesi çok büyük bir hatadır"** diyor. Yani çocukların fakirlik endişesi ile öldürülmesi, Allah Teâlâ tarafından çok büyük bir hata olarak değerlendirilmektedir.

Artık tüm bu uyarılar doğrultusunda, akıllı insandan Allah'ın hata dediklerinden uzak kalması, sevap dediklerine yakın olması beklenir.

AHDE VEFA, MÜSTAKİM TARTI

İSRA 34-35

İsra 34

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ
وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Güçlü haline ulaşincaya kadar yetimin malına el sürmeyin; daha iyi bir sebeple olursa başka. Bir de verdiğiniz söz yerine getirin. Çünkü verilen söz sorumluluk doğurur.”

İsra 35

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ
وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

“Ölçerken tam ölçün ve doğru tartıyla tartın. Böylesi hem hayırlıdır hem de sonu daha güzel olur.”

Allah Teâlâ bu ayetlerle yetim malına yaklaşma ile ilgili olarak ciddi bir uyarı yaparken ahitlere vefa gösterme öğretisini de bağlı bir şekilde gündeme getirmektedir.

Yetimler ve yetim malları ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de çok sayıda ayeti kerime bulunmaktadır. Bu ayeti kerime de bunlardan bir tanesidir. Burada aslında doğrudan hiç yaklaşmayın talimatı değil, iyi bir yaklaşım biçimi dışındaki yaklaşmayın denilmektedir. Zira daha önceden gelen bazı ayetler yetim malına karşı daha yasaklayıcı hüviyette gelmişti. Bu hükmün oluşturduğu çekince dezavantajlı bir duruma dönüştü. Yetimlerin malları da ortada kaldı ve heder oldular. Talimat doğrultusunda yetim mallarından

tamamen uzak durulmaya başlandı.

Artık müminler, aman yetim hakkı bana geçmesin diye hassasiyet göstermek adına mesafeyi artırmışlardı.

Bu ayeti kerime ve buna benzer birkaç ayeti kerime daha yetimlere ve mallarına nasıl yaklaşılması gerektiğini müminlere öğretti. Bu öğretide, yetim malına güzel tarzda, yani yetim malını koruyacak, geliştirecek ve verimli hale dönüştürecek biçimde yaklaşmanın gerekli olduğu, bu düşünceler dışında başka bir niyetle yaklaşmamak gerektiği emredildi.

Ayet aynı zamanda bu işe bir süre koydu. **"O (yetimler) şiddet çağına erişinceye kadar"** şiddet çağına yani gücünü kuvvetini, aklını toplayıp malını idare edebileceği çağa gelinceye kadar yetimin malına güzel bir tarz dışında yaklaşmayın, buyurulmuştur. Emir bu şekilde kesinleştirilince yaklaşım tarzı da netleştirilmiştir.

"Ahdinizi yerine getirin" bu talimat yetim malı ile alakalı bir ahit olarak düşünülebileceği gibi, genel anlamda bütün müminler için verilmiş bir ahit olarak da düşünülebilir. Ahde vefa, kazanılması ve asla terk edilmemesi gereken bir mümin tavrı olarak emir halinde önümüze konmaktadır. Bu durumun tarihsel olarak alınması asla mümkün değildir. Sonsuza kadar geçerli olacak bir öğreti, bir talimat ve bir hükümdür.

Ahit kavramı, yani kesin olarak verilmiş olan söz meselesi, Kur'an'ın önemli kavramlarından. Allah Teâlâ bu hali müminlerin güzel vasıflarından, olmazsa olmaz özelliklerinden saymaktadır. Buna muhalif davranışı da münafık özelliği olarak değerlendirmektedir. Bir insan tam anlamıyla münafık olmadan da bazı münafıklık özelliklerini taşıyabilir. Bu çok talihsiz bir durumdur ancak olabilir. Bu konularda çok dikkat geliştirmek gerekmektedir.

Ahit konusunu basit bir konu olarak görmek, söz verdik olursa olur, olmazsa olmaz filan gibi bir konuma indirge-

mek, bu ahdin gereğini yerine getirme noktasında hassasiyet göstermemek mümin için kabul edilebilecek bir tavır değildir.

Görüldüğü gibi burada direkt olarak verilmiş bir talimat bulunmaktadır. Arkasından da **"hiç şüphesiz ki ahit sorumluluk doğurur"** ifadesiyle konu pekiştirilmiştir. O yüzden o ahde vefa, bir Müslüman kimliğidir. Bunu asla ihmal etmemek, ertelemek gerekir.

35'inci ayeti kerimede ise; **"Ölçüye de tartıya da vefa gösterin, onun da hakkını verin, tarttığınız zaman ve tartıya vefa gösterin"** şeklindeki beyanla ölçü tartı konusuna devam edilmektedir. Burada geçen kile karamı, Mekte'nin, Medine'nin de ölçü birimlerindedir. Ayetlere de bu şekilde yer bulunmaktadır. Aynı zamanda bir ölçü kavramı olarak literatüre girdiği görülmektedir.

Ölçüldüğü zaman tam olarak ölçülmesi ve tartıların müstakim tartılar ile yapılması emri adeta konunun her tarafını kapsayan bir emir talimat dizayn edilmiştir. Yanlış tartı ile doğru sonuç almanın mümkün olmadığı gibi, tartıda hile yaparak avantaj elde etmek de mümkün değildir.

Tartı sisteminin evrensel olması doğru bir gelişmedir. Tüm tarafların tartılar hakkında ortak bilgiye sahip olması, ticaretin hakkaniyeti için asgari şarttır. Ancak işlem yaparken her bir fert tartıya itina göstermeye devam etmek zorundadır.

Ölçü tartıya hile katmanın eski bir gerekçesi vardır: Eğer böyle yapmazsak bu ticareti sürdüremeyiz, şeklinde. Şeytanın insanı ikna metotlarından biri olduğu anlaşılan bu gerekçe hakkaniyet açısından tam anlamıyla batıl bir gerekçedir. Allah Teâlâ, başka ayetlerde bu konuyla ilgili, olarak, **"Bakiye sizin için daha hayırlıdır"**(Hud; 86) demektedir. Buna inanmak ve rızık konusunda haddi aşmamak gerekir.

Her ekonomik faaliyetin, hatta her ticari faaliyetin kendi karakterine göre bir ölçü düzeni vardır. Sadece metre ile kilo ile litre ile yapılan ölçü olmak zorunda değil. İşin özü, ticarete konu olan ürün ölçü birimi ne ise ona göre müşteriye tam olarak teslim edilmelidir.

Özellikle üreticiler açısından da, bir ürünün üzerine konan etiket, o ürünü tam olarak tarif etme özelliğine sahip olmalıdır, eksik tarif ediyor ise batıldır.

O üründe olmayan iyi özellikler etikete yazılmışsa aynı şekilde o da batıldır. Yani ölçüye tartıya vefa gösterilmemiş, müstakim kıstas üzere ölçü yapılmamış demektir.

Bu kuralları eskimiş bir tavsiye gibi düşünmek yanlıştır. Günceldir, geçerlidir ve gereklidir. Herkes bilir ki, her hangi bir alışveriş için dükkana girildiği andan itibaren öncelikli olarak ihtiyaç olan bir konudur. Ürün etiketi hem tanımlamayı hem de fiyatlamaı gösterir. Müşteri de kararını buna göre verir.

CİMRİLİK BİR YOKLUK SORUNU DEĞİLDİR

İSRA 100

İsra 100

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ
 الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا

“De ki “Rabbimin ikram edeceği hazineler elinizde olsa tükenir korkusuyla kimseye vermezsiniz” Bu insanlar çok cimridir”

Bu ayeti kerimede Allah Teâlâ; infak konusunda bir türlü harekete geçmek istemeyen, kendisine verilmiş ciddi zenginliklere rağmen başkalarına vermeye yanaşmayan insanlarla ilgili bir analiz yapmaktadır. Bu analizde o insanların çevre ile kurdukları ilişki durumları, içinde buldukları psikolojileri irdelenmektedir.

Bu analizden infak etmeme sorununun bir yokluk sorunu olmadığı tamamıyla insanın kedi durumu ile ilgili bir cimrilik sorunu olduğu görülmektedir. Bu tarz kişiler için Allah Teâlâ: **“De ki, siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsanız bile, onu infak etmekten yine korkardınız”** buyurmaktadır.

Yani o tip insanlara şu deniliyor, dünya ile alakalı, mal ile alakalı telakkiniz o kadar sığ ve o kadar uçuk ki, gösterdiğiniz bahane sadece bir yabancılaşmadan ibarettir. Eğer bu konunun sırrına vakıf olmaya özen gösterseniz çok rahat anlardınız ki, yeryüzündeki nimetler ve mallar vermekle tükenmez. Zira oraya bu yasayı koyan sonsuz kudrete sahiptir. Bilerek koymuştur. Böyle diyorsa böyledir.

Ayrıca herkesin bunu tecrübe etme imkanı da bulunmaktadır.

Allah Teâlâ bu kadar geniş imkânları, sonsuz ve sayılamayacak kadar nimetleri yaratmaktadır. Bu nimetleri sürekli bütün canlılara dağıtmaya devam etmektedir. Asla tükenmeyecek ve sonu gelmeyecektir. Yasa gereği, herkes bu sisteme uymalı ve elinde olandan vermeye devam etmelidir. Yasaya uymayanlar bir gün mahrumiyet yaşayacaklardır. Bu mahrumiyet rızkın tükendiğinin işareti değil, onu idrak etmeyenlerin cezası olacaktır.

İnfak yapılırsa fakir kalınır tezi tam anlamıyla anlamsız bir tezdur. Zira bütün kaynak aynıdır. Mutlak Yaratıcı yaratmaya ve dağıtmaya devam etmektedir. Akıllı olanlar, bu sisteme uygun davranmayı tercih etmektedirler.

Bu ayeti kerime 'gerçekten de insan çok cimridir', ifadeyle bitmektedir. İnsanda böyle bir potansiyel olabilir. Zaten dinin fonksiyonu da, insandaki bu negatif yönü pozitifçe çevirmektir. Böylece insan da imtihanı kazanır ve sonunda kurtuluşa erer.

Bu handikabı aşmanın yolu, tabii ki inanmaktan geçmektedir. Allah Teâlâ'ya inanan kişi bu evrendeki nimetlerin sonsuzluğunu da kabul eder. Bu nimetlerin insana tekrar tekrar verileceğine de inanır. Dolayısı ile infak etmekle hiç kimsenin fakirleşmeyeceğini kavramış olur. İnfakın kendi içinde bir sistemiği bulunmaktadır. Her konuda doğru yol haritasını beyan eden Allah Teâlâ bu konuda da adil, dengeli, orta yollu bir infakı emretmektedir. Böyle bir kavrayışın övülen bir kavrayış olduğu ifade edilmektedir. Allah Teâlâ'nın övdüğü insanlardan olmak, son derece önemli bir iltifattır. Buna muhatap olmaya çalışmak her insan için bir ideal olmalıdır.

Şöyle bir soru ile karşılaşmak mümkündür: "*Mademki bu*

haziner, Allah'ın hazineleri bizim elimizde olsa yine cimrilik yaparız. O zaman bu fitrat gereğidir. Bu durumu nasıl izah edebiliriz?!"

Din insanlara, fitratda olan bazı negatif potansiyellerin doğru yönlendirilmesi için gönderilmiştir. İnsan duygusu, arzusu her zaman meşru ve hakikat olanı istemeyebilir. Din öğretisi ile o negatiftikten kurtulup hidayet istikametine dönmek için bir fırsat sunulmaktadır. Üstelik bu doğru tercihin çok yönlü ödülleri de bulunmaktadır.

Fitratda ya da hazır bulunmuşluk ortamında insan ne ile karşılaşırsa karşılaşsın, bunlar ister cimrilik, cahillik, bencilik gibi özellikler olsun, ister daha kötüler olsun ona düşen görev imtihanı kazanmaktır. İnsanın üzerine düşen, içinde bulunduğu zaafı yenmek ve Allah Teâlâ'nın istediği kul olma istikametinde tüm engelleri aşmak, erdemler konusunda mesafe kazanmaya odaklanmaktır.

Bunun tipik örneğini de Peygamber efendimiz, diğer Peygamberler ve onların yanlarında duran insanlar göstermişlerdir. Yani heva ve arzularının yönlendirmesine direniş gösterip, hakkaniyet konusunda ceht etmiş ve imtihanı kazanmışlardır. Herkes için de yol budur. İnsan fitratında var olan bu tür zaafıların olmasını yadırgamak yerine, bu zaafıya rağmen başarılı birer mümin olmanın gayreti içinde olmalıdır.

ŞAHİTLERDEN OLMAK İÇİN; SALATI İKAME ET, ZEKATI VER, ALLAH'A SIMSIKI SARIL

HAC 78

Hac 78

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ
عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مَلَّةً أَيْكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمْ
الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ
وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

"Allah yolunda hakkıyla mücadele (cihad) edin. Size fırsat veren O'dur. Bu dinde size bir güçlük yüklememiştir. Babanız İbrahim'in şeriatına uyun. Allah size daha önce 'Müslüman (tam teslim olan)' adını verdi. Bu kitapta da o adı verdi ki elçimiz size örnek (şahit) olsun. Siz de insanlara örnek olasınız. Namazı tam kılın, zekâtı verin ve Allah'a sıkı sarılın. O sizin en yakınınızdır; ne iyi dost ve ne iyi yardımcıdır"

Bu ayet, çok kapsamlı bir ifade barındırmaktadır. Kapsamın çerçevesinin genişliğini anlatmak için ayetin her kelimesine dikkat etmek gerekmektedir. Ayet müminlere, mücahedenin hakkını verecek şekilde bir cihat çağrısı ile başlamaktadır. Bunun yerine getirilebilir bir mükellefiyet olduğu izahıyla, böyle bir göreve muhatap olmanın değerinin anlaşılması gerektiğini vurgulanmaktadır. Bunun insanlara zorluk olsun diye verilmiş bir görev olmadığı vurgusu dikkat çekicidir.

Ardından insanların önemli atalarından biri olan İbrahim (a.s.), ile bağlantı kurularak, o günden bu tarafa çizilen yolun hepsinin İslam yolu, bu yola giren insanların hepsinin de Müslüman olarak isimlendirildiği bildirilmektedir. Böylece kadim bir düzen atfıyla konu güncel sorumluluk alanlarına getirilmektedir. Bunun sürpriz bir durum olmadığı, eskiden bu tarafa süregelen bir çizginin devam ettirilmesinin istendiği hatırlatılmaktadır.

Bu hatırlatmanın, birazdan ifade edilecek tavır ve tutumun bir şahitlik görevi olduğu ortaya konmaktadır. Rasulün ve tabii ki tüm Rasuller'in bu konuda bir şahitlik fonksiyonu işledikleri, şimdi de tüm müminlerin böyle bir şahitlik görevine çağrıldıkları görülmektedir.

Bu şahitlik görevini yapmanın en temel en sembolik ifadeleri ana başlıklarla ortaya konmaktadır: **"Salatı İkame edin! Zekatı Verin! Allah'a sımsıkı sarılın!"**

İfadelerin çok kısa olarak kullanılması, pek çok konuyu kapsadıklarının bir işareti gibidir.

Salat, Kur'an'ın anahtar kavramlarından bir tanesidir. Onu sadece namazla karşılamak eksiklik olur. Özellikle böyle kapsamlı maksadın olduğu anlaşılan ayetlerde, Allah'a karşı tüm kulluk görevlerini ifade ettiği değerlendirilmektedir. Tüm kulluk görevlerini tam anlamıyla ikame edin, talimatı olarak anlamak doğru olacaktır.

Diğer talimat, **"Zekatı verin!"** şeklindedir. Bu emrin de maksudunun, birinci talimatla bağlantılı bir şekilde düşünülerek, topluma karşı tüm sosyoekonomik sorumluluklarınızı yerine getirin, anlamı taşıdığı izhar olacaktır.

Üçüncü talimat ise, **"Allah'a sımsıkı sarılın!"** talimatıdır. Bu talimat da hayatın her noktasında, Allah ile bağı eksiksiz ve kesintisiz tutmayı içermektedir. Zaten diğer tüm görevlerin anlamlı hale gelmesinin yegane şartı da budur. Olmazsa olmazdır. Bunlar aynı zamanda Rasuller'in yaptıkları şahitlik görevlerinin içeriğidir. Tüm insanlar bu

görevi yerine getirmelidirler. Bu emirlere muhatap olma konumunda iseniz bilin ki sizler de bu görev için seçilmişsiniz demektir. Bunu bir büyük iltifat olarak kabul edip gereklerini yerine getirmeye azmetmek akıllı insanların yapması gereken iştir.

Ayetin bitiminde ortaya konan bağlama bölümleri, böyle bir ilişkinin ve görev kabulünün çok büyük bir değer olduğu vurgusunu yapmaktadır. Zira bu yola girildiğinde dost artık Allah'tır. O da gerçekten çok güzel bir yardımcıdır ve çok güzel bir dosttur.

Gündem konusu açısından dikkat edilmesi gereken kritik nokta ise, bu büyük görev tanımlaması içinde ekonomik sorumlulukların yer almasıdır. Zekat gibi bir mükellefiyet, paylaşma fikrinin somut adıdır. Standartları belirlenmiş, biçimlendirilmiş ve dağıtılması gereken toplum kesimleri dahi tek tek sayılmıştır. Bu görevin hakkıyla yerine getirilmesi bu kutsal davanın temel şartlarından sayılmıştır. Bu büyük bir görevdir ve aynı zamanda büyük bir şereftir.

ZEKAT İÇİN ÇALIŞANLAR

MÜMİNUN 1-2-3-4-5

Müminun 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ

“Müminler (inanıp güvenenler) kesinlikle umduklarına kavuşacaklardır”

Müminun 2

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَائِعُونَ

“Onlar namazlarında huşu sahibidirler”

Müminun 3

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

“Boş şeylerden kaçınırlar”

Müminun 4

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ

“Zekât için çalışırlar”

Müminun 5

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ

“Edep yerlerini ve çevresini özenle korurlar”

Allah Teâlâ, Müminun suresinde sevdiği, övdüğü ve kurtulacaklarını ifade ettiği müminlerin bir kısım özelliklerinden bahsederek sureye başlamaktadır. Tabii ki bu özellikler kritik, ayırıcı ve yüksek nitelik ifade eden özelliklerdir.

"Hiç şüphesiz ki, kesin olarak müminler kurtulmuştur"

yargısını ortaya koyduktan sonra o müminlerin davranışlarını da sıralamaktadır. Aynı kökten gelmekle birlikte farklı kalıplarda kullanılan 'Müminûn' ifadesi ile 'Amenû' ifadesi arasında bir nüans bulunmaktadır. İbare Müminun şeklinde geldiğinde imanı kesinleşmiş olanlar kastedilirken, 'yu'minû' ifadesinde, inandığını iddia edenler, iman yolunda bulunanların kastedildiği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Allah Teâlâ bu ayette, müminler ile alakalı ifadeyi kullandığına göre bu eylemleri imanla yapanlar kesinlikle kurtulmuşlardır anlamına gelmektedir.

Devam eden ayetlerde **"kesinlikle kurtuldular"** denilen müminlerin özellikleri sıralanmaktadır.

"Onlar namazlarında/ibadetlerinde huşu sahibidirler"

Yani Allah Teâlâ'ya karşı derin bir saygı içerisinde, sadece onun rızasını kazanmak, O'nun, kırılmasına, darılmasına vesile olmayacak bir tutum içerisinde ibadetlerini yerine getirirler, buyurulmaktadır.

Meallerin birçoğunda *"korkanlar"* diye tercüme edilen *"haşun"* kelimesi, aslında kavram olarak yaşatılmaya devam etmelidir. Haşyet kelimesi, kalbin incilmesi, naifleşmesi, muhatabı olan kişiyi incitmekten sakınmak gibi yüksek bir ruh halini ifade eder. Yani, yüksek bir saygı ile yüksek bir iltifatla, yönelişle namazlarına devam ederler, ibadetlerini yerine getirirler, anlamındadır.

Yine o müminler, **"boş sözden, lüzumsuz lakırdılardan, dedikodulardan, malayaniden kesinlikle yüz çevirirler"**

Yani o kesin kurtuluşa ermiş olan müminlerin dillerinde, sohbetlerinde, gündemlerinde lüzumsuz ve boş sözler yoktur. Mümin insanlar ciddi insanlardır, gıyapta da olsa, birilerini rencide edecek, rahatsız edecek işe yaramayan dedikodu anlamına gelebilecek, içi boş muhabbetler ile zamanlarını geçirmezler. "Lağv" aynı zamanda, içerisinde yalan yanıltıcı içerik için de kullanılan bir kavramdır. Allahû Teala kurtuluşa eren Müminler bunlardan yüz çevirir buyurmaktadır.

Gündemimizin de merkezinde olan ayette geçen ifade ziyadesiyle tahsis içeren bir ifade olarak geçmektedir: **"Onlar zekat için çalışırlar"** yani Allah Teâlâ, o kurtuldu denilen müminlerin özelliklerini anlatırken, zekatlarını verirler ifadesiyle yetinmemiştir. Onlar zekat vermek için çalışırlar, şeklinde çok özel bir ifade kullanmıştır. Allah'a karşı, haşyet duyguları içerisinde namaz kılan bu mümin aynı zamanda zekat vermek için çalışır, çalışır kazanır ve onun zekatını vermekten haz alır, daha fazla zekat vermek için daha çok çalışır. Zekatın yaşaması, egemen olması ve muhataplarına ulaşması için, yüksek bir gayret içerisinde olurlar, buyurulmaktadır.

Yine **"Onlar namuslarını çok iyi muhafaza ederler"** ve burada çok açık şekilde aslında, cinsel organları anlamına gelebilecek "ferc" ifadesi kullanılmaktadır. Hem erkekler için hem kadınlar için onları muhafaza ederler, onları muhafaza etmek demek, haramdan kesinlikle ve kesinlikle kaçınmak demek, harama yaklaşmamak demek, nikahsız herhangi bir ilişkiye hiçbir şart altında yaklaşmamak demektir. Bu ister kadın olsun ister erkek olsun fark aynı derece gerekliliği olan bir hüküm olarak beyan edilmektedir. İşte kurtuluşa erecek olanlar, burada anlatıldığı şekilde hayata imanla başlayıp, ibadetle devam edip sosyal sorumluluklarla zirvelere ulaşır, ahlaki duyarlılıkla hayatlarını dolduranlardır.

Maalesef Anadolu kültürü ve diğer geleneksel kültürler, bu konularda kadınları başka bir yere erkekleri başka bir yere koymaktadır. Bu anlayış çok talihsiz bir anlayıştır. Yani kadınların yaptıkları yanlışlar namussuzluk olarak şiddetle karşılanırken erkeklerin yaptığı yanlışlar adeta hoş görülmektedir. Maalesef bunu kadınların bir kısmı da kanıksamıştır. Kendi eşleri ile alakalı olarak böyle yanlışları görmezden gelme anlayışı da geliştirmişlerdir. Bu büyük bir yanıştır. Bu algı çerçevesi Allah Teâlâ'nın kurtuluşa eren müminler için tarif ettiği bu çerçevenin kesinlikle dışında bir nitelemedir. Bu cürmün istisnası da yoktur. Yani maalesef bazen insanlar memleketlerinden ayrıldıklarında, yurtdışına gittiklerinde bu bağlardan kopuş yaşamaktadırlar. Mümin insan için böyle bir sınırdan, böyle bir çerçeveden bahsetmek mümkün değildir. Müminler için eğer bu kurtuluşa erecek müminlerden olmak gibi bir hedef varsa ki böyle olmak zorundadır, namusu sonuna kadar muhafaza etmek şarttır.

Namus telakkisini sadece kadınlar üzerinden sürdüren anlayış da asla kabul edilemez. Görüldüğü gibi, Allah Teâlâ bu ayetlerde sadece müminler ifadesini kullanmaktadır. Kadın erkek ayrımı yapmamaktadır. Dolayısıyla her iki cinsin de aynı hükme ve ödüle aynı derecede muhatap olduğu anlaşılmaktadır.

TİCARETLERİNİ ULVİ GÖREVLERİNE ENGEL KILMAYANLAR

NUR 37-38

Nur 37

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
رَجَالٌ لَا تُلْهِبُهُمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ
وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

"Öyle adamlar vardır ki, ne ticaret, ne alış veriş onları Allah'ın zikrinden (Kur'an'dan), namazı tam kılmaktan ve zekatı vermekten alıkoyabilir. Onlar, kalplerin ve gözlerin döneceği bir günden korkarlar"

Nur 38

لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ
مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Allah'ın, onları yaptıklarının en güzeli ile karşılması ve ikramıyla daha da artırması için böyle yaparlar. Allah, dilediğine hesapsız rızık verir"

Allah Teâlâ övdüğü bir kısım insanları şu şekilde tarif etmektedir: Öyle delikanlı /yiğit müminler vardır ki onları ne ticaret ne alışveriş Allah'ı anmaktan alıkoyamaz. Böyle bir niteleme ile Allah Teâlâ bir kısım müminlere iltifat etmektedir. Aynı zamanda bir yol göstermekte, örnek tavır resmi çizmektedir.

Bu övgü dolu ifadelerin muhataplarından bazıları vahyin geldiği dönemde yaşamış olan sahabelerdir. Ancak görüldüğü gibi ifade hususi bir ifade değildir. Kıyamete kadar gelecek olan ve bu tavrı takınacak olan bütün müminlere de bu iltifat ve övgü yakışacaktır. Yani o insanlar ticaret ve alışveriş ile uğraşırken de Allah'ı anmaktan, kulluk görevlerini yerine getirmekten, sosyal sorumluluklarını ifa

etmekten kesinlikle uzak kalmazlar. Bunlar engelleri aşmayı başarmış kıymetli insanlardır. Varoluşu doğru okumayı becerdikleri gibi onun gereğini yerine getirme noktasında da tavır takınmayı da beceren insanlardır.

Aynı zamanda **"Zekatlarını verirler"**. Sadece malın bir kısmını muhtaçlara vermekten ibaret bir uygulama olarak düşünmek eksik kalacaktır. Bu ifadenin kapsamını çok daha geniş boyutlarda olan ve insanlara karşı tüm sosyoekonomik görevleri yerine getirirler, şeklinde anlamak daha doğru olur.

Ahret inancı vurgusuyla ve ahirette hesaba çekilme endişesiyle bu görevlerini hakkıyla yaparlar beyanıyla ayet son bulmaktadır. Zira ibarede Allah Teâlâ. **"Ve bu insanlar, öyle bir günden korkarlar ki o gün gözler ve kalpler yerinden oynar"** buyurmaktadır.

Bu ayetlerde geçen kritik noktalardan biri, ticaret ve alışverişin bu insanları Allah'ın zikrinden alıkoyamaması meselesidir.

Allah'ı zikirden maksat nedir? Sadece dil ile Allah'ı zikretmekten ibaret bir niteleme midir? Yoksa kapsam biraz daha geniş olabilir mi? Öyle anlaşılıyor ki, Allah Teâlâ burada ticaretlerini de, alışverişlerini de hayatlarının tamamını da Allah Teâlâ'nın çizgisine uygun olarak, Kur'an-ı Kerim ahkâmına ve ahlakına uygun olarak sürdürmeye devam ederler. Ticaret, alışveriş, kar beklentisi ve dünya zenginliği onları, Allah'ın belirlediği haktan hukuktan uzaklaştırmaz, onları o ilkelerden ayırmaz, şeklinde anlamak daha isabetli bir anlama olacaktır.

Dolayısı ile sadece dil ile Allah'ı zikretmek kastediliyor diye yorumlamak anlamı daraltmak olur. Tabii ki dil ile Allah'ı zikretmek de son derece önemli bir eğitim formudur, kişinin kendi kendine yapmış olduğu önemli bir telkindir. Ama daha önemlisinin Kur'an'a uygun bir ticari hayat ve bir sosyal hayat dizayn etmek olacağına kastedildiği

anlaşılmalıdır.

Tabii ki, bu davranışların bir de karşılıkları bahis konusudur. Allah Teâlâ bu davranışları ortaya koyanlara, **“yaptıklarının en güzeli”** üzerinden mükafat vereceğini ifade etmektedir. Bu da ilginç bir karşılık verme biçimidir. Tabiri caiz ise ancak Allah'ın yapabileceği bir cömertliktir. Zira bu tip insanların yaptıkları tüm eylemleri hesaba katılıyor ve yaptıklarının en güzeli üzerinden kendilerinin tüm davranışları değerlendiriliyor ve ödüller ona göre takdir ediliyor. Bu çok avantajlı bir ödüllendirmedir.

Örnek olarak, kişinin bütün namazları, hayatında kıldığı en güzel iki rekatlık namaz ile değerlendirilebilir, demektir. Bütün namazları o iki rekatlık muhteşem namaza endekli olarak değerlendirilir, anlamına gelebilir. Onların yaptıkları bütün infakları, en güzel infaklarıyla veya en güzel zekatlarıyla değerlendirilir.

Bu, Allah Teâlâ'nın iyi kullarına yaptığı çok büyük lütüflardan bir tanesidir. Ama bu iltifatın muhatabı olabilmek için tabii ki bazı kriterler bulunmaktadır. Onlara da iyi odaklanmak gerekir. Öncelikle ayetin başında ifade edilen o delikanlılığı/yiğitliği göstermek gerekir. O delikanlılığı göstermeyi başaranlara bu ikram yapılacaktır. Hatta *“Daha fazlasını kendi fazlından ekleyecektir”*

Bu ayeti kerime, **“Hiç şüphesiz ki Allah dilediğine hesapsız bir şekilde rızık verir”** diye tamamlanmaktadır. Çok kolay fark edileceği gibi Allah Teâlâ'nın kendisinin bir ölçme ve değerlendirme sistemi bulunmaktadır. Bu sistem iyiliklere bire bir karşılık vermek şeklinde işletilmemektedir. İyi kulların bir iyiliğine karşı adeta hesapsız karşılık va'd edilmektedir. Bu hesabı yapılamayacak olan ödül aynı zamanda Allah Teâlâ'nın sınırsız nimetlerini ifade eden başka bir paradigmaya işaret etmektedir. Nimetler/rızıklar kıt değildir. Ancak ölçüyle verilmektedir.

İNFAK VE ORTA YOL

FURKAN 63-64-65-66-67

Furkan 63

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا
خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

“Rahmanın kulları yeryüzünde alçak gönüllülükle yürüyen kimselerdir. Kendini bilmezler onlara sataşınca ‘size selam olsun.’ derler”

Furkan 64

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا

Geceleri Rablerine secde eder ve kıyama dururlar.

Furkan 65

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا
كَانَ غَرَامًا

Onlar şöyle derler: “Ey Rabbimiz! Cehennem azabını bizden uzaklaştır. Onun azabı çekilmezdir.

Furkan 66

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

Orası ne kötü kalma yeri, ne kötü yerleşme yeridir.

Furkan 67

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ
قَوَامًا

Rahmanın kulları, harcadıkları zaman ne savurganlık yapar ne de cimrilik ederler. Harcamaları ikisinin arasında olur.

Allah Teâlâ, bu pasajda alıntılan ayetlere **"Rahmanın kulları"** diye bir özel niteleme yaparak başlamaktadır. Ardından onların özelliklerinden bahsetmektedir. Rahmanın kulları diye övdüğü kulların hangi özelliklere sahip olduğu da devam eden ayetlerde ifade edilmektedir.

"Onlar yeryüzünde tevazu ile yürürler" yani Allah Teâlâ insanların yürüyüşlerine ilişkin tavsiyesini bile bize Kur'an-ı Kerim'de aktarmaktadır. Zira orada insan davranışına ve şahsiyetine ilişkin bir yansıma bulunmaktadır.

"Cahil insanlar onlara sataştıklarında, onlara; selam derler" yani sizinle ben muhatap olmam, sizinle tartışmam, sizin bulunduğunuz düzeyde bir iletişime girmem, diyerek çekip giderler.

Yine ayet Rahmanın kulları diyerek övdüğü insanların özelliklerini anlatmaya devam etmektedir. **"Gecelerini secde ve kıyam halinde geçirirler"** Buradan da anlaşıldığı gibi namaz kırlarlar, gecelerini böyle güzel bir meşguliyetle değerlendirirler. Onlar aynı zamanda şöyle dua ederler: **"Ey Rabbimiz cehennemimizden bizden uzaklaştır. Hiç şüphesiz ki O'nun azabı çok zordur, çok sıkıntılıdır. Zira orası son derece kötü bir duruş yeridir ve yerleşme makamıdır"**

Bu güzel insanlar ayrıca, **"İnfak ettiklerinde, israf etmezler, haddi aşmazlar, cimrilik de yapmazlar. Her ikisi arasında sürdürülebilir bir yol tutarlar"** diyor, Allah Teâlâ. Bu bölümün son ayeti gündemimizin tekabül ettiği noktadır. Yukarıdan bu tarafa bu özel kulların tüm hayatla ilgili ahlaki tutumlarından, kişisel tavırlarından, kulluk bilinçlerinden bahsettikten sonra, hayatın olmazsa olmaz şartı olan ekonomi ve paylaşım noktasında da tutumlarını açıklamaktadır. Bu güzel kulların, infak konusunda dahi, hakkaniyetli, kendilerine ve ailelerine de yanlış yapmadan, ama bu yanlış yapmazken konuyu cimriliğe kadar da asla götürmeden, dengeli sürdürülebilir bir yol tuttıkları ifade edilmektedir.

Paylaşımında da dengeli ve orta yolu sağlayan insanlar, Allah Teâlâ tarafından övülen kullar olmaktadır.

TİCARİ HİLE İLE YERYÜZÜNDE FESAT ÇIKARMAK

ŞUARA 181-182-183

Şuara 181

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ

“Ölçeği tam yapın, eksik ölçenlerden olmayın”

Şuara 182

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ

“Doğru terazi ile tartın”

Şuara 183

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

“İnsanların malını, sinsice eksiltmeyin; bozgunculuk yaparak ortalığı karıştırmayın”

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor; **“Ölçeği tam yapın, eksik ölçenlerden olmayın”** Bu ayette *“keyl /kile”* kelimesi kullanılmaktadır. Kile, daha çok tahıl alışverişinde kullanılan bir ölçü birimi olduğu bilinmektedir. Ama öyle anlaşılıyor ki, bütün ölçüm işlemleri için de kavramsal olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla Allah Teâlâ'nın, geçmişteki ümmetlerde de aynı mesajı verdiği görülmektedir. Hatta bir kısım Peygamberler, toplumlarının bu ticari ilişkilerde ölçü ve tartıdaki hilelerin düzeltilmesi için gönderildiği anlaşılmaktadır. Medyen halkının, Semut kavminin bu özellikleri ile ön plana çıktıkları anlaşılmaktadır.

O kavimlerde ticaretteki ölçü ve tartıda hile yapmak gelenek haline gelmişti. Uyarılar da fayda vermez hale dönüşmüştü. Şuayb Aleyhisselam adeta böyle bir sorunu düzeltme görevi ile gönderilmiştir. Ama o zaman bu ticaretin içerisinde bulunan insanlar, bugün için de çok tanıdık gelen bir mazeret ifade ediyorlardı: *"Eğer biz ticarete böyle işler yapmazsak bu işin altından çıkamayız, zarar ederiz, işi yapamaz oluruz"* diyorlardı. Allah Teâlâ tam o anlayışın zıddına, dürüst davranmanın bir mecburiyet olduğunu ve bereketin de Allah'tan geleceğine inanmaları gerektiğini ifade etmektedir. Aynı kural o zaman geçerli olduğu gibi halen de geçerliliğini sürdürmeye devam etmektedir.

"Ölçüye vefa gösterin ve kesinlikle bu konuda eksik yapanlardan olmayın" buyurmaktadır.

Ölçü ve tartıya vefa göstermek sadece harmanlarda kile ile tahıl ölçenlere verilmiş bir görev değildir. Her işte bir ölçeklendirme vardır. Her sektörün hatta alt sektörlerin ölçüm sistemleri bulunmaktadır. Önemli olan o ölçüm sistemine riayet ederek ticareti yapmaktır. Ayetlerin istediği de budur.

Düşük kalite ürüne, iyi kaliteymiş gibi bir etiket vurmak, ölçüye ve tartıya riayet etmemek anlamına gelmektedir. Hiç kimsenin ayette etiket lafzını aramasına gerek yoktur. Konu açıktır, ticarete hile olmamalıdır.

Dolayısı bu talimat güncelliğini her daim muhafaza eden bir beyandır. Onun için bu emir eskimez ve her daim yeni olmaya devam eder. Son derece aktüeldir, bunun akıldan çıkarılmaması gerekmektedir.

Yani bir inşaat yapımında örnek olarak ifade etmek gerekirse, C30 beton kullanılacak diye sözleşme yapılmaktadır. Sonra müteahhit onu C25 olarak uygulamaktadır. Bu da ölçü ve tartıya riayet etmemek, vefa göstermemek anlamına gelir.

Meşhur biz söz vardır, “*Kem âlât ile kemâlât olmaz*” diye. Yani eğer ölçünün, terazinin kendisi yanlış tutulursa onunla doğru tartmak mümkün olmaz. Dolayısı ile Allah Teâlâ bu ayeti kerimede onu da ifade etmektedir. “*Müstakim bir kıstasla ölçümlene yapın*” Bu da kadim meselelerdendir. İslam Ekonomisi çalışmalarında da belirleyici ayeti kerimelerinden bir tanesidir.

“İnsanların mallarını onların görmedikleri bir taraftan ve yönden eksiltmeyin” demektedir ve böyle yaparak insanların görmediği yerden “onların mallarını eksilterek yeryüzünde bir kargaşa çıkartma yoluna gitmeyin, böyle bir fesat üretmeyin”

Ekonomik meselelerdeki gayri ahlaki tutum, yeryüzünde fesat çıkmasının önemli gerekçelerinden bir tanesidir. Buradaki yozlaşma, buradaki bozulma, buradaki ahlaksızlık yeryüzünde bozulmaya sebebiyet veren önemli problemlerden başlatıcısı özelliğindedir. Ve bu hepimizi ilgilendiren ahlaki bir sorundur.

Müslümanlar maalesef belirli bir zamandır ticarete yeryüzüne örnek olan güzel özelliklerini yitirmiş durumdadır. Müslümanlar eğer yeniden ahlaki anlamda bütün insanlara örnek olacak bir duruş ortaya koyamaz ise bir yüzyılı daha kaybederler. Yeniden diriliş hayal olur. Sonuç da tabii ki felaket olur.

İslami duyarlılık, büyük tutarlılığı olan bütünlüğü zorunlu kılmaktadır. İman ve ibadet duyarlılığı taşınırken, aynı şekilde kul haklarında, paylaşımda ve sosyal sorumluluklarda da aynı duyarlılık taşınmak zorundadır. Aksi halde istenen bireysel ve toplumsal başarı yakalamak mümkün olmayacaktır.

SORUNLU MAL TELAKKİSİ, KARUN ÖRNEĞİ

KASAS 76-77-78

Kasas 76

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَأَنبَأَهُ مِنْ
الْكَنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوتُوا بِالْعُصْبَةِ أُولِيَ الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ
قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

"Karun Musa'nın kavmindendi; zamanla onları ezmeye başladı. Halbuki ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarlarını taşımak güçlü bir topluluğa bile ağır geliyordu. Kavmi ona şöyle demişti: "Şımarma Allah şımaranları sevmez"

Kasas 77

وَاتَّبِعْ فِيمَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ مِنَ الْقُرْآنِ وَلَا تَبْتَغِ فِي الْأَرْضِ مَنَافِعَ
وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْتَغِ فِي الْأَرْضِ مَنَافِعَ
لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

"Allah'ın sana verdikleri ile ahiret yurduna yönel. Dünyadan da payını unutma. Allah sana nasıl iyilikte bulunduysa sen de başkalarına, o şekilde iyilikte bulun. Buralarda bozgunculuk yapmaya çalışma, Allah bozguncuları sevmez"

Kasas 78

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ
قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرَ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ
عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ

"Dedi ki; "Bu bana, bendeki bir ilimden dolayı verildi". Karun bilmiyor muydu ki, Allah kendinden önce nice nesilleri yok etti; hem de onlar daha güçlü ve daha zengindiler. Suçlulara suçlarını sormaya gerek duyulmaz"

Kur'an-ı Kerim'in bu ayetlerinde, herkesin ismini bildiği Karun olayı anlatılmaktadır. Allah Teâlâ'nın burada çok kritik belirlemeleri olduğu görülmektedir. İslam Ekonomisi çalışmalarında Karun anlayışının, Karun yaklaşımının iyi kavranması önemli bulunmaktadır. Çünkü burada paradigmatik bir belirme bulunmaktadır. İnsanoğlunun vahiyden bağlantısını kestiğinde, mal ile kurmuş olduğu ilişkinin niceliğini tanımlayan bir örnek irdelenmektedir. Dolayısıyla son derece önemlidir. Yani İslam dışı bir anlayışın, insanın mal ile olan ilişkisini nasıl nitelediği anlatılmaktadır.

Sadece bir kişinin duyguları düşünceleri ve telakkileri değil, önden gitme konumunda bulunan bu tür tipler ve onlar karşısında toplumun da reaksiyonları tavırları işlenmektedir.

Burada ortaya konan eleştiriler ve destekler bağlamında, İslam Ekonomisinin mülkiyete bakışı ile ilgili sonuçlar çıkarmak mümkün olmaktadır. Bu tür ayetler, böyle belirlemeler için kaynak mahiyetindedir.

Konunun işleniş biçimi de son derece önemlidir. **"Karun Musa'nın kavmindendi, ama onlar üzerine taşkınlık yapıyordu, (azgınlık yapıyordu, haddi aşıyordu, onlara baskı yapıyordu) ve biz kendisine çok büyük boyutlarda hazineler vermiştik. Onun sadece anahtarlarını güç kuvvet sahibi bir grup taşıyordu"**

Kendisine son derece büyük bir zenginlik verilmiş olan kişinin çevresine karşı duyarsız ve baskıcı bir anlayışa sahip olduğu bildirilmektedir. Bu duyarsızlığın şımarma sonuçları ifade edilmektedir.

Sırası geldikçe veya her fırsatta kavmi ona **"Şımarma! Hiç şüphesiz ki Allah şımaranları sevmez"** diye ona hatırlatılır.

latmalarda, uyarılarda buldukları, *"Allah'ın sana vermiş olduğu üzerinden yani vermiş olduğu mal değer üzerinden ahiret yurdunu ara, dünyadaki nasibini de unutma"* diye tavsiye verdikleri anlaşılmaktadır.

Burada ara bir paragraf olarak bazı noktalara dikkat çekmekte fayda bulunmaktadır. Öncelikle tavsiyeler çok özeldir. Para ile mal ile uğraşan ve belki birazda imkanları geniş olan herkesin çok dikkatle irdelemesi gereken tavsiyeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Yani herkesin kendisi için ders çıkaracağı tavsiyeler olduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Bir başka ilginç nokta, demek ki, elde bulunan ekonomik imkanlar ile ahiret yurdunu kazanmak çok mümkündür. Yani ahireti kazanmak için, namaz, niyaz, hac, zekat gibi işin taabbüt ile ilgili yönünde olan görevler yanında, başka bir yön de mal-zenginlik üzerinden ahiret yurdunu kazanma imkanının olduğunun bildirilmesidir.

Hem davranış açısından hem de paylaşım usulü açısından yapılan hatırlatma da hassas bir derinliğe sahiptir. **"Sende güzellik yap. Allah'ın sana yapmış olduğu gibi!"** Burada da kritik bir ortaya çıkmaktadır. Allah Teâlâ insanlara kendiliğinden sonsuz nimetler verir ve bunların hiçbirisini başa kakmaz, verdiği için kimsenin gözünü başını yarmaz. Dolayısı ile burada Allah Teâlâ'nın ahlakı ile ahlaklanmak anlamında bir örnek devreye girmektedir. İnsanların da diğer insanlara karşı takınması gereken tavrın bu örneklikte olması gerektiği vurgulanmaktadır. Sana ihsanla muamele yapılıyor, sen de insanlara ihsanla muamele yap denilmektedir.

Ayetin, **"Yeryüzünde azgınlık yapma, fesat çıkartma, fesadın peşine düşme. Hiç şüphesiz ki Allah fesat çıkarıcıları sevmez"** bölümü ekonomik anlamdaki yanlışlıkların, ekonomide insanlar üzerinde kurulacak haksız sistemle-

rin ve oluşturulan baskıların, yeryüzünde fesadın ortaya çıkmasının çok önemli kaynaklarından olduğu zımnen ortaya konmaktadır.

Yine metinde işlenen örnek üzerinden devam edildiğinde, kendisine bu kadar kapsamlı uyarılar yapılan Karun'un bu uyarılara verdiği tepki de bir telakkiyi ortaya koymak açısından irdelenmelidir. Karun, **"Bana bu zenginlik bende bulunan bilgi sayesinde verildi"** demektedir.

Bu refleksin çok tanıdık olduğu görülmektedir. Sahip olduğu mal ve zenginliği sadece kendinden bilen anlayış böylece deşifre edilmektedir. Ben çok becerikli, yetenekli, çok iyi tahsil görmüş, dünya işini bilen, ticareti bilen, çekirdekten gelme, vs. vs. dolayısıyla bana bu kadara çok zenginlik verilmiştir. Bu konularda bana bir şey söylemeyin bir öğüt vermeye kalkmayın, bu malı ben kazandıysam bu işlerin nasıl olması gerektiğini de bilirim düşüncesinde olduğu bildirilmektedir. Yani bunu bana kimse vermedi. O yüzden ben de kimseye vermek zorunda değilim diyerek, mutlak veren makamında olan Allah Teâlâ'yı unutmaktadır.

İşte mal ile kurulacak olan ilişki dediğimiz ve bu ilişkiyi anlamlandırma noktasında ki sapmanın nasıl olduğunu anlatan beyanlardan birisi bu örnekle insanlara öğretilmektedir. Malı mutlak veren Allah'ı unutmak, hayatı yanlış okumanın başlangıç noktası olmaktadır.

Bu unutma ve sapmaya karşı Allah Teâlâ; **"O bilmiyor mu ki, Allah ondan önce nice kuşaklardan daha kuvvetli, daha zengin birilerini helak etti?"** şeklinde bir hatırlatma yapmaktadır. Yani mala, zenginliğine, iktidar gücüne güvenerek böyle bir ukala anlayış içerisine girmiş olmanın ne anlama geleceğini, tarihten örnek vererek hatırlamasını istemektedir. Bilmiyor mu? Sorusu, yani çok iyi biliyor, kesinlikle biliyor anlamında sorulduğu bilinmektedir.

Allah Teâlâ bu ayeti kerimeyi çok ilginç bir bitiriş ile sonlandırmaktadır: **"Mücrimlere günahlarından sorulmaz"**. Tabii bu çok ileri bir noktadır. Yani mücrimlere günahlarından önce sorulacak daha ağır hesaplar var demektir. Onlara sorulacak sorular noktasında günahları bile hafif kalır. Onlar artık Allah Teâlâ ya olan ilişkilerini çok uzak bir noktaya taşımışlardır. Günah işlemenin bile ötesine geçmişlerdir. Bunun için onların vermesi gereken hesap tamamen inkar ile alakalı bir hesaptır. Onlar işlediği diğer günahlardan sorulmazlar, onlara sıra gelmez denmektedir.

Hiç kimse sahip olduğu malın kendisinin mutlak becerileri sayesinde olduğu kanaatini inanç haline getirmemelidir. İnsan birikimleri ve kabiliyetleri ile zenginlik, mal sahipliği arasında doğrusal bir ilişki olabilir ancak, mutlaka bir yansıma diye okunamaz. Malı mutlak anlamda bir veren olduğu fikri doğru bir fikirdir. Bu durum aynı zamanda yeni dağılım düzeninin de başlangıç noktasıdır. İnsana nasıl güzelce verilmişse, insanın da öyle bir güzellikle paylaşmaya devam etmesinin istenmesi düzenin bir gereğidir.

KARUN TİPOLOJİSİ VE TOPLUMSAL REAKSİYONLAR

KASAS 79-80-81-82

Kasas 79

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ
الدُّنْيَا يَا لَلدُّنْيَا لَبِيتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ

"Sonra bütün haşmetiyle halkının karşısına çıktı. Dünyalık arzusu içinde olanlar dediler ki, "Ah keşke Karun'a verilenin bir benzeri bizde de olsa? O gerçekten büyük bir paya sahip!"

Kasas 80

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلِكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقِيهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ

"Kendilerine ilim verilenler de şöyle dediler: "Yazık size! Allah'ın, inanan ve iyi işler yapanlara vereceği karşılık daha iyidir. O da sabırlı olanlardan başkasına verilmez"

Kasas 81

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبَدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ
مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ

"Nihayet onu, yeriyle yurduyla birlikte batırdık. Allah'tan başka ona yardımcı olacak bir ekip ortaya çıkmadı. Herhangi bir yardım da görmedi"

Kasas 82

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَانَ اللَّهُ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ
عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيَكَانَهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ

“Düne kadar onun yerinde olmak isteyenler şöyle demeye başladılar: “Vay be! Demek ki Allah, koyduğu kurala göre kiminin önüne rızkı yayar kimine de belli bir ölçüye göre verirmiş. Allah yüzümüze bakmasaydı bizi de batırırdı. Vay be! Demek ki ayetleri görmezlikten gelenler umduklarına kavuşamazlarmış”

Bir önceki derste Karun, konusunun işlendiği bazı ayetler işlenmiştir. Bu derste o bölümün devamı mahiyetinde olan ayetler işlemeye devam edilecektir. Karun konusu Kur'an-ı Kerim'de özel bir örneklik olarak işlenmektedir. Buradaki konunun özünde; vahiy çizgisinden uzak kalan mal telakkisi ve toplum reaksiyonlarının analizleri yer almaktadır.

Karun'un bütün ihtişamı ile zinetlerini takınarak kavminin huzuruna çıkması anlatılırken, ona karşı toplumun bir kesiminin, o ihtişama meylederek, ona öykünme beyanları ortaya koydukları anlatılmaktadır. **“Ne olurdu Karun'a verilenin bir misli bize de olsaydı? Gerçekten o çok büyük bir paya sahibi olmuştur”** demektedirler.

Toplumun **'kendisine ilim verilenler'** diye tanımlanan bir başka kesimi ise, **“Size yazıklar olsun, Allah'ın ödülü iman eden ve salih amel işleyen kişi için çok daha hayırlıdır”** şeklinde uyarı ortaya koyuyorlar. Yani demek istiyorlar ki, siz Allah'ı unutarak dünya malı üstünden bir değerlendirme yapıyorsunuz. Allah'ı unutmuş ve sadece ve dünya malına sarılmış bir insanın imkanlarına imreniyor ve onlara sahip olmak istiyorsunuz, **“size yazıklar olsun”** bu tutumunuz çok yanlış bir tutumdur, okumasını yapıyorlar,

Allah Teâlâ'da ayeti, **"Ama sabırlı olan insanlar dışında başka kimse o hassasiyete, o duygulara, o inanca erişemez"** diye bitirmektedir.

Toplum kesimlerinin çoğunluğu işin sonunu düşünmeden hareket etmektedir. Ama Allah Teâlâ, geçmişte yaşanan olayların sonlarını da insanlara bildirilmektedir. Bu anlatımın yeni kuşaklar için bir hatırlatıcı olmasının murad edildiği anlaşılmaktadır.

"Biz onu ve yerini yurdunu yeryüzüne batırdığımızda ve Allah dışında hiç kimsenin kendisine yardım edemediği ortaya çıktı. Hiçbir yardımcısı yoktu. Nitekim o hiçbir yardım göremedi. Dün onun yerinde olmayı temenni edenler, şimdi şöyle demeye başladılar; Demek ki rızık genişleten de daraltan da kulları için bunu takdir eden Allah'mış" O toplum kesimleri ne zaman bu ifadeyi ortaya koyuyorlar? Karun'un imparatorluğunun sonunu gördüklerinde... Allah Teâlâ bu örneği anlatıyor. Aslından demiş oluyor ki, bu sorunu zamanında görün, doğru değerlendirin ve ona göre mal ile olan ilişkinizi doğru şekillendirin. Sonradan aklın başa gelmesinin kimseye bir faydası olmaz.

Bu felaketin herkesi kuşatmaması ve bu öykünme içinde olanların kurtulmaları şöyle pişmanlık ifadeleri kulanmalarına sebep olduğu bildirilmektedir: **"Eğer Allah bizim yüzümüze bakmamış olsaydı, bizi de yere batırmış olurdu"** Allah yüzümüze baktı da bu sıkıntının içerisine girmedik, bu belanın içerisine girmedik. Yoksa Karun'un yanında, Karun'un çemberinde olsaydık bizde onula birlikte batmıştık.

Ayeti kerime; *"kafirler aslında nihai anlamda kurtuluşa eremezler"* hükmüyle bitmektedir.

Bu bölüm Karun ile alakalı anlatılan ayetlerin ikinci kısmı irdelenmektedir. Bu bölümde, Karun yanında farklı toplumsal reaksiyonlar irdelenmekte ve işin sonu bildirilmektedir.

RIZKIN GENİŞLETİLİP DARALTILMA YETKİSİ

ANKEBUT 60-61-62

Ankebut 60

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَكَايِنٌ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Nice hareketli canlılar vardır ki rızıklarını biriktirmezler. Onlara da, size de rızık veren Allah'tır; o işitir ve bilir"

Ankebut 61

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ

"Bunlara, "Gökleri ve yeri yaratan, Güneş'i ve Ay'ı hizmete sokan kimdir?" diye sorsan kesinlikle "Allah'tır" derler. Öyleyse yanlışa nasıl sürükleniyorlar?"

Ankebut 62

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Allah, kullarından gerek gördüğü kişinin önüne rızık yayar, kimine de belli bir ölçüye göre verir. Şüphesiz Allah her şeyi bilir"

Allah Teâlâ buyuruyor ki; *"Nice canlılar vardır ki, kendi rızıkını taşıyamaz"* bu taşıyamaz ifadesinde biriktirip sonrası için bir yerlere götüremez anlamı olduğu gibi, kendi rızıkını kendisi kazanamaz anlamı da olduğu düşünülmektedir. Bu ayet rızık konusunun daha iyi anlaşılmasına katkı veren ayetlerdendir.

“Allah onu rızıklandırır ve sizi de rızıklandırır” Dolayısıyla siz kendinizi rızıkınızı yaratanlar olarak görmeyin, uyarısında bulunmaktadır. Allah Teâlâ rızık öğretisini kendisine rızık kazanamayacak özellikteki bir canlı örneğinden hareketle göstermektedir. Bu örnekle, insanlara, hayatı da doğru okumayı, rızık meselesini doğru kavramayı öğretmektedir.

Rızık, mutlak anlamda Allah vergisidir. O bunu kendi kudretinin bir gereği olarak ve yine kendisinin takdir ettiği ölçüye göre dağıtmaktadır. Rızık verdiği canlının durumunu en ince detaylarına kadar bilmektedir. Rızık verdiği canlının durumu ile rızık verme iradesi arasında bir bağ bulunmaktadır. Ancak bu bağın muhteviyatının incelikleri Allah katında saklıdır. Muhatabın durumu ve kullandığı iradesi kendisine verilen rızka bir etki etme boyutu olabilir ancak bunun detayını bilmek pek mümkün değildir. İşin özü, mutlak rızık veren Allah'tır, O dilediğine dilediği kadar rızık verebilir, imkanı olan her canlı rızık için hareket etmekle mükelleftir. Bu hareket o rızık için yeterli olmayabilir, hatta hareket kabiliyeti olmayan canlılara da Allah dilediği kadar rızık verir.

Mutlak anlamda rızık verilmiş düzenini öğretmek, etkili bir ders vermek anlamında metafor kıvamında böyle bir gerçek örnekle konu anlatılmaktadır. İnsanın iradesini kullanmak ve çalışıp kazanmak gibi bir mükellefiyeti bulunmaktadır. Bu mükellefiyet alt sınırdır. Çalışmak, kazanmak devam edecektir. Ancak bilmek gerekir ki, bu süreçlerde de rızık yaratma işini Allah Teâlâ yapmaya devam etmektedir.

Hiç şüphesiz ki Allah her şeyi işitendir ve her şeyi bilendir. Yani hiçbir harekete takati olmayan, gücü olmayan, varlıkların da sesini sedasını duyar, onların tüm hallerini de bilir. Bu pozisyonda olan yani hiçbir hareketi yapmaya takati olmayan bir kısım insanlar da olabilir. Allah onları da duyar, bilir. Dolayısıyla Allah'ın rızık konusundaki ku-

ralını çok iyi anlamak lazım, çok iyi kavramak lazımdır. Sorumluluğun gereğini yerine getirdikten sonra, Allah Teâlâ'ya teslim olmayı başarmak gerekir. Kişinin kendisini rızık yaratma konumun da mutlak yetkili pozisyon da görmemesi gerekir. Bu imkan onu Rezzak yapmaz. Başkalarına vermiş olduğu rızıklarda da bir rızık verme görevidir, infakta bulunur ama bu kendisine verileni dağıtmaktan ibaret bir görevdir. Rızık yaratmak anlamına gelmez. Allah'ın kurmuş olduğu sistem gereği budur: Birileri üzerinden diğer birileri rızıklandırılır.

O inkarcı tiplere sorsan; yeryüzünü, gökleri yaratan kimdir? Rızık konusunda da Allah'la mukavemet edenlere Güneşi ve Ayı emrinize amade kılan kimdir, diye sorsan, hiç şüphesiz ki Allah'tır diye cevap verirler. Bu ve benzer ifadelerle Allah Teâlâ, diyalektik bir sorgulama yapmayı öğretmektedir. Çok basit kabuller ve mantık kuralları ile insanı kendi sınırlarına çekilmeye davet etmektedir.

Zira müşrikler de yaratma işinin mutlak anlamda Allah'a ait olduğunu ifade ederler. Onların düşüncesine göre, gökler, yer vb. büyük işler Allah tarafından yaratılır ve yönetilir. Bu kanaate sahiptirler ama sonrasında bu inancı başka gerekçeler ile bozarlar. Allah Teâlâ'da tam böyle durumlarda, "Ya nasıl savruluyorlar" diye şaşırtıcı durumlarına dikkat çekmektedir.

Sadece rızık yaratmak değil, aynı zamanda, "Allah kullarından dilediğine rızıkını genişletir ve dilediği içinde daraltır" buyurarak Allah Teâlâ, rızık daraltılması ve genişletilmesini de kendisinin yaptığını ifade etmektedir. Bu da mutlak anlamda Allah'ın kudretindedir. Hiç şüphesiz ki Allah her şeyi bilir. Allah Teâlâ'nın her şeyi bilmiş olması kimin rızıkının hangi gerekçe ile genişletmesi gerektiğini, kimin rızıkının hangi gerekçe ile daraltması gerektiğini de bilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısı ile Allah Teâlâ rızıkı tayin ederken, genişletirken, daraltırken kulların durumlarını bilerek bunları yaptığını bildirmektedir. Bu

demektir ki, kullar kendi rızıklarının genişletilmesi ya da daraltılmasını gerektirecek bir kısım davranışlar ortaya koyarlar. Ancak, Allah Teâlâ bu davranışların tamamını değerlendirir ve buna göre rızık yaratmaya devam eder. Daraltır ya da genişletir.

Rızık meselesi tamamına vakıf olunmayan bir meseledir. Konunun aşkın tarafı daha fazladır. Asıl zor tarafı şurasıdır: İnsanlar, gerçekten Allah Teâlâ'nın kime ne kadar, ne zaman rızık verdiğini o rızık onda ne kadar genişlettiğini, neye göre genişlettiğini, neye göre ondan geriye aldığı bilemezler. Ama Allah Teâlâ bunları bir ölçüye göre yaptığını da ifade etmektedir. Ama bu nasıl bir ölçüdür bilinmemektedir. Bu konu insani bilgi dışında kalmaktadır. Ölçüye göre yaptığını ifade ettiğinden dolayı insanın hayatta ki bazı performanslarına göre bunları yaptığı düşünülebilir. Öyle yorumlanıyor ki, Allah kendi koyduğu ölçülere göre canlılar üzerinde uygulama yapmaya devam etmektedir.

İşin bir başka tarafı, rızık geniş olan tarafı da dar olan tarafı da bir imtihandır. İnsana düşen her halükarda muhatap olduğu imtihanı kazanmaktır. Sadece 'rızık genişliği çok güzeldir, darlığı çok kötüdür' yanılığına düşmemek mümin üzerine düşen tavidir.

Bol rızık dolayısıyla sapma endişesi Allah Teâlâ tarafından da dile getirilmektedir. Bazı insanlar için rızık geniş olduğunda sapma riski çok yüksek olur. O yüzden sınırlı rızık bazen çok daha hayırlı olabilir. Yoksa Allah Teâlâ'nın her daim bol rızık verebilir. O'nun hazinesinden herhangi bir şey eksilttiğinden dolayı sınırlı rızık veriyor değildir. Dolayısı ile hem teşekkür içerisinde bulunmak, hamd içerisinde bulunmak, hem talep içerisinde bulunmak ama mübalağalı ısrarlar içerisine girmemek, dengeli bir tutum içerisinde Allah Teâlâ ile ilişki geliştirmek doğru olan tavidir.

MALI ARTIRMAK, ALLAH RIZASI İÇİN VERMEKLE OLUR

RUM 37-38-39

Rum 37

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي
ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Görmediler mi ki Allah, gerek gördüğü kişinin önüne rızık yayar kimine de belli bir ölçüye göre verir. İnanıp güvenen bir topluluk için bunda ayetler (göstergeler) vardır”

Rum 38

فَاتِذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ
لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Yakınlara, çaresizlere ve yolda kalanlara hakkını ver. Allah’ın rızasını kazanmak isteyenler için iyi olan budur. Umduklarına kavuşacak olanlar bunlardır”

Rum 39

وَمَا آتَيْتُم مِّن رَّبًّا لِّيرْبُؤَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُؤَا
عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْمُضْعِفُونَ

“İnsanların malları içinde artsın diye faiz için verdiğiniz şey (borç) Allah’ın yanında (Allah’ın koyduğu ekonomik sistemde) artmaz. Allah’ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince; mallarını kat kat artıranlar zekât verenlerdir”

Bu pasajda seçilen ayetlerde Allah Teâlâ, rızık kudretinin kendi elinde olduğunu ve onu dilediği şekilde dağıttığını, genişlettiğini ve daralttığını ifade etmektedir.

Allah Teâlâ böyle bir kudretin insanlar tarafından anlaşılmasını istemektedir. Dilediği kişi için genişletir, dilediği kişi için daraltır ifadesinin içerisinde, kişinin durumuna, performansına, bu konularda ortaya koymuş olduğu yaklaşımların da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu O'nun kudretinde olan bir imkândır. Bunu Allah Teâlâ davranış düzeltmesi için tüm insanlara hatırlatmaktadır.

Görmüyorlar mı? Sorusuyla başlamış olması, kesinlikle görüyorlar anlamında olduğu bilinmektedir. Allah Teâlâ, böyle bir yetkiye sahip olduğunu, böyle bir takdir kullandığını beyan ediyor.

“Hiç şüphesiz ki bunda iman eden insanlar için ayetler vardır”

Bu rızık konusunun gelişi ve dağılımı konusunda böyle derin bir kudretin olduğunu ve hakkının teslim edilmesi gerektiği anlatılmaktadır. İmanı olan bunu idrak etmek ve gereğini getirmek zorundadır.

Rızık konusunda böyle bir takdir kudretini ifade ettikten sonra; **“Yakınlara, akrabaya hakkını ver”** demektedir. Hakkını ver diyerek ilginç bir mal paradigmasına da dikkat çekmektedir.

İşin sonunda, İslam'da mülkiyet paradigması diye bahsedilen ana konunun yapıtaşları bu tarz işlemlerle oluştuğu görülmektedir. Yani Allah Teâlâ, rızık kendisinin verdiğini ifade ettikten sonra, onu dağıtmayı da emretmektedir. Kişinin kendisinin kazandığını düşündüğü, biriktirdiğini zannettiği bu malın mutlak sahibi aslında Allah'tır, sen değilsin, demektedir. Zira, Senin kontrolünde olan mallarda, maliki olduğunu düşündüğün malda birilerinin hakkı var, demektedir. Onların hakkını ver, diye talimat gelmektedir.

Burada mesele **'onların hakkı'** diye ifade edildiği için, bir zorunluluğu ifade edecek seviyeye yükseltilmiştir. İhtiyari bir durum olmaktan çıkarılmıştır. Artık, olursa olur, olmazsa olmaz kabilinden değildir.

Hakkı, yani fakirin senin malın üzerindeki hakkını Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de birden fazla ayeti kerimede ifade etmektedir. Bu niteleme, diğer ekonomi felsefelerinde kabul edilebilecek bir yaklaşım değildir. İnsanlar konuyu böyle düşünmezler. Biz kazandık bize aittir, her şeyi ile bize aittir, diye düşünürler.

Ama Allah Teâlâ siz kazandınız burada başkalarının da hakkı var demektedir. Bunu şöyle detaylandırmak mümkün olabilir:

Allah Teâlâ'nın kendi kurduğu bir 'rızık dağıtım sistemi' olduğunu haber vermektedir. Bunun ilginç bir sistem olduğu pratik sonuçlarından hareketle görülmektedir. Rızık birincil dağılımda kesinlikle eşit olarak dağıtılmıyor. Ancak, kendisi dağıttıktan sonra ikinci bir dağılım istiyor. İkincil dağılımı insanlardan istiyor, bu dağılımı insanlara emrediyor. Bu da bir zorunluluk olarak istediği birçok ayetten anlaşılmaktadır.

Bu noktada hak ifadesi, hiç şüphesiz inananları bağlar. Tabii ki bu da imanla doğru orantılı bir sonuç gerektirmektedir. Ama Allah Teâlâ'nın bu hükmü ekonomik sistem içerisinde, son derece önemli, belirleyici ve kritik bir yere yerleştiğini de görmek gerekir. Bu ayeti kerimede de gördüğümüz gibi yakınlar hakkını ver! Denilmektedir.

"Fakirlere, yolda kalmış olanlara ver" diyor. Yolda kalmışlık konusu da hayli önemli bir sınıfı tanımlamaktadır. Bu ifade çok geniş kapsama sahiptir. Öyle de anlaşılmalıdır. Zira, herhangi bir şekilde yolda kalmış insanların hepsini ifade etmektedir. Dolayısıyla sizin mallarınızdan bu yol oğlu kapsamı içine girenler de hak sahibidir. Ona malınızdan verin ve onun yolda kalmışlığını ortadan kaldırın, denmektedir.

Bu konu İslam toplumlarının tipik bir geleneği haline gelmiştir. Yolda kalan herkese yardımcı olmak doğal bir davranış haline gelmiştir. Kur'an-ı Kerim'in öğretisine göre, İslam toplumunda kimse yolda kalamaz; aç, açık, sahipsiz, mağdur, madun pozisyonda hiç kimse kalamaz. İster bebek olsun ister yetişkin olsun ister mümin olsun ister gayrimüslim olsun fark etmez. İslam toplumunda yolda, izde kimse kalamaz. Eğer kalırsa ve bir mağduriyet yaşanırsa bundan herkes sorulu tutulur.

"Bu, Allah Teâlâ'nın rızasını talep eden, iradesini bu istikamette ortaya koyanlar için çok hayırlıdır. En hayırlı tercih budur ve bunlar da kurtuluşa erecek olanlardır"

Yine bu pasajın son ayeti, Kur'an-ı Kerim'deki faiz ile ilgili indiren ilk ayeti kerime olduğu anlaşılmaktadır. Mekkî bir ayet olduğuna da dikkat edilmelidir.

"İnsanlardan insanlara mallarını daha fazla artsın diye verenler, yani faizli bir borç verme işlemi yapanlar, bu Allah katında kesinlikle artmaz" demektedir. Ama "Allah rızasını kazanmak amacı ile zekât veren kişiler, işte onlar için mallar katlanır" Onlar için kat kat artan mallar ortaya çıkar, buyurulmaktadır.

İnsanın dünyada mal kazanmak, biriktirmek ve üzerinde inisiyatif kullanmak gibi amaçları ve hevesleri bulunmaktadır. Bu pasajda seçilen kısacık ayetlerde Allah Teâlâ, tüm bu süreçlerin, nasıl kavranması gerektiğini ve nasıl yönetilmesi gerektiğini çok anlaşılır bir şekilde ifade etmektedir.

Bu mal-mülkiyet telakkisini iyi kavramaya çalışmak imani bir gerekliliktir. Ayetlerde böyle mal paradigmaları öğretilmektedir. Geleneksel anlamdaki paradigmlar ile bir hayli farklı olabilir. Ama dikkat edilmesi gerekir ki burada inşa edilen dünya, Allah Teâlâ'nın kurmuş olduğu dünyadır. Farklı olması normaldir. İman edenlerin bu dünyanın içerisine bunları kabul ederek girmesi şarttır. Sağlam bir mümin olabilmenin yolu budur.

İNANÇ, DUYARLILIK VE İNFAKIN ÖDÜLÜ ÇOK ÖZEL OLACAK

SECDE 15-16-17

Secde 15

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا
 بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

"Ayetlerimize iman edenler, onlar kendilerine anlatıldığı zaman secde ederler ve her şeyi güzel yapan Rablerini tesbih ederler. Onlar büyüklük de taslamazlar"

Secde 16

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا
 وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

"Bunlar kendilerini yataklarından kaldırırlar; korku ve umutla Rablerine yalvarırlar. Verdiğimiz rızıktan da hayra harcarlar"

Secde 17

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا
 يَعْمَلُونَ

"Yaptıkları işlere karşılık onlar için, gözleri kamaştırıcı ne güzellikler sakladığımızı kimse bilemez"

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Ancak ayetlerimize iman edenler, Onlar anıldığı zaman, kendilerini derhal secdeye kaparlar" ancak gerçek anlamda ayetlerimize iman edenler bunu yaparlar "ve onlar Rablerini hamd ile tesbih ederler" anarlar, çokça anarlar ve "onlar aynı zaman da kibirlenme gibi bir hastalığa da tutulmazlar"

İlk ayet bize, ayetlere imanı onun bir gereği olarak tereddütsüz teslimiyeti ve istenilecek makamın Rab olduğunu anlatmaktadır. Artık burada böyle bir kabul söz konusu olursa, İslam insanı performansı ortaya konma zorunluğuna ifade edilmektedir. O insanların, imanla birlikte secde etme konusunda herhangi bir tereddütleri olmaz, derhal Rableri karşısında teslimiyetlerinin göstergesi olarak alınlarını secdeye koyarlar. Müstekbir tavır da takınmazlar. Allah'a karşı gösterdikleri bu hassasiyeti diğer insanlara karşı da gösterirler, demektir.

İkinci ayette ise, bu güzel insanların diğer özelliklerine vurgu yapılmaktadır: **"Bu insanlar yanlarını yataklarından kaldırırlar yani uykudan uyanıp yataklarından kalkarlar ve Rablerine korku ve ümitle dua edip yakarırılar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan infak ederler"**. Bu ifadeyle, İslam insanının hayatı bütüncül kavrayışının ve onun gereklerini yerine getirme noktasındaki tavırlarının detayları verilmektedir. İfadelerin bir yönden tarif özelliği taşıdığı anlaşılırken bir yönden de öğreti özelliğinde oldukları görülmektedir.

Buradaki tarifin maddeleri sıralanacak olursa, İslam insanının karakteristik yapısına ilişkin önemli bir fotoğraf da ortaya çıkar.

- Allah'ın adı anıldığında, kendilerine ayetleri hatırlatıldığında derhal secde ederler,
- Rablerini hamd ile tesbih ederler,
- Kibirilenmezler,
- Geceleri kalkıp Rableri için korku ve ümitle dua ederler ve Kendilerine verdiğimiz rızıktan infak ederler.

Bu ayetlerde Allah Teâlâ böyle bir özellik sıralama yapı-

rak, hassas müminlerin özelliklerini ifade etmektedir.

Burada sayılan hususlar içerisinde ekonomik paylaşım görevinin yerleştirilmesi çok önem arz etmektedir. İşte bu din böyle bir dindir. Bu dinde iyi bir seviye için, sadece mistik görevler değil aynı zamanda toplumsal görevler de şart kabul edilmektedir.

Topluma karşı ekonomik sorumluluğunu yerine getirme konusunda duyarlılık göstermeyenler, kendilerine verilen rızkın kadrini bilmeyenler, o verilen rızkın Allah tarafından geldiğini ve onun isteği doğrultusunda harcanması gerektiğini idrak etmeyenler bu sınıfa dahil olamazlar. Bunun için Allah Teâlâ bu konulardaki çerçeveyi çizirken hemen her zaman ekonomik sorumluluğu bu meselenin içerisine yerleştirmektedir. Bu dizayn, İslam'ın dünya ve ahiret dengesini, toplum dengesini, kulluk ve sorumluluk dengesini ne kadar iyi organize ettiğinin tipik göstergesidir.

Son ayette de Allah Teâlâ sırayı ödüle getirmektedir: bu duyarlılığın ödülünün çok özel olduğunu yine çok özel ifadelerle ortaya koymaktadır: *"Hiçbir kimse onlar için nasıl bir göz aydınlığı olacak olanı sakladığını bilemez"*. Yani göz aydınlığı olabilecek bir kısım müjdeleri onlar için ben gizledim ve bunu kimse bilemez. Ne kadar güzellikte bir ödül olduğunu, hangi mahiyette bir ödül, nasıl bir müjde olduğunu, gözleri nasıl kamaştıracağını kimse bilemez. Bu ödül işte bu övülen davranışı ortaya koyanların ödülüdür.

İNFAK, YERİ DOLDURULAN HARCAMADIR

SEBE 36-37-38-39

Sebe 36

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ

De ki "Rabbim, koyduğu kurala göre kiminin önüne rızık yayar kimine de belli bir ölçüye göre verir. Ama çoğu insan bunu böyle bi lmez"

Sebe 37

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي
الْعُرْفَاتِ آمِنُونَ

"Size katımızda derece kazandıracak olan ne mallarınız ne de evlatlarınızdır. Ama kim inanıp güvenir ve iyi işler yaparsa böylelerine yaptıklarının karşılığı katlanarak verilir. Onlar güven içinde ve üstün konumlarda olurlar"

Sebe 38

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ
مُحْضَرُونَ

"Ayetlerimizi değersizleştirmeye çalışanlar da azap içindeyken yakayı ele vereceklerdir"

Sebe 39

قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا
انْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

De ki "Rabbim, koyduğu kurala[*] göre kiminin önüne rızık yayar kimine de belli bir ölçüye göre verir. Allah, hayra yaptığınız her harcamanın yerini doldurur. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır"

Bu bölümde seçilen ayetlerde Allah Teâlâ, yine rızkın verilme makamının kendi katı olduğunu ve bunu dilediği şekilde verebileceğini ifade ederek bu durumun öncelikle bilinmesini istemektedir. Zira bu bilgi bir hak teslimiyetini gerektirir. Böylece insanlar daha doğru kararlar verirler. Bu kararlar hem kulluk noktasındaki hem de paylaşım noktasındaki kararları kapsamaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki, insanların davranışları, rızkın genişlemesinde ve daralmasında etkili olmaktadır. Tabii bu bilgi Allah katında olan bir bilgidir. İnsanlar her zaman bu davranışları ölçme imkânına sahip olamayabilir. Ama bu konunun da bir kısım yasaları olduğu anlaşılmaktadır. Davranış ötesi bir kısım gerekçeler de rızkın genişlemesine ve daralmasına sebep olabileceği görülmektedir. Sırf imtihan için de rızık genişletilip daraltabilir.

Öncelikle bir hak edilme durumu olduğu anlaşılmaktadır. İnsanoğlu hak eder Allah Teâlâ onun rızkını genişletir ya da daraltır. Bir de geleceğe hazırlamak anlamında bir boyut vardır ki, buna sadece yüce yaratıcı karar verir. Bu kararlar da insanların rızkı artar ya da azalır. Böylece imtihan hem yokluk durumunda hem de varlık durumunda devam eder.

Söz konusu durum böyle olmakla birlikte, verilen mal ve evlat ve zenginliğin kıymet ölçüsü olarak alınmaması gerektiği öğretilmektedir. Allah Teâlâ **"Sizin evlatlarınız ya da malınız, nüfusunuz ya da zenginliğiniz bize yakınlık oluşturacak bir kıymet değil"** demektedir. Yani mal, mülk, zenginlik, evlat çok olduğu için Allah'a yaklaşamazsınız. Allah'a yaklaşmanın yolu, zenginlik ya da fakirlikte onun rızasına uygun davranış ortaya koymaktan geçer, başka bir varlıktan değil.

Yani bu meselenin doğru anlayışı, iman etmek ve ardından salih amel ortaya koymaktır. Allah'a yaklaşmanın

yolu budur. Verilen malın infak edilmesi de salih amel ka-
bilindedir. Mal insanı Allah'a ancak bu şekilde yaklaştırır.
Allah yolunda yapılmış bir eylemin bir harcamanın karşı-
lıksız kalacağı şüphesinden hiç kimse endişe etmemelidir.
Yaptıkları katlanarak kendisine ödenecektir.

Bu ödüller bu bölümdeki ayetlerde şu şekilde ifade edil-
mektedir: **"İman ve amel-i salih performansını gösteren
insanlar, güvenli atmosferde bulunurlar"**

Bu güvenliğin aynı zamanda, ekonomik güvenlik mesele-
sini kapsadığı da düşünölmelidir. Bu dünyada çok yönlü
olarak emniyet ve güven içerisinde olurlar, öbür dünyada
da emniyet ve güven içerisinde olurlar, şeklinde anlaşıl-
ması mümkündür. Dolayısı ile siz kendinizi, mallarınız ve
çocuklarınızla güvenceye aldığınızı düşünmeyin. Kendinizi
güvenceye almanın esas yolu iman ve amel-i salihdir. An-
cak, mallarınız ve evlatlarınız aracılığı ile de amel-i salih
işleyebilirsiniz, yani onları da hayır istikametinde değer-
lendirebilirsiniz. Dolayısı ile o zaman bu araçlar da Allah
katında sizin için iyi derecelere yükselmeye destek sunar.
O takdirde sizin için artık güvenlik atmosferi oluşur. Zira
mutlak güvenliği yaratan Allah'tır, bunu kimse göz ardı
etmemelidir.

*"Bizim ayetlerimizi aciz bırakma konusunda yarışa çıkan-
larda hazırlanmış bir azap vardır"* diyor Allah Teâlâ.

Ayetleri aciz bırakmak ne demektir? Aslında Allah'ın dü-
zenine karşı, nizamına karşı, Allah'ın vahyine karşı başka
sistem önerilerinde bulunmak ve bunun daha doğru ol-
duğunu iddia ederek mücadele vermek, Allah'ın ayetlerini
aciz bırakma yarışı içerisinde olmak demektir. Böyle bir
anlaşış ve yarış içinde olan insanlara Allah ateş hazırladı-
ğını beyan etmektedir.

Allah, son ayette rızkın genişletilmesi ve daraltılması ko-

nusuna tekrar vurgu yaparak, insanların zihnini mutlak hakkaniyet telakkisine yönlendirme yapmaktadır. Böylece infakın kolayca yapılması gereken bir eylem olduğu telkininde bulunmaktadır. Bununla da yetinmeyip ardından neyi infak ederseniz onun yeri doldurulur, buyurmaktadır. Böylece garanti üstüne garanti vermektedir. Yeter ki insanlar bu varoluş okuması içine girsinler ve hayatlarını doğru yaşasınlar.

Allah Teâlâ insanlar arasında son derece makbul sayılan bazı paradigmaları tersine döndürmektedir. Mesele, insanlar artsın diye faizli işlem yapıyorlar, Allah Teâlâ ise faizli işlemler mahveder buyuruyor. İnsanlar zekât ve sadaka verdiğinde infak yaptığında malların azalacağını düşünüyorlar, Allah Teâlâ ise hayır, onlar malı arttırır buyuruyor. Demek ki, Allah Teâlâ'nın bu hayata, mala, eşyaya yüklediği farklı bir anlam vardır. Bunu anlamaya çalışmak imanın bir gereğidir.

İnsan davranışları da rızık sonuçlarına etki edecek özelliğe sahiptir. Bu yüzden davranışlara dikkat etmek ve onların rızık veren Allah'ın rızasına uygun olmasına özen göstermek ve her hâlükârda Allah'a yönelmek akıllıca davranışın gereğidir. Dolayısı ile eğer rızık için bir yöneliş söz konusu olacaksa rızık verenlerin en hayırlısı olan Allah'a yönelmek tek doğru karar olacaktır.

KAYBI OLMAYAN TİCARET, İNFAK

FATIR 29-30

Fatır 29

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ

"Allah'ın Kitabına uyan, namazı tam kılan ve kendilerine verdiğimiz rızıkta gizli ve açık harcamada bulunanlar; tükenmeyecek bir kazanç beklentisi içindedirler"

Fatır 30

لِيُوفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

"Bunlar, onların hak ettiklerini Allah'ın tam vermesi ve onu, ikramıyla artırması içindir. Çünkü o, çok bağışlar ve teşekkürle karşılar"

Allah Teâlâ yine bu ayetlerde müminlerin özelliklerinden bahsetmektedir. Kitabı derinlemesine anlamak, kavramak ve uygulamak için okuyanlar ardından kulluk görevlerini tam olarak yerine getirip gizli açık infak edenler için bir övgü formu ortaya koymaktadır. İşte bu özelliklere sahip olan müminler kaybı olmayan bir alışveriş içindedirler, buyurmaktadır.

Salat kelimesini adeta bütün kulluk görevlerini ifade eden bir kavram olarak almak maksada en uygun anlamdır. Ama anladığımız anlamda namaz olarak anlamak da doğrudur. Allah Teâlâ hemen her yerde "ikametü's salat" ifadesini kullanmaktadır.

Bu tercihin şöyle bir yorumu yapılmaktadır: Aslında namaz ibadeti kesintiye uğramamıştır. Yani Mekke'li müşrikler bile bazıları kendilerine göre bir hayli bozulmuş haliyle de olsa namaz kılıyorlardı. Dolayısıyla bir şekilde namaz bilinen ve yaşayan bir ibadetti. Ama aslından uzaklaştırılmıştı. Bu yüzden tam olarak aslını ikame etmek, aslına uygun bir şekilde yerine getirmek istenmektedir. İşte Allah Teâlâ buna ikame demektedir.

Değişmeyen bir kuralın burada da olduğu fark edilmektedir. İman, kulluk ve sosyal sorumluluk. İnfak görevi hiç atlanmamaktadır. Burada vurgulanan yönü ise, gizli ya da açık olarak verilmesi ile ilgili şekli yönüdür.

Bu tür ayeti kerimelerde Allah Teâlâ adeta bir kısa pasaj içerisinde dini görevlerin tamamını özet olarak ifade etmektedir. Kitabı okumak, onun öğrettiği bilince sahip olmak, imana sahip olmak, dini ve dini değerleri bilinçli ve bilgili bir şekilde uygulamak.

İnfak, insanlara karşı yapılması gereken ekonomik ve diğer alanlardaki sosyal sorumlulukları temsil etmektedir. Dolayısıyla dinin üç temelini, Allah Teâlâ çok veciz bir şekilde, bir kez daha ifade etmektedir.

Ekonomik görevle ilgili konuyu işlerken Allah Teâlâ, gizli ve açık olarak verdiğimiz rızıklardan infak edenler, işte bunlar kesada uğraması mümkün olmayan, bereketi kesilmeyecek olan, arkası kesilmeyecek olan bir ticareti, bir alışverişi umanlardır diyerek infak görevine özel bir değer verdiğini de göstermektedir.

Bu nitelikteki insanlar, yaptıkları ticaretin yani Allah ile kurmuş oldukları bu sağlam bağın ve toplumsal anlamda görevlerini yerine getirmiş olmanın karşılığını bu dünyada ve öte dünyada fazlasıyla almayı umabilirler demektedir.

“Onlara karşılıkları tam olarak verilecek. Karşılıklarının verilmesi konusunda onlara vefa gösterilecek ve O’nun fazlından yani Allah Teâlâ’nın fazlından daha da ziyadeleştirecek, hiç şüphesiz ki o Allah günahları çokça bağışlayan ve şükürleri kabul edendir, nimetleri ziyadeleştirendir, şükredenlerin şükrüne karşılık verendir” açıklamalarını barındıran beyanını yapmaktadır.

Aslında, İslam’ın ne kadar sade, ne kadar kolay, ne kadar anlaşılır ve gereklerinin ne kadar rahat bir şekilde yerine getirilebilir olduğu bu ayetlerden de anlaşılmaktadır. Kitabı iyi okumanın işin başlangıç noktası olduğu da görülmektedir.

RIZIK "BİR BİLGİYE" DAYALI OLARAK VERİLMEKTEDİR

ŞÛRA 12- 19-27

Şura 12

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ
يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Göklerin ve yerin anahtarları onun elindedir. O, gerek gördüğü kişinin önüne rızık yayar kimine de belli bir ölçüye göre verir. Her şeyi bilen odur"

Şura 19

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ

"Allah, kullarına karşı latiftir (işlerini derinden derine yapar/en ince detayına kadar düzenler). O, tercihini doğru yapanı rızıklandırır. Daima güçlü ve üstün olan odur"

Şura 27

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَّوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ
يُنزِلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ

"Allah, rızık kullarının önüne serseydi yeryüzünde taşkınlık ederlerdi. Ancak o, rızık kullarına belirlediği ölçüde indirir. O, her şeyin içyüzünü bilir ve her şeyi görür"

Allah Teâlâ bu ayetlerde, göklerin ve yerin anahtarlarının kendi elinde olduğunu ifade etmektedir. Rızık kontrolünün kendi elinde olduğunu ifade etmenin bir başka şekli ortaya konmaktadır. Allah Teâlâ burada böyle ilginç bir metafor kullanmaktadır.

Ama konuyu daha iyi anlamak açısından metaforun benzeşim yönlerine dikkat etmek yerinde olacaktır.

Bu ifadeden, göklerin ve yeryüzünün kilitli bir yapısı olduğu, anahtarların da kendi elinde olduğu anlaşılmaktadır. Tabii ki konu rızıktır. O, dilediği kimseler için rızıkı genişletir ya da daraltır. Yani göklerde ve yeryüzünde rızıkı yaratmıştır ama sere serpe, rastgele, kontrolsüz bir dağılım yapmamıştır. Orada yaratılmış olan rızıklar için bir kilit vardır. Yeryüzünde ve göklerdeki rızıkta erişmek için bir anahtara ihtiyaç bulunmaktadır. İşte o kilidin anahtarı da Allah Teâlâ'nın elindedir. O da bunu dilediğine verir. Dilediği kişi için genişletir, dilediği kişi için de daraltır. Hiç şüphesiz ki o, her şeyi bilir. Her şeyi bilmesi dolayısı ile kime hangi rızıkı nasıl genişleteceğini, niçin genişleteceğini de en iyi bilen odur. Bu her şeyi bilme kapsamına doğal olarak kulların durumu da girmektedir.

Bu genişletme, daraltma kararının insanların durumundan vareste olarak işlemediği anlaşılmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki Allah Teâlâ, insanlar ile ilgili her şeyi bildiğinden dolayı, rızıkı onların durumuna göre yönetmektedir. 19. ayette ise, Allah'ın kulları hakkındaki bilgi niteliğinden bahsedilmektedir. Kulların bütün inceliklerini bildiğini ve kullarına bu bilgiye dayalı olarak rızık verdiğini ifade etmektedir.

Bu letafet, neyin nasıl yapılması gerektiği konusunda verilen kararın dayanağıdır. Dolayısıyla kulların içinde buldukları durum, ihtiyaç ve bu nimetleri değerlendirme kapasitesi, rızıkın dağıtım düzenini de yönlendirmektedir. Performans ölçümü de, imtihan gereklerinin de bunlara eklenmekte olduğu görülmektedir. Kendisinin çok güçlü ve izzet sahibi olduğunu hatırlatması, rızık dağıtımında iradesi hilafına herhangi bir dayatma yapacak başka bir gücün olamayacağını da bilgisinin verilmesi anlamına

gelmektedir. O dilediğine dilediği kadar uygulama konusunda yetki sahibidir. Yetkisi de kendindedir.

27. ayeti kerime adeta bu dağılımda neden sınırlar olduğunu izahı yer almaktadır: **"Eğer Allah kullar için rızık çok genişletmiş olsaydı, onlar yeryüzünde taşkınlık, sapkınlık yaparlardı"**. Bu da rızık-insan ilişkisinin ilginç bir tarafıdır. Çok fazla geniş rızık vermemiş olmasının böyle bir arka plan izahı bu ayette yer almaktadır.

Her şeye rağmen O dilediği ölçüye göre rızık indirmeye devam etmektedir. Yani rızık miktar ayarlamasının tamamını Allah Teâlâ'nın bizzat kendisinin yaptığını bildirmektedir. Bunu mütemadiyen bir sistem şeklinde devreye soktuğu anlaşılmaktadır. Rızık verme, azaltma, çoğaltma işini mütemadiyen yapmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

Hiç şüphesiz ki o, kullarını çok iyi bilendir ve onları çok iyi görendir. Yani hangi kula ne rızık geldi ve o kul ne reaksiyon gösterdi ne tepki verdi, rızık nasıl değerlendirdi? Gibi geri dönüşleri de çok iyi bilir ve görür. Tabii ki verilen rızıkların bir de hesabı olacaktır. O hesabı da en seri şekilde yine Allah Teâlâ yapacaktır. Taşınabilecek rızık sahibi olmak da önemli bir nimettir. O yüzden fazla rızık isterken aynı zamanda onu hakkıyla taşıyabilmeyi de talep etmek doğru bir yöneliştir.

İNFAKTA CİMRİLİK KENDİNE CİMRİLİKTİR

MUHAMMED 37-38

Muhammed 37

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبَخَّلُوا وَيُخْرِجَ أَضْغَانَكُمْ

“Onları istese ve hepsini vermek zorunda bıraksa cimrilik edersiniz ve kinlerinizi ortaya çıkarır”

Muhammed 38

هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَدْعُونَ لِنُفُوقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ
وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلْ عَن نَّفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَإِنَّتُمْ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ
تَتَّوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ

“Sizler, Allah yolunda harcama yapmaya çağrılan kimselersiniz ama cimrilik edenleriniz var. Kim cimrilik ederse cimriliği kendine eder. Allah’ın kimseye ihtiyacı yoktur, fakir olan sizsiniz. Çağrıya uymazsanız yerinize başka bir topluluk getiririz, onlar sizin gibi olmazlar”

Allah Teâlâ bu ayetlerde insanın infak karşısındaki tutumlarından bir tanesini daha analiz etmektedir. Malın tamamını veren Allah insandan ondan bir kısmını başkalarıyla paylaşmasını istemektedir. Eğer tamamını vermesini isteseydi bu emre uyan insan çok az bulunurdu. Genel olarak insan tabiatında bulunan cimrilik tiyneti tam olarak ortaya çıkardı.

Allah Teâlâ, insanın bu özelliğini çok iyi bildiği için maldan bir kısmını vermeyi emretmektedir. Bu da insana zor gelmektedir. Ancak bu zorluğu aşması da şarttır. Zira imtihan özelliğinde bir görevin bazı zorluklar taşıması doğaldır.

Ancak buna rağmen bazı insanlar yine de cimrilik yapmaya ve infak yapmamaya devam etmektedirler. İşte bu durum çok olumsuz bir durumdur. Öyle ki esasen insanın infak konusunda cimrilik yapması, kendine karşı cimrilik yapması anlamına gelmektedir. İnfak düzeni böyle bir ekonomik düzendir. Paylaşım amaçlı devreye konmuş ola bu görev, toplumda son derece önemli bir ekonomik hareketliliğin oluşumuna katkı verir. Tüketme hakkı en ücra köşelere kadar sürekli yayılır. Bu durum da üretimi yeniden destekler. Böylece büyüme meydana gelir. Büyümeden de genellikle elinde imkan olanlar daha fazla pay alabilirler.

Ayetlerde bu süreç ilginç bir şekilde işlenmektedir. Bir toplumda infak etmeme durumu eğer sabitlenir ve gelenek haline gelirse, Allah Teâlâ bunun sürdürülemez olduğunu vurgulamaktadır. Böyle bir durumda çok derin değişimler yaşanması mukadder olacaktır. Toplumsal değişim yasaları Allah katındadır. Bu değişimi O takdir edecektir. Ancak öyle anlaşılıyor ki, infaksız bir toplumun ekonomik olarak da değişimi zorunlu olmaktadır. Ya kuşak değişimi, ya emanetin başka ellere tevdi edilmesi ya da yeniden infakın yaşandığı bir toplumun inşa edilmesi gibi değişimler yaşanmak zorunda olacaktır.

Konu hep aynı noktaya bağlanmaktadır. Veren Allah'tır. Verdiği gibi dağıtılmasını emretmektedir. Telakkiyi bozup, Allah fakir olduğu için bizden infak yapmamızı istiyor demek, varoluşu yanlış okumaktır. Böyle bir yorumlama biçimi değişimi zorunlu kılan bir yaklaşımdır.

Ayette geçen bazı kavramlara biraz daha yakından bakmakta fayda bulunmaktadır. "Sebilullah" Kur'an-ı Kerim'de çok geçen kavramlardan bir tanesidir. Burada da geçmektedir. Allah'ın yolu diye bir kavram tercüme edilmektedir. infak da Allah yolunda harcama yapmak anlamında kavramsallaştırılmaktadır.

Ne demek Allah yolunda harcama yapmak?

Allah yolunda harcama yapmak demek, pratik olarak, fakir-

lerin, yoksulların, sıkıntıda olanlarının normal bir hayat yaşamalarını temin edecek şartları oluşturmak, ümmetin güvenliğini temin edici, ilmi ve entelektüel faaliyetleri destekleyici harcama yapmak demektir.

Allah Teâlâ'nın ekonomik konularda kendini insanlarla özdeşleştirmesi çok dikkat çekçi bir yaklaşımdır. Allah'ın bu konuyu çok önemsemesini çok önemsemek gerekir. Önce mantaliteyi kavramaya çalışmak şarttır.

Allah yolu diye başka özel bir yol aramaya gerek yoktur. Başka bir kanal söz konusu değildir. Bunun için insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan harcama Allah için yapılan harcama olarak kaydedilmektedir.

Aşık bir gerçektir ki, insanlardan infak yapmasını isteyen Allah, kendisinde olmadığı için isteme konumunda değildir. Konuyu istismar için yanlış yorumlamak ve Yahudilerin dediği gibi, 'Allah bizden istediğine göre Allah fakirdir biz zenginiz' demek tam anlamıyla gerçekleri ters yüz etmektir.

Tabii ki Allah zengin herkes fakirdir. Mutlak anlamda veren Allah'tır. İnsanların verdiklerine Allah'ın ihtiyacı da yoktur. Esas konu herkesin kendi varoluş telakkisini doğru idrak etmesi ve kulluk becerisini başarıyla ortaya koymasıdır. Bu süreç istendiği gibi gitmeyince değişim zorunlu hale gelmektedir. Allah Teâlâ bu konuyu çok önemsemektedir. Eğer infak düzeni toplumda yaşanmaz olursa, o toplumu değiştirip yerine başka bir toplumun geleceğini ifade etmektedir.

Başka bir kavim getirmenin tarih süreci içerisinde değişik örnekleri olmuştur, Allah Teâlâ bazı gerekçeler ile bir toplumu tamamıyla yok etmiştir. Sonra onun yerine başka yeni topluluklar gelmiştir ya da emanet bir toplumdaki alınıp başka bir topluma verilmiştir. Emanet orada yeniden taşınmıştır.

Tüm bunların sonucunda infak konusunu çok basit bir sadaka işlemi olarak görüp geçmek doğru bir anlayış olmaz. Onu tam da Allah Teâlâ'nın istediği tarzda ve ağırlıkta anlamak ve uygulamak güzel mümin olmanın gereğidir.

ŞÜPHE BARINDIRMAYAN İMANIN GEREĞİ, MAL VE CAN İLE MÜCAHEDE

HUCURAT 14-15

Hucurat 14

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسَلَمْنَا وَلَمَّا
يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ
أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Çöl yaşayan Araplar: “İnandık” dediler. De ki: “Henüz inanıp güvenmediniz. Ama siz ‘Teslim olduk’ deyin” çünkü inancınız henüz kalbinize yerleşmedi. Eğer Allah’a ve elçisine içten boyun eğerseniz işlerinizin değeri azalmaz. Çünkü Allah bağışlar, ikramı boldur”

Hucurat 15

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

“İnanıp güvenenler (müminler) sadece şunlardır: Allah’a ve elçisine güvenen, sonra güveninde şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla mücadele(cihat) edenlerdir. Özü sözü doğru olanlar işte bunlardır”

Bu ayetlerde geçen A’rabiler, diğer bir ifade ile Bedeviler, şehirden uzak yaşayan insanlar anlamına gelir. Dolayısıyla, şartları şehre göre nispeten değişik, kültürleri gelenekleri de farklıdır. Şehir kültüründen uzak oldukları görülmektedir. Rasulullah Efendimize olan hitapları rahatsız edici olduğu için, bizzat Allah tarafında uyarılmışlardır.

Hemen ardında da imanla ilgili beyanları değerlendirilmeye alınmış ve bir analize tabi tutulmuştur. İşte tam burada iman etmekle, teslim olmak arasındaki kritik farka dikkat çekilmiştir.

İfadelerinin tam olarak ne anlama geldiği irdelenerek, gerçekte, tam anlamıyla hakkıyla iman etmedikleri, kalplerine henüz imanın tam yerleşmediği ifade edilmekte ama siyasi idareye teslim olduklarının görüldüğü hatırlatması yapılmaktadır.

Zira iman etmenin bir kısım gerekleri vardır. Bunlar detaylandırılmakta ve öğretilmektedir. Bu umarsız tutumlar, amellerdeki değeri azaltır, ama eğer gerçekten iman ederseniz o zaman amellerinizde bir eksiklik olmaz.

Buradan anlaşılmaktadır ki, bir kısım insanlar iman etmekle Allah'ın çizgisine gelmiş olmakla bazı şeyleri kaybedeceklerini düşünmektedirler. Bu örnekte anlatılan gruplar güya temkinli davranmayı tercih etmektedirler.

Ama Allah uyarısını yapıyor: *"Allah Gafur'dur ve Rahim'dir"* Yani şu ana kadar işlediğiniz günahlarınızı affeder, merhameti geniştir, şimdiye kadar yaptığınız yanlışları görmezden gelebilir. Ama siz Allah'a ve resulüne itaat etmeli, kalbinize imanı şüpheye yer bırakmayacak şekilde yerleştirmelisiniz. Anlamında beyanını ortaya koyuyor.

Ardından gelen ayet, iman etmenin neyi gerektirdiğini ifade etmektedir. Hatta **"Müminler ancak şunlardır"**; ifadesi demiş oluyor ki, sadece sözle ben müminim diyen herkes mümin sınıfına girmiş olmaz.

Peki gerçek müminlerin özellikleri nelerdir? Önce iman kalbe tam yerleştirmek gerekir. Allah'a ve elçisine tam iman etmek ve güvenmek gerekir. Bu imanda

asla herhangi bir şekilde şüpheyi yer bırakmamak gerekir. Eğer şüpheyi düşer ise önceki amellerini iptal etmiş olur. İman şüphe kabul etmez. Hemen arkasından da bu şüphe barındırmayan iman gereği olarak bu yolda mücadeleye başlanması gerekir. Mücadelenin ilk maddesi ise cihattır. Mal ile can ile cihat etmek gerekir. İman etmiş olmanın böyle bir testi var, böylece herkes bu testi geçerek imanını ispat etmiş durumundadır.

Nitekim iman etmiş ama imanı zayıf kalmış bir kısım insanlar, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebubekir'in hilafeti döneminde, hemen *"biz namaz kılarız, oruç tutarız, hacca gideriz ama zekât vermeyiz"* gibilerden bir itiraz ortaya koydular.

Hz. Ebubekir de onlara savaş açacağını beyan etti. Bu kararın gerekçesi, dinin hükümlerinin arasını açmak ve dini parçalamaya kalkmaktır. Bu talihsiz bir durumdur. O yüzden iman etmenin çok yönlü gereğini yerine getirmek gibi bir mecburiyet vardır. Bu da çok doğaldır.

Yani, iman ettiğini söyleyenler, Allah yolunda malıyla, canıyla cihat edecek tavrı gösterirse o zaman ancak gerçekten mümin oldukları ortaya çıkar. Bu işler sadece sözle olmaz.

Allah, sadakati testten geçmeye bağlamıştır. İman gibi ulvi değerlerin irdelendiği bir yerde, insanın inandığı yolda ekonomik riski göze alması maddesinin yerleştirilmesi kayda değer bir durumdur. İman hem bizatihi sorumluluk alıp işin içine her yönüyle katılmayı hem de ekonomik olarak gerektiğinde fedakarlık yapmayı gerektirmektedir. Bunun sadece o zamanlara ilişkin bir bilgi olduğu düşünülmemelidir. Her dönem için aynı test geçerlidir.

MALLARDA İSTEYEN VE MAHRUM OLANLARIN HAKKI

ZARİYAT 15-16-17-19-20-21-22-23

Zariyat 15

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

Kendini bozmamış olanlar ise bahçelerde ve pınar başlarında olurlar.

Zariyat 16

أَخَذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ

Rablerinin (Sahiplerinin) ikramını alırlar. Onlar daha önce iyi davranan kimselerdi.

Zariyat 17

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ

Geceleri az uyurlar.

Zariyat 18

وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

Seher vakitlerinde bağışlanma dilerler.

Zariyat 19

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

Mallarından, isteyenlere ve yoksullara pay ayırırlar.

Zariyat 20

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ

Kesin bilgi sahibi olmak isteyenler için yeryüzünde belgeler var!

Zariyat 21

وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

Kendinizde de var; gözlemlemiyor musunuz?

Zariyat 22

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ

Rızkınız göklerde, size söz verilenler de oradadır.

Zariyat 23

فَوَرَبَّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ

Göğün ve yerin Rabbinin (Sahibinin) hakkı için o (söz verilen şey), aranızdaki konuşmalar kadar gerçektir.

Bu bölümde alınan ayetlerde Allah Teâlâ, müminlerin ödülllerinden bahsederek başlamaktadır. Ardından bu ödülleri nasıl hak ettikleri anlatılmaktadır.

“Muttakîler, yani duyarlı insanlar cennetlerde güzel bahçelerde ve pınarların başında, göllerin yanında olurlar. Rablerinin kendilerine verdiği güzellikleri, nimetleri alırlar. Hiç şüphesiz ki onlar önceden de muhsin insanlardı” Yani Allah’a karşı duyarlılıktan başlayıp tüm çevreye karşı ihsan ile muamele ederlerdi. **“Bu insanlar, geceleri olabildiğince az uyurlar ve seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi. Onların mallarında isteyen insanlar için ve mahrumlar için bir pay olduğunun bilincinde idiler”**

Konumuzla bağlantılı olan kısım tam bu bölümdür. Burada o muttakî insanların mallarında dilenen insanların ve mahrum olanların bir hakkı olduğunu ifade edilmektedir. Bu hak kelimesi belirleyici bir kelimedir. Yani bir tavsiye, bir nasihat ya da bir nafiye anlatmaktan öte, bir zorunluluğu ifade etmektedir.

Burada ifade edilen hak konusu, İslam Ekonomisi paradigması açısından son derece önemlidir. Bu açıdan referans noktalarından biridir. Yani müminin daha baştan böyle bir kabulün içine girmesi istenmektedir. Bu işin gereği budur. Kişiye verilen malda fakirlerin, isteyenlerin ve mahrumların hakkı bulunmaktadır. Fakirlere, mahrumlara ayrılan miktar, onların bir hakkı olarak kendilerine tevdi edilmek zorundadır. Yoksa sadece gönülden kopan basit bir iyilikten ibaret bir pay değildir. Böyle bir hak te-lakkisinin, mülk paradigmasını şekillendiren unsurlardan olduğunu iyi kavramak gerekmektedir.

Devam eden ayetlerde Allah Teâlâ, gerçek yakîn sahipleri için evrende çok delil olduğunu ifade etmektedir. Bunları irdelememenin nasıl mümkün olacağını da sormaktadır. Yani gerçekçi insanların bunları mutlaka görmeleri gerekmektedir. Kendinizi inceleyin. Ardından semaya bakın.

"Ve sizin rızkınız semadadır!" bu oldukça ilginç bir bilgidir. Rızkının semada ve size vaat edilenler de gelecekte verilecek olanlar da semadadır, buyurulmaktadır. Öyle gözüküyor ki insanlık semadaki nimetlerin henüz çok fazla farkında değil. Nimetlerin sadece yeryüzünde olduğunu zannedilmektedir. Oysa yeryüzü, bu evren içerisinde olabildiğince küçük bir alandır. Üstelik yeryüzündeki nimetlerin değerlendirmesi de henüz tam olarak yapılmış değildir. İnsanlık bunu henüz yapamadığı için, sabit zihniyete sahip olan bir kısım insanlar, sadece görüp dokunduklarını değerlendirme imkânına sahip olanlar, iktisadın temelini bu yargıya göre kurmuşlardır. *"Yeryüzündeki nimetler, imkânlar sınırlı, insan ihtiyaçları sınırsız. İktisat da bunları birbirine eşleştirme bilimidir"* gibi.

Ama Allah Teâlâ gökyüzünden bahsediyor, semadan bahsediyor. Sizin rızkınız semadadır ve vaat edilenler de oradadır, buyuruyor. Dolayısıyla rızık açısından da dik-

katlerin gökyüzüne çevrilmesi gerekir.

Sema ile ilgili olarak, her geçen gün yeni yeni bir kısım bilgiler öğrenilmektedir. Uzay çalışmaları her geçen gün ilerletilmektedir. Bu çalışmayı yapanlar, hiç şüphesiz oradaki rıza erken ulaşacak olanlardır.

Tabi halen geleneksel olarak muttali olduğumuz rızıkların da önemli bir kısmının semadan geldiği bilinen bir gerçektir. Halen yeryüzündeki rızıkların önemli bir kısmı semadan gelmeye devam etmektedir. Yeryüzündeki rızıkların bir zamanlar yine semadan geldiği de bilinmektedir. Semadan yağmurlar, rüzgârlar aracılığı ile nimetler gelmeye devam etmektedir. Meteorlar aracılığı ile değerli metaller gelmeye devam etmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, gelecek zamanlar bu konuda ileri keşiflere gebe dir.

Bu bilgileri veren Allah, bunların gerçek bilgiler olduğunu vurgulamak için, insanların kendi aralarındaki konuşma gerçekliğine benzetme yapmaktadır. O ne kadar gerçekse bu da o kadar gerçektir, anlamında olduğu anlaşılmaktadır.

SEVİMSİZ MÜTEKEBBİRLER HEM CİMRİLİK YAPAR HEM DE CİMRİLİK EMREDELER

HADİD 22-23-24-25

Hadid 22

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

"Yeryüzünde veya kendinizde meydana gelen bir tek olay yoktur ki onu, ayrı bir varlık olarak yaratmamızın öncesinde bir deftere kaydedilmiş olmasın. Bu, Allah'a göre kolaydır"

Hadid 23

لَكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَيْكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

"Bunun böyle olması, kaybettiğinize üzülmesiniz, Allah'ın verdiği şeyle de şımarmanızın diyedir. Allah, kendini bir şey zannedip övünen hiç kimseyi sevmez"

Hadid 24

الَّذِينَ يَخُلُونِ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَنِيُّ الْحَمِيدُ

"Onlar, cimrilik eden ve insanlardan da cimrilik etmelerini isteyen kimselerdir. Allah'tan yüz çeviren çevirsin; Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur, yaptığına da güzel yapar"

Hadid 25

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

“Şurası kesin ki elçilerimizi açık belgelerle gönderdik; beraberlerinde Kitab’ı ve dengeyi (mîzanı) indirdik ki insanlar her şeyin hakkını versinler. Pek sert olan ve insanlara birçok faydası olan demiri de biz indirdik. Bunlar, dinine ve elçilerine kimin içten destek olduğunu Allah’ın bilmesi içindir. Allah güçlüdür, her işin üstesinden gelir”

Seçilen bu ayetler Hadid suresinden alınmıştır. Hadid demir demektir. Yani Demir suresi. Surenin içerisinde demir ile ilgili bir konu geçmektedir. Dolayısıyla ismini de oradan almaktadır. Tabii ki bunun böyle olmasının da bir anlamı bulunmaktadır.

Ayetler, yeryüzüne ve insana isabet eden her şeyin isabet etmeden önce kayda geçirildiğini ifade ederek başlamaktadır. Yani Allah Teâlâ, vaki olan her şeyi hemen öncesinde kayda geçirdiğini bildirmektedir. Yazılmadan evvel kimsenin başına hiçbir şey gelmez denilmektedir. Allah büyük bir kayıt sisteminden bahsetmektedir. Bunun bir tarafı kader ile alakalıdır. Diğer tarafının büyük plan içerisinde hiçbir şeyin kendi başına rastgele olmadığı ve aynı zamanda insan açısından da tamamının kayıt altına alındığı, dolayısı ile öbür tarafta önümüze konacağı bilgisi ile alakalıdır.

Bu durum insanlar için şaşırtıcı olabilir ama **“Bu Allah için çok kolaydır”**. Şimdi insanlar bile dijital bir sistem ile neredeyse bütün insanların kayıtlarını tutacak hale geldiler, Allah Teâlâ tabi ki bütün yarattıklarını, yönettiği gibi kaydetme kudretine de sahiptir.

Allah Teâlâ, kayıt sistemini ilginç bir gerekçe ile açıklıyor; **“elimizden uçup gidenlere üzülmesiniz, elinizde olanlarla da şımarıyorsunuz”** diyedir, buyurmaktadır.

Allah Teâlâ, bu ifadelerle sanki bir kısım varlıklara sahip olmanın gerekçesi izah edilmektedir. Adeta buyuruyor ki, *"bunları bu şekilde yapıyorum, siz de elinizden kaçırdığınız herhangi bir şeye üzülmeyin, size vermiş olduğumuz imkânlarla da şımarmayın. Hiç şüphesiz ki Allah, anlamsız yere böbürlenene, şımaranları sevmez"* diyerek, insan üstü bir alış-veriş olduğunu farklı bir üslup ile bir kez daha hatırlatmaktadır.

Allah Teâlâ, insan tipolojileri çizerek bir öğreti sunmaktadır. Bu hayat içerisindeki varlığın niteliğini tanımlamaktadır. Kişinin bu ömür içerisinde karşılaştığı olayları kayıt ettiğini dolayısıyla kişi elinden kaçmış gitmiş olanlarla ilgili nasıl tepki vermesi gerektiğini, elinde kalan imkanlarla alakalı olarak nasıl tavır takınması gerektiğini ifade etmektedir. Elinden gidenlere üzülmüş olmayı abartmak bir sorundur. Elinde kalan çok büyük varlıklar ile şımarmak daha büyük bir sorundur. Üzülmüş olma ile alakalı bir tehdit beyanı olmadığı halde, şımarma ile alakalı böyle bir beyan yer almaktadır: **"Allah şımaranları sevmez"** Varlıkları ile anlamsız yere şımaran, böbürlenene insanların yaptıkları en sevimsiz iş nedir? Cimrilik yaparlar ve insanlara da cimriliği emrederler. Bu maalesef bir tip zengin, bir tip varlıklı insan tipolojisidir. Bu tipi Allah Teâlâ zemmetmekte ve onları sevmediğini beyan etmektedir. Toplumlarda *"Ya ne vereceksin bu fakirlere, zaten onlar yüzünden biz de sıkıntı çekiyoruz, onların hiç olmaması lazım"* diyenler var. Hatta Batıda bir kısım ideolojiler var ki, *"Fakirliğin sebebi fakirlerdir, dolayısı ile fakirleri ortadan kaldırmak lazım"* *"Verme Allah'ın verdiği!"* gibi haddi aşan sözler edilebilmektedir. Tabii ki bu yaklaşımlar, İslam anlayışı ile örtüşürülecek anlayışlar değildir. Cimriliğin en üst perdeden zemmedilmeli ve de kayıtlara geçirilmelidir. Bütün müminler bunları zihin kayıtlarına da almalıdır.

Hiç şüphesiz ki kim hakikatlerden, gerçeklerden, Allah çizgisinden yüz çevirirse bilmek lazım ki Allah kesinlikle zengindir ve yaptığı işi de güzel yapar; övgüye layıktır. Yani genel kuraldır; Allah Teâlâ'nın insanlardan başkalarına yardımcı olmalarını istemiş olması kendi fakirliği sebebi ile değildir, düzeni böyle kurmuştur, bundandır. Birinci dağılımı kendisi bu şekilde yapacak; ikinci dağılımda da insanlar bu refleksi göstermeye devam edecekler, cimrilik yapmayacaklar.

“Biz elçilerimizi apaçık deliller ile, beyyineler ile, işaretler ile gönderdik ve onlarla birlikte Kitab'ı ve mizanı indirdik” ayetinde Kitap ile birlikte mizanın indirilmiş olması beyanı, aslında yeryüzüne getirilecek olan düzenin kitap ve güçle olacağına da sembol ifadesidir. Yani bu kitap ile birlikte gelen düzen evrende mutlak bir hakkaniyet egemenliğinin kriterlerini taşır. Hangi tarafa bakarsanız bakın eğer bu kitap ile böyle bir düzen kurarsanız orada mutlak anlamda bir hakkaniyet çerçevesi oluşur.

“İnsanlar bu araçlar ile Kıst'ı kaim kılsınlar diye...” Kıst mutlak anlamda bizim hakkaniyet olarak tercüme etmeye çalıştığımız, her şeyi yerli yerine oturtan, referanslarını hakka dayayan bir sistemdir. İnsanlar bunu böyle yapsınlar diye onlara peygamberler ile birlikte Kitap, mizan ve demir gönderildi.

Ve demiri de gönderdik. Bu diğerlerinden daha ilginç bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı ayeti kerime içerisinde Allah Teâlâ, demiri de indirdiğini de ifade etmektedir. Kitap indirdiği, mizan indirdiği gibi demiri de indirdiğini ifade etmektedir.

“Onda çok büyük bir güç ve insanlar için büyük menfaatler vardır” Böyle bir araç insanlara indirilmiştir. Beyan bu şekildedir.

İndirmek demek ne demek? Aslında teknik olarak demir yeryüzünde yoktu, yeryüzüne indirildi anlamına gelmektedir. Nereden indirildi? Tabii ki uzaydan indirildi. Nasıl indirildi? Muhtemelen şimdi de devam eden ve inanların meteor düşmesi diye tanımladıkları metotlarla olmaktadır. Demir dışında başka madenler, metaller de gelmeye devam etmektedir.

Demire bu kadar vurgu yapılmasının ayrı bir anlamı olduğu düşünülebilir. Demir bugün bile hâlâ hayatın en merkezinde olan araçlardan bir tanesidir. Yani robotik çağda bile merkezde demir bulunmaktadır. Artık iş dünyası çelik yakalılar diye bir kavram kazanmıştır. Çevreye bakıldığında hemen hemen bütün teknolojinin kaynağında demirin, demir özünün olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kıstın egemen kılınmasında bu teknolojinin yardımına ve etkisine ilişkin bir vurgu olduğunu da değerlendirmek mümkündür.

Bu ayetler kimin Allah'a ve Rasulüne yardım ettiğini bilmek için gönderilmiştir. Gayba iman ederek bu kadar ciddiyetle kıstın ikamesine çalışanları Allah bilmek istemektedir. Bu ayetleri onun için gönderdiğini ifade etmektedir. **"Hiç şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, izzet sahibidir; ona galebe çalabilecek herhangi bir güç de yoktur"**

Müminler için bu gerçekler doğrultusunda ve Allah'ın istediği tarzda, O'nun istediği düzende, kıstı kaim kılmak üzere bir kıyam gerçekleştirmek hayatın amacı olmak zorundadır

ÖNCELİKLERİ ALLAH'IN EMRİNE GÖRE BELİRLEMEK

CUMA 9-10-11

Cuma 9

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey inanıp güvenenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında alış verişini bırakın; Allah'ın zikrine koşun. Bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır"

Cuma 10

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Namazı bitirdiğinizde yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfunu arayın. Allah'ın sözlerini sık sık hatırlayın ki umduğunuza kavuşasınız"

Cuma 11

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

"Bir kazancı veya eğlenceyi görünce bazıları seni ayakta bırakıp gittiler. De ki "Allah'ın katında olanlar, her türlü eğlence ve kazançtan iyidir. Rızık verenlerin en iyisi Allah'tır"

Cuma suresinin bu ayetlerinde Allah Teâlâ, yaşanmış bir olay dolayısıyla hem bir düzeltme yapmakta hem de bir anlayış inşa etmektedir.

Seçilmiş bir namazla ilgili olarak değerlerini farklı kalacak şekilde toplumsal anlamda bir birlikteliği sağlamak üzere haftalık bir tavır takınılmasını emretmektedir.

Bu emrin gereğini yerine getirmek, günün tam ortasına denk gelecek bir zamana tekabül etmektedir. O zaman diliminde ticaretin yoğunlaşabileceği tabii ki bilinmektedir. Cuma öğle vaktinde dünyevileşmenin maksimum seviye kazanma ihtimali olan bir anda, her şeyin bırakılması ve toplu olarak ibadete koşulması emredilmektedir. Hemen namazdan sonra da yeryüzüne dağılıp ticari ve üretim faaliyetine devam edilmesi emredilmektedir.

Bu sistemde dikkat çeken yönün, müminlerin işlerini ve ibadetlerini yaparken, kararları kendilerine göre değil, Allah'ın isteğine uygun olarak vermelerini sağlamak olduğu anlaşılmaktadır.

"Alışverişi terk edin ve Allah'ı zikre koşun!", "Namazı bitirdiğinizde yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfunu arayın!" İstenen ne sadece ticaret, ne sadece ibadettir. İstenen her ikisini de dengeli bir şekilde yapmak ama o dengeyi Allah'ın istediği gibi kurmaktır.

Tabii ki son vurgu, **"Ve Allah'ı çokça şükredin, umulur ki kurtuluşa ersiniz"** şeklindeki hayatın her tarafına hakim kılınması gereken anlayıştır. Yani her adımda Allah'ın sistemine uygun hareket etmektir.

Çalışma içerisinde de Allah Teâlâ'yı zikretmek, Allah Teâlâ'nın sistemine göre, Allah Teâlâ'nın nizamına göre çalışmak, O'nun kurallarına uygun bir şekilde ekonomik hayatı, sosyal hayatı sürdürmek, yapılan her meşru işi Allah'ı hiç unutmadan yapmak istenmektedir. Allah'ı hatırlamak demek Allah'ı zikretmek demek, günlük hayat içerisinde her işi Allah'ın rızasına uygun olarak yapmaya özen göstermek demektir.

Son ayeti kerimede ise, bizzat olayın kendisi analiz edilmektedir. Ortaya konan davranışın asla hoş olmayan bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. Dünyevi meylin talihsizliğine vurgu yapıлып, yönelişin Allah'a olması gerektiği, asıl bereketin de orada olduğu bildirilmektedir.

Bu ayetler Cuma suresinin son ayetleridir. Cuma namazı ile alakalı olarak yaşanmış olan talihsiz bir olay merkeze alınarak, cuma namazı kılmanın nihai talimatı da bu ayetlerle şekillenmiştir. Bu ayetler, Medine Dönemi'nin sonlarına doğru gelmiştir. O zamana kadar nispeten bir kısım farklılıklar ile kılınmaya devam etmiş olan Cuma namazı emri, bu ayeti kerimeler son aşamaya gelmiştir. Aynı zamanda cuma namazının önemine ilişkin vurgular da bu ayetlerde ortaya konmuştur.

Cuma namazı haftalık bir namazdır ve ancak ümmetin toplu bir şekilde icra etmesi şeklinde kılınabilen bir namazdır. Bireysel olarak kılınmadığı için kaza olarak telafisi de mümkün değildir ve Allah Teâlâ bu noktada çok açık ifadeler kullanmıştır: **"Cuma günü ezan okunduğunda, Allah'ı zikre koşun ve alışverişi bırakın!"** şeklinde. Onun için cuma namazının küçümsenmemesi, hafife alınmaması gerekmektedir. Zira hayatımızdaki en helal olan bir kısım kazançlardan bile vazgeçerek icra edilmesi istenmektedir. Bu yüzden cumanın ağırlığına, mehabetine uygun bir şekilde davranmak, ona uygun bir şekilde onu ifa etmek önem arz etmektedir.

DOYUMSUZ İNSANDAN PAYLAŞIMCI İNSANA

MEARİC 19-20-21-22-23-24-25-26

Mearic 19

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا

İnsan doyumsuz yapıda yaratılmıştır.

Mearic 20

إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا

Başına bir sıkıntı gelse sızlanır.

Mearic 21

وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا

Bir nimete konsa kimseye zırnık koklatmaz.

Mearic 22

إِلَّا الْمُصَلِّينَ

Namaz kılanların bir kısmı farklıdır.

Mearic 23

الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ

Onlar, namazını sürekli kılanlar,

Mearic 24

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ

Mallarında belli bir hakkın varlığını bilenlerdir.

Mearic 25

لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

Onu, ihtiyacını söyleyene de söyleyemeyene de ayırır.

Mearic 26

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ

Onlar hesap gününü içtenlikle kabul edenlerdir.

Bu bölümdeki ayetler, yine dikotomik bir üslup ile insanların ana hatlarda tercihlerine göre tutum ve davranış özelliklerini işlemektedir. Metindeki ifadelere göre, insanın tabiatında yaratılıştan itibaren doyumsuzluk, tatminsizlik, endişe, korku bulunmaktadır.

Bir grup insan vardır ki, verilen bütün zenginlik ve güzelliklere rağmen, kendisine bir kötülük isabet ettiği zaman aşırı biçimde sızlanır, feveran eder. Ama kendisine bir hayır, iyilik, servet isabet ettiği zaman da kimseye pek bir şey koklatmaz. İlk grupta tanımlanan insanın özellikleri bu şekilde anlatılmaktadır. Hiç şüphe yok ki, tasvip edilemeyen bir profil tanımı ortaya konmaktadır.

Bu tanımlamanın ardından ikinci olarak tanımlanan insan tipinde de şu özellikler bulunduğu bildirilmektedir: Kulluk konusundan dikkatli ve duyarlı olanlar, böyle değildir, denilmektedir. Burada fail vezninde Musalli kavramı kullanılmaktadır. Salat kavramının birincil anlamı, namaz ifade etmektedir. Namazının hakkını verenler ya da namazı gereği gibi ikame edenlerden bahsedilmektedir. Kavram sadece namaz kılanlar şeklinde bile alınsa, o namazı daimi olarak kılanlar ve gereklerine itina göstereler diye bir maksada matuf olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Salat kavramının daha geniş anlamı ise, tüm kulluk görevlerini hassasiyetle yerine getirmek demektir.

Böyle genel ifadelerin geçtiği yerlerde kavrama böyle bir anlamın verilmesinin daha doğru olacağı değerlendirilmektedir. Bu özellikleri ile ön plan çıkanlar yani kulluk görevlerini daimi olarak yerine getirenler böyle değildir, buyurulmaktadır. Onlar, mallarında isteyen ve mahrum konumda olan insanların hakları olduğu bilincindedirler.

Bu niteleme, İslam Ekonomisi bağlamında mal ve hak te-lakkisi açısından referans ayetleri barındırmaktadır. Yani Allah Teâlâ, insanların kendi malları da olsa onlardan isteyen ve mahrum durumda olan insanların hakları olduğunu ifade etmektedir. Bu beyanın hak ile ifade edilmiş olması, nafîle kabilinden, küçük sadakalar kabilinden bir tavsiyeden öte yerine getirilmesi zorunlu olan bir görev olduğu gerçeğine vurgu yapmaktadır. Ayet, direkt olarak bir haktan bahsetmektedir. Bu bölümde tanımı yapılan insan grupları da bu bilince sahiptirler, mallarında ihtiyaç sahiplerinin hakları olduğunu bilir ve gereğini yerine getirirler, denilmekte ve bu tavırları da övgüye konu edilmektedir.

Ayetler bitirilirken, hesap günü hatırlatması yapılması, konunun hesabı sorulacak bir hak olduğu meselenin pekiştirici olduğunu göstermektedir.

Bu insan grupları analizinde kritik noktaların, kullanımının bilincinde olan musalli insanların diğer ortalama insan gruplarından farklı olarak, hem kulluk görevlerini hakkıyla yerine getiriyor olmaları hem de buna bağlı olarak sosyal sorumluklarını yerine getiriyor olmaları olarak ifade edilmektedir.

NAMAZ ZEKAT KARZI HASEN

MÜZZEMMİL 20

Müzzemmil 20

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ
 وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ
 تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ
 سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَلْتَمِسُونَ
 مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَخْرُونَ يَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ
 مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا
 وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ
 أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا لِلَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِرَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Senin ve seninle beraber olanlardan bir kısmının, gecenin üçte ikisine yakını, yarısını ve üçte birini uyanık geçirdiğini Rabbin elbette biliyor. Gece ile gündüzün ölçüsünü koyan Allah'tır. Sizin bunu tam başaramayacağınızı bildiği için yüzünüze baktı (da işinizi kolaylaştırdı). Artık Kur'an'ı kolayınıza geldiği zaman okuyun. O, içinizden hastaların olacağını, kiminizin Allah'ın lütfundan yararlanmak için yeryüzünü dolaşacağını, kiminizin de Allah yolunda vuruşacağını bilir. Öyleyse Kur'an'ı, kolayınıza geldiği zaman okuyun. Namazı tam kılın, zekâtı verin ve Allah için güzel bir ödünç ayırın. Bugün kendiniz için yaptığınız her hayrı, yarın Allah katında daha iyisiyle ve çok daha büyüğü ile bulursunuz. Allah'tan bağışlanma dileyin. Çünkü Allah'ın bağışlaması çok, ikramı boldur"

Bu ayet, İslami çizgiyi tanımlamak açısından son derece önemli noktalara vurgu yapmaktadır. Kur'an-ı Kerim'le kurulacak ilişkiyi tanımlarken, O'nunla her müminin mutlaka kesintisiz bir şekilde iletişim içinde olması gerektiği anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim okumalarının ve tefekkürünün yoğunluk zamanı olarak geceye dikkat çekilmektedir.

Ancak hayatın tüm gerçeklerinin de göz önünde bulundurularak beklentinin oluşturulduğu görülmektedir. Yani hastalık hali, yolculuk hali, cihat hali ve yoğun çalışma durumunun Kur'an-ı Kerim okuma ve tefekkürü ile olan bağlantıyı zaman ve takat getirme açısından sınırlandıracağı bildirilmektedir. Bunun da sorun teşkil etmeyeceği ifadelerden anlaşılmaktadır. Zira zamanın hesabını yapan Yüce Allah'tır. O da, ölçüyü koyandır. Herkesin durumuna göre değerlendirme yapma konusunda en iyi ölçümlemeyi yapacak olan da O'dur. O yüzden bütün bu hayat gerçekleri doğrultusunda Kur'an'la iletişim içinde olun ancak, kolayınıza geleni yapmaya devam edebilirsiniz. Bu durum işte o ölçümlemeyi yapan tarafından görülmektedir.

Metinde bu durumu çok açık olarak ifade eden Allah Teâlâ, böyle pozisyonda bulunup yapabildiğini, yapanların tövbelerini kabul ettiğini de ifade etmektedir. Ama **"kolayınıza geleni okuyun"** mesajını yineleyerek. Yani hangi durumda olursa olsun bir müminin Kur'an'la ilişkiyi ihmal etmesinin, terk etmesinin kabul edilemez olduğu beyan edilmektedir.

Burada ortaya konan analizden, Allah Teâlâ'nın çalışıp kazanmayı da diğer meşru işler cümlesinden gördüğü anlaşılmaktadır. Burası da önemli bir noktadır. Böyle bir gerekçe ile geceleri uzun uzun Kur'an'la ilgilenemeyenin tövbesini kabul edeceğini bildirmektedir.

Mukatele ve diğer geçici zorunluluk halleri insanın hayatını tümünü doldurmaz. Bu durumlar için tanınan tolerans

ifade edilmekle birlikte normal hayatlarında insanların kesintisiz bir şekilde devam etmeleri gereken düzen de beyan edilmektedir: **"Namazı ikame edin, zekatı verin, Allah'a güzel bir borç vermeye devam edin"**

İşte bu bölümde, tüm sorumlulukları toparlayan bir özet daha böylece ortaya konmaktadır.

Kulluk görevleri yanına karşılıksız verme görevi bir zorunlu ilişki olarak ifade edilirken, karz-ı hasen üçüncü bir unsur olarak konuya eklenmektedir. Karz-ı hasen 'güzel kredi' yani faizsiz kredi demektir. İhtiyaç anında kardeşinin işini görmek ve ondan faiz istememek şeklindeki uygulama, en ulvi görevlerle birlikte anılmaktadır.

Allah Teâlâ, karz-ı haseni kendisine borç vermek olarak nitelendirmektedir. Bu insanlar arası ilişkideki yapılan bir fedakârlığa çok büyük bir değer atfıdır. *"Siz kendiniz için hayır adına neyi takdim ederseniz Allah katında şüphesiz onu bulursunuz"*

Bu ayette ilginç bir hayırlar manzumesi sunulmaktadır. Kur'an-ı Kerim'le olan ilişkiden başlayıp, ibadetlerle devam eden ve ardından sosyal sorumluluk alanında olması istenen çok pratik durumlar değerlendirilmektedir. Bu hayırlar manzumesinin icra edilmesi Allah katında çok daha büyük hayırların hazırlanmasının vesilesi olacağı müjdelenmektedir.

Her şeye rağmen hata ve eksik yapmak mümkündür. Bunların telafisinin de tövbe etmekten geçeceği bildirilmektedir.

Bu ayet her okuyanın rahatça anlayabileceği gibi, iyi bir dindarlığın tarifini yapmaktadır. Uygulaması mümkün, sonuçları etkili ve ödülü yüksek bir dindarlık ortaya koymaktadır.

ÖLÇÜ VE TARTIDA HİLE YAPANLAR

MUTAFFİFİN 1-2-3

Mutaffifin 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ

"Ölçüde ve tartıda küçük eksiltmeler yapanların cekeceği var!"

Mutaffifin 2

الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ

"İnsanlardan alırken ölçünün tam olmasını isterler"

Mutaffifin 3

وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

"Ama kendileri ölçüp tartarken onları zarara sokarlar"

İlk ayet ciddi anlamda tehdit içeren bir vurgu ile başlamaktadır. Allah Teâlâ'nın "yazıklar olsun" dediği bir konunun elbette çok büyük bir cürüm olması gerekir. Bu cürmün adı, ölçüde ve tartıda hile yapmaktır. Allah Teâlâ, bu kötü davranışı ortaya koyanlar için böyle büyük bir tehdit ifadesi kullanmaktadır.

Bu ölçü ve tartıda hile yapanların bu kötü tavırlarını farklı şekillerde devam ettirdikleri de ifade edilmektedir. Alırken tüm dikkatlerini ölçüye ve tartıya veriyorlar ama standartları muhataplarına hile yapıyorlar. Ama kendileri satarken hile ve eksiltme yaparlar.

Allah Teâlâ bu konuyu büyük bir cürüm olarak kabul etmekte ve müstakil bir konu olarak işlemektedir.

Allah Teâlâ'nın konuya bu kadar dikkat çekmiş olmasını çok ciddiye almak gerekmektedir. Hemen herkesin yaptığı işte bir ölçü ve tartı konusu vardır. Ölçünün şartları, standartları çok farklı olabilir ama her işin için bir ölçüm biçimi vardır. O ölçüyü o işle ilgilenen insanlar gayet iyi bilirler. İşte o ölçüye riayet etmek ve karşısındaki insanı aldatmamak Müslüman için olmazsa olmaz bir zorunluluktur. Akıldan hiç çıkarmamak lazım ki, Allah Teâlâ'nın birisine **"yazıklar olsun!"** demiş olması büyük bir hüsrana bildirimidir. Böyle bir hitabın muhatapı olmamak için azami dikkati ortaya koymak gerekmektedir. Bu konularla ilgili olarak bulunacak mazeretlerin sadece kişinin kendisini kandırma işine yarayacağını ve başka bir şey yaramayacağını asla unutmamak gerekir.

Satın alan kişi bilsin ve aldanmasın düşüncesi bizim anlayışımıza uygun değildir. Biz de kural *"Aldatan bizden değildir"* şeklindedir. Ama latince bir söz *"aldanma!"* demektir. İkisi arasında çok iyi bir nüans vardır. Ancak, 'aynı delikten iki defa ısırılmamak' da yine bizim anlayışımızın bir gereğidir.

Ölçü ve tartı işinde herkes kendisine hakim olmalı ve yanlış düşmekten kendini korumalıdır. Allah Teâlâ'nın **"yazıklar olsun!"** ifadesine muhatap olmak, herhangi bir insanın sitemine muhatap olmak gibi değildir. Bu yüzden bunun karşılığı da son derece acıklı, son derece dramatik olacaktır.

Bu konunun da bir fesat olduğu başka ayetlerde bildirilmektedir. Mümin, işini gerçek anlamda düzgün ve kaliteli yapan insan olmak zorundadır. Ekonomik faaliyetle iştigal eden insanlar asla ve kat'a aldatmayan kimlik, kişilik, ticari ahlak sahibi olmakla mükelleftir.

Böyle bir temsil ortaya koymak, bir Müslüman olarak aynı zamanda İslami kimlikle yapılacak en güzel tebliğdir. Yani dindar bir işadamı, tüccar muhatap olduğu insanlara yaptığı doğru uygulamalarla, bu adam dinine sadakat gösteriyor ve dolayısıyla ölçüye de sadıktır, kimseyi de aldatmaz diye düşündürmelidir. Eğer ticari ilişkiden böyle gerçek bir durum ortaya çıkarsa o insana başka bir şey söylemeye gerek kalmaz. Muhataplar, bu temsilin kaynağını merak ederler hakikatle yüzleşme imkânına erişirler.

MALİ BİRİKTİRİP PAYLAŞMAYANLAR

FECR 16-17-18-19-20

Fecr 16

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ

"(Allah) onu yıpratıcı imtihana sokar, rızıkını daraltırsa
"Rabbim beni rezil etti!" der"

Fecr 17

كَأَلَّا بَلًا لَا تَكْرُمُونَ الْيَتِيمَ

"Hayır, öyle bir şey olmaz! Siz yetime ikramda bulunmuyorsunuz"

Fecr 18

وَلَا تَحَاضُونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ

"Çaresiz birini doyurmak için birbirinizi
özendirmiyorsunuz"

Fecr 19

وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَّمَّا

"Hakkınız mı değil mi diye bakmadan mirası yiyorsunuz"

Fecr 20

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

"Malı da çok seviyorsunuz!"

Allah Teâlâ pasajda alıntılanan ayetlerde, kendilerine nimet verilen ancak o nimetlerin kadrini bilmeyen, gereğini yerine getirmeyen, nimetler ellerinden gittiklerinde de ortaya koymuş oldukları tepkiler dolayısı ile hüsrana uğrayan, isyana yuvarlanan insanlar ile alakalı değerlendirmeler yapmaktadır.

"Ne zaman ki biz onu bir teste tabii tutarız, ciddi bir imtihan sürecinden geçiririz ve onun rızkını azaltırız o zaman feveran ederek Rabbim beni rezil etti, diye reaksiyon gösterir" Yani bu tipin en belirgin özelliği, mütemadiyen nimetler içerisinde olmak ve o nimetleri de kendisine göre bir anlayışla, düzenle kullanmak, herhangi bir şekilde azalmasına razı olmamak istemesidir. Nimetler elde olduğunda onları çok sever ve biriktirdikçe biriktirirler. Elden gittiğinde de çok büyük tepki verirler.

Yine onlar elde nimet varken, kesinlikle yetimlere ikramda bulunmamaktadırlar. İhtiyaç sahibi insanları yedirme konusunda herhangi bir teşvik, bir destek, bir özendirme yapmamaktadırlar. Allah Teâlâ, bu bölümde geçen ayetlerde bu tiplere karşı direkt siz diye hitap etmektedir. Malı içeriğine bakmadan, helal mi, haram mı olduğunu önemsemeden, malın kendisinin temiz mi, pis mi olduğuna itina göstermeden, başkasının hakkı mıdır, değil midir diye incelemeyen yiyip duruyorsunuz, diye sitem etmektedir.

Allah Teâlâ, **"Gerçekten de malı çok seviyorsunuz, çok büyük bir mal biriktirme arzunuz var"**. Şeklindeki ifadeyle de bu insanların mal ile ilişkilerini zem ifadesiyle anmaktadır.

Çok rahat anlaşılmaktadır ki bu konuda doğru davranış, burada sayılan özelliklerin tamamen tersini ortaya koymakla olur. Yani, insana düşen malın her daim Allah Teâlâ'nın kontrolünde olduğu bilincine ermesidir. Asıl istenen budur. O dilediğinde artırır dilediğinde azaltır. Her halde şükretmesini bilmek gerekir. Var olduğunda biriktirip durmak yerin e paylaşmaya konu etmek gerekir. Eksil-

diğinde imtihanın bir parçası olduğu bilincinin bir gereği olarak teslimiyet göstermek gerekir.

Böyle bu tutum mümin insan reaksiyonudur. Bu tutum kayıpların irdelenmesine ve başka bir kısım pratik sebeplerin aranmasına ve gereken tedbirlerin alınmasına mani bir durum değildir. Sadece böyle bir durumda isyan etmemek, bunun da Allah'tan geldiğinin şuuruna vararak, büyük bir teslimiyet ile işine devam etmek beklenmektedir.

Tabii ki yetimlere, mağdurlara, muhtaçlara ikramda bulunmaya devam etmek, tabii ki daha geniş yelpazede fakir insanların yedirilmesi için teşvik sistemlerini, söylemlerini devrede tutmaya devam etmek gerekmektedir.

Ele geçen malın kaynağı meselesi çok önemlidir. Mümin insanın tüketeceği mal her halükarda helal olmak zorundadır. Aynı olarak helal olması gerektiği gibi ele geçme biçiminin de helal olması şarttır. Miras olsa bile. Bu titizliği bir mümin insan mutlaka göstermesi gerekir.

Bu sorgulamasız anlayışı Allah Teâlâ "LEMM" kelimesi ile ifade ediyor. Mümin hiçbir zaman "üzümünü ye bağını sorma" diyemez. Bu garip atasözü, kabul edilemez bir anlayışı ifade etmektedir. Aynı zamanda müminler, mala karşı sevgi ilişkisini de uygun bir düzlemde tutmaya özen göstermek zorundadırlar. Bu konuyu da abartmamak gerekmektedir. İmtihani kazanmak için sevdiklerimizden infak etmeye devam etmek iyi bir yoldur.

-----

¹LEMM, iyisine kötüsüne bakmayıp toplamak, derleyip toplamak anlamına gelmektedir. Burada "yeme" nin sıfatı olması nedeniyle haramına helalına bakmayıp yemek, yahut hazıra konarak nereden geldiğini düşünmeksizin yemek manalarını ifade eder ki, ikisi de hak ve hukuku gözetmeyerek şiddetli hirs ve iştah ile oburcasına yemek demek olur. Tefsircilerin açıklamasına göre maksat, yetimlerin ve diğer varislerin haklarını gözetmeyerek hirs ile mirasın hepsine konmak istemek, yahut alını terlemeden eline geçen mirası, bir hayra yaramasını sağlamayıp birçok mirasyedilerin yaptığı gibi israf ve eğlenceyle zevk ve sefa yolunda yiyip bitirmek huylarının yerilmesini ifade etmektedir.

YÜCE ERDEMLER: ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİ VE PAYLAŞIM

BELED 11-12-13-14-15-16-17-18

Beled 11

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ

O, zor olanını göze alamadı.

Beled 12

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ

Zor olan yol hangisidir, nereden bileceksin?

Beled 13

فَأَكْرَهْتَهُمْ

Zor olan, hürriyetini kaybetmiş birini kurtarmaktır.

Beled 14

أَوْ إِطْعَمْتُ فِي يَوْمٍ مَسْجُوعَةٍ

Veya kıtlık gününde birinin karnını doyurmaktır.

Beled 15

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ

Yakınlarından bir öksüzü

Beled 16

أَوْ مَسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ

veya bitkin hale gelmiş bir çaresizi kurtarmaktır.

Beled 17

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ

Aynı zamanda (Allah'a) tam güvenen, birbirine sabrı tavsiye eden ve merhameti tavsiye eden biri olmaktadır.

Beled 18

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ

İşte uğurlular sınıfı bunlardır.

Bu bölüm Beled suresinden alınmıştır. Beled suresi Mekki surelerin ilk gelenlerindedir. Bu surelerde çok tartışılmalı sosyal konular, sosyo-ekonomik sorunlar, sosyal psikoloji konuları işlenmektedir. Beled suresinde soyla sorumluluk konuları çok etkili bir dille ifade edilmektedir. Allah Teâlâ bu surenin giriş bölümünde, insanı seçmesi için iki yolun ayrım noktasına getirdiğini, bu yollardan bir tanesinin de "Akabe" olduğunu ifade etmektedir.

"Akabe" kelime anlamı itibariyle sarp yokuş demektir. Allah Teâlâ bu zorlu yolu anlatmak için böyle sembol bir kavram kullanmıştır. Sonra tekrar kendisi; akabe nedir, bilir misin? Diye soru ifadesiyle konunun önemine dikkat çekmektedir. Ancak, bir kısım insanların akabe yoluna girmekten imtina ettiklerini beyan etmektedir.

Ardından Akabe'den maksadın ne olduğunu yine kendisi açıklamaktadır;

'Özgürlük, özgürlük yolu, özgürlük mücadelesine destek vermektir. ' boyunlardaki boyunduruğun tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Allah Teâlâ özgürlük mücadelesi maddesini birinci sıraya koymaktadır. Özgürleştirme maddesi.

Özgürlük kazanımından hemen sonra, **'sıkıntı gününde yedirmektir!'** **"kıtlik, zayıflık zamanlarında yedirmektir!'** buyurmaktadır. Akabe sarp yokuşunun ve büyük erdemleri yakalamanın maddeleri, fark edileceği gibi sosyal sorumluluk konuları yani insan merkezli konuları içermektedir.

Üstelik Allah Teâlâ sadece bir tanımlamayla da yetinmemekte, detaylara dikkat çekmeye devam etmektedir. Akabenin diğer şartı olarak, **'yakınlardan bir yetimi yedirmek'** diyerek, toplumun en kritik mağdurlarına dikkat çekmektedir. Asla unutulmaması, görmezden gelinmesi gereken mağdurlarına; yetimlere.

Sonrasında ise, **"veya bitkin hale gelmiş bir çaresizi"** kurtarmaktır, buyurmaktadır. Hiçbir şeyi olmayan, tarlası, bahçesi, evi barkı olmayan, yatağı toprak olan fakirleri yedirmek diyerek tüm mağdurlara dikkat edilmesini hatırlatmaktadır.

Tabii ki bu tavrı ortaya koyacak olanların aynı zamanda 'iman edip, birbirlerine sabrı tavsiye edenler ve birbirlerine merhameti tavsiye edenler. Olmaları ön şartı olmazsa olmazdır. Sadece sonradan ifade etmektedir. **"İşte bunlar tam uğurlu cenahtır"** diyerek son nokta da konmaktadır. Yani bunlar bu kadar zor konulara ve görevlere olumlu yaklaşırlar ve hayatın negatif taraflarını ortadan kaldırmaya çalışırlar. Bunlar, Akabe yoluna girmeyi göze alanlardır. Onun gereğini icra edenler işte bu müminlerdir ve onlar meymenet sahibi insanlardır.

Beled suresinin bu bölümünde Allah Teâlâ'nın iman meselelerinden önce sosyal meselelere vurgu yapmış olmasını iyi değerlendirmek gerekmektedir. Bu tercih -Allah en iyisini bilir- insan sorunlarına dikkat çekmek için bu şekilde yapılmıştır. Arkasından da tabii ki iman ve ameli salih konusu ifade edilmiştir. Hatta bütün bu işler ancak, iman ve ameli salih ile birlikte işe yarayacaktır anlamında değerlendirilmeler yapılmaktadır. Bu iman sahiplerinin başka özelliklerine de vurgu yapılarak konu toparlanmaktadır: Birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye ederler.

Yani bu demektir ki Müslümanlar; iman etmek, ameli salih sahibi olmak, birbirine sabrı ve merhameti tavsiye etmek zorundadırlar. Ancak, sosyal sorumluluklar yerine getirilmeden kimse akabe sarp yokuşunu çıktım diyemez. Bu konudaki öğretinin verilen sıralamaya göre özeti: Özgürlük mücadelesi vermek ve sosyal sorumlulukları tam olarak yerine getirmek, (yakın uzak tüm fakirleri, yoksulları görüp gözetmek, ihtiyaçlarını karşılamak) iman ve amel-i salih sahibi olup, sabır ve merhamet konularında tavsiyeleşmek, şeklinde ifade edilebilir.

VEREN VE DUYARLI OLAN, CİMRİ VE KIBİRLİ OLAN

LEYL 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11

Leyl 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ

Etrafı bürüyüp örttüğü zaman geceye,

Leyl 2

وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ

Ortaya çıktığında da gündüze,

Leyl 3

وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ

Erkeği de dişiye de Yaratan'a,

Leyl 4

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ

Yapıp ettikleriniz farklı farklıdır.

Leyl 5

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ

Kim cömert olur ve Allah'a karşı yanlış yapmaktan sakınır,

Leyl 6

وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ

bir de en güzel şeyleri kabul ederse,

Leyl 7

فَسُنَّيْسِرُهُ لِيُيسِّرَ لِي

onu en kolay şeylere, kolayca ulaştıracağız.

Leyl 8

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ

Kim de cimrilik eder ve kendini yeterli görür,

Leyl 9

وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ

en güzel şeyler karşısında yalana sarılırsa

Leyl 10

فَسَنِّيْسِرُهُ لِلْعُسْرَىٰ

onu da en zor şeylere, kolayca ulaştıracağız.

Leyl 11

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ

Düştüğü zaman malı işine yaramayacak.

Allah Teâlâ, **"Karanlık bastığı zaman geceye, tecelli ettiği zaman, gerçekleştiği zaman gündüze, erkeği ve dişiye yaratana and olsun"** gibi yemin ifadeleriyle bu sureye başlamıştır. Ardı ardına getirilen ifadelerin dikkat çekme amaçlı olduğu düşünülmektedir. Geceyi, gündüzü, bunların meydana gelişini hatırlatarak, oradaki kudreti ifade edip asıl konuya geçiş yapılmaktadır. Böyle bir giriş, Arapça'da tercih edilen bir üsluptur. Mekki surelerde bu tarz ifade biçimlerine çokça rastlamak mümkün olmaktadır.

Ayetin beyanına göre, insanlar genellikle iki tip davranış ortaya koymaktadırlar. Bir sınıf için; **"Sizden bazılarınız Allah'ın sınırları konusunda duyarlı davranır, itaat eder, verir, ikram eder"** denilmektedir. Bu grup aynı zamanda *"güzel olanı da tasdik eder"*. Böyle yaptıkları içinde Allah Teâlâ, **"O zaman biz ona kolayı da kolaylaştırırız"** buyurmaktadır. Yani yapmakta olduğu bu işleri daha kolay yapmaları için onların yolunu açarız, işlerinin yolunda gitmesini sağlarız, demektedir.

Diğer sınıf için de; **"Kim de cimrilik eder ve kendini yeterli görür ve güzeli yalanlar"** denilmektedir. Cimrilik yapıp, müstağni davranan, kendini her şeyin üstünde gören bu kimseler aynı zamanda güzeli yalanlar, şeklinde tarif edilmektedirler. Bu grubun durumunun değerlendirilmesi anlamında ise, Allah Teâlâ, **"İşte ona da zorluğu kolaylaştırırız"** buyurmaktadır. Yani onun işini zorlaştırırız anlamında, zorluk onun yolu haline gelir. Bu tavrından dolayı zor yola girmiş olur.

Ama kesin olan bir şey var ki, kendisi düştüğü zaman, onun malı ondan herhangi bir zararı giderme gücüne sahip olmaz. Malı yani ekonomik gücü onu girdaptan kurtaracak bir katkı veremez. Oysa onun en çok güvendiği güç malının çokluğudur.

Allah Teâlâ'nın bu konuyu işlerken kullandığı üslup çok dikkat çekicidir. İnsanları davranışları yönünden ikiye ayırmaktadır. Onları tarif ederken mal konusundaki tavırları üzerinden tarif etmektedir. Birincisini, vermekle infak etmekle ardından duyarlı davranmakla tanımlarken, diğerini de cimrilik ve müstağni tavırla tanımlamaktadır. İnsan niteliğini ortaya çıkaran en önemli dinamiğin mal telakkisi olduğu bir kez daha beyan edilmektedir.

Verip duyarlı davranan aynı zamanda güzeli destekler, cimrilik yapıp, kendini müstağni gören kişi aynı zamanda güzeli yalanlar, denilmektedir. Hüsn'ün (güzel) burada İslam'ın tüm değerlerini temsil ettiği anlaşılmaktadır. Yani hak adına, doğruluk adına, güzellik adına ne gelmişse ne üretilmişse hepsini temsil ediyor demektir.

Birinci grup hem güzeli kabullenir hem de destekler, ikinci grup hem güzeli kabullenmez hem de toplumda da karışık bulmasın diye çaba içine girer, mücadele verir denilmektedir.

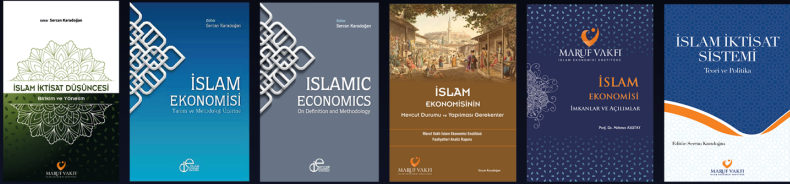

MARUF VAKFI

İSLAM EKONOMİSİ ENSTİTÜSÜ

YAYINLARIMIZ

Seyit Nizam Mah. Mevlana Cad. No: 77 K:8 Zeytinburnu / İSTANBUL

Tel. : 0212 510 11 25

maruf@marufvaki.org / www.marufvaki.org

MARUF VAKFI

İSLAM EKONOMİSİ ENSTİTÜSÜ

VİZYON

İSLÂM EKONOMİSİ TEZİNİ
ÇAĞIMIZ İNSANINA SUNMAK

MİSYON

İSLAM EKONOMİSİNİN
İNSANLIK İÇİN GEREKLİLİĞİNİ
ORTAYA KOYACAK
AKADEMİK ÇALIŞMALAR
YAPMAK

İSLÂM EKONOMİSİNİN AMACI

İNSANLAR ARASI
EKONOMİK HAKKANİYETİN
TESİS EDİLMESİDİR

HAK BELİRLEME YETKİSİ

MUTLAK ANLAMDA
SADECE
HAKK'A AİTTİR.

ASRİAD EKONOMİ VE AHLAK DERSLERİ

Öncelikle bu metinleri samimiyetle ve özenle okuyan herkes fark edecektir ki, bu metinler insanlar için gönderilmiş, anlaşılabilir ibarelerden oluşmaktadır. İçerdikleri bilgilerin doğruluğu, etkinliği, geçerliliği ve evrenselliği şüphe götürmezdir. Ancak, bunu sadece bir inanç meselesi olarak ifade edip ondan istifade etmemek ve onu hayata taşımaya özen göstermemek gerçek anlamda bir tutarsızlıktır.

Bu kabilden olmak üzere, "EKONOMİ VE AHLAK" gündeminde en temel referans olan Kur'an'ın ekonomiye ve insana bakışını tüm boyutlarıyla duyumsama çabası sunulmaktadır. İşte bu talep, ASRİAD'ın bu gündem konusundaki ısrarının tam anlamıyla gerekçesini oluşturmaktadır.

Sıtkı ABDULLAHOĞLU

ASRİAD Genel Başkan Vekili ve Maruf Eğitim, Araştırma ve Dayanışma Vakfı İslam Ekonomisi Enstitüsü Başkanı olarak görevlerini sürdürmektedir. Kur'an-Sünnet ve ekonomi ana konusu üzerinde çalışmalar yaparak İslam Ekonomisi'nin güncel anlamda tezahür etmesi için akademik çalışmalara destek vermektedir.